

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Marijuš
ANTONOVICH

Lenkijos santykiai su Rusija 2001 – 2013: normalizacijos bandymai

DAKTARO DISERTACIJA

Socialiniai mokslai,
Politikos mokslai (S 002)

VILNIUS 2020

Disertacija rengta 2015–2020 metais Vilniaus Universiteto Tarptautinių
Santykių ir Politikos Mokslų Institute.

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Tomas Janeliūnas (Vilniaus Universitetas, socialiniai mokslai,
politikos mokslai, S 002).

VILNIUS UNIVERSITY

Marijuš
ANTONOVICH

Poland's Relations with Russia 2001- 2013: Attempts at Normalisation

DOCTORAL DISSERTATION

Social Sciences,
Political Science (S 002)

VILNIUS 2020

This dissertation was written between 2015 and 2020 at Vilnius University's Institute of International Relations and Political Science.

Academic supervisor:

prof. dr. Tomas Janeliūnas (Vilnius University, Social Sciences, Political Science, S 002).

TURINYS

TURINYS.....	5
IVADAS.....	7
Tyrimo tema ir problema.....	7
Tyrimo tikslas, uždaviniai, metodologija	14
Metodika ir šaltiniai.....	16
Lenkijos-Rusijos santykių tyrimai.....	17
1. TYRIMO TEORINIS IR METODOLOGINIS PAGRINDAS	24
1.1 Tyrimo teorija – neoklasikinis realizmas	24
1.2 Tyrimo metodas – sisteminė procesų analizė	37
2. LENKIJOS POLITIKA RUSIJOS ATŽVILGIU 2001-2005 m.: KAIRIŲJŲ VYRIAUSYBĖS.....	48
2.1 Strateginis Lenkijos santykių su Rusija 2001-2005 m. aspektas.....	48
2.2 Lenkijos politika Rusijos atžvilgiu 2001-2005 m.	52
2.3 Veiksniai lėmę Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu 2001-2005 m.	65
3. LENKIJOS UŽSIENIO POLITIKA RUSIJOS ATŽVILGIU 2005-2007 m.: TEISĖS IR TEISINGUMO PARTIJA.....	72
3.1 Lenkijos-Rusijos santykių 2005-2007 m. sisteminiai aspektai	72
3.2 Lenkijos politika Rusijos atžvilgiu 2005-2007 m.	74
3.3 Veiksniai lėmę Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu 2005-2007 m.	90
4. LENKIJOS POLITIKA RUSIJOS ATŽVILGIU 2007-2013 m.: PILIEČIŲ PLATFORMA.....	101
4.1 Lenkijos santykių su Rusija 2007-2013 m. sisteminiai aspektai	101
4.2 Lenkijos politika Rusijos atžvilgiu 2007-2013 m.	104
4.3 Veiksniai lėmę Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu 2007-2013 m.	112
5. LENKIJOS SANTYKIAI SU RUSIJA 2014-2019 m. PO RUSIJOS- UKRAINOS KARO	121
5.1 Sisteminis Lenkijos-Rusijos santykių aspektas 2014-2019 m.....	121
5.2 Lenkijos politika Rusijos atžvilgiu 2014-2019 m.	126

5.3 Veiksniai lėmę Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu 2014-2019 m.	135
IŠVADOS.....	147
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	151
Knygos ir straipsniai.....	151
Nacionaliniai dokumentai, oficialūs pranešimai ir dokumentai, spaudos pranešimai, nacionalinės ataskaitos.....	161
Žiniasklaidos šaltiniai, kiti internetiniai šaltiniai.....	168
PRIEDAS NR.1: INTERVIU KLAUSIMYNAS.....	172
PRIEDAS NR.2: INTERVIU LENTELĖ	174
SANTRAUKA	179
PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS IR JŲ KOPIJOS	182

IVADAS

Tyrimo tema ir problema

Tarptautinių santykių (TS) teoretikai jau seniai teigia, kad nėra įmanoma taikyti TS teorijas vienu būdu visoms valstybėms, nes tarp jų egzistuoja ryškūs pajėgumų, teritorijos, geografijos ir kitų požymių skirtumai. TS teoretikai suprato, kad reikia atsižvelgti į valstybių dydį ir pajėgumus. Nemažai darbo buvo atlikta tiriant didžiąsias galias ir mažąsias valstybes, jų užsienio politikas ir prisitaikymą prie iššūkių, kylančių iš tarptautinės sistemos.

Viena iš esminių, tačiau menkliau lyginant su kitomis valstybių grupėmis, TS tyrinėtų kategorijų yra vidutinės galios. Joms apibūdinti taikomi trys būdai. Pirmasis akcentuoja identitetą: valstybės, kurios save pateikia ir suvokia kaip vidutinės galias, turėtų būti tokios ir traktuojamos. Antrasis akcentuoja elgesį: jei tam tikros valstybės užsienio politikos elgesys atkartoja tyrėjų numatytus požymius, tuomet ji gali būti klasifikuojama kaip vidutinė galia. Trečiasis būdas identifikuoti vidutinę galią akcentuoja jos poziciją tarptautinėje sistemoje: ji privalo turėti mažiau pajėgumų nei didžioji galia, bet daugiau nei mažosios valstybės.¹ Šios trys prieigos gali būti atitinkamai siejamos su konstruktyvizmo, liberalizmo ir realizmo TS teorijomis.

Vis dėlto kiekviena iš šių prieigų turi trūkumų. Kaip pastebi Andrew Carr², elgesio apibrėžimas patenka į tautologinius spąstus, Eduard Jordaana³ teigia, kad identiteto prieigai vis tiek trūksta išorinio vidutinės galios apibrėžimo. Abu sutinka, kad sisteminė prieiga negali nuspėti vidutinių galių elgesio.⁴ Nors vis dar yra diskutuojama, kaip ištaisyti šiuos trūkumus, tam tikras progresas pasiektas sisteminiame požiūryje. Carr siūlo⁵ „sisteminio poveikio“ perspektyvą, pagal kurią vidutinės galios yra apibrėžiamos kaip turinčios bent tam tikrus pajėgumus apginti savo interesus ir gebėjimą inicijuoti ar lyderiauti pokyčiams tarptautinėje sistemoje.

¹ Andrew Carr, „Is Australia a middle power? A systemic impact approach.“ *Australian Journal of International Affairs*, 68(1), 2014, 70-84; Eduard Jordaana, „The emerging middle power concept: Time to say goodbye?“ *South African Journal of International Affairs*, 24(3), 2017, 395-412.

² Carr, 79.

³ Jordaana, „The emerging middle power concept,“ 404.

⁴ Carr, 72; Jordaana, „The emerging middle power concept,“ 404.

⁵ Carr, 79.

Kita vertus, šis pasiūlymas identifikuoti vidutinės galios pagal jų sugebėjimą paveikti tarptautinę sistemą nėra visiškai naujas. David R. Mares⁶ siūlė tarptautinę sistemą dalinti į keturių valstybių kategorijas: didžiosios galios (angl. *great powers*) yra tos, aplink kurias vyksta balansavimas, antrinės arba pagrindinės (angl. *major*) galios yra valstybės, kurios gali suardyti sistemą, bet negali jos vienašališkai pakeisti, vidutinės galios – valstybės, kurios gali paveikti sistemą tik kartu su keletu mažesnių valstybių, ir mažosios valstybės – kurios negali paveikti sistemos, nebent yra aljanse, kuriame netenka galimybių jį paveikti.⁷ Ši klasifikacija gali būti traktuojama kaip realizmo TS teoretikų konsensusas dėl tarptautinės sistemos valstybių skirstymo.⁸

Tačiau realistų argumentai apie vidutinės galias nelabai skiriasi nuo jų pagrindinių teorinių argumentų. Kenneth N. Waltz diskutuodamas apie „antrines valstybes“, t.y. nedidžiąsias galias, teigia, kad jos balansuoja prieš didžiąsias galias.⁹ Allan Patience mano, kad vidutinės galios prisišlieja prie kurios nors didžiosios galios.¹⁰ Randall L. Schweller teigia, kad vidutinės galios vykdo abi politikas.¹¹ Tuo tarpu David R. Mares ir Steven E. Lobell et al. kuria struktūrinius modelius, bandydami išsiaiškinti, kaip vidutinės galios reaguoja į kylančias galias ir didžiųjų valstybių regionines hegemonijas.¹² Pirmasis remiasi žaidimų teorija, o antrieji teigia, kad norint suprasti specifinių valstybių užsienio politikas, būtina žiūrėti į vidaus veiksnius. Apskritai didžioji dalis autorių teigia, kad vidutinės galios arba balansuoja, arba šliejasi prie didžiųjų galių.

Kaip įšimtį galima paminėti Steven E. Lobell, Neal G. Jesse ir Kristen P. Williams poziciją. Jie teigia, kad valstybės gali vykdyti įvairias strategijas

⁶ David R. Mares, „Middle Powers under Regional Hegemony: To Challenge or Acquiesce in Hegemonic Enforcement.“ *International Studies Quarterly*, 32(4), 1988, 453-471.

⁷ Ibid., 456.

⁸ Mares; Steven E. Lobell, Neal G. Jesse, Kristen P. Williams, „Why do secondary states choose to support, follow or challenge?“ *International Politics*, 52, 2015, 146–162; Randall L. Schweller, „The Concept of Middle Power.“ Kn. Victor D. Cha, Marie Dumond (sud.), *The Korean Pivot. The Study of South Korea as a Global Power*. Washington: Center For Strategic and International Studies, 2017, 3.

⁹ Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*. Long Grove: Waveland Press, 2010, 110.

¹⁰ Allan Patience, „Imagining middle powers.“ *Australian Journal of International Affairs*, 68(2), 2014, 210-224.

¹¹ Schweller, „The Concept of Middle Power,” 6-7.

¹² Mares; Lobell et al. „Why do secondary states choose to support...“

ir dalyvauti įvairiuose žaidimuose skirtingais lygiais vienu metu, t. y. globaliu, regioniniu ir vietiniu.¹³ Tačiau jų modelis nenumato, kad valstybės gali vykdyti kelias strategijas tuo pačiu lygiu, net ir tos pačios valstybės atžvilgiu. Pavyzdžiui, aptariant vidutinės galios Pietų Korėjos geriausią galimą politiką Šiaurės Korėjos atžvilgiu, Victor D. Cha apibrėžia tris galimus variantus: atgrasymo-plius-prievartos, atgrasymo-plius-izoliavimo bei atgrasymo-plius-įtraukimo (ang. *engagement*).¹⁴ Pietų Korėja, Japonija ir JAV praktiškai įgyvendino pirmuosius du variantus, o trečiasis – atgrasymas-plius-įtraukimas – yra autoriaus sukurta teorinė galimybė.

Vis dėlto galima rasti ir empirinių tokios politikos pavyzdžių. Fareed Zakaria teigia, kad būtent atgrasymo ir įtraukimo strategijas vienu metu Kinijos atžvilgiu vykdė visos JAV administracijos nuo Richardo Nixono iki Baracko Obamos bei siūlo JAV toliau tęsti šią politiką.¹⁵ Dar svarbiau ir įdomiau, kad tokią politiką yra vykdžiusios ir vidutinės galios. Michael Leifer¹⁶ ir Amitav Acharya¹⁷ aprašė atitinkamai Indonezijos ir Malaizijos bandymus vienu metų balansuoti prieš Kiniją ir vykdyti įtraukimo politiką jos atžvilgiu XX a. pab.

Tačiau balansavimo ir įtraukimo politika tuo pat metu nėra būdinga vien tik Rytų Azijos valstybėms – tokių atvejų galima rasti ir tarp Europos vidutinių galių. Vienas iš ryškiausių pavyzdžių gali būti Lenkijos politika Rusijos atžvilgiu tarp 2001-ųjų (kuomet laimėjusios pirmus rinkimus po Lenkijos įstojimo į NATO 1999 m. į valdžią atėjo kairiosios partijos) iki 2013 m. Rytų Partnerystės viršūnių susitikimo Vilniuje, po kurio Lenkija ėmė vykdyti vien tik balansavimo politiką Rusijos atžvilgiu. Tai iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti prieštaringa, nes ir viešojoje sferoje, ir akademinėje literatūroje yra gan paplitęs įsitikinimas, kad Lenkija nuo pat 1989 m. tik balansavo prieš

¹³ Lobell et al. „Why do secondary states choose to support...“, 150-151.

¹⁴ Victor D. Cha, „Hawk Engagement and Preventive Defense on the Korean Peninsula.“ *International Security*, 27(1), 2002, 43.

¹⁵ Fareed Zakaria, „The New China Scare. Why America Shouldn't Panic About its Latest Challenger.“ *Foreign Affairs*, 99(1), 2020, 52-69.

¹⁶ Michael Leifer, „Indonesia's Encounters with China and The Dilemma's of Engagement.“ Kn. Alastair Iain Johnston ir Robert S. Ross (sud.), *Engaging China: The Management of an Emerging Power*. New York: Routledge, 1999, 89-110.

¹⁷ Amitav Acharya, „Containment, Engagement or Counter-Dominance? Malaysia's response to the rise of China.“ Kn. Alastair Iain Johnston ir Robert S. Ross (sud.), *Engaging China: The Management of an Emerging Power*. New York: Routledge, 1999, 132-154.

Rusiją ir vykdė konfrontacinę politiką Maskvos atžvilgiu (apie tai bus plačiau kalbama vėliau).

Vis dėlto, kai tokie požūriai tiriami empiriškai, šie teiginiai pasirodo esą neteisingi. Joanna A. Gorska analizavo Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu 1989–2009 m. ir padarė išvadą, kad Lenkijos politika nebuvo konfrontacinė, o grįsta bendradarbiavimu, ypač energetikos ir SSRS/Rusijos karių išvedimo iš Lenkijos teritorijos srityse.¹⁸ Šiuos argumentus paremia ir Wojciech Konończuk ir Marcin Kaczmarek.¹⁹ Prie minėtų autorių prisidės ir šios disertacijos tyrimas, kuriuo bus parodoma, kad Lenkija 2001-2013 m. tuo pat metu vykdė balansavimo ir įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu.

Žvelgiant iš teorinės perspektyvos, vidutinių galių bandymus vienu metu balansuoti ir vykdyti įtraukimo politiką kylančių regioninių galių atžvilgiu reikėtų traktuoti kaip anomaliją. Turint omeny galios disproporciją tarp šių tipų valstybių ir tai, kad vidutinės galios turi žymiai mažiau svertų nei didžiosios galios, kyla klausimas, ką galėjo ir siūlė vidutinės galios, kad įtikintų didžiąsias galias gerinti santykius? Būtent dėl šios galios ir svertų disproporcijos realistai, kaip minėta anksčiau, linkę teigti, kad vidutinės galios arba šliejasi, arba balansuoja prieš kylančias didžiąsias galias. Bet jeigu empirika paneigia šiuos teiginius, tuomet kyla dar svarbesnis klausimas: kodėl vidutinės galios ryžtasi vykdyti tuo pat metu balansavimo ir įtraukimo politiką didžiųjų galių atžvilgiu?

Alastair I. Johnston ir Robert S. Ross bandė paaiškinti, kodėl taip Kinijos atžvilgiu elgėsi Indonezija ir Malaizija. Jų teigimu, nors Malaiziją ypač neramino Kinijos kariniai veiksmai Pietų Kinijos Jūroje, tačiau kolonijinės praeities ir istorijos traumos pavertė balansavimą kartu su Japonija ir JAV prieš Kiniją politiškai sunkiai įmanomu. Tačiau Indonezijos politikoje Kinijos atžvilgiu balansavimo buvo žymiai daugiau nei įtraukimo, kuris buvo skirtas per daug neišsišokti ir bent minimaliai palaikyti kitų regiono valstybių, JAV ir ASEAN organizacijos tuomet vykdytą politiką.²⁰

¹⁸ Joanna A. Gorska, *Dealing with a Juggernaut: Analyzing Poland's Policy towards Russia, 1989-2009*. Plymouth: Lexington Books, 2010.

¹⁹ Marcin Kaczmarek ir Wojciech Konończuk, „Rosyjski dylemat w polityce zagranicznej Polski po 1999 roku.“ Kn. Andrzej Gil ir Tomasz Kapuśniak (sud.), *Polityka wschodnia Polski: Uwarunkowania, Koncepcje, Realizacja*. Lublin-Warszawa: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2009, 203-204.

²⁰ Alastair I. Johnston ir Robert S. Ross, „Conclusion.” Kn. Alastair Iain Johnston ir Robert S. Ross (sud.), *Engaging China: The Management of an Emerging Power*. New York: Routledge, 1999, 282.

Visgi šie paaiškinimai negali būti pritaikyti Lenkijos sprendimui balansuoti prieš Rusiją ir tuo pačiu metu vykdyti jos atžvilgiu įtraukimo politiką. Lenkijos atveju nėra jokių istorinių kliūčių, kurios neleistų jai su Vakarų valstybėmis vykdyti išskirtinai balansavimo politiką Rusijos atžvilgiu, ką ji darė 2014-2019 m. (plačiau apie tai – 5 skyriuje). Skirtingai nei Indonezijos politikoje Kinijos atžvilgiu, Lenkijos santykiuose su Rusija įtraukimo elementų buvo žymiai daugiau. Todėl galima teigti, kad vidutinių galių bandymai vienu metu vykdyti įtraukimo ir balansavimo politiką didžiųjų galių atžvilgiu yra nepakankamai ištirtinėta sritis ir šiuo tyrimu bus bandoma užpildyti šias žinių spragas, o tuo pačiu prisidėti prie vidutinių galių tyrinėjimų plėtojimo bei įtraukti į šį tyrimą lauką Lenkijos atvejį. Kol kas, išskyrus Joshua B. Spero,²¹ autoriai, studijuojantys vidutines galias, savo tyrimuose daugiau dėmesio skyrė Kanadai, Australijai, Pietų Korėjai, Turkijai,²² nors iš struktūrinės perspektyvos Lenkija irgi gali būti klasifikuojama kaip vidutinė galia. Galiausiai, šiuo tyrimu bus parodoma, kad neoklasikinis realizmas gali būti vienas iš būdų spręsti struktūrinės perspektyvos apibrėžiant vidutines galias trūkumus, prognozuojant vidutinių galių užsienio politiką.

Pirmiausia būtina apsibrėžti, kaip šiame tyrime bus suvokiama „įtraukimo politika“. Akademinėje literatūroje galima rasti nemažai pavyzdžių, kuriuose įtraukimo politika yra suvokiama išskirtinai ekonomine prasme: kaip būdas per pozityvias ekonomines paskatas sukurti realią naudą kitai valstybei ir taip paskatinti ją keisti savo užsienio politiką įtraukimo politiką vykdančios šalies atžvilgiu.²³ Dalis autorių įtraukimo politiką

²¹ Joshua B. Spero, „Great Power Security Dilemmas for Pivotal Middle Power Bridging,” *Contemporary Security Policy*, 30(1), 2009, 147-171.

²² Victor D. Cha, Marie Dumond (sud.), *The Korean Pivot. The Study of South Korea as a Global Power*. Washington: Center For Strategic and International Studies, 2017; Jordaan, „The emerging middle power concept;” Carr; Adam Chapnick, „The middle power.” *Canadian Foreign Policy Journal*, 7(2), 1999, 73-82; Eduard Jordaan, „The concept of a middle power in international relations: distinguishing between emerging and traditional middle powers.” *Politikon*, 30(1), 2003, 165-181; Andrew Cooper, Richard Higgott ir Kim Richard Nossal, *Relocating Middle Powers: Australia and Canada in a Changing World Order*. Melbourne: Melbourne University Press, 1993; Carsten Holbraad, *Middle Powers in International Politics*. London: Macmillan Press, 1984; Laura Neack, „Pathways to power: A comparative study of the foreign policy ambitions of Turkey, Brazil, Canada and Australia.” *Journal of Diplomacy and International Relations*, 14(2), 2013, 53–73.

²³ Pavyzdžiui: Scott L. Kastner ir Margaret M. Pearson, „Winning Hearts and Minds? On the Sources and Efficacy of Economic Engagement Policies in US-China and China-Taiwan Relations.” Kn. Steven E. Lobell ir Norrin M. Ripsman (sud.), *The Political Economy of Regional Peacemaking*. University of Michigan Press, 2016,

supranta kaip viešąją diplomatiją, ypač tų valstybių atžvilgiu, su kuriomis santykiai yra įtempti.²⁴ Vis dėlto tokie siauri, į tam tikrą sferą sutelkti apibrėžimai nėra tinkami šio tyrimo problemai spręsti, nes, atsižvelgus į didelę galios disproporciją tarp vidutinių ir didžiųjų galių, sunkiai tikėtina, kad vidutinė galia turėtų potencialą pasiūlyti kažką vienoje srityje didžiai galiai, dėl ko ši sutiktų gerinti santykius. Todėl šiam tyrimui bus reikalingas platesnis įtraukimo apibrėžimas, gebantis aprėpti visas sritis, kuriose valstybės galėtų vykdyti užsienio politiką.

Žvelgiant į bandymus plačiau apibrėžti įtraukimo politiką, galima išskirti dvi autorių grupes. Pirmojoje į apibrėžimą yra įtraukiamas ne tik pačios politikos apibūdinimas – kaip ir kokiais instrumentais naudojantis ji vykdoma – bet ir tikslas. Dauguma šios grupės autorių įtraukimą traktuoja kaip atskirą politiką, kuria siekiama pakeisti grėsmingą kitos valstybės elgesį. Pavyzdžiui, Victor D. Cha apibrėžia įtraukimą kaip prevencinės gynybos formą, t.y. veiksmus, „kurių buvo imtasi <...> siekiant užkirsti kelią potencialiai pavojingų ir prieštaringų situacijų atsiradimui.“²⁵ Pagal Alastair I. Johnston ir Robert S. Ross, įtraukimo politika yra „neprievaraginių metodų naudojimas ne *status quo* elementų nukenksminimui kylančios galios elgesyje. Tikslas yra užtikrinti, kad ši auganti galia būtų naudojama su taikia kaita regioninėje ir globalioje tvarkoje suderinamu būdu.“²⁶ Panašiai įtraukimą supranta ir realistai. Anot Randall L. Schweller, įtraukimas yra

144-168; Miroslav Nincic, „The Logic of Positive Engagement: Dealing with Renegade Regimes.” *International Studies Perspectives*, 7, 2006, 321–341; Miroslav Nincic, „Getting What You Want: Positive Inducements in International Relations.” *International Security*, 35(1), 2012, 138–183; Miles Kahler ir Scott L. Kastner, „Strategic Uses of Economic Interdependence: Engagement Policies on the Korean Peninsula and Across the Taiwan Strait.” *Journal of Peace Research*, 43(5), 2006, 523-541; Steven E. Lobell, „Engaging the Enemy and the Lessons for the Obama Administration,” *Political Science Quarterly*, 128(2), 2013, 261-287.

²⁴ Geoffrey Wiseman, „Introduction.“ Kn. Geoffrey Wiseman (sud.), *Isolate or Engage: Adversarial States, US Foreign Policy, and Public Diplomacy*. Redwood City: Stanford University Press, 2015, 1-23; Kristin M. Lord ir Marc Lynch, *America's Extended Hand: Assessing the Obama Administration's Global Engagement Strategy*. Washington, D.C.: Center for a New American Security, 2010.

²⁵ Cha, „Hawk Engagement and Preventive Defense...,” 44.

²⁶ Alastair I. Johnston ir Robert S. Ross, „Preface.” Kn. Alastair Iain Johnston ir Robert S. Ross (sud.), *Engaging China: The Management of an Emerging Power*. New York: Routledge, 1999, xiv.

„susijęs su taikia įtvirtintų galių revizija, siekiant patenkinti teisėtus kylančios, nepatenkintos galios interesus.“²⁷

Šioje vietoje užtenka prisiminti Malaizijos-Kinijos ir Indonezijos-Kinijos santykių atvejus. Malaizijos įtraukimo politika buvo nemenka dalimi nulemta noro nustatyti Kinijos intencijas tiek Malaizijos tiek regiono saugumo atžvilgiu.²⁸ Be to, tarp pačių Malaizijos užsienio politikos sprendimų priėmėjų nebuvo sutarimo, ko siekiama įtraukimo politika: vieni manė, kad tai paskatins Kiniją taikiais būdais spręsti konfliktus dėl teritorijos ir resursų, kiti – kad tai padės Malaizijai ir Kinijai rasti kompromisą dėl jų besikertančių interesų, dar kiti – kad tai transformuos Kinijos užsienio politiką ir padarys ją labiau linkusią bendradarbiauti su regiono valstybėmis.²⁹ Tuo tarpu Indonezijos įtraukimo politika, kaip minėta anksčiau, buvo labiau fasadinė ir skirta JAV, regiono valstybėms ir ASEAN organizacijai bei neturėjo kažkokių tikslų pačios Kinijos atžvilgiu. Šios trumpos diskusijos turėtų užtekti parodyti, kad vidutinės galios, tarp jų ir Lenkija, vykdydamos įtraukimo politiką didžiųjų galių atžvilgiu, ją gali naudoti skirtingiems tikslams.

Kuriant įtraukimo politikos supratimą šiame tyrime reikės pasikliauti kita autorių grupe, bandžiusia apibrėžti įtraukimo politiką pirmiausia kaip tam tikrą būdą pasiekti įvairius užsienio politikos tikslus. David D. Edelsteinui įtraukimas yra „strategija, kurioje teigiamos sankcijos naudojamos tikintis pasiekti taikius santykius.“³⁰ Richard N. Haass ir Meghan L. O’Sullivan įtraukimo politiką apibrėžia kaip „užsienio politikos strategiją, kuri didžiąja dalimi priklauso nuo pozityvių iniciatyvų savo tikslų pasiekimui.“³¹ Pastarasis apibrėžimas labai tiktų nusakyti vidutinių galių bandymus vykdyti įtraukimo politiką didžiųjų galių atžvilgiu: jis apima tiek tikslų, tiek sričių vykdant užsienio politiką įvairovę. Tik vertėtų pastebėti, kad akademinėje literatūroje yra labiau paplitęs „pozityvių/teigiamų sankcijų“ nei „pozityvių iniciatyvų“

²⁷ Randall L. Schweller, *Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest*. New York: Columbia University Press, 1998, 74.

²⁸ Johnston ir Ross, „Conclusion,” 287.

²⁹ Ibid., 282.

³⁰ David M. Edelstein, „Managing uncertainty: Beliefs about intentions and the rise of great powers.” *Security Studies*, 12(1), 2002, 5.

³¹ Richard N. Haass ir Meghan L. O’Sullivan, „Terms of Engagement: Alternatives to Punitive Policies.” *Survival*, 42(2), 2000, 2.

įvardijimas, tad šiame darbe bus naudojamas būtent „pozityvių sankcijų“³² terminas.

Visgi galios disproporcija tarp vidutinių ir didžiųjų galių gali lemti, kad vidutinės galios ne visada turės pakankamai resursų pasiūlyti kažką, kas galėtų teikti konkrečią ir pakankamą naudą didžiajai galiai. Todėl reikėtų prisiminti kitą neblogai žinomą Evan Resnick pasiūlytą įtraukimo apibrėžimą: „bandymai paveikti tikslinės valstybės politinį elgesį per plačių kontaktų užmezgimą ir plėtojimą su ta valstybe įvairiose srityse (pvz. diplomacija, karyba, ekonomika, kultūra).“³³ Šioje diskusijoje Resnick apibrėžimas svarbus tuo, kad akcentuoja kontaktų mezgimą – būtent tai gali būti įrankiu, leidžiančiu vidutinėms galioms papildyti savo įtraukimo politikoje esančias pozityvias sankcijas.

Apibedrinant, šiame tyrime įtraukimo politika apibrėžiama šitaip: tai užsienio politikos strategija, kai naudojamos pozityvios sankcijos, plačių kontaktų užmezgimas ir plėtojimas savo tikslų pasiekimui. Remiantis šiuo apibrėžimu, tyrimo 2, 3, 4 skyriuose bus pristatoma ir analizuojama Lenkijos įtraukimo politika Rusijos atžvilgiu 2001-2013 m., stengiantis išsiaiškinti jos pasirinkimo priežastis.

Tyrimo tikslas, uždaviniai, metodologija

Kaip jau aptarta, akademinė prasme egzistuoja paradoksas: priešingai nei suponuotų struktūrinis realizmas, Lenkija, kaip vidutinė galia Europos tarptautinėje sistemoje, priešingai nei prognozuoja struktūrinis realizmas, nevykdė nei gryo prisišliejimo, nei gryo balansavimo politikos Rusijos atžvilgiu. Taigi pagrindinis šio tyrimo **tikslas** yra paaiškinti, kodėl Lenkija 2001-2013 m. šalia balansavimo Rusijos atžvilgiu vykdė ir įtraukimo politiką.

Tai bus padaryta remiantis neoklasikinio realizmo teorijos tezėmis ir taikant sisteminės procesų analizės metodą. Šiame tyrime formuluojamos ir testuojamos keturios hipotezės:

³² Tiek pozityvios sankcijos, tiek pozityvios iniciatyvos reiškia užsienio politikos veiksmus, kuriais siekiama sukurti naudą kitai valstybei. Abu terminai yra vartojami kaip sinonimai, bet dėl „pozityvių sankcijų“ platesnio naudojimo, šis tyrimas naudos būtent „pozityvių sankcijų“ terminą.

³³ Evan Resnick, „Defining Engagement.” *Journal of International Affairs*, 54(2), 2001, 559.

- **Hipotezė 1:** Lenkija bandė gerinti santykius su Rusija dėl Lenkijos sprendimų priėmėjų suvokiamų pokyčių pasauliniame galios balanse.
- **Hipotezė 2:** Lenkija pasirinko įtraukimo strategiją Rusijos atžvilgiu tikėdamasi šitaip pakeisti jos intencijas Lenkijos atžvilgiu.
- **Hipotezė 3:** Lenkija bandė gerinti santykius su Rusija dėl to, kad Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai buvo paveikūs Lenkijos vidaus politikos interesų grupėms.
- **Hipotezė 4:** Lenkijos bandymai įtraukti Rusiją buvo Lenkijos vidaus politinės konkurencijos tarp skirtingų veikėjų pasekmė: buvo bandoma diskredituoti kitų politinių grupių siūlomą užsienio politikos kursą ir sumažinti jų politinę įtaką.

Šioje vietoje reikėtų pabrėžti, kad pasakymai „gerinti santykius su Rusija“ ir „vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu“ yra vartojami kaip sinonimai. Tikrinant šias hipotezes, Lenkijos politika Rusijos atžvilgiu 2001-2013 m. padalinama į tris atvejus, pagal politines partijas, formavusias užsienio politiką: 2001-2005 m., kuomet valdė Lenkijos kairioji demokratinė sąjunga (lenk. *Sojusz Lewicy Demokratycznej* – SLD), 2005-2007 m., kai valdė dešinioji Teisės ir Teisingumo partija (lenk. *Prawo i Sprawiedliwość* – PiS) ir 2007-2013 m., kai valdžioje dominavo centristinė Piliečių Platformos (lenk. *Platforma Obywatelska* – PO) partija. Šių nagrinėjamų atvejų ir juose tikrinamų hipotezių bei išvadų pagrindimui bus taip pat apžvelgta Lenkijos politika Rusijos atžvilgiu nuo 2013 m. Europos Unijos (EU)³⁴ Rytų Partnerystės viršūnių susitikimo Vilniuje iki 2019 m. gegužės 26 d. Europos parlamento rinkimų Lenkijoje, kai Lenkija vykdė išskirtinai balansavimo politiką Rusijos atžvilgiu.

Pagal tai galima išvesti pagrindinius tyrimo uždavinius:

³⁴ Lietuvoje yra nusistovėjusi tradicija šį darinį vadinti Europos Sąjunga, tačiau istorikas Rimvydas Petrauskas pateikė įtikinamą versiją, kodėl tikslingesnis būtų Europos Unijos pavadinimas, kurio bus laikomasi ir šiame darbe: Rimvydas Petrauskas, „Lietuva ir Europa, arba kodėl Europos Sąjungą turėtumėm vadinti Europos Unija.“ Delfi.lt, 2018. <<https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/rimvydas-petrauskas-lietuva-ir-europa-arba-kodel-europos-sajunga-turetumem-vadinti-europos-unija.d?id=76871207>> [žiūrėta 2020-08-26].

- 1) Suformuluoti teorinį modelį, galintį paaiškinti potencialias Lenkijos įtraukimo politikos Rusijos atžvilgiu 2001-2005, 2005-2007 ir 2007-2013 m. vykdymo priežastis;
- 2) Detalizuoti tyrimo hipotezes ir apibrėžti metodiką, kuriomis jos bus tikrinamos;
- 3) Remiantis teoriniu modeliu ir įtraukimo politikos samprata, apžvelgti Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu 2001-2005, 2005-2007, 2007-2013 m. ir patikrinti teorinio modelio hipotezes;
- 4) Palyginti Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu 2001-2005, 2005-2007, 2007-2013 m. su Lenkijos politika Rusijos atžvilgiu 2014-2019 m.

Metodika ir šaltiniai

Pagrindiniai tyrimo empirinių duomenų šaltiniai buvo ekspertiniai, pusiau struktūruoti interviu su Lenkijos politikais ir diplomatais, atitinkamais laikotarpiais formavusiais ir vykdžiusiais Lenkijos užsienio politiką Rusijos atžvilgiu. Iš viso per 2018-2019 m. buvo atlikti 22 anoniminiai interviu su buvusiais ir esamais Lenkijos užsienio reikalų ministerijos ir Lenkijos prezidento kanceliarijos darbuotojais, Lenkijos vyriausybės ir užsienio reikalų ministerijos ekspertais, Lenkijos politikų visuomeniniais patarėjais, buvusiais Lenkijos Seimo nariais. Išsamesnė informacija apie tyrimo respondentus pateikta priede nr.2.

Atliekant interviu su minėtais asmenimis, buvo bandoma išsiaiškinti: kaip jie (ne)suvokė Rusijos grėsmės Lenkijai, potencialius būdus ją įveikti, Lenkijos pajėgumus ir galimybes dvišaliuose santykiuose su Rusija; kiek buvo sutariama dėl politikos Rusijos atžvilgiu; kaip sprendimų priėmėjai vertino pokyčius pasauliniame galios balanse ir jo įtaką Lenkijai. Taip pat buvo bandoma išsiaiškinti, ar sprendimams gerinti santykius su Rusija turėjo įtakos politinė situacija ir stabilumas šalyje, nepakankamas visuomenės palaikymas balansavimo strategijai arba nesutarimas dėl tinkamos balansavimo strategijos su politine opozicija, parlamento nariais, interesų grupėmis. Taip pat buvo bandoma išsiaiškinti, kaip buvo sprendžiami konfliktai tarp užsienio politikos sprendimų priėmėjų dėl tarptautinės sistemos įvertinimo ir atsako į iš jos kylančias grėsmes; kiek kiti vidaus veikėjai galėjo derėtis su užsienio politikos formuotojais dėl užsienio politikos; kokie vidaus veikėjai ir kokiomis sąlygomis turėjo didžiausią įtaką užsienio ir saugumo politikai; ar politinis elitas privalėjo konfliktuose dėl užsienio politikos nusileisti vidaus veikėjams ir, jei taip, kaip galėtų įgyvendinti norimą užsienio politikos kryptį; kaip elitas sugebėjo mobilizuoti resursus savo užsienio politikos įgyvendinimui ir ar tai

galėjo paveikti vidaus veikėjai.³⁵ Klausimyno šablonas, kurio pagrindu buvo atliekami interviu, pateiktas priede nr.1. Klausimai buvo formuluojami remiantis tyrimo teoriniu pagrindu, pristatytu 1 skyriuje. Be to, šiame tyrime bus daugiausiai analizuojama, kaip Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai vertino įtraukimo politiką ir jos perspektyvas. Būtina pabrėžti, kad Rusijos užsienio politikos sprendimų priėmėjų požiūris į Lenkijos vykdomą įtraukimo politiką nepatenka į šio tyrimo objektą.

Duomenys hipotezėms patikrinti ir informacijos, surinktos interviu metu, verifikacijai taip pat buvo renkami iš kitų pirminių šaltinių. Tai Lenkijos užsienio politikos viešai prieinami dokumentai, diplomatų ir politikų vieši pareiškimai, partiniai dokumentai, Lenkijos prezidento kanceliarijos ir Lenkijos užsienio reikalų ministerijos išleistos publikacijos, spaudos pranešimai. Taip pat buvo pasitelkiami ir antriniai šaltiniai: žiniasklaidos pranešimai, akademinė literatūra, analitinių centrų publikacijos apie Lenkijos santykius su Rusija ir jų įvykius, memuarai.

Lenkijos-Rusijos santykių tyrimai

Lenkijos santykiai su Rusija susilaukė nemažai akademikų ir analitikų dėmesio. Šią literatūrą galima suskirstyti į keletą dalių. Pirmąją sudaro tyrimai, kuriuose bandomas išdėstyti Lenkijos santykių su Rusija vystymąsį ir eiga. Mareko Menkiszako ir Marcino Andrzej Piotrowskio,³⁶ Mirono

³⁵ Jeffrey W. Taliaferro, Steven E. Lobell ir Norrin M. Ripsman, „Introduction: Neoclassical realism, the state, and foreign policy.” Kn. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ir Jeffrey W. Taliaferro (sud.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 31-32.

³⁶ Marek Menkiszak ir Marcin Andrzej Piotrowski, „Polska Polityka Wschodnia.” Kn. Roman Kuźnia ir Krzysztof Szczepanik (sud.), *Polityka zagraniczna RP 1989-2002*. Warszawa: Wydawnictwo Askon Sp, 2002, 237-242.

Lakomy,³⁷ Cimeko et al.,³⁸ Agatos Włodkowskos,³⁹ Aleksiejaus Makarkino,⁴⁰ Mieczysławo Stolarczyko⁴¹ darbuose apžvelgiama Lenkijos-Rusijos santykių raida ir fiksuojami tų santykių būklės „bangavimai“: vienais laikotarpiais jie būna geresni, kitais – blogesni. Šiek tiek kitokią apžvalgą pateikia Marcinas Kaczmariskis ir Wojciechas Konończukas, jie teigia, kad Lenkija nuo 1989 m. pastoviai bandė gerinti santykius su Rusija, tačiau visi bandymai baigėsi nesėkme dėl pernelyg didelių nesutarimų ekonomikos, energetikos, saugumo ir istoriniais klausimais.⁴² Tuo tarpu Katarzyna Pełczyńska-Nałęcz⁴³ irgi pastebi minėtus bangavimus, ir taip pat teigia, kad ilgainiui tie „bangavimai“ į vieną ar kitą pusę vis mažėjo ir Lenkijos-Rusijos santykiai per 1990-2010 m. palaipsniui normalizavosi.

Kita autorių grupė, aptardama Lenkijos-Rusijos santykius, ne tik pastebi minėtus „bangavimus“, bet ir bando priskirti, kuriam nors veiksniumi tų bangavimų priežastį. Pavyzdžiui, Roman Kuźniar Lenkijos santykių su Rusija būklę aiškina skirtingų Lenkijos valdančiųjų nuostatomis Rusijos atžvilgiu. Esą santykiai buvo sąlyginai geri valdant SLD ir ypač PO vyriausybėms, kurios buvo atviresnės Rusijai, ir santykiai pablogėjo į valdžią atėjus PiS, kurie su savo nacionalistine retorika ir ideologija sukūrė krizę santykiuose su

³⁷ Miron Lakomy, „Główne problemy w stosunkach polsko-rosyjskich na początku XXI wieku.” Kn. Mieczysław Stolarczyk (sud.), *Stosunki Polski z sąsiedami w pierwszej dekadzie XXI wieku*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2011, 69-112.

³⁸ Gracjan Cimek, Maciej Franz, Karolina Szydywar-Grabowska, *Współczesne Stosunki Polsko-Rosyjskie. Wybrane Problemy*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2012.

³⁹ Agata Włodkowska, „Stosunki Polsko-Rosyjskie w kontekście członkostwa Polski w Unii Europejskiej.” Kn. Jarosława J. Piątka, Renata Podgórska (sud.), *Polska na Arenie Międzynarodowej – Współczesne Wyzwania*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009, 167-180.

⁴⁰ Aleksiej Makarkin, „Polska i Rosja w XXI wieku: polityczny aspekt wzajemnych stosunków.” Kn. Jarosława J. Piątka, Renata Podgórska (sud.), *Polska na Arenie Międzynarodowej – Współczesne Wyzwania*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009, 181-189.

⁴¹ Mieczysław Stolarczyk, „Rola Rosji w polityce bezpieczeństwa Polski pod koniec pierwszej dekady XXI w.” Kn. Klemens Budzowski, *Polska wobec wyzwań bezpieczeństwa narodowego*. Kraków: Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, 2010, 131-146.

⁴² Kaczmariskis ir Konończuk, 203-204.

⁴³ Katarzyna Pełczyńska-Nałęcz, „Stosunki Polityczne między Polską a Rosją po 1990 r.” Kn. Adam Daniel Rotfeld, Anatolij W. Torkunow (sud.), *Białe Plamy – Czarne Plamy: Sprawy trudne w relacjach polsko-rosyjskich (1918-2008)*. Warszawa: PISM, 2010, 669-688.

Rusija.⁴⁴ Kitas tokio požiūrio pavyzdys yra Ryszardo Ziębos knyga apie Lenkijos užsienio politiką, kurioje taip pat kalbama apie Lenkijos santykius su Rusija⁴⁵ ir atkartojamas argumentas, kad Lenkijos-Rusijos santykių pakilimai ir nuosmukiai priklauso nuo Lenkijos politikų išankstinio „draugiškumo/priešiškumo“ Rusijos atžvilgiu. Tai pačiai grupei priklauso ir Raymond Taras, kuris, analizuodamas Lenkijos viešosios nuomonės ir politikų diskursų pokyčius, teigia, kad 2005-2007 m. Lenkijos tapatybė buvo paremta nacionalistine ksenofobija, kuri po 2007 m. parlamento rinkimų pradėjo kisti link europietiškos tapatybės ir tai nulėmė pagerėjusius Lenkijos santykius su Rusija.⁴⁶ Panašų argumentą pateikia Patryko Wawrzyńskiego darbas, kuris apžvelgia Lenkijos-Rusijos santykius 2005-2007 m. per Lenkijos prezidento Lecho Kaczyńskiego asmenybę.⁴⁷

Šioje autorių grupėje egzistuoja ir priešingas požiūris: prastos būklės Lenkijos santykių su Rusija priežasčių reikia ieškoti Rusijoje. Pavyzdžiui, Przemysław Żurawski vel Grajewski savo tyrime apie Lenkijos Rytų politiką 1989-2015 m., Lenkijos-Rusijos santykių būklę aiškina šių šalių ginču dėl Lenkijos teisės būti tarptautinės politikos subjektu ir dėl Lenkijos kaimynų geopolitinės orientacijos.⁴⁸ Žymiai anksčiau panašų argumentą yra pateikę Marcin Zaborowski ir Kerry Longhurst, kurie savo tyrime apie Lenkijos užsienio politiką teigia, kad Lenkija tapo nauja atlantinių vertybių skleidėja ir tai neigiamai veikė jos santykius su Rusija.⁴⁹ Tuo tarpu Andrzej Nowak teigia, kad pagrindinis Rusijos užsienio politiką lemiantis faktorius yra jos imperinė tapatybė. Šitai A. Nowak pagrindžia Rusijos universitetuose išplitusiu geopolitikos (pseudo)mokslu, kuris neva moksliskai įrodo Rusijos būtinybę dominuoti Rytų Europoje (į kurią įeina ir Lenkija) bei Rusijos politikų nuolatiniomis referencijomis į geopolitikos mokslą viešose kalbose. Iš to kyla

⁴⁴ Roman Kuźniar, *Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, 2012.

⁴⁵ Ryszard Zięba, *Polityka zagraniczna Polski w strefie euroatlantyckiej*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2013, 182-199.

⁴⁶ Raymond Taras, „Russia Resurgent, Russophobia in Decline? Polish Perceptions of Relations with the Russian Federation 2004-2012.” *Europe-Asia Studies*, 66(5), 2014, 710-734.

⁴⁷ Patryk Wawrzyński, „The Remembrance of the Katyń Massacre and the President Lech Kaczyński's concept of Polish-Russian Relations [2005-2010].” *Polish Political Science Yearbook*, 41, 2012, 507-525.

⁴⁸ Przemysław Żurawski vel Grajewski, *Polska polityka wschodnia 1989-2015. Wymiar narodowy i unijny*. Kraków: Ośrodek Myśli Politycznej, 2016, 59-60.

⁴⁹ Kerry Longhurst, Marcin Zaborowski, *The New Atlanticist: Poland's Foreign and Security Policy Priorities*. London: Blackwell Publishing Ltd, 2007.

išvada, kad Lenkijos užsienio politiką visada veiks Rusijos imperinės tapatybės veiksnys ir dėl to Lenkija turi ieškoti būdų, kaip atsispirti Rusijos bandymams ją užvaldyti.⁵⁰

Trečiąją Lenkijos užsienio politikos tyrėjų grupę išskiria jų susitelkimas ties 2007-2013 m. laikotarpiu, kuriame valdė PO. Šiuo metu yra pastebimas Lenkijos-Rusijos santykių pagerėjimas. Minėti tyrėjai bando paaiškinti, kodėl įvyko toks pokytis. Jurijus Solozobovas⁵¹ ir Miłoszas Zielińskis⁵² pabrėžia individų – Donaldo Tusk ir Radosławo Sikorskiego – vaidmenis. Tuo tarpu Stanisławas Bieleńas santykių tarp Lenkijos ir Rusijos pagerėjimą po 2007 m. aiškina Lenkijos politinio elito ir visuomenės noru peržiūrėti savo nuostatas Rusijos atžvilgiu.⁵³ Galiausiai Tomaszas Grabowski ir Grzegorz Makuchas naudoja struktūrinį aiškinimą: Lenkija nusprendė keisti savo poziciją Rusijos atžvilgiu, nes be gerų santykių su Rusija ji negalėjo turėti gerų santykių su esminėmis EU valstybėmis.⁵⁴ Labai panašų argumentą pateikė Bartosz Cichocki.⁵⁵

Dar vieną Lenkijos-Rusijos santykių literatūros grupę išskiria jos autorių susitelkimas ties istorija, ypač ties tuo, kaip dabartis yra nulemta istorinių procesų. Taip pat šioje grupėje nemažai autorių didelį dėmesį skiria istorinei atminčiai ir jos poveikiui tarptautiniams santykiams. Pavyzdžiui, Wojciech Materski Katynę analizuoja kaip faktorių Lenkijos-Rusijos santykiuose.⁵⁶ Savo tyrimą jis pradeda nuo 1940 m., kai buvo įvykdytas nusikaltimas, ir tęsia iki šiandienos, pristatydamas visą Katynės bylos dinamiką. Tačiau tai nėra vien tik chronologinis įvykių nupasakojimas.

⁵⁰ Andrzej Nowak, *Putin: Źródła Imperialnej Agresji*. Warszawa: Sic!, 2014, 61-71.

⁵¹ Iurii Solozobov, „An Answer to the “Polish Question”“. *Russian Politics and Law*, 48(6), 2010, 57-58.

⁵² Miłosz J. Zieliński, „Cross-Border Co-Operation Between The Kaliningrad Oblast And Poland In The Context Of Polish-Russian Relations in 2004-2011.“ *Lithuanian Foreign Policy Review*, 28, 2012, 20.

⁵³ Stanisław Bieleń, „The Possibility of Reconciliation in Polish-Russian Relations.“ *Lithuanian Foreign Policy Review*, 27, 2012, 11-12.

⁵⁴ Tomasz Grabowski, Grzegorz Makuch, „Polityka Zagraniczna wobec Rosji.“ Kn. Paweł Musiałek (sud.), *Główne kierunki polityki zagranicznej rządu Donalda Tuska w latach 2007-2011*. Kraków: eSPe, 2012, 251.

⁵⁵ Bartosz Cichocki, „Stosunki z Rosją po pięciu latach polskiej polityki normalizacji.“ *Bezpieczeństwo Narodowe*, III(27), 2013, 32.

⁵⁶ Wojciech Materski, „Katynė kaip Lenkijos ir Sovietų Sąjungos/Rusijos santykių veiksnys.“ Kn. Alvydas Nikžentaitis, Michał Kopczyński (sud.), *Atminties kultūrų dialogai Ukrainos, Lietuvos, Baltarusijos (ULB) erdvėje*. Vilnius: Lietuvos Istorijos Instituto leidykla, 2015, 297-311.

Materskis parodo, kaip praeities įvykiai – Władysława Gomułkos dalinė liberalizacija, Lenkijos „Solidarumo“ veikla, Michailo Gorbačiovo politika, Rusijos prokuratūros tyrimo išvados 1994 m. – paveikė tolimesnius sprendimų priėmėjų veiksmus, jų pasirinkimų galimybes ir tarpusavio pasitikėjimą. Panašų argumentą pateikia ir Richard J. Hunter.⁵⁷ Per panašią prizmę ir Nikita Petrov analizuoja Rusijos politinio elito ir visuomenės nepasirengimą pripažinti Katynės nusikaltimą: jis išskiria psichologinius kompleksus („jei pripažinsime, tada pasirodysime silpni ir mus užpuls kitos šalys su savo ieškiniais“) ir gilų sovietinio laikotarpio propagandinį įdirbį, smarkiai sugadinusį visuomenės istorinę atmintį.⁵⁸ Visiškai kitokį požiūrį pateikia Paweł Ładykowski. Jis, remdamasis postkolonializmo teorija, teigia, kad Lenkijai Rusija vienu metu yra ir kolonizatorius, ir kolonizuojamoji teritorija, tad būtent šie jausmai nulemia Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu.⁵⁹

Daug šios grupės autorių 2007-2013 m. Lenkijos ir Rusijos santykių atšilimą bandė aiškinti per istorijos klausimų depolitizavimą. Artiom Malgin teigia, kad dvišalius santykius anksčiau labai apsunkino skirtingos Rusijos ir Lenkijos istorinių įvykių interpretacijos, kurios suteikė pagrindą klaidingiems mitams ir politinėms tapatybėms, kartais turėjusioms net mesianistinių atspalvių. Būtent šių klausimų nustūmimas į antrą planą, bendra grupė istoriniams klausimams tirti ir nuosaikesnis požiūris į istoriją tiek iš Lenkijos, tiek iš Rusijos pusės lėmė pagerėjusius santykius.⁶⁰ Irina A. Vasilenko taip pat teigia, kad blogų Lenkijos ir Rusijos santykių priežastis buvo istorijos suformuoti stereotipai, komisijos sudėtingiems istorijos klausimams tirti sukūrimas bei Lenkijos-Rusijos dialogų centrų įkūrimas 2011 m. lėmė santykių atšilimą.⁶¹ Panašios nuomonės laikosi ir Andrzej De Lazari.⁶² Tuo tarpu Valentina Feklynunina teigia, kad Lenkijos-Rusijos santykių pagerėjimas

⁵⁷ Richard J. Hunter, „Katyn: Old Issues Threaten Polish-Russian Economic and Political Relations.“ *European Journal of Social Sciences*, 17(2), 2010, 288-297.

⁵⁸ Nikita Petrov, „‘Katynės Byla’ kaip Rusijos ir Lenkijos santykių indikatorius.“ Kn. Alvydas Nikžentaitis, Michał Kopczyński (sud.), *Atminties kultūrų dialogai Ukrainos, Lietuvos, Baltarusijos (ULB) erdvėje*. Vilnius: Lietuvos Istorijos Instituto leidykla, 2015, 312-319.

⁵⁹ Paweł Ładykowski, „Poland and Its Eastern Neighbours: A Postcolonial Case Study.“ *Baltic Journal of European Studies*, 5(1), 2015, 109-132.

⁶⁰ Артём Мальгин, „Россия и Польша: сквозь призму «Восточной Политики» Евросоюза.“ *Восточная Европа Перспективы*, No. 2, 2011, 11-12.

⁶¹ Ирина А. Василенко, „Новый этап в российско-польских отношениях: трудный путь к диалогу и согласию.“ *Studia Politologiczne*, 28, 2013, 22-27.

⁶² Andrzej De Lazari, „Polish-Russian Difficult Matters.“ *The Polish Quarterly of International Affairs*, No.1, 2011, 72-73.

valdant PO yra sietinas su tuo, kad abi šalys pradėjo koreguoti savo istorinius naratyvus ir pripažinti istorines klaidas.⁶³

Bene solidžiausias Lenkijos užsienio politikos Rusijos atžvilgiu tyrimas yra Joannos A. Gorskos monografija, kuri tyrinėja Lenkijos santykius su Rusija 1989-2009 m. laikotarpiu.⁶⁴ Galima teigti, kad šis darbas priskirtinas prie eklektinio teorizavimo tarptautinių santykių tyrimo srovės,⁶⁵ nes jame Joanna A. Gorska remiasi realizmo, liberalizmo ir konstruktyvizmo teorijomis bei iš jų išveda šias hipotezes:

- Kuo labiau paplitusios ir kuo labiau specifinės yra idėjos apie Rusiją konkrečioje srityje, tuo didesnė jų įtaka Lenkijos užsienio politikai duotoje srityje;
- Kuo pozityvesnės idėjos apie Rusiją duotoje srityje, tuo didesnis Lenkijos nusiteikimas bendradarbiauti joje;
- Kuo didesnė Lenkijos santykinė galia ir kuo tarptautinė sistema yra mažiau bipolė, tuo didesnė Lenkijos galimybė veikti ir pasirinkti tarp bendradarbiaujančių ir nebendradarbiaujančių užsienio politikos tipų;
- Kuo mažesni „saugumo spaudimai“ iš Rusijos Lenkijai, tuo labiau ši yra nusiteikusi bendradarbiauti.⁶⁶

Šias hipotezes Gorska tikrina sovietų kariuomenės išvedimo iš Lenkijos, Lenkijos stojimo į NATO, Lenkijos politikos Rusijos atžvilgiu energetikos srityje ir Katynės atvejų studijose. Šiuos atvejus Gorska atrinko remdamasi keliais kriterijais: pirma, atvejis turi būti svarbus ir užimti didelę vietą dvišalių santykių darbotvarkėje; antra, atvejai buvo atsirinkti pagal jų sudėtingumą testuojant hipotezes. Gorska teigia, kad Lenkija per visą minėtą laikotarpį vykdė bendradarbiavimą ir noru normalizuoti santykius grįžtą užsienio politiką Rusijos atžvilgiu. Pagrindinė to priežastis yra išaugusi Lenkijos galia po Šaltojo karo laikų – bipolarinės tarptautinės sistemos griūties, ir

⁶³ Valentina Feklyunina, „Russia's foreign policy towards Poland: Seeking reconciliation? A social constructivist analysis.“ *International Politics*, 49(4), 2012, 446.

⁶⁴ Gorska.

⁶⁵ Plačiau žiūrėti: Peter Katzenstein, Rudra Sil, „Eclectic Theorizing in the Study and Practice of International Relations.“ Kn. Christian Reus-Smit, Duncan Snidal (sud.), *The Oxford Handbook of International Relations*. Oxford: Oxford University Press, 2010, 109-130.

⁶⁶ Gorska, 13-15.

sumažėjusi Rusijos grėsmė Lenkijai.⁶⁷ Tačiau autorė nepaaiškino tokios užsienio politikos sprendimo priėmimo proceso ir ji pati tai išskyrė kaip potencialių tolimesnių tyrimų sritį.⁶⁸

Apibendrinant galima teigti, kad akademinėje literatūroje apie Lenkijos santykius su Rusija dominuoja darbai, kuriuose aprašoma Lenkijos-Rusijos santykių raida išskiriant jų nepastovumą. Vieni dėl to linkę kaltinti Lenkiją, kiti – Rusiją. Šalia jų egzistuoja nemenka autorių grupė, kuri užfiksavo Lenkijos-Rusijos santykių pagerėjimą 2007-2013 m. ir bandė išsiaiškinti to priežastis. Nemažai jų išskiria istorinių klausimų sprendimo ir istorinės atminties vaidmenį Rusijos-Lenkijos santykiuose. Tačiau šioje literatūroje trūksta darbų, kuriuose būtų vienu metu pilnai, o ne susitelkiant į vieną sferą, tyrinėjami Lenkijos santykiai su Rusija ir kuriuose būtų paaiškintos priežastys, kodėl Lenkija priėmė tam tikrus sprendimus Rusijos atžvilgiu. Dalinė išimtis šiai tendencijai buvo tyrimai skirti PO valdymo laikotarpiui. Dar svarbiau pabrėžti, kad šios literatūros didžiojoje dalyje nėra pastebimi Lenkijos politikos Rusijos atžvilgiu niuansai, dažniausiai teigiant, kad Lenkija vykdė konfrontacinę politiką Rusijos atžvilgiu.

Mažiausiai šią kritiką galima taikyti W. Konończuko ir M. Kaczmarkio bei J. A. Gorskos darbams. Jie teigia, kad Lenkija bandė normalizuoti santykius su Rusija. Kita vertus, pirmieji nepaaiškino Lenkijos motyvų už tokios politikos. Tuo tarpu J. Gorska nepastebėjo, kad Lenkija šalia įtraukimo tuo pat metu vykdė ir balansavimo politiką Rusijos atžvilgiu. Be to, autorė per mažai atsižvelgė į platesnį kontekstą, kai Lenkija vykdė savo politiką Rusijos atžvilgiu, ypač jos Rytų politiką ir santykius su Vakaraais. Dėl to akademinėje literatūroje egzistuoja terpė naujam tyrimui apie Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu, atsižvelgiant į tai, kad šalia balansavimo, Lenkija 2001-2013 m. vykdė ir įtraukimo politiką; studijuojant platesnį kontekstą, kuriame vystėsi Lenkijos santykiai su Rusija bei bandant paaiškinti, kodėl Lenkija vis dėlto nusprendė realizuoti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu. Būtent šią minėtą terpę bandys užpildyti šis tyrimas.

⁶⁷ Ibid., 23-24.

⁶⁸ Ibid., 186.

1. TYRIMO TEORINIS IR METODOLOGINIS PAGRINDAS

1.1 Tyrimo teorija – neoklasikinis realizmas

Analizuojant faktorius, nulėmusius Lenkijos sprendimus gerinti santykius su Rusija, bus remiamasi neoklasikinio realizmo teorija,⁶⁹ kuri, teikdama pirmenybę struktūriniam lygmeniui, analizuoja, kaip valstybės reaguoja į jo keliamus spaudimus. Toks sprendimas buvo padarytas dėl keleto priežasčių. Pirma, atsižvelgus į Lenkijos dydį ir galią, galima teigti, kad ji, skirtingai nei Rusija, JAV ar Kinija, turi žymiai mažiau galimybių keisti pasaulinį ar regioninį Europos galios balansą ir daugiau į jį reaguoja bei prisitaiko prie jo keliamų situacijų. Todėl neoklasikinio realizmo teikiama pirmenybė struktūrai agento-struktūros dilemoje gerai nusako Lenkijos užsienio politiką.

Antra, neoklasikinio realizmo teorija aiškina, kodėl valstybėms nepavyksta optimaliai prisitaikyti prie tarptautinės sistemos keliamų iššūkių. Kitaip tariant, neoklasikinis realizmas tyrinėja, kodėl valstybės nevykdo nuoseklios balansavimo politikos prieš kitų valstybių galią, ir iš jų kylančias grėsmes, arba nesišlieja prie Rusijos, kaip tai numatytyt neorealizmas. Būtent taip neoklasikiniai realistai galėtų interpretuoti Lenkijos santykių su Rusija 2001-2005 m., 2005-2007 m. ir 2007-2013 m. atvejus:⁷⁰ Lenkija, nepaisant didėjančios galios ir nemažėjančios grėsmės iš Rusijos, vykdė ne tik balansavimo, bet ir įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu. Neoklasikiniai realistai tai traktuotų kaip nepakankamo balansavimo atvejį. Kaip bus parodyta vėliau, norint rasti to priežastis, reikia tyrinėti Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjų požiūrį į Rusiją bei tuometinį tarptautinį galios balansą, Lenkijos užsienio politikos sprendimų homogeniškumą ir santykius su Lenkijos visuomene.

Neoklasikinis realizmas analizuoja valstybių užsienio politiką dviejuose lygmenyse. Pirmasis yra struktūrinis tarptautinės sistemos lygmuo. Jis yra paremtas neorealizmo teorija ir analizuoja struktūrinę šalies padėtį

⁶⁹ Gideon Rose, „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy.“ *World Politics*, 51(1), 1998, 144-172; Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, Jeffrey Taliaferro (sud.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

⁷⁰ Brian Rathbun, „A Rose by Any Other Name: Neoclassical Realism as the Logical and Necessary Extension of Structural Realism.“ *Security Studies*, 17(2), 2008, 159-162.

tarptautinėje sistemoje įvertinant, kaip pasikeitė jos situacija pagal galios balansą. Valstybių elgesį lemia tarptautinės sistemos poliškumas, t.y. didžiųjų galių kiekis ir jų vieta tarptautinėje sistemoje, kuri nulemia valstybių esami kariniai ir ekonominiai pajėgumai.⁷¹

Anot neorealistų, valstybės visą laiką siekia didinti savo turimus karinius ir ekonominius pajėgumus, kad atsvertų kitų valstybių galią ir iš jų kylančias grėsmes jų išlikimui. Atsivėrimas vyksta dviem būdais. Pirmasis yra kietasis balansavimas – didinant savo turimą galią ir kuriant aljansus su kitomis valstybėmis prieš grėsmingas valstybes. Antrasis – minkštasis balansavimas: neformalių sąjungų sudarymas, riboti karinės galios didinimai, bendras veikimas tarptautinėse institucijose ir *ad hoc* veiksmi.⁷² Šie balansavimai galiausiai atveda prie galios balanso tarp skirtingų valstybių ar jų blokų.

Jeigu ankstesniuose neorealistų empiriniuose tyrimuose galios balansas dažniausiai būdavo nustatomas remiantis kiekybiniais duomenimis apie šalių ekonominius ir karinius pajėgumus,⁷³ šiuolaikiniai realistai pripažįsta, kad valstybių padėties ir jų galios pokyčių nustatymas yra žymiai sudėtingesnis dalykas⁷⁴ ir kad to negalima suvesti tik į karinius-ekonominius rodiklius.⁷⁵ Tad, analizuojant struktūrinį lygmenį, kreipiamas dėmesys į grėsmes, kylančias iš tarptautinės sistemos, radikalius pokyčius tarptautinėje sistemoje bei kaip jie veikia valstybių vidaus politiką.⁷⁶

⁷¹ Waltz, 79-128.

⁷² T. V. Paul, „Introduction: The Enduring Axioms of Balance of Power Theory and Their Contemporary Relevance.“ Kn. Paul, T., V., Wirtz, J., J., Fortmann, M. (sud.), *Balance of Power. Theory and Practice in the 21st Century*. Stanford: Stanford University Press, 2004, 3.

⁷³ Vienas garsiausių pavyzdžių yra Paul Kennedy studija apie didžiųjų galių iškilimą ir nynykimą: Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Chance and Military Conflict From 1500 to 2000*. London & Sydney & Wellington: Unwin Hyman, 1989.

⁷⁴ Randall L. Schweller, „The Progressiveness of Neoclassical Realism.“ Kn. Elman, C., Elman, M., F. (sud.), *Progress in International Relations Theory. Appraising the Field*. Cambridge & London: MIT Press, 2003, 332-340.

⁷⁵ J. Samuel Barkin, „Realist Constructivism.“ *International Studies Review*, 5(3), 2003, 330.

⁷⁶ Steven E. Lobell, „Threat assessment, the state, and foreign policy: a neoclassical realist model.“ Kn. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ir Jeffrey W. Taliaferro (sud.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 46-51.

Šiuo metu neoklasikiniame realizme, analizuojant tarptautinės sistemos lygmenį, nusistovėjusi praktika pirmiausia kreipti dėmesį į galios pasiskirstymą ir didžiųjų galių kiekį tarptautinėje sistemoje. Be to, būtina žiūrėti į strateginę aplinką sistemoje: ar ji yra ribojanti ar neribojanti, t.y. kokio dydžio ir rimtumo yra grėsmės ir galimybės tarptautinėje sistemoje. Taip pat privaloma nustatyti sistemoje esančių signalų ir informacijos aiškumą: kiek yra aiškos grėsmės ir galimybės sistemoje, ar galima sistemoje atsekti laikotarpį, kada jos materializuosis, ar sistema pateikia aiškų atsakymą, kokia politika būtų geriausia valstybei. Prie viso to reikia pridėti struktūrinius modifikatorius, kurie savaip paveikia minėtus kintamuosius – geografiją, technologijų sklaidos tempą, gynybos-puolimo balansą.⁷⁷

Empiriniai duomenys rodo, kad valstybės ne visada vien tik balansuoja prieš tarptautinėje sistemoje esančias grėsmingas valstybes ir jų galią. Šalia balansavimo galima išskirti ir kitas valstybių naudojamas strategijas: prisišliejimą prie sistemos hegemono, didžiosios galios ar kylančios valstybės (ang. *bandwagoning*); bandymai įtraukti kitas valstybes, kad jos atsvertų kylančias grėsmes (ang. *buck-passing*); koalicijų sudarymas be savo karinės galios didinimo (ang. *chain-ganging*); nuolaidžiavimas (ang. *appeasement*); slėpimasis arba nieko nedarymas (ang. *hiding*);⁷⁸ susiejimas (sajungos sudarymas) su priešininku tikintis jį apriboti (ang. *binding*); atsiribojimas (ang. *distancing*); įtraukimas (ang. *engagment*).⁷⁹ Žvelgiant iš neorealistinės perspektyvos, didžioji dalis šių strategijų yra neįmanomos, nes valstybės, pagal neorealizmo prielaidas, tik balansuoja arba prisišlieja. Jeigu valstybės nepaklūsta šiam sisteminiam reikalavimui, jos anksčiau ar vėliau susilaukia neigiamų pasekmių iš tarptautinės sistemos, pavyzdžiui, smarkaus galios kritimo arba netgi išnykimo.⁸⁰

Tačiau į tarptautinę valstybių sistemą galima žiūrėti ir kitaip. Galima argumentuoti, kad ji nenulemia valstybių sprendimų, bet tik sukuria paskatas

⁷⁷ Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ir Steven Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*. New York: Oxford University Press, 2016, 33-57.

⁷⁸ Jeffrey W. Taliaferro, „State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State.“ *Security Studies*, 15(3), 2006, 469.

⁷⁹ Schweller, *Deadly Imbalances*, 70-75.

⁸⁰ Peter D. Feaver, Gunther Hellman, Randall L. Schweller, Jeffery W. Taliaferro, William C. Wohlforth, Jeffery W. Lergo, Andrew Moravcsik, „Brother Can You Spare a Paradigm? (Or Was Anybody Ever a Realist?)“ *International Security*, 25(1), 2000, 166.

tam tikram elgesiui.⁸¹ Kad galėtų paaiškinti valstybių pasirinktas elgesio strategijas, neoklasikiniai realistai įveda antrą analizės dėmenį. Tai yra valstybių vidaus politikos lygmuo, kuriame yra analizuojama, kaip šalies sprendimų priėmėjai reaguoja į iš tarptautinės sistemos kylančius imperatyvus. Neoklasikinis realizmas teigia, kad valstybių užsienio politiką lemia, bet nedeterminuoja iš tarptautinės valstybių sistemos kylančios paskatos. Valstybes įkūnija saugumo ir užsienio politikos pareigūnai, kurie priima svarbiausius užsienio ir saugumo politikos sprendimus. Šie žmonės egzistuoja tarptautinės sistemos ir vidaus politikos sankirtoje, jie gauna privilegijuotą informaciją apie tarptautinę politiką ir jie yra geriausioje pozicijoje, kad nustatytų valstybės nacionalinį interesą. Būtent šie žmonės įvardija, kas tai yra, ir vykdo užsienio politiką remdamiesi savo įvertinimu apie galios pokyčius tarptautinėje sistemoje ir kitų valstybių siekius. Šis įvertinimas visada skirsis nuo likusios visuomenės požiūrio į tarptautinę politiką.⁸² Kita vertus, jie negali visiškai ignoruoti savo visuomenių, iš kurių gali atsirasti kliūčių pasirinktam užsienio politikos kursui įgyvendinti.⁸³

Kalbėdamas apie šį lygmenį vienas iš neoklasikinio realizmo pradininkų Randall L. Schweller nagrinėja valstybių vadovų intencijas tarptautinės tvarkos atžvilgiu: ar jie yra status-quo, ar revizionistiniai veikėjai, ir valstybių pajėgumus.⁸⁴ Tuo tarpu neoklasikinio realizmo termino sukūrėjas Gideon Rose pastarąjį kintamąjį performuluoja kaip užsienio politikos formuotojų galimybes mobilizuoti valstybės resursus atsakui į iš tarptautinės struktūros kylantį spaudimą.⁸⁵

Ilgainiui literatūroje šiam lygmeniui buvo pritaikyta daugybė potencialių kintamųjų. Jennifer Sterling-Folker kalba apie vidaus politikoje vykstančias tapatybines kovas,⁸⁶ Colin Dueck – parlamento ir viešosios

⁸¹ Colin Elman, „Horses for courses: Why not neorealist theories of foreign policy?“ *Security Studies*, 6(1), 1996, 7-53.

⁸² Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ir Steven E. Lobell, „Conclusion: The state of neoclassical realism.“ Kn. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ir Jeffrey W. Taliaferro (sud.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 281.

⁸³ Taliaferro et al., 25-26.

⁸⁴ Schweller, *Deadly Imbalances*.

⁸⁵ Rose; Lobell et al., *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*.

⁸⁶ Jennifer Sterling-Folker, „Neoclassical realism and identity: peril despite profit across the Taiwan Strait.“ Kn. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ir Jeffrey W. Taliaferro (sud.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 99-138.

nuomonės įtaką užsienio politikai⁸⁷ arba karinę ir politinę šalies kultūrą,⁸⁸ Norrin M. Ripsman – interesų grupes,⁸⁹ Jeffrey Taliaferro – valstybės gebėjimus mobilizuoti resursus.⁹⁰ Jau kitame savo tyrime Randall L. Schweller ir Christopher Layne tyrinėja valstybines ideologijas,⁹¹ Victor D. Cha – mažesnių valstybių suvokimą apie didžiosios galios sąjungininkės potencialų atsitraukimą nuo aljanso,⁹² Jason W. Davidson – valstybės sprendimų priėmėjų poreikį legitimumui ir požiūrį į kitų valstybių norą ginti savo interesus.⁹³ Kiti autoriai nagrinėja valstybių gynybines ir puolamąsias strategijas, elito homogeniškumą ar jo polinkius rizikuoti.⁹⁴

Neoklasikiniai realistai susilaukė kritikos iš daugybės autorių dėl to, kad vidaus politikos kintamieji yra parenkami pagal poreikius *ad hoc* būdu.⁹⁵ Šią problemą ėmėsi spręsti Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ir

⁸⁷ Colin Dueck, „Neoclassical realism and the national interest: presidents, domestic politics, and major military interventions.” Kn. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ir Jeffrey W. Taliaferro (sud.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 139-169.

⁸⁸ Colin Dueck, „Realism, Culture and Grand Strategy: Explaining America's Peculiar Path to World Power.“ *Security Studies*, 14(2), 2005, 195-231.

⁸⁹ Norrin M. Ripsman, „Neoclassical realism and domestic interest groups.” Kn. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ir Jeffrey W. Taliaferro (sud.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 170-193.

⁹⁰ Jeffrey W. Taliaferro, *State Building for Future Wars*; Jeffrey W. Taliaferro, „Neoclassical realism and resource extraction: State building for future war.” Kn. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ir Jeffrey W. Taliaferro (sud.), *Neoclassical Realism, the State, and a Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 194-226.

⁹¹ Randall L. Schweller, „Neoclassical realism and state mobilization: expansionist ideology in the age of mass politics.” Kn. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ir Jeffrey W. Taliaferro (sud.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 227-250; Christopher Layne, *Peace of Illusions. American Grand Strategy from 1940 to the Present*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2006.

⁹² Victor D. Cha, „Abandonment, Entrapment, and Neoclassical Realism in Asia: The United States, Japan, and Korea.“ *International Studies Quarterly*, 44(2), 2000, 261-291.

⁹³ Jason W. Davidson, „The Roots of Revisionism: Fascist Italy, 1922-39.“ *Security Studies*, 11(4), 2002, 125-159.

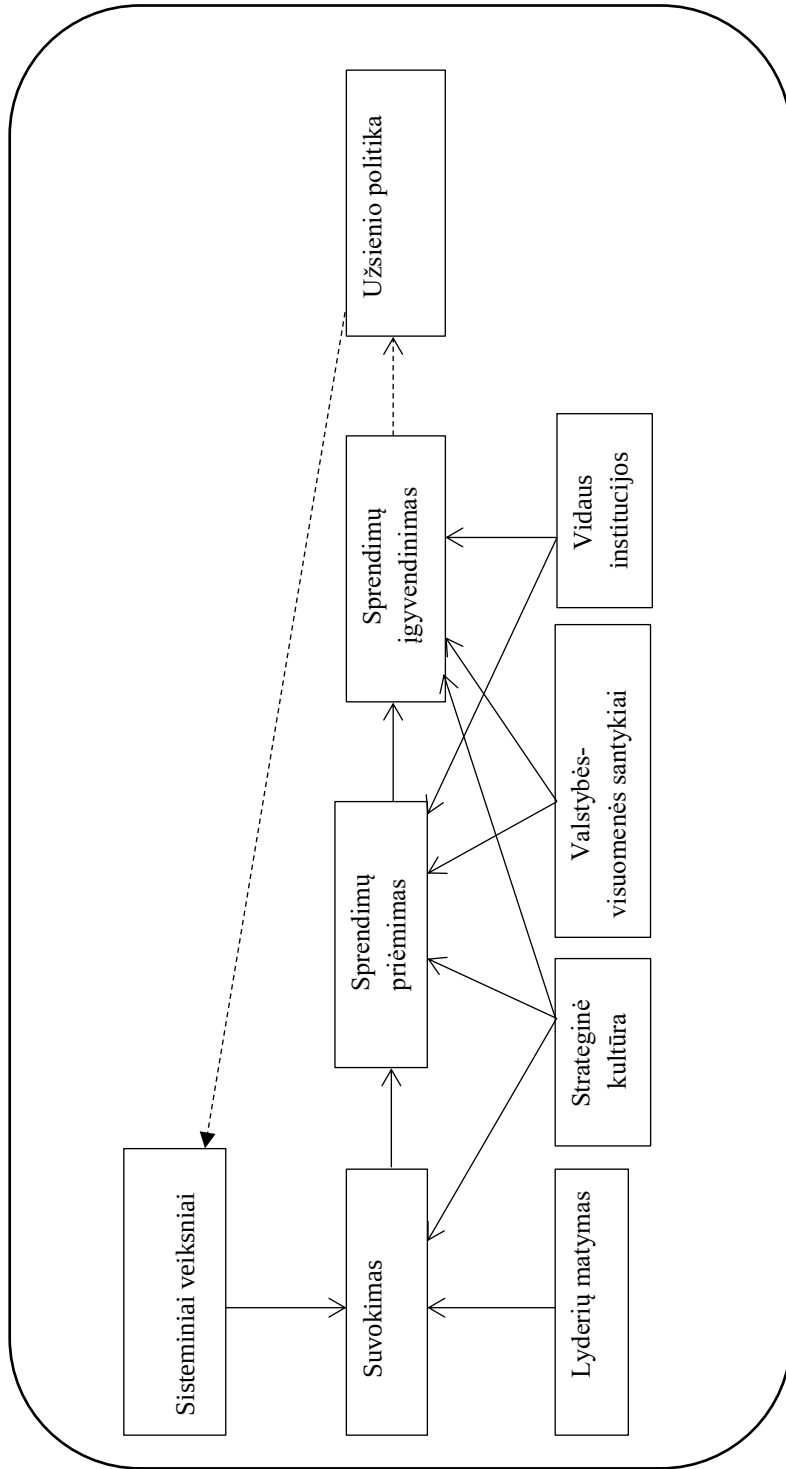
⁹⁴ Jaunius Petraitis, „Politinis realizmas tarptautiniuose santykiuose: samprata ir nesutarimai po Šaltojo karo.“ *Politologija*, 65, 2012, 70.

⁹⁵ Juliet Kaarbo, „A Foreign Policy Analysis Perspective on the Domestic Politics Turn in IR Theory.” *International Studies Review*, 17, 2015, 204; Kevin Narizny, „On Systemic Paradigms and Domestic Politics. A Critique of the Newest Realism.“ *International Security*, 42(2), 2017, 170-171.

Steven E. Lobell savo knygoje apie neoklasikinį realizmą *Neoclassical Realist Theory of International Politics*. Peržvelgę milžinišką kiekį neoklasikinio realizmo literatūros, jie pabandė sugrupuoti vidaus politikos lygmens kintamuosius. Anot šių autorių, tarptautinės sistemos siunčiami signalai pereina per tris stadijas, kol šie išvirsta į šalies užsienio politiką: suvokimas, sprendimų priėmimas ir politikos įgyvendinimas. Šios stadijos yra veikiamos keturių kintamųjų grupių: lyderių matymo, strateginės kultūros, valstybės-visuomenės santykių ir vidaus institucijų. Suvokimo stadija yra veikiamą lyderių matymo ir strateginės kultūros grupių kintamųjų, o sprendimų priėmimo ir politikos įgyvendinimo stadijos – strateginės kultūros, valstybės-visuomenės santykių ir vidaus institucijų.⁹⁶ Visa tai galima pavaizduoti schematiškai:

⁹⁶ Ripsman et al., *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, 58-79.

Grafikas 1

Šaltinis: Ripsman et al., 34.

Kiekvieną iš minėtų vidaus politikos kintamųjų grupių sudaro atskiri kintamieji. Į lyderių matymą įeina individualūs sprendimų priėmėjų įsitikinimai ir vaizdiniai, lyderių asmeninės savybės ir charakteris, lyderio operaciniai kodai. Tuo tarpu į strateginę kultūrą įeina organizacijų kultūra, visuomenės įsitikinimai, pasaulėvaizdžiai ir lūkesčiai, dominuojančios ideologijos. Valstybės-visuomenės santykius sudaro užsienio politikos sprendimų priėmėjų nepriklausomybė nuo kitų vidaus politinių veikėjų ir visuomenės įtakos, nesutarimai tarp valstybės institucijų ir visuomenės, politinių koalicijų sudarymo dinamika, karinių-civilinių santykių pobūdis. Vidaus institucijos nusakomos per formalias institucijas, organizacines ir biurokratinės rutinas ir procesus, galios sutelkimą tarp užsienio politikos formuotojų, santykius tarp vykdomosios ir įstatymų leidžiamosios valdžios, partines sistemas, administracijos kokybę, neformalias institucijas, sprendimų priėmimų procedūras, politines praktikas.⁹⁷

Šių grupių svarba konkrečiam atvejui parenkama pagal tarptautinės sistemos teikiamos informacijos aiškumą ir strateginės aplinkos ribotumą. Esant ribojančiai strateginei aplinkai, valstybių užsienio politiką – nepriklausomai nuo iš tarptautinės sistemos ateinančios informacijos aiškumo – lemia lyderių matymas ir strateginė kultūra. Strateginė aplinka priklausoma nuo laiko: kuo greičiau valstybės turi priimti sprendimą, tuo labiau ribojanti yra jų strateginė aplinka. Pavyzdžiui, analizuojant sprendimų priėmimą ekstremalios situacijos ar krizės atveju, reikėtų remtis lyderių matymo ir strateginės kultūros kintamaisiais, o tiriant valstybių užsienio politikas per keletą metų ar dešimtmečių laikotarpį – strateginės kultūros, valstybės-visuomenės santykių ir vidaus institucijų kintamaisiais.⁹⁸

Tačiau net ir tokiu atveju būtina atsižvelgti į sistemos teikiamos informacijos aiškumą. Esant palankiai strateginei aplinkai ir aiškiai informacijai, užsienio politikai daro įtaką strateginė kultūra, valstybės-visuomenės santykiai ir vidaus institucijos. Bet kai palankioje strateginėje aplinkoje informacija yra neaiški, tada vidaus lygmens kintamųjų grupių poveikis užsienio politikai yra neaiškus. Ją gali veikti bet kuri kintamųjų grupė.⁹⁹ Šią schemą taip pat galima pavaizduoti grafiškai:

⁹⁷ Ibid., 58-79.

⁹⁸ Ibid., 118-119.

⁹⁹ Ibid., 95.

Lentelė 3

		Sistemos informacijos aiškumas	
		Didelis aiškumas	Žemas aiškumas
Strateginės aplinkos ribotumas	Ribojanti aplinka	<i>Lyderių matymas ir strateginė kultūra</i>	<i>Lyderių matymas ir strateginė kultūra</i>
	Neribojanti aplinka	<i>Strateginė kultūra, vidaus institucijos ir valstybės- visuomenės santykiai</i>	<i>Neaišku – visos keturios kintamųjų grupės gali būti reikšmingos</i>

Šaltinis: Ripsman et al., 95.

Šiame tyrime bus laikomasi požiūrio, kad Lenkijos santykiuose su Rusija 2001-2005 m., 2005-2007 m. ir 2007-2013 m., Lenkija funkcionavo strategiškai neribojančioje aplinkoje su aiškia informacija (tokio požiūrio priežastys bus pateiktos tolesnėse tyrimo dalyse). Todėl Lenkijos užsienio politiką Rusijos atžvilgiu turėtų veikti strateginės kultūros, valstybės-visuomenės santykių ir vidaus institucijų kintamųjų grupės.

Tačiau kaip iš šių grupių atrinkti konkrečiam atvejui aktualius kintamuosius? Ripsman, Taliaferro ir Lobell pateikia du būdus spręsti šiam galvosūkiui. Pirmasis yra dedukcinis, kai logiško, abstraktaus mąstymo dėka, remiantis ankstesnėmis neoklasikinio realizmo teorijomis, teoriniais debatais, mąstymo eksperimentais ir formalių modelių konstravimu yra parenkami atvejui potencialiai svarbūs kintamieji, išvedamos hipotezės jų veikimui patikrinti ir po to daromos išvados apie modelio tinkamumą. Antrasis būdas yra indukcinis – po paviršutiniško susipažinimo su nagrinėjamais atvejais parenkami jiems potencialiai tinkami kintamieji. Kaip teigia patys autoriai, šių būdų atskyrimas praktiškai yra sunkiai įmanomas. Kiekviena dedukcija turės bent dalį indukcijos ir atvirkščiai.¹⁰⁰ Šiame tyrime dedukcijos su trupučiu indukcijos būdu buvo atitinkamai parinkti kintamieji kiekvienai iš identifikuotų įtaką potencialiai turinčių kintamųjų grupių. Tai reiškia, kad bus

¹⁰⁰ Ibid., 117-118.

remiamasi ligšiolinėmis diskusijomis tarp neoklasikinių realistų ir realistų bei jų pritaikomumu Lenkijos santykiams su Rusija.

Ripsman, Taliaferro ir Lobell identifikuoti strateginės kultūros kintamieji yra svarbūs, tačiau, remiantis Lenkijos santykių su Rusija literatūra, galima teigti, kad jie neįtraukė į savo modelį valstybių užsienio politikos formuotojų tarptautinio galios balanso suvokimo, apie kurį yra kalbėję kiti neoklasikiniai realistai.¹⁰¹ Šio kintamojo neįtraukimas galbūt yra paaiškinamas tuo, kad, nepaisant šių autorių teigimo priešingai,¹⁰² jų suformuluota neoklasikinio realizmo teorija labiau skirta didžiosioms arba pagrindinėms galioms. Būtent jose gali pasireikšti Ripsman, Taliaferro ir Lobell identifikuoti strateginės kultūros kintamieji, nes šios šalys ne tik reaguoja į tarptautinę sistemą, bet ir pačios turi nemažai galimybių ją formuoti.

Tačiau Lenkija tikrai nėra didžioji ar pagrindinė galia ir ji, panašiai kaip ir kitos mažosios ar vidutinės valstybės, privalo atsižvelgti į tarptautinę sistemą vykdydama savo užsienio politiką. Svarbu yra tai, kad Lenkija yra NATO ir EU narė bei artima JAV sąjungininkė. Tai suponuoja, kad Lenkija dalyvauja kitų Vakarų valstybių vykdomame balansavime. Tačiau tarptautinių santykių literatūroje apie balansavimą iki šiol daugiausia buvo kalbama iš didžiųjų galių perspektyvos (nors būta tam tikrų išimčių¹⁰³): jos paremia kurią nors silpnesnę valstybę ir padeda jai balansuoti prieš kitą didžiąją galią oponentę, kad tame regione, kuriame jos neturi hegemonijos, neįsivyratų jų priešininkas.¹⁰⁴ Lenkijos ir Rusijos santykių atveju tai reikštų, kad JAV ir kitos Vakarų valstybės remia Lenkiją, kad Vidurio Europos regione neįsivyratų Rusija. Kita vertus dar nepakankamai yra žinoma apie mažųjų ir vidutinių valstybių požiūrį ir reagavimą į išorinį balansavimą. Sprendžiant iš dabartinės literatūros, galima teigti, kad autoriai daro prielaidą, jog gavusios išorinio balansuotojo paramą, mažesnės valstybės toliau balansuoja arba netgi dar labiau sustiprina savo balansavimo politiką prieš kitą didžiąją galią. Tačiau Lenkijos santykių su Rusija pavyzdys kelia abejonių, ar visada taip įvyksta. Galima spėti, kad mažesnės šalys, gavusios didžiųjų galių paramą, galbūt tikisi, kad tai pamatę jų oponentai, pradės jas rimčiau traktuoti ir taip sukurti

¹⁰¹ Nicholas Kitchen, „Systemic pressures and domestic ideas: a neoclassical realist model of grand strategy formation.“ *Review of International Studies*, 36(1), 2010, 117-143.

¹⁰² Ripsman et al., *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, 182-183.

¹⁰³ Victor D. Cha, „Abandonment, Entrapment...“

¹⁰⁴ P vz., Christopher Layne, 159-192.

galimybę mažesnėms šalims turėti labiau lygiaverčius santykius su savo didžiąja galia oponente.

Todėl šis tyrimas į neoklasikinio realizmo modelį įtrauks ir Lenkijos užsienio politikos formuotojų požiūrį į tarptautinį galios balansą. Jis pasireiškia valstybių užsienio politikos sprendimų priėmėjų savo galios, pokyčių tarptautinėje sistemoje ir iš jos kylančių grėsmių suvokimu.¹⁰⁵ Bene vienas iš dažniausių neoklasikinio realizmo teiginių šiam kintamajam yra: valstybės netiksliai apskaičiuoja savo galią. Jos gali nebalansuoti prieš grėsmes dėl to, kad jos pervertina savo galią ir/arba nuvertina priešininko pajėgumus.¹⁰⁶ Jos taip pat gali pervertinti kitų valstybių galią, keliamą grėsmę ir taip išprovokuoti ginklavimosi varžybas bei karinius konfliktus.¹⁰⁷ Tačiau šis tyrimas į šį kintamąjį įtrauks ir vidutinės galios požiūrį į savo išorinį balansuotoją/balansuotojus ir kaip tai veikė jos pozicijas santykiuose su kita didžiąja galia oponente. Šiuo atveju būtų tyrinėjama, kaip Lenkijos santykiai su esminėmis Vakarų valstybėmis, daugiausiai JAV, Prancūzija, Vokietija ir Jungtine Karalyste, Lenkijos pozicijos EU ir NATO veikė Lenkijos užsienio politikos formuotojų pozicijas santykiuose su Rusija. Iš to galima išvesti pirmąją tyrimo hipotezę:

**Hipotezė 1: Lenkija bandė gerinti santykius su Rusija dėl
Lenkijos sprendimų priėmėjų suvokiamų pokyčių pasauliniame galios
balanse.**

Kitas kintamasis, kylantis iš strateginės kultūros vidaus kintamųjų grupės, į kurį svarbu atsižvelgti, yra intencijos. Puolamojo realizmo atstovai teigia, kad valstybės, negalėdamos žinoti tikrų valstybių intencijų, daro prielaidą, kad jos yra blogos. Tuo tarpu neoklasikiniai realistai mano, kad nors valstybės iš tiesų nežino kitų valstybių tikrųjų intencijų, tai nereiškia, kad jos automatiškai jas traktuoja kaip priešiškas. Valstybės gali bandyti savo veiksmais nustatyti tikrąsias valstybių intencijas ar net jas keisti. David M.

¹⁰⁵ Rathbun, 315-316.

¹⁰⁶ Pavyzdžiui, Steven E. Lobell teigia, kad Jungtinė Karalystė nesugebėjo gerai pasiruošti I pasauliniam karui, nes ji pervertino savo galimybes įveikti Vokietiją vien tik ekonomine jūrų uostų blokada. Vėlesnė strategija, grįsta galingo ir staigaus smūgio sudavimu Vokietijai irgi nepasiteisino, nes Vokietija buvo geriau pasiruošusi jį atlaikyti nei numatė britai. Plačiau: Steven E. Lobell, „The International Realm, Framing Effects, and Security Strategies: Britain in Peace and War.“ *International Interactions*, 32, 2006, 27–48.

¹⁰⁷ Randall L. Schweller, „Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing.“ *International Security*, 29(2), 2004, 167.

Edelstein kaip tik teigia, kad valstybės pasirenka bendradarbiavimo strategiją su kita valstybe tam, kad pakeistų šios intencijas savo šalies atžvilgiu.¹⁰⁸ Valstybės, įvertinusios turimus įtakos svertus, priima tokius sprendimus, kurie galėtų pakeisti kitos valstybės intencijas, ir riziką, jeigu pasirinkta politikos kryptis nepasiteisintų. Pastaroji priklauso nuo galios skirtumo tarp dviejų valstybių ir tarptautinės sistemos struktūros.¹⁰⁹ Edelstein taip pat teigia, kad valstybės, nepaisant nežinios dėl kitų valstybių intencijų, gali rinktis bendradarbiavimo strategiją, kai egzistuoja paskatos iš vidaus ar išorės tokiai politikai.¹¹⁰ Anot Edelsteino, tokie bandymai pakeisti kitų valstybių intencijas būna nesėkmingi, kai auga jų galia.¹¹¹ Pritaikant šią diskusiją Lenkijos santykiams su Rusija 2001-2005 m., 2005-2007 m. ir 2007-2013 m., galima išvesti antrą hipotezę:

Hipotezė 2: Lenkija pasirinko įtraukimo strategiją Rusijos atžvilgiu tikėdamasi šitaip pakeisti jos intencijas Lenkijos atžvilgiu.

Valstybių-visuomenės santykių ir vidaus institucijų grupių kintamuosius Lenkijos santykių su Rusija atvejams geriausia apibrėžti remiantis R. L. Schweller teorija apie valstybių nepakankamą balansavimą prieš grėsmes. Į jo teoriją įeina valstybių užsienio politikos sprendimų priėmėjų sutarimas dėl užsienio politikos, t.y., kiek vienodai sprendimų priėmėjai mato pagrindines valstybės grėsmes, būdus jas įveikti ir esminius šalies užsienio politikos principus – kuo didesnis sutarimas tarp sprendimų priėmėjų, tuo didesnė tikimybė, kad bus balansuojama prieš grėsmę; valdžios pažeidžiamumas – kokia tikimybė, kad sprendimų priėmėjų priimti sprendimai nulems jų galios pozicijų praradimą; elito homogeniškumas/konfliktiškumas – kokio lygio yra politinis susiskaldymas tarp užsienio politikos sprendimus priimančių veikėjų; visuomenės homogeniškumas/konfliktiškumas – kiek šalies gyventojai palaiko esamą šalies politinę sistemą ir ja pasitiki, tačiau į tai neįeina politiniai nesutarimai visuomenėje.¹¹² Pastarasis kintamasis nebus nagrinėjamas, nes nėra jokių empirinių duomenų liudijančių, kad Lenkijoje 2001-2019 m. egzistavo didelė visuomenės grupė, kvestionavusi Lenkijos politinę sąrangą ir orientaciją

¹⁰⁸ Edelstein, 2.

¹⁰⁹ Ibid., 13-14.

¹¹⁰ Ibid., 12.

¹¹¹ Ibid., 15.

¹¹² Schweller, „Unanswered Threats...“, 170-181.

Norint geriau suprasti ir išreikšti valdžios pažeidžiamumo kriterijų, verta kalbėti apie interesų grupes. Būtent jos gali nukreipti užsienio politiką nuo užsienio politikos formuotojų numatytos linijos, sukurtos atsižvelgus į tarptautinės sistemos spaudimus.¹¹³ Anot neoklasikinių realistų visos esminės interesų grupės – organizuotos lobistinės grupės, žiniasklaida, viešoji nuomonė, parlamentas – gali būti traktuojamos kaip vienys.¹¹⁴ Kadangi užsienio politikos sprendimų priėmėjai yra suinteresuoti savo galios išsaugojimu, didžiausią įtaką interesų grupės užsienio politikai turi tada, kai iškyla grėsmė užsienio politikos formuotojams prarasti savo valdžią.¹¹⁵ Kitas atvejis, kai interesų grupės gali daryti įtaką užsienio politikai – kai tarp užsienio politikos formuotojų nėra aiškaus sutarimo dėl tarptautinės sistemos keliamų spaudimų arba kai manoma, kad situacija tarptautinėje sistemoje nekelia didelės grėsmės.¹¹⁶ Užsienio politikai gali turėti įtakos tik tos interesų grupės, kurios turi pakankamai galios pašalinti užsienio politikos sprendimų priėmėjus nuo valdžios (pvz. koalicijos partneriai), gali vetuoti pasirinktą užsienio politiką (pvz. parlamento opozicija) arba kurios gali prisidėti prie nacionalinių interesų formavimo (pvz. ekonominiai lobistai arba ekspertų grupės).¹¹⁷ Remiantis tuo, galima suformuluoti trečiąją hipotezę:

Hipotezė 3: Lenkija bandė gerinti santykius su Rusija dėl to, kad Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai buvo paveikūs Lenkijos vidaus politikos interesų grupėms.

Diskutuojant apie kitą Ripsman, Taliaferro ir Lobell išskirtą vidaus politikos kintamųjų grupę – vidaus institucijas – neišvengiamai reikia aptarti Lenkijos užsienio politikos formavimo institucinę sąrangą. Pagal Lenkijos 1997 m. priimtą ir iki šiol galiojančią Konstituciją, Lenkijos užsienio politiką formuoja ir vykdo vyriausybė (146. 1 str.), o Lenkijos prezidentas užsienio politikoje veikia kartu su Lenkijos premjeru ir atitinkamu ministru (133.1 str.).¹¹⁸ Žvelgiant iš neoklasikinio realizmo perspektyvos, galima teigti, kad jau pačiame Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmimo mechanizme galia mobilizuoti resursus yra padalinta, ir tai sukuria prielaidas galimam konfliktui tarp užsienio politikos formuotojų. Reikia pridurti, kad galia

¹¹³ Ripsman, 172-173.

¹¹⁴ Ibid., 171.

¹¹⁵ Ibid., 188.

¹¹⁶ Ibid., 186.

¹¹⁷ Ibid., 192.

¹¹⁸ Prezydent.pl, „Konstytucja RP.“ 2015-01-25.
<<https://www.prezydent.pl/prawo/konstytucja-rp/>> [žiūrėta 2019-11-27].

mobilizuoti resursus užsienio politikoje gali būti padalinta ir pačioje vyriausybėje, jeigu ji yra koalicinė.

Šie konfliktai Lenkijoje dažniausiai yra sprendžiami neformalių susitarimų dėka.¹¹⁹ Tačiau tokius susitarimus ne visada pavykdavo pasiekti. Geriausi to pavyzdžiai yra 2007 m.-2010 m. ir 2015-2018 m. laikotarpiai. Pirmuoju laikotarpiu tuometinis prezidentas Lech Kaczyński konfliktavo su premjeru Donaldu Tusku, o antruoju laikotarpiu prezidentas Andrzej Duda nesutarė dėl gynybos ir saugumo politikos su tuometiniu gynybos ministru Antoni Macierewicziumi, nors abu politikai priklauso tai pačiai partijai. Tokiais atvejais užsienio politika gali tapti vienu iš kovos būdų, kai yra siekiama diskredituoti kitą pusę ir šitaip į savo rankas perimti visas galias mobilizuoti resursus norimos užsienio politikos vykdymui. Iš to galima išvesti ketvirtą hipotezę:

Hipotezė 4: Lenkijos bandymai įtraukti Rusiją buvo Lenkijos vidaus politinės konkurencijos tarp skirtingų veikėjų pasekmė. Šitaip buvo bandoma diskredituoti kitų politinių grupių siūlomą užsienio politikos kursą ir taip sumažinti jų politinę įtaką.

1.2 Tyrimo metodas – sisteminė procesų analizė

Bandant atsakyti į pagrindinį tyrimo klausimą, bus remiamasi sisteminės procesų analizės metodu (nepainioti su procesų sekimo metodu – tai du skirtingi dalykai), kurį suformulavo Peter A. Hall.¹²⁰ Jo paskirtis yra tyrinėti nedidelio kiekio atvejų priežastinius ryšius ir įvertinti, kurios teorinės perspektyvos geriausiai paaiškina tuos atvejus.¹²¹ Šį metodą sudarė keturi žingsniai: teorijos formulavimo, spėjimų išvedimo, empirinių duomenų rinkimo ir aptarimo, galiausiai – išvadų atlikimo.

Pirmajame, teorijos išvedimo etape, tyrėjas privalo parinkti teorijas, kurios geriausiai galėtų paaiškinti duotuosius atvejus, iš tų teorijų išvesti esminius kintamuosius ir paaiškinti potencialius jų tarpusavio priežastinius ryšius. Šalia pagrindinės teorijos reikia aptarti ir kitas, alternatyvias teorijas,

¹¹⁹ Interviu URM darbuotojas 7.

¹²⁰ Peter A. Hall, „Systematic process analysis: when and how to use it.“ *European Management Review*, 3, 2006, 24-31.

¹²¹ Ibid., 27.

kurios galėtų paaiškinti atvejus.¹²² Šis sisteminės procesų analizės metodo žingsnis buvo atliktas šio tyrimo 1.1 dalyje.

Antrajame šio metodo žingsnyje būtina, remiantis pasirinkta teorija, padaryti spėjimus, kokie rezultatai ir priežastiniai ryšiai turi būti matomi empiriuose duomenyse, kad būtų galima patvirtinti pasirinktos teorijos tinkimumą. Geriausias būdas tai padaryti – tikslų hipotezių išvedimas.¹²³ Norint tai padaryti šio tyrimo rėmuose, 1.1 dalyje išvestas hipotezes reikia išreikšti kintamaisiais ir įvardinti tyrimo nepriklausomus bei priklausomus kintamuosius.

Kita neoklasikinio realizmo logika pirmasis lygmuo, analizuojant šalių užsienio politikas, yra tarptautinės sistemos lygmuo, į kurį yra žvelgiama per neorealizmo prizmę. Būtent iš ten ateina sisteminiai veiksniai, kurie pereina į antrąjį lygmenį ir per vidaus politikos filtrus išvirsta į šalių užsienio politikas. Nepriklausomas kintamasis yra sisteminiai spaudimai Lenkijos užsienio politikai, kurie kyla iš Lenkijos ir Rusijos tarptautinės galios skirtumų bei, vadovaujantis 1.1 dalies argumentacija, grėsmių, kylančių iš tarptautinės sistemos, radikalių pokyčių tarptautinėje sistemoje ir jų poveikio valstybių vidaus politikai. Kuo didesnis galios skirtumas tarp Lenkijos ir Rusijos, kuo labiau Rusija rodo pasirengimą ir ketinimą išnaudoti šį galios skirtumą prieš Lenkiją, tuo labiau Lenkijai kyla spaudimas iš sistemos balansuoti prieš Rusiją.

Antrajame, vidaus politikos lygmenyje, minėti sisteminiai spaudimai gali būti paveikti 1-4 hipotezėse aptartų faktorių. Neoklasikiniai realistai juos traktuoja kaip tarpinius kintamuosius, kurie paveikia nepriklausomo kintamojo įtaką priklausomam kintamajam (kuris šio tyrimo kontekste yra aptariamas žemiau). Šiame tyrime, vadovaujantis ankstesne diskusija apie išvestas tyrimo hipotezes, galima išskirti keturis tarpinius kintamuosius.

Remiantis hipoteze 1, kaip tarpinį kintamąjį galima įvardinti Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjų suvokimą apie tarptautinę galios balansą. Tiriant šį kintamąjį bus bandoma suprasti, kaip Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai matė Vakarų valstybių santykius su Rusija, Vakarų valstybių santykius su Lenkija, kaip Lenkija turi prie jų prisitaikyti ir kokios iš to, anot tų sprendėjų, seka pasekmės Lenkijos santykiams su Rusija. Ši hipotezė pasitvirtintų, jeigu Lenkijos užsienio politikos sprendėjai matytų,

¹²² Ibid., 27.

¹²³ Ibid., 27.

kad nepaisant didelio galios skirtumo tarp Lenkijos ir Rusijos ir iš to kylančio sisteminio spaudimo balansuoti prieš Rusiją, didžioji dalis Vakarų valstybių ir pagrindinės Lenkijos sąjungininkės yra suinteresuotos turėti gerus santykius su Rusija. Tai vestų Lenkijos užsienio politikos sprendėjus prie supratimo, kad Lenkija, norėdama išlaikyti gerus santykius su Vakarų valstybėmis, privalo prisiderinti prie jų kuriamos santykių su Rusija darbotvarkės ir dėl to vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu.

Analogiškai remiantis hipoteze 2, kaip tarpinį kintamąjį galima išvesti Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjų suvokimą apie Rusijos intencijas Lenkijos atžvilgiu ir Lenkijos galimybes pakeisti jas. Pasitvirtinus šiai hipotezei, turėtų aiškėti, kad Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai, net ir suvokę poreikį balansuoti prieš neproporcingai didelę Rusijos galią, vis dėlto nebuvo įsitikinę, ar Rusija ryšis ar iš viso norės ją naudoti prieš Lenkiją. Net jei ir buvo manoma, kad Rusija turi blogas intencijas Lenkijos atžvilgiu, galbūt Lenkijos užsienio politikos sprendėjai matė tam tikras tendencijas Rusijos viduje, jos vidaus politikoje ar tarp Rusijos elito, kuriomis pasinaudojus galima būtų pakeisti Rusijos valdžios požiūrį į Lenkiją. Šiame kontekste įtraukimo politika Rusijos atžvilgiu Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjų turi būti suvokiama, kaip būdas įtikinti Rusiją nenaudoti savo karinės galios prieš Lenkiją.

Aptariant interesų grupių potencialų poveikį Lenkijos užsienio politikai Rusijos atžvilgiu, kurį aprėpia hipotezė 3, šiame tyrime bus analizuojamas Lenkijos užsienio politikos sprendėjų suvokimas apie savo galimybes įgyvendinti pasirinktą kryptį Rusijos atžvilgiu, t.y. ar jie manė, kad Lenkijos vidaus politikoje egzistavo veikėjai, kurie galėjo užblokuoti tos krypties įgyvendinimą arba pašalinti tuos sprendėjus iš jų galios pozicijų, jei nebus atsižvelgta į tų vidaus politikos veikėjų poziciją. Šios hipotezės patvirtinimui turi būti rasta duomenų, liudijančių, kad Lenkijos užsienio politikos sprendėjai suvokę milžinišką galios skirtumą tarp Rusijos ir Lenkijos ir poreikį jį mažinti balansavimu, negalėjo įgyvendinti pasirinktos politikos dėl savo silpnų pozicijų vidaus politikoje. Jiems reikėjo gauti pritarimą šiai politikai iš veikėjų, be kurių paramos jie negalėjo išsilaikyti valdžioje (koalicijos partneriai, grupės partijų viduje, grupės biurokratiniame aparate, žiniasklaida ir jos įtaka viešajai nuomonei, finansiniai rėmėjai). Šie veikėjai turėtų ne tik prieštarauti balansavimo politikai prieš Rusiją, bet ir reikalauti santykių gerinimo, o tai privestų prie įtraukimo politikos Rusijos atžvilgiu. Kita situacija, kuri patvirtintų hipotezę 3, būtų, jei Lenkijos užsienio politikos sprendėjai nežinotų, kokią politiką vykdyti Rusijos atžvilgiu esant tokiai galios disproporcijai, prašytų patarimų ir konsultuotųsi su kitomis grupėmis iš

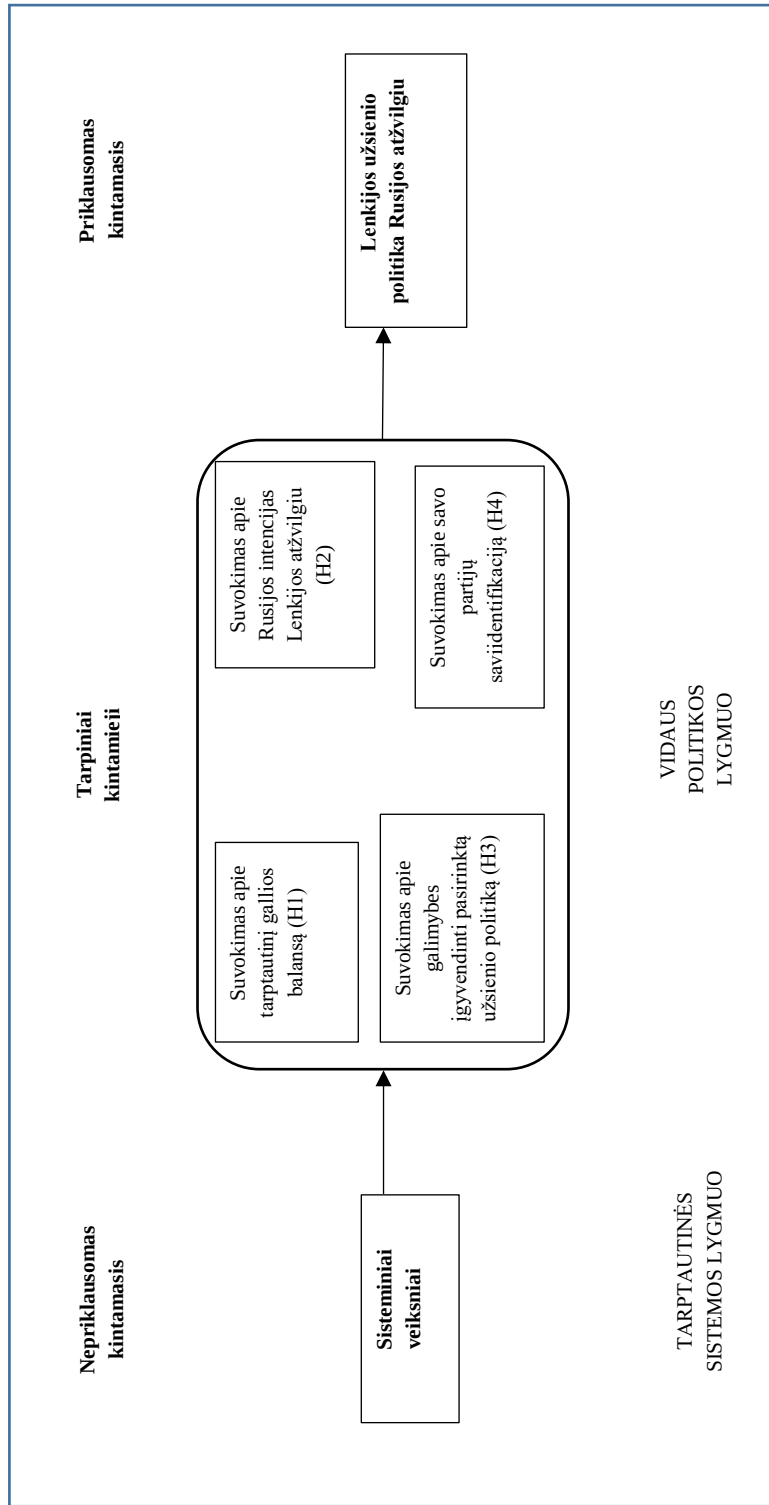
išorės. Dalis tų grupių galėtų įtikinti Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjus vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu.

Galiausiai iš vidaus institucijų kintamųjų grupės, kurią aprėpia hipotezė 4, kaip tarpinis kintamasis yra išskirtas Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjų suvokimas apie savo partijų saviidentifikaciją ir kaip ją lemia (jeigu lemia) partijos vykdoma politika Rusijos atžvilgiu. Pavyzdžiui, kairiosios partijos gali save pristatyti kaip vykdančios nenacionalistinę, nekonfrontacinę politiką ir dėl to jos turi interesą sukurti ir palaikyti gerus santykius su Rusija. Jeigu joms nepavyktų to pasiekti, galbūt kairieji politikai galėtų tai suvokti kaip savo rinkėjų nuvylimą, o iš to galėtų kilti grėsmė pralaimėti kitus rinkimus. Analogiškai, dešinėsios partijos gali save suvokti kaip nacionalinio identiteto sergėtojus ir dėl to dešinieji politikai gali galvoti, kad jiems santykiuose su Rusija būtina akcentuoti Lenkijos istorines žaizdas ir tapatybinius klausimus, nes kitaip jų rinkėjai gali tai suvokti kaip „nuolaidžiavimą Rusijai.“ Šios hipotezės patvirtinimui būtina rasti duomenų, kurie įrodytų, kad partijų ir jiems priklausančių užsienio politikos sprendėjų identitetas yra susijęs ir priklausomas nuo jų vykdomos politikos Rusijos atžvilgiu. Ir kad būtent įtraukimo politikos Rusijos atžvilgiu vykdymas buvo būtinas tai tapatybei patvirtinti tiek sau, tiek visuomenei.

Kai sisteminiai spaudimai pereina per vidaus politikos minėtų keturių tarpinių kintamųjų filtrą, jie išvirsta į priklausomąjį kintamąjį – valstybės užsienio politiką. Šis tyrimas remsis Charles F. Hermanno pateiktu užsienio politikos apibrėžimu: „užsienio politikos sprendimų priėmėjų (ar jų atstovų) į tikslus ar į problemas orientuota programa, nukreipta į vienetus už sprendimų priėmėjų politinės jurisdikcijos.“¹²⁴ Taigi šio tyrimo priklausomas kintamasis yra Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjų ir Lenkijos diplomatų į Rusiją nukreipta programa, kuri siekia realizuoti tam tikrus tikslus ir/arba išspręsti tam tikrus problemlams. Visa tai galima išreikšti grafiškai:

¹²⁴ Charles F. Hermann, „Changing Course: When Governments Choose to Redirect Foreign Policy.” *International Studies Quarterly*, (34)1, 1990, 5.

Grafikas 2

Šaltinis: autorius

Idealiu atveju reikėtų išvesti analogiškus spėjimus Lenkijos santykių su Rusija 2001-2005 m., 2005-2007 m. ir 2007-2013 m. laikotarpiais, paremtus alternatyviomis teorijomis, kad galima būtų juos lyginti su neoklasikiniu realizmu ir šitaip nustatyti jo teiginių validumą. Praktikoje tyrėjai dėl vietos stokos dažnai praleidžia šį etapą ir įtraukia lyginimą su kitomis teorijomis apibendrinančioje diskusijoje.¹²⁵ Bent tokia diskusija yra būtina sisteminės analizės metodui. Šiame tyrime dėl vietos stokos bus apsiribota diskusija 1.1 dalyje. Kita vertus, kaip alternatyvias teorijas galima laikyti skirtingas prognozes išvestas iš neoklasikinio realizmo ir paremtas skirtingais kintamaisiais.

Trečiasis sisteminės procesų analizės metodo žingsnis – empirinių duomenų rinkimas bei analizė. Svarbu pabrėžti, kad šio metodo rėmuose būtina ne tik nustatyti nepriklausomo, tarpinio ir priklausomo kintamųjų reikšmes, bet ir atsižvelgti į tai, ar jų tarpusavio sąveika, procesas privedantis prie tam tikros priklausomojo kintamojo reikšmės, atitinka pasirinktos teorijos spėjimus. Dėl to šalia įvairių kintamųjų reikšmių nustatymo, būtina įtraukti duomenis apie įvykius, jų seką, specifinius veiksmus, kuriuos atliko veikėjai, vieši ir privatus tų veikėjų pasisakymai, aiškinantys savo veiksmų motyvus, ir nustatyti, ar ši papildoma informacija atitinka iš pasirinktos teorijos išvestus spėjimus.¹²⁶ Anot sisteminės procesų analizės metodo teoretikų, be veikėjų savęs suvokimo ir jų veiksmų motyvacijos supratimo nėra įmanoma išsamiai nustatyti visus priežastinius ryšius atvejuje.¹²⁷

Analizuojant hipotezių patvirtinimą, daugiausiai bus pasitelkiama pirminių šaltinių, ypač interviu su Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjais, veikusiais 2001-2005 m., 2005-2007 m., 2007-2013 m. ir 2014-2019 m. laikotarpiais, medžiaga. Ji bus analizuojama naudojant deskriptyvinę diskurso analizę. Analizuojant Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjų diskursus apie Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu 2001-2005 m., 2005-2007 m. ir 2007-2013 m. pirminiuose šaltiniuose ir įvertinant tų diskursų kontekstą pasitelkus tiek pirminius, tiek antrinius šaltinius, bus bandoma nustatyti tarpinių kintamųjų reikšmes ir jų sąveika tarpusavyje bei su

¹²⁵ Hall, „Systematic process analysis...“ 29.

¹²⁶ Ibid., 28.

¹²⁷ Peter A. Hall, „Tracing the progress of process tracing.“ *European Political Science*, advance online publication, 2012, 5. <
https://scholar.harvard.edu/files/hall/files/hall2012_eps.pdf> [žiūrėta 2020-02-25].

nepriklausomu ir priklausomu kintamuoju. Atitinkamai, vadovaujantis minėtų keturių hipotezių logika, iš diskursų bus bandoma išskaityti:

- Ar Lenkijos užsienio politikos sprendėjai matė tam tikras dinamikas Lenkijos santykiuose su kitomis, daugiausiai Vakarų, valstybėmis, ir Rusijos santykiuose su Vakarais, kurios skatino Lenkijos užsienio politikos sprendėjus vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu (hipotezė 1)?
- Kokias Rusijos intencijas Lenkijos atžvilgiu matė Lenkijos užsienio politikos sprendėjai? Jei jos nebuvo priešiškos, ar tai paskatino juos vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu? Jei jos buvo priešiškos, ar buvo manoma, kad Lenkija galėjo jas pakeisti ir kad būdas tai padaryti buvo įtraukimo politika Rusijos atžvilgiu (hipotezė 2)?
- Ar Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai matė Lenkijos vidaus politikoje interesų grupes, kurios bandė paveikti Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu? Jeigu taip, ar tos grupės buvo pakankamai stiprios, kad galėtų blokuoti Lenkijos užsienio politikos įgyvendinimą arba pašalinti Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjus nuo valdžios, neužtikrinus jų interesų realizavimo? Jeigu jos turėjo tokią galią, į kurią pusę tos interesų grupės bandė kreipti Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu: link įtraukimo ar kitokio pobūdžio politikos? Ar dėl šių veiksmų Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai turėjo vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu (hipotezė 3)?
- Kaip Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai suvokė savo partijos tapatybę? Kokiu būdu ta tapatybė priklausė nuo Rusijos? Ar nuo tos priklausomybės galima buvo išvesti tam tikrą politiką, kurią Lenkijos užsienio politikos sprendėjai turėjo vykdyti, kad palaikytų tą tapatybę? Ar požiūris į Rusiją yra vienas iš esminių bruožų, kuris skyrė jų partiją nuo kitų partijų? Ar Lenkijos vidaus politikoje vyko vieši debatai dėl „teisingo“ požiūrio į Rusiją ir atitinkamai „teisingos“ politikos Rusijos atžvilgiu? Ar neapgynus tuose debatuose savo partijos pozicijos Rusijos atžvilgiu, galima buvo tikėtis sumažėjusio palaikymo iš rinkėjų? Ar šis konfliktas dėl požiūrio į Rusiją skatino Lenkijos užsienio politikos sprendėjus vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu (hipotezė 4)?

Galiausiai paskutinėje sisteminės procesų analizės metodo dalyje yra formuluojamos išvados.¹²⁸ Jeigu, ištyrus Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjų diskursą, į kurią nors klausimų grupę bus galima atsakyti teigiamai ir tai atitiks anksčiau išvestus spėjimus, tuomet bus konstatuojama, kad pasitvirtino atitinkama hipotezė.

Nustačius, kurie tarpiniai kintamieji įtakojo Lenkijos užsienio politiką Rusijos atžvilgiu 2001-2005 m., 2005-2007 m. ir 2007-2013 m., šie atrasti priežastiniai ryšiai bus tikrinami analizuojant Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu 2014-2019 m. Kaip bus parodyta toliau (5 dalyje), Lenkija 2014-2019 m. vykdė išskirtinai balansavimo politiką Rusijos atžvilgiu. Reminatis Charlesu F. Hermannu, 5 tyrimo dalyje bus parodyta, kad tuo metu Lenkijos užsienio politikoje įvyko programinis pokytis: Lenkija pakeitė savo metodus ir būdus, kuriais ji bandė pasiekti savo tikslus santykiuose su Rusija.¹²⁹ Todėl būtina nustatyti, remiantis aukščiau išdėstytu diskurso analizės metodu, kokios buvo tarpinių kintamųjų reikšmės 2014-2019 m. Jos turėtų rodyti, kad tuo metu nei vienas iš tarptinių kintamųjų neturėjo įtakos Lenkijos užsienio politikai Rusijos atžvilgiu. Jei bent viena iš jų bus teigiama, t.y., jeigu bent į vieną iš ką tik pristatytų klausimų grupių bus galima atsakyti teigiamai, tuomet išvadas apie Lenkijos motyvus vykdyti balansavimo ir įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu 2001-2005 m., 2005-2007 m., 2007-2013 m. reikės atmesti kaip nepagrįstas. Toks žingsnis taip pat padiktuotas sisteminės procesų analizės metodo logikos.¹³⁰

Šį tyrimo metodą galima būtų sukritikuoti teigiant, kad neoklasikinis realizmas yra nesuderinamas su diskurso analize. Kaip buvo teigta aptariant tyrimo teoriją, neoklasikinis realizmas kaip realizmo tarptautinių santykių teorijų grupės dalis, turėtų remtis objektyvistine, t.y. pozityvistine epistemologija. Tuo tarpu diskurso analizė yra grįsta interpretatyvine epistemologija, t.y. ji suponuoja, kad pasaulis socialiai konstruojamas, o pati

¹²⁸ Hall, „Systematic process analysis...“, 28.

¹²⁹ Kiti potencialūs pokyčiai, kuriuos aptaria Charles F. Hermann būtų: pritaikymas-prisiderinimas, kuomet pasikeičia ligšiolinių vykdytų užsienio politikos veiksmų intensyvumas; tikslų pokyčiai, kai susiformuoja nauji sprendžiami klausimai užsienio politikoje, o senieji tampa nebeaktualūs; tarptautinės orientacijos pokyčiai, kai pasikeičia valstybės savo vietos pasaulyje suvokimas. Žiūrėti: Dovilė Jakniūnaitė, „Kaip kalbėsime apie 2004-2014 m. Lietuvos užsienio politiką?“ Kn. Dovilė Jakniūnaitė (sud.), *Ambicingas Dešimtmetis. Lietuvos užsienio politika 2004-2014*. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 2015, 9; Hermann, 5.

¹³⁰ Hall, „Systematic process analysis...“, 30.

diskurso analizė turi būti vienas iš būdų kritikuoti pasaulį ir bandyti jį padaryti geresniu, teisingesniu.¹³¹

Tačiau tokie iš pirmo žvilgsnio pagrįsti prieštaravimai užgožia svarbius tiek neoklasikinio realizmo, tiek diskurso analizės niuansus. Kaip teigia Ripsman et al., neoklasikinis realizmas yra grindžiamas „minkštojo“ pozityvizmo epistemologija. Tai reiškia, kad neoklasikiniai realistai tiki, jog egzistuoja objektyvus pasaulis, kurį galima pažinti per atvejo studijas ir/arba hipotezių tikrinimą, ir jame galima nustatyti tam tikrus priežastinius ryšius. Kita vertus, neoklasikiniai realistai pripažįsta, kad žmogaus požiūrio subjektyvumas ir interpretacija apsunkina faktų atskyrimą nuo interpretacijos ir objektyvų kintamųjų reikšmių nustatymą. Tai reiškia, kad neoklasikinis realizmas neturi ambicijų atrasti tarptautinių santykių dėsnių, bet kuria probabilistines teorijas, kurios galioja siauriau apibrėžtiems ir mažesnio kiekio atvejams.¹³²

Dar kitaip minkštąjį pozityvizmą apibrėžia Huw Macartney atsispirdamas nuo Steve'o Smitho pozityvizmo apibrėžimo.¹³³ Jeigu pozityvizmą apibrėžia: 1) mokslo vieningumas, t.y. kad tie patys tyrimo metodai yra tinkami tiek gamtos, tiek socialiniams mokslams; 2) skirtis tarp faktų ir nuomonės, kas suponuoja objektyvios tiesos apie pasaulį egzistavimą; 3) tikėjimas, kad tiek gamtiniame pasaulyje, tiek socialiniame pasaulyje galioja dėsniai, kuriuos galima atrasti; 4) empirinis patikrinimas kaip esminis mokslinių teiginių patvirtinimo šaltinis. Anot Macartney minkštasis pozityvizmas atmeta 1) ir 3) teiginius ir pripažįsta tik 2) ir 4) teiginius.¹³⁴

¹³¹ David Howarth, Steven Griggs, „Discourse analysis, social constructivism and text analysis: a critical overview.” Kn. Keman, H. ir Woldendorp, J., J. (sud.), *Handbook of Research Methods and Applications in Political Science*. Cheltenham & Northampton: Edward Elgar Publishing, 2016, 400-418; John Wilson, „Political Discourse.” Kn. Deborah Tannen, Heidi E. Hamilton ir Deborah Schiffrin (sud.), *The Handbook of Discourse Analysis. Volume I*. 2nd ed., Chichester: Wiley Blackwell, 2015, 775-794.

¹³² Ripsman et al., *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, 105-107.

¹³³ Steve Smith, „Positivism and beyond.” Kn. Steve Smith, Ken Booth, Marysia Zalewski (sud.), *International theory: positivism and beyond*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996, 15-16.

¹³⁴ Huw Macartney, „Variegated neo-liberalism: transnationally oriented fractions of capital in EU financial market integration.” *Review of International Studies*, 35(2), 2009, 457.

Tuo tarpu drąsiai galima teigti, kad diskurso analizė turi įvairias formas ir ją galima naudoti tikrai ne vienu būdu.¹³⁵ Toje diskursų analizių įvairovėje galima rasti ir tokių, kurios neturi normatyvinio užtaiso, analizuojant veikėjų diskursus bando atsekti ryšį tarp jų mąstymo ir veiksmų¹³⁶ ir kartais net papildyti pozityvistinius tyrimus.¹³⁷ Tokia diskurso analizės forma yra vadinama ne kritine, o deskriptyvine.¹³⁸ Iš šios diskusijos turėtų aiškėti, kad deskriptyvinės diskurso analizė yra pilnai suderinama su neoklasikiniu realizmu, paremtu minkštuoju pozityvizmu.

Galima teigti, kad šis tyrimas patenka į pastaraisiais dešimtmečiais išplitusių daugiametodžių (ang. *Multimethod*) tyrimų kategoriją.¹³⁹ Kaip teigia Andrew Bennett, epistemologinis vidurio kelias yra įmanomas tada, kai tyrėjai atsisako laikytis kraštutinių pozicijų, kuriomis paremti jų jungiami metodai.¹⁴⁰ Būtent tai buvo atlikta „suminkštinus“ pozityvizmą ir nuėmus normatyvinį elementą nuo diskurso analizės. Tai galima vadinti pirma šio tyrimo teorine inovacija. Akademiniame literatūroje galima aptikti darbų, kurie neoklasikinio realizmo rėmuose tyrinėjo diskursų sąsajas su valstybių ar sprendimų priėmėjų ideologija,¹⁴¹ bet šio tyrimo autoriui lig šiol nepavyko rasti tyrimų, kurie bandytų tiesiogiai jungti neoklasikinį realizmą su diskurso analize. Artimiausia, kas buvo aptikta, tai Linnéa Gelot ir Martin Welz bandymas sujungti neoklasikinį realizmą su post-struktūralizmu.¹⁴² Bandymas, kurį vargu ar galima laikyti vykusiu, nes Gelot ir Welz ne tiek jungia šias dvi

¹³⁵ Jason Glynos, David Howarth, Aletta Norval, Ewen Speed, „Discourse Analysis: Varieties and Methods.” *Economic and Social Research Council (ESRC) National Centre for Research Methods*, 2009. <http://eprints.ncrm.ac.uk/796/1/discourse_analysis_NCRM_014.pdf> [Žiūrėta 2019-11-29].

¹³⁶ James Paul Gee, *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*. 3 leid., London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2011, 9.

¹³⁷ Glynos et al.

¹³⁸ Gee, 9.

¹³⁹ Katzenstein ir Sil.

¹⁴⁰ Andrew Bennett, „Found in Translation: Combining Discourse Analysis with Computer Assisted Content Analysis.” *Millennium: Journal of International Studies*, 43(3), 2015, 990.

¹⁴¹ Pavyzdžiui, Jennifer Sterling-Folker; Randall L. Schweller, „Neoclassical realism and state mobilization.”

¹⁴² Linnéa Gelot, Martin Welz, „Pragmatic eclecticism, neoclassical realism and post-structuralism: reconsidering the African response to the Libyan crisis of 2011.” *Third World Quarterly*, 39(12), 2018, 2334-2353.

teorijas, kiek paraleliai analizuoja atvejį iš dviejų teorijų perspektyvų ir šitaip atrada 3 bendrus taškus tarp jų.

Tad tolesnėse tyrimo dalyse bus išanalizuota Lenkijos užsienio politika Rusijos atžvilgiu 2001-2005 m., 2005-2007 m., 2007-2013 m. ir 2014-2019 m. remiantis aukščiau pristatytu tyrimo teoriniu ir metodologiniu pagrindu. Kiekvieno atvejo aptarimas susidarys iš trijų dalių. Pirma, bus aptartas sisteminis Lenkijos santykių su Rusija lygmuo ir išvesti sisteminiai veiksniai Lenkijos užsienio politikai, t.y. bus nustatytas nepriklausomas kintamasis. Antra, bus pristatyta to atvejo esminių įvykių Lenkijos santykiuose su Rusija apžvalga, parodant kokią politiką Lenkija vykdė Rusijos atžvilgiu duotuoju laikotarpiu, t.y. bus nustatytas priklausomas kintamasis ir pristatytas to meto Lenkijos santykių su Rusija kontekstas. Trečia, bus patikrinta, kurie tarpiniai kintamieji darė įtaką Lenkijos politikai Rusijos atžvilgiu.

2. LENKIJOS POLITIKA RUSIJOS ATŽVILGIU 2001-2005 m.: KAIRIŲJŲ VYRIAUSYBĖS

2.1 Strateginis Lenkijos santykių su Rusija 2001-2005 m. aspektas

Šis tyrimas remsis David R. Mares pasiūlyta valstybių klasifikacija,¹⁴³ kuri buvo plačiau pristatyta tyrimo įvade. Tarptautinė sistema susideda iš keturių valstybių kategorijų: didžiosios galios, pagrindinės (arba antrinės) galios, vidutinės galios ir mažosios valstybės.¹⁴⁴ Lenkija buvo Europos tarptautinės sistemos dalimi, kuri apėmė visą Europos kontinentą. Remiantis ankstesne valstybių klasifikacija, 2001-2005 m. ją sudarė 5 pagrindinės galios: Jungtinė Karalystė (JK), Prancūzija, Vokietija, JAV ir Rusija. Galima abejojti, ar nevertėtų iš šios grupės išskirti Rusijos ir JAV kaip didžiųjų galių. Nors JAV ir Rusija kariniu požiūriu yra, be abejo, nepalyginamai stipresnės nei Vokietija, JK ar Prancūzija, tačiau yra keletas faktorių švelninančių šį disbalansą. Lyginant su kitomis valstybėmis, Rusija buvo silpna ekonomiškai. Tuo tarpu sąlyginai mažas JAV kariuomenės kiekis Europoje bei JAV fizinis atstumas nuo Europos tam tikru mastu apribojo JAV galimybes projektuoti savo galią Europos kontinente. Kaip teigia Randall L. Schweller, „pagrindinės galios yra žemesnės kategorijos didžiosios galios, nes jos arba neturi pilno krepšelio modernių pajėgumų arba kritinės masės (teritorijos ir populiacijos) arba abiejų, kad prilygtų galios poliuiams.“¹⁴⁵ Tad pilnai pateisinama Europoje JAV ir Rusiją traktuoti kaip pagrindines galias, ypač dėl to, kad sunku teigti, jog balansavimas Europoje 2001-2005 m. vyko būtent aplink jas. Be to, JK, Prancūzija ir Vokietija buvo ne tik ekonomiškai stiprios, bet ir vaidino didelį vaidmenį ir EU, kuris padidino tų šalių galios poziciją Rusijos ir JAV atžvilgiu Europos galios balanse.

Ant popieriaus sistemoje galima buvo identifikuoti du politinius blokus. Iš vienos pusės, EU ir NATO šalys sudarė Vakarų aljansą. Iš kitos pusės buvo Rusija, kuri pradėjo formaliai kurti sąjunginę valstybę su Baltarusija ir kitus regioninius kolektyvinio saugumo susivienijus, pavyzdžiui, Kolektyvinio Saugumo Sutarties Organizaciją. Nepaisant to, negalima teigti, kad sistema 2001-2005 m. buvo bipoliarinė. Pirmiausia, negalima sakyti, kad Vakarų valstybės, ir ypač Europos pagrindinės galios, turėjo vieningą ir nuoseklią politiką Rusijos atžvilgiu. Antra, pagrindinės valstybės vykdė balansavimo ir

¹⁴³ Mares.

¹⁴⁴ Ibid., 456.

¹⁴⁵ Randall L. Schweller, „The Concept of Middle Power,” 4.

prisišliejimo politikų mišinį viena kitos atžvilgiu. Pavyzdžiui, JK su JAV pritarimu bandė užkirsti kelią Vokietijos ir Prancūzijos hegemonijai EU, prisišliejo prie JAV Vidurio Rytuose ir balansavo prieš Rusiją palaikydama Baltijos šalių narystę NATO. Tuo tarpu Vokietija bendradarbiavo su Prancūzija ir Rusija, kad atsvertų JAV įtaką, o Vidurio Azijoje pastebėta išaugusi konkurencija tarp JAV ir Rusijos¹⁴⁶, taip pat JAV buvo nepatenkinta dėl Europos NATO narių per mažo indėlio į karinę operaciją Afganistane.¹⁴⁷ Tad Europos tarptautinė sistema buvo multipoliarinė ir tai sukūrė mažai ribojančią strateginę aplinką Lenkijai.

Šioje konsteliacijoje Lenkija buvo vidutinio lygio galia. Tokia klasifikacija gali būti pagrįsta elementariausiais duomenimis, kuriuos realistai naudoja valstybių klasifikacijai. Pagal gyventojų skaičių Lenkija 2001-2005 m. buvo šešta valstybė pagal dydį tarp tuometinių EU narių ir 10-ta tarp valstybių kandidačių, o jos ekonomika – 10-ta pagal dydį. Tuo tarpu pagal vienam gyventojui sukuriama BVP – Lenkija buvo viena iš neturtingiausių. Pagal šį rodiklį Lenkija 2001-2004 m. tebuvo turtingesnė už 2-3 valstybes, o 2005 m. Lenkija buvo pati neturtingiausia valstybė tarp visų, tuomet jau 25-kių, EU narių.¹⁴⁸ Tačiau svarbiausia, grįžtant prie David R. Mares pasiūlytos realistinės valstybių klasifikacijos, Lenkija galėjo paveikti Europos tarptautinę sistemą tik pasitelkdama kitas valstybes. Geras to pavyzdys – Oranžinė Revoliucija Ukrainoje 2004-2005 m., kai Lenkija, suvienijusi jėgas su Lietuva, įsitraukė į politinę krizę Ukrainoje, sugebėjo paveikti EU, kad ši su Ukraina vystytų intensyvesnius santykius ir atsirastų galimybė valstybės eurointegracijai.

Žvelgiant į tai iš Lenkijos dvišalių santykių su Rusija perspektyvos, galima išskirti dar keletą dalykų. Pirmiausia – galios asimetrija tarp Lenkijos ir Rusijos. Kaip prieštaravimą įmanoma išskirti tai, kad Rusija turėjo daug problemų su personalu kariuomenėje, jai trūko karininkų, be to, susidūrė su sunkumais renkant šauktinius.¹⁴⁹ Tuo tarpu Lenkija priėmė sprendimą 2001-2005 m. skirti bent 1,95% BVP krašto apsaugai, o už tas lėšas įsigijo naują ginkluotę, tankų, karinių laivų ir povandeninių laivų.¹⁵⁰ 2004 m. Lenkija

¹⁴⁶ The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2005-2006*. London: Routledge, 2005, 154.

¹⁴⁷ Ibid., 46.

¹⁴⁸ Autoriaus skaičiavimai remiantis Eurostat duomenimis.

¹⁴⁹ The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2002-2003*. Oxford: Oxford University Press, 2002, 85-86.

¹⁵⁰ Ibid., 250-251.

susiderėjo su JAV dėl 48 F-16 naikintuvų pirkimo ir investavo į savo karinių oro pajėgų bazių atnaujinimą.¹⁵¹ Tačiau jau nuo 2000-2001 m. Rusija pradėjo išgyventi ekonominį pakilimą,¹⁵² prie kurio ypač prisidėjo išaugusios naftos kainos. Finansavimas Rusijos kariuomenei nuosekliai augo¹⁵³ ir Rusija duotuoju laikotarpiu skirdavo daugiau nei 4% savo BVP krašto apsaugai,¹⁵⁴ be to, prasidėjo bandymai reformuoti kariuomenę ir padaryti ją labiau profesionalią.¹⁵⁵ Aišku, vien tik Rusijos kariuomenės dydis lyginant su Lenkija ir jai priklausančios strateginės bei kosminės pajėgos reiškė,¹⁵⁶ kad Lenkija kariniame konflikte neturėjo jokių šansų savarankiškai atsilaikyti prieš Rusiją. Galiausiai šią asimetriją gilino ir Lenkijos geografinė padėtis. Ją nuo Rusijos neskyrė jokie gamtos barjerai, nes abi šalys yra lygumose. Tai suteikė Rusijai puolamąjį pranašumą prieš Lenkiją.

Kita vertus, galbūt minėtą Lenkijos-Rusijos galios asimetriją niveliuoja Lenkijos narystė NATO nuo 1999 m. Iš teisinės pusės aljanso narės pagal Vašingtono sutarties 5 straipsnį yra įsipareigojusios ginti Lenkiją karinės agresijos atveju. Tačiau iš politinės pusės šios saugumo garantijos nebuvo tvirtos. Verta pabrėžti, kad NATO 1997 m., prieš priimdama į savo gretas Lenkiją, pasirašė su Rusija susitarimą, kuriame Maskvai buvo pažadėta, kad NATO plėtra nepakenks Rusijos saugumui. Šį susitarimą lydėjo vienašališka NATO generalinio sekretoriaus deklaracija, kurioje jis pareiškė, kad NATO nedislokuos naujose valstybėse-narėse ženklių karinių pajėgų, nekurs naujų karinės infrastruktūros objektų ir kad aljansas neturi intencijų, planų ar priežasčių tose valstybėse dislokuoti branduolinį ginklą.¹⁵⁷ Vėliau šios nuostatos buvo įtrauktos į NATO-Rusijos traktatą 2002m. Šie susitarimai reiškė, kad *de facto* Lenkija buvo žemesnės kategorijos NATO narė.¹⁵⁸

Už tokių NATO sprendimų slėpėjo rimtos priežastys. Po 2001 m. rugsėjo 11-osios atakų Niujorke ir Vašingtone, JAV pradėjo karą Afganistane, kurio vadovavimą 2002 m. perėmė NATO.¹⁵⁹ Pats aljansas

¹⁵¹ *Military Balance 2005-2006*, 137.

¹⁵² *Military Balance 2002-2003*, 273.

¹⁵³ *Military Balance 2005-2006*, 151.

¹⁵⁴ The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2009*. Abingdon ir New York: Routledge, 2009.

¹⁵⁵ *Military Balance 2005-2006*, 151.

¹⁵⁶ *Military Balance 2002-2003*; *Military Balance 2005-2006*.

¹⁵⁷ Adam Daniel Rotfeld, *Myśli o Rosji... i nie tylko*. Warszawa: Świat Książki, 2012, 77; interviu URM darbuotojas 15.

¹⁵⁸ interviu URM darbuotojas 15.

¹⁵⁹ *Military Balance 2005-2006*, 45.

nebeteikė prioriteto kolektyvinei gynybai, bet visą dėmesį sutelkė anti-teroristinėms operacijoms, karinių krizių už Aljanso ribų sprendimui ir pasirengimui tokiems kariniams veiksams.¹⁶⁰ Šiame kontekste pagrindinės Vakarų valstybės Rusijoje matė sąjungininką, ypač atsižvelgiant į tai, kad ji pati kovojo karą prieš sukilusią Čėčėniją, kuri neretai taikė teroristinius metodus kovojant prieš Maskvą.¹⁶¹ JAV netgi pakeitė savo poziciją: anksčiau ji kaltino Rusiją vykdant žmogaus teisių pažeidimus Čėčėnijoje, o po Rugsėjo 11-osios Vašingtonas pripažino, kad Maskva Čėčėnijoje kovoja su teroristais.¹⁶² Iš tiesų Rusija skyrė nemažai dėmesio kovai su terorizmu ir tuomet tam tikslui netgi reformavo savo kariuomenę.¹⁶³

Pradžioje atrodė, kad Vakarų valstybių lūkesčiai pasiteisino. Rusija nebesipriešino antrai NATO plėtros bangai 2004 m., o 2002 m. buvo įkurta NATO-Rusijos taryba, pradėtas plėtoti bendradarbiavimas tarp NATO ir Rusijos. Pavyzdžiui, 2004 m. vyko bendros Rusijos ir NATO karinės anti-teroristinės pratybos Viduržemio jūroje,¹⁶⁴ o 2005 m. nuspręsta ateinančiais metais daryti bendras NATO šalių ir Rusijos specialiųjų pajėgų pratybas Rusijoje.¹⁶⁵ Be to, 2001-2005 m. tuometinis Rusijos prezidentas V. Putinas Vakarų politikų akyse buvo menkai žinomas, naujas politikas, kuris dar tik pradėjo įsitvirtinti Rusijoje. Vakarų politikai manė, kad švelnesnė politika Rusijos atžvilgiu turėtų padėti tuomet dar naujam prezidentui ir suteikti jam sąlygas vykdyti mažiau konfrontacinę politiką Vakarų atžvilgiu.

Nepaisant šių pastangų, 2001-2005 m. įvyko keletas rimtų Rusijos ir Vakarų valstybių interesų susikirtimų. 2003 m., prasidedant karui Irake, Prancūzija ir Vokietija, kurios nepritarė JAV invazijai, susilaukė didelio Rusijos palaikymo, o ji buvo arši šios karinės operacijos kritikė. Maskva taip pat ėmė telkti įvairius regioninius susivienijimus, kad pasipriešintų JAV įtakai posovietinėje erdvėje. Pavyzdžiui, 2004 m. Šanhajaus bendradarbiavimo organizacija pareiškė, kad JAV turi uždaryti savo oro pajėgų bazę Kirgizijoje.¹⁶⁶ Galiausiai 2003 m. įvyko Rožių Revoliucija Gruzijoje ir 2004-2005 m. Oranžinė Revoliucija Ukrainoje, po kurių į valdžią atėjo nauji

¹⁶⁰ *Military Balance 2002-2003*, 27-28.

¹⁶¹ *Ibid.*, 86.

¹⁶² Interviu Vyriausybės kanceliarijos darbuotojas 4.

¹⁶³ *Military Balance 2005-2006*, 153.

¹⁶⁴ *Ibid.*, 46.

¹⁶⁵ *Ibid.*, 154.

¹⁶⁶ *Ibid.*, 154.

politikai, kurie deklaravo siekį tapti NATO ir EU nariais. Šis pokytis padidino regione įtaką tarp Vakarų valstybių (pirmiausia JAV) ir Rusijos.¹⁶⁷

Pastaroji tendencija ypač svarbi Lenkijos santykių su Rusija kontekste. Lenkija nuo pat 1989m., kai tik atgavo nepriklausomybę, siekė kiek įmanoma didesnio savarankiškumo tarp jos ir Rusijos esančioms valstybėms, pirmiausia Baltijos valstybėms, Ukrainai, Baltarusijai, Moldovai. Tai turėtų mažinti Rusijos įtaką regione ir šitaip užtikrinti Lenkijos saugumą. Šis Lenkijos siekis tiesiogiai kertasi su Rusijos interesais, kuri posovietinėje erdvėje nuo pat SSRS griūtės stengėsi sukurti savo įtakos sferą.

Apibendrinant, Lenkija 2001-2005 m. funkcionavo multipoliarinėje Europos tarptautinėje sistemoje, kuri sukūrė mažai ribojančią aplinką su sąlygininai dideliu sisteminiu aiškumu: Lenkijos interesai daugybėje sričių kirtosi su Rusijos, o Lenkijos *de facto* žemesnis statusas NATO, galios asimetrija tarp Lenkijos ir Rusijos, Rusijos pastangos atkurti savo karinę galią ir įtaką posovietinėje erdvėje, leido daryti prielaidą, kad ilguoju laikotarpiu Rusija keltų grėsmę Lenkijos suverenitetui. Nors trumpuoju laikotarpiu Rusija nekėlė grėsmės Lenkijai, tačiau to negalima būtų pasakyti apie vidutinį ir ilgąjį laikotarpį. Iš šio įvertinimo galima išvesti paskatas, kurios kyla Lenkijai iš tarptautinės sistemos: Lenkijai reikėjo ieškoti būdų, kaip didinti savo santykinę galią ir balansuoti prieš Rusiją. Lenkijai kaip vidutinei galiai reikėjo būtinai ieškoti sąjungininkų tokiai užsienio politikai.

2.2 Lenkijos politika Rusijos atžvilgiu 2001-2005 m.

2001 m. rugsėjo 23 d. Lenkijoje įvyko eiliniai parlamento rinkimai, kuriuos laimėjo SLD. Ji sudarė koaliciją su Lenkijos valstiečių partija (lenk. *Polskie Stronnictwo Ludowe* – PSL) ir Darbo Unija (lenk. *Unia Pracy* – UP). Vyriausybę suformavo premjeras Leszek Miller, o joje užsienio reikalų ministro postas atiteko Włodzimierzui Cimoszewiczui, kuriame jis išbuvo iki 2005 m. sausio 5 d. Tuomet jį iki parlamento kadencijos pabaigos 2005 m. rudenį pakeitė Adam Daniel Rotfeld. L. Millerio vyriausybė išdirbo iki 2004 m. gegužės 2 d. Po to naują vyriausybę suformavo buvęs vicepremjeras Marek Belka, kuris vadovavo dvejoms vyriausybėms iki 2005 m. parlamento rinkimų. Per visą tyrinėjamą laikotarpį Lenkijos prezidentu buvo Aleksander Kwaśniewski iš SLD partijos.

¹⁶⁷ Ibid., 49.

Kiekvienoje SLD vyriausybėje Lenkijos užsienio politikai vadovavo ir esminius sprendimus priiminėjo premjeras ir Lenkijos užsienio reikalų ministras. Tačiau Lenkijos valdantieji politikai sutarė santykiuose su prezidentinėmis valstybėmis, pavyzdžiui, JAV ir Rytų kaimynėmis, įskaitant ir Rusiją, iniciatyvą ir esminę sprendimų priėmimo teisę palikti prezidentui, kurį palaikė užsienio reikalų ministerija.¹⁶⁸ Tokį rolių pasidalijimą atskleidžia faktas, kad 2002 m. Lenkijos ambasadoriumi Rusijoje buvo paskirtas Stefan Meller, kuris A. Kwaśniewskiui buvo labai artimas žmogus, o tai liudija, kad prezidentui tai buvo svarbi užsienio politikos kryptis.¹⁶⁹ Taip pat priimant sprendimus buvo konsultuojamasi su išorės ekspertais, ypač su A. D. Rotfeld iki jam tampant užsienio reikalų ministru.¹⁷⁰

Prieš pristatant SLD vyriausybių vykdytą politiką, verta trumpai aptarti, kokios būklės Lenkijos santykius su Rusija jos paveldėjo. Po pablogėjusių santykių dėl Rusijos konsulato užuolimo Poznanėje, Rusijos kraštutinių partijų protestų prie Lenkijos konsulatų Sankt Peterbure ir Maskvoje bei Lenkijos visuomenės didelės paramos Čečėnijai, prieš tai valdžiusios Lenkijos dešiniųjų vyriausybės 2000-2001 m. pradėjo vykdyti naują politiką Rusijos atžvilgiu ir siekti įvesti partnerystės principus į dvišalius santykius. Lenkijai pavyko atnaujinti ir pagyvinti kontaktus vyriausybinio, parlamentinio ir prezidentinio lygmeniu, Lenkijoje ir Rusijoje dažnai lankėsi abiejų šalių ministrai, buvo vystomas ekonominis bendradarbiavimas,¹⁷¹ vyko dvišalės derybos dėl rusiškų dujų tranzito padidینimo per Lenkijos teritoriją.¹⁷²

Rusija 2000-2001 m. nesipriešino Lenkijos siekiams tapti EU nare.¹⁷³ Tačiau santykiuose neapseita be neigiamų momentų. Pavyzdžiui, nors 2000 m. Rusija atrado dar vienas Katynės žudynių kapavietes, Maskva vis tiek atsisakė pripažinti lenkus kaip represuotą tautą ir nenorėjo viešinti visų

¹⁶⁸ Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 3; Interviu URM darbuotojas 8; Interviu URM darbuotojas 14; Interviu Vyriausybės kanceliarijos darbuotojas 4; Interviu URM darbuotojas 15.

¹⁶⁹ Interviu URM darbuotojas 8.

¹⁷⁰ Interviu URM darbuotojas 15.

¹⁷¹ Marcin Andrzej Piotrowski, „Obszar poradziecki, Federacja Rosyjska.” Kn. Barbara Wizimirska (sud.), *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2001*. Warszawa: PISM, 2001, 225-226.

¹⁷² Marcin Andrzej Piotrowski, „Obszar poradziecki, Federacja Rosyjska.” Kn. Barbara Wizimirska (sud.), *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2002*. Warszawa: PISM, 2002, 292.

¹⁷³ Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 4; Piotrowski, „Obszar poradziecki, Federacja Rosyjska,” 2002, 288.

archyvų dokumentų.¹⁷⁴ Dar reikia paminėti, kad 2000-2001 m. formavosi tuomet dar naujas Rusijos valdantysis režimas: saugumo struktūros jau bandė atgauti įtaką Rusijos užsienio politikos formavimui, buvo matomi pirmi ženklai veiksmų koordinavimo tarp Rusijos energetikos kompanijų ir Rusijos vyriausybės.¹⁷⁵

Naujoji Lenkijos kairiųjų vyriausybė nusprendė tęsti šią santykių intensyvinimo liniją, kitaip tariant, tęsė 2000-2001 m. pradėtą įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu. Buvo stengiamasi megzti kontaktus ir bendradarbiavimą su Rusija per tarptautines organizacijas, ypač per Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo organizaciją, Sutarties dėl Konvencinių Pajėgų Europoje rėmuose. Taip pat buvo vystomi kontaktai su oficialiąja valdžia, daugiausiai per užsienio reikalų ministeriją,¹⁷⁶ Rusijos opozicijos ir pilietinės visuomenės sąskaita. Netrukus po parlamento rinkimų, 2001 m. spalio 15 d. Lenkijos mokslo ir technikos dienų atidarymo proga Maskvoje lankėsi A. Kwaśniewski, kuris su V. Putinu aptarė globalaus ir regioninio saugumo klausimus kovos su terorizmu kontekste bei kaip dėl to galėtų bendradarbiauti Rusija ir NATO. Šiuos pokalbius pratęsė Lenkijos nacionalinio saugumo biuro vadovas Marek Siwiec ir Rusijos saugumo tarybos tuometinis sekretorius Vladimir Rušailo, kurie taip pat nustatė V. Putino vizito Lenkijoje datą. 2001 m. lapkričio 11 d. Niujorke, Jungtino Tautų Generalinės Asamblėjos paraštėse įvyko W. Cimoszewicziaus susitikimas su Rusijos užsienio reikalų ministru Igoriu Ivanovu. Jo metu W. Cimoszewicz išreiškė norą vesti labai aktyvią, atvirą ir pozityvią politiką Rusijos atžvilgiu bei aptarė artėjančio Lenkijos premjero Rusijoje ir Rusijos prezidento Lenkijoje vizito detales.¹⁷⁷

2001 m. gruodžio 19-20 d., nepraėjus dviem mėnesiams po naujos Lenkijos vyriausybės prisaikdinimo, Maskvoje Rusijos kvietimu lankėsi premjeras L. Miller. Prieš šį vizitą, Maskvoje taip pat lankėsi ir tuometinis Lenkijos vicepremjeras Marek Pol, kuris preliminarai aptarė ekonominių klausimų darbotvarkę su Rusijos puse. Vizito metu L. Miller susitiko su Rusijos premjeru Michailu Kasjanovu, su kuriuo buvo sutarta įkurti bendrą Lenkijos-Rusijos komisiją, kuri peržvelgtų Lenkijos-Rusijos gamtinių dujų sutartis. Taip pat abu premjerai pasirašė bendrą deklaraciją dėl

¹⁷⁴ Piotrowski, „Obszar poradziecki, Federacja Rosyjska,” 2001, 226.

¹⁷⁵ Ibid., 222-223.

¹⁷⁶ Interviu URM darbuotojas 15.

¹⁷⁷ Piotrowski, „Obszar poradziecki, Federacja Rosyjska,” 2002, 294-295.

bendradarbiavimo ekonominėje, prekybos, finansų ir mokslų srityse. Rusija išreiškė pageidavimą, kad Lenkijos firmos prisidėtų prie investicijų Kaliningrado srityje, pavyzdžiui, šiluminės elektrinės arba greitkelio tarp Kaliningrado ir Elbingo statybų. Rusijos pusė taip pat pasiūlė 2002 m. pirmame ketvirtyje Kaliningrado srityje padaryti Lenkijos, Lietuvos ir Rusijos premjerų susitikimą. Be to, vizito metu buvo suorganizuotas Lenkijos-Rusijos verslo forumas. Be M. Kasjanov, L. Miller taip pat susitiko su V. Putinu, Rusijos Dūmos pirmininku Genadijumi Selezionovu, Federacijos Tarybos pirmininku Siergėjumu Mironovu ir Maskvos meru Jurijumi Lužkovu.¹⁷⁸ Būtent tokių nuolatinių kontaktų ir susitikimų organizavimas bei palaikymas buvo vienas iš esminių Lenkijos įtraukimo politikos Rusijos atžvilgiu bruožų¹⁷⁹, per tokį dialogo palaikymą buvo tikimasi normalizuoti santykius.¹⁸⁰

Tuo tarpu 2002 m. sausį Lenkijoje lankėsi V. Putinas. Vizito metu jis pademonstravo nemažai nuolankių gestų Lenkijai istorijos klausimais. Po apsilankymo parlamente V. Putinas neplanuotai padėjo gėlių vainiką prie Armijos Krajovos paminklo, o vėliau Poznanėje kartu su A. Kwaśniewski pagerbė 1956 m. birželio protestų¹⁸¹ aukas, ir pareiškė, kad Rusijoje gali pasikeisti įstatymai, kad lenkai nukentėję nuo stalininių represijų galėtų gauti kompensacijas.¹⁸²

Be istorijos, V. Putinas ir A. Kwaśniewski aptarė problemas, kylančias dėl Lenkijos potencialaus įstojimo į EU: vizas Rusijos piliečiams, Kaliningrado tranzito klausimus, Lenkijos-Rusijos ekonominius kontaktus. Buvo sutarta įkurti naujus organus, kurie užtikrintų politinių kontaktų ir bendradarbiavimo reguliarumą: Lenkijos-Rusijos bendradarbiavimo strategijos komitetą, kuriam pirmininkavo Lenkijos ir Rusijos užsienio reikalų ministrai, abiejų šalių užsienių reikalų ministerijų grupę sunkiems klausimams spręsti, Lenkijos-Rusijos forumą, kurį sudarytų intelektualai ir menininkai. Taip pat buvo susitarta, kad Lenkijos ir Rusijos premjerai ateityje susitiktų bent dukart per metus ir kad būtina perderėti Lenkijai nenaudingą dujų 1996

¹⁷⁸ Ibid., 295-296.

¹⁷⁹ Interviu URM darbuotojas 15.

¹⁸⁰ Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 4.

¹⁸¹ 1956 m. birželį Poznanėje įvyko darbininkų streikas, kuri prievarta numalšino komunistinės Lenkijos valdžia.

¹⁸² Jarosław Książek, „Obszar poradziecki, Federacja Rosyjska.” Kn. Barbara Wizimirska (sud.), *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2003*. Warszawa: PISM, 2003, 304.

m. dujų pirkimo sutartį.¹⁸³ Be to, Lenkijos ir Rusijos prezidentai dalyvavo Lenkijos-Rusijos ekonominiame forume Poznanėje.

Po šios intensyvios pradžios Lenkija 2002-2003 m. toliau tęsė įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu. Tai matyti iš dažnų susitikimų prezidentiniu, vyriausybiniu ir parlamentiniu lygmeniu. 2002 m. vasarį Lenkijoje lankėsi Rusijos Dūmos užsienio reikalų komisijos pirmininkas ir Rusijos prezidento įgaliotinis Kaliningrado sričiai Dmitrijus Rogozinas. 2002 m. rugpjūtį į Lenkiją atvyko Rusijos Federacijos Tarybos pirmininkas Siergėjus Mironovas su delegacija. 2002 m. gruodį į Rusiją vyko Lenkijos senato pirmininkas Marek Borowski.¹⁸⁴ 2002 m. kovą Kaliningrado srityje vizitavo Lenkijos vicepremjeras M. Pol, kuris susitiko su Rusijos transporto ministru Siergėjumi Franku ir pateikė Lenkijos ekonominius pasiūlymus Kaliningrado sričiai: Lenkijos įmonių dalyvavimas kelių ir tiltų modernizavime, naujų pasienio punktų statyba, bendras autobusų montavimas, šiluminės elektrinės ir kitų pramonės objektų statyba. Taip pat buvo pasirašyta aviacijos sutartis, kuri ne tik atnaujino skrydžius tarp Lenkijos ir Kaliningrado srities, bet ir suteikė Lenkijai geras finansines sąlygas naudotis oro transporto koridoriais virš Sibiro.¹⁸⁵

2002 m. birželį Lenkijoje lankėsi Rusijos užsienio reikalų ministras Igoris Ivanovas, kuris su W. Cimoszewicziumi aptarė Kaliningrado tranzito ir vizų Rusijos piliečiams klausimus. Taip pat 2002 m. vasarį ir lapkritį vyko Lenkijos ir Rusijos užsienio reikalų ministerijų planavimo departamentų konsultacijos. 2002 m. birželį Lenkija ir Rusija pasirašė deklaraciją dėl bendradarbiavimo kultūroje, o beveik tuo pačiu metu Maskvoje lankėsi A. Kwaśniewski. 2002 m. rugsėjo mėn. Varšuvoje vyko neformalus NATO gynybos ministrų susitikimas, kuriame dalyvavo ir Rusijos gynybos ministras Siergėjus Ivanovas. Jis taip pat susitiko ir su Lenkijos gynybos ministru Jerzy Szmajdzińskiu, tada buvo susitarta dėl Lenkijos kariuomenės rusiškos gamybos kovinių lėktuvų MiG-29 modernizacijos. Vėliau, 2002 m. lapkritį, Rusijos vicepremjeras Viktoras Christienka Lenkijoje aptarė ekonominius bendradarbiavimo klausimus. 2002 m. gruodį Lenkijos kultūros ministras Waldemar Dąbrowski lankėsi Maksvoje, kur jis stebėjo Varšuvos didžiojo teatro operos „Eugenijus Oneginas“ pastatymo premjerą.¹⁸⁶

¹⁸³ Ibid., 304-305.

¹⁸⁴ Ibid., 306.

¹⁸⁵ Ibid., 309.

¹⁸⁶ Ibid., 304-306.

Vienas iš esminių įrankių, kuriuo Lenkija numatė vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu, buvo ekonominių santykių vystymas, pirmiausia, prekybos, ypač žemės ūkyje¹⁸⁷ (bet abipusės investicijos nebuvo į tai įtrauktos). Svarbus žingsnis L. Millerio vyriausybės valdymo pradžioje – sprendimas atsisakyti „Baltic Pipe“ projekto, numatiusio dujotiekio iš Norvegijos į Lenkiją tiesimą, kuriuo Norvegijoje išgautos dujos patektų į Lenkijos rinką.¹⁸⁸ Vietoje to buvo nuspręsta bandyti persiderėti su Rusija dėl geresnių jos dujų importo sąlygų. Tą pavyko pasiekti 2003 m. sausio mėn., kai Lenkija preliminariai susitarė su Rusija dėl dujų tiekimo sumažinimo 35%, o pačią sutartį pavyko pratęsti nuo 2020 m. iki 2022 m.¹⁸⁹ Vėliau, 2003 m. vasarį, Maskvoje įvyko Lenkijos-Rusijos bendradarbiavimo strategijos komiteto posėdis, kuriame dalyvavo W. Cimoszewicz ir M. Kasjanovas, jame buvo aptarti regioninio ir ekonominio bendradarbiavimo klausimai. Ypač svarbus Lenkijos įtraukimo politikai Rusijos atžvilgiu, pasitelkiant ekonomiką, buvo M. Kasjanovo vizitas Lenkijoje 2003 m. vasarį,¹⁹⁰ kuriame buvo sutarta dėl „Jamal“ dujotiekio statybos Lenkijoje ir tartasi dėl neigiamų ekonominių pasekmių Rusijai mažinimo, Lenkijai įstojus į EU.¹⁹¹

Nors ekonomika buvo svarbi, bet Lenkijos įtraukimo politika Rusijos atžvilgiu neapsiribojo vien tik tuo. 2003 m. vasarį W. Cimoszewicz su I. Ivanovu apdovanojo lenkų režisierių Krzysztofą Zanussi ir rusų fiziką Olegą Krochinovą už indėlį suartinant Lenkijos ir Rusijos visuomenes. 2003 m. balandį Maskvoje su oficialiu vizitu lankėsi Lenkijos gynybos ministras J. Szmajdziński. 2003 m. gegužę Rusijoje Sankt Peterburgo 300 m. jubiliejaus iškilmėse dalyvavo A. Kwaśniewski kartu su L. Milleriu, o Rusijos-EU viršūnių susitikime – L. Miller.¹⁹² Svarbu pabrėžti, kad šio jubiliejaus rėmuose daug Lenkijos kompanijų ir specialistų dalyvavo Sankt Peterburgo pastatų

¹⁸⁷ Interviu Vyriausybės kanceliarijos darbuotojas 4; Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 4; Interviu URM darbuotojas 8.

¹⁸⁸ Biznesalert.pl, „Miller: Baltic Pipe był projektem propagandowym.“ 2014-10-09. <<https://biznesalert.pl/miller-baltic-pipe-był-projektem-propagandowym/>> [žiūrėta 2020-08-28].

¹⁸⁹ „Kronika Stosunków Międzynarodowych Polski w 2003 r.” Kn. Barbara Wizimirska (sud.), *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2004*. Warszawa: PISM, 2004.

¹⁹⁰ Interviu Vyriausybės kanceliarijos darbuotojas 4.

¹⁹¹ PAP, „Premier Kasjanow w Polsce.” *WP Wiadomości*, 2003-02-21. <<https://wiadomosci.wp.pl/premier-kasjanow-w-polsce-6036704450613889a>> [žiūrėta 2020-08-28].

¹⁹² „Kronika Stosunków Międzynarodowych Polski w 2003 r.”

renovacijos projektuose¹⁹³ ir būtent aktyviu dalyvavimu Sankt Peterburgo įkūrimo jubiliejaus iškilmėse Lenkija siekė parodyti savo determinaciją gerinti santykius su Rusija.¹⁹⁴ 2001 m. Rusijoje buvo suorganizuotos Lenkijos mokslo dienos, o 2004 m. Lenkijoje – Rusijos mokslo dienos.¹⁹⁵

2003 m. birželį Maskvoje ir Sankt Peterburge lankėsi Lenkijos Senato pirmininko Liongino Pastusiako vadovaujama delegacija. Beveik tuo pačiu metu Varšuvoje įvyko 7-asis bendros Lenkijos-Rusijos prekybos ir ekonominio bendradarbiavimo komisijos posėdis. To paties mėnesio pabaigoje A. Kwaśniewski susitiko su V. Putinu Rusijos karinio jūrų laivyno kreiseryje, iš kurio jie abu stebėjo Rusijos Baltijos ir Šiaurės karinio laivyno manevrus. Vėliau 2003 m. rugsėjį įvyko Lenkijos ir Rusijos politinės konsultacijos užsienio reikalų viceministrų lygiu, o spalį Varšuvoje – antrasis Lenkijos-Rusijos grupės sudėtingiems klausimams posėdis. Galiausiai 2003 m. lapkritį Lenkijoje lankėsi Rusijos užsienio reikalų ministras I. Ivanovas. Jie su W. Cimoszewicziumi aptarė Lenkijos-Rusijos politinius santykius, ekonominį bendradarbiavimą, Lenkijos įstojimo į EU pasekmes dvišaliam bendradarbiavimui, politinį ir ekonominį dialogą tarp EU ir Rusijos, Lenkijos-Rusijos grupės sudėtingiems klausimams spręsti ligšiolinį darbą, bendradarbiavimo perspektyvas mokslo, kultūros ir švietimo srityse bei pirminkavo 3-iajam Lenkijos-Rusijos bendradarbiavimo strategijos komiteto posėdžiui.¹⁹⁶

Svarbu pabrėžti, kad šalia šios intensyvios įtraukimo politikos Lenkija nemažai balansavo prieš Rusijos augančią galią. Vienas iš ryškiausių to pavyzdžių yra Lenkijos įsitraukimas į JAV karinę operaciją prieš Iraką 2003 m. Nors tiesiogiai tai nėra susiję su Rusija, tačiau Lenkija tikėjosi, kad parėmusi JAV tiek politiškai, tiek kariškai, JAV kaip esminė NATO valstybė ilgainiui mainais suteiks Lenkijai daugiau saugumo garantijų ir taip leis jai atsikratyti antros kategorijos NATO narės statuso. Prie to būtina pastebėti ir nemažas Lenkijos išlaidas gynybai bei kariuomenės modernizavimą pristatytą 2.1 poskyriuje. Taip pat svarbi ir aktyvi Lenkijos parama potencialiai Baltijos šalių, Rumunijos, Bulgarijos narystei NATO.¹⁹⁷

¹⁹³ Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 4.

¹⁹⁴ Interviu URM darbuotojas 8.

¹⁹⁵ Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 4; Emil Nalborczyk, Stanisław Haberk, „Dni Nauki Rosyjskiej w Polsce 9-14 października 2004 r.“ *Nauka*, nr. 4, 2004, 171-175.

¹⁹⁶ „Kronika Stosunków Międzynarodowych Polski w 2003 r.”

¹⁹⁷ Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 4.

Be to, būta ir smulkesnių Lenkijos balansavimo prieš Rusiją veiksmų. Nepaisant Rusijos prašymų, Lenkija atsisakė uždaryti visus Čėčėnijos informacijos centrus savo teritorijoje.¹⁹⁸ Lenkijos ir Rusijos politikų susitikimuose Rusija dažnai iškeldavo Rusijos kompanijų dalyvavimą Lenkijos valstybinių įmonių privatizavime klausimą. Pavyzdžiui, 2002 m. Rusijos koncernas „Lukoil“ bandė įsigyti Gdansko naftos perdirbimo gamyklą. 2004 m. Rusija rodė susidomėjimą dalyvavimu Lenkijos valstybinės naftos kompanijos „LOTOS S. A.“ privatizavime,¹⁹⁹ prieš tai bandė įsigyti trąšų perdirbimo kompaniją „Azoty“. Lenkija blokavo net tik šiuos potencialius sandorius,²⁰⁰ bet ir nuosekliai per visą minėtą laikotarpį neleido Rusijos kompanijoms įsigyti Lenkijos valstybinių kompanijų akcijų ir ribojo kapitalo iš Rusijos patekimą į Lenkijos rinką.²⁰¹ Tai įrodo faktas, kad 2004 m. Rusijos įmonės Lenkijoje buvo investavusios 1,5 milijardo dolerių ir tai tesudarė 2% visų užsienio investicijų Lenkijoje.²⁰² Tuo netgi viešai yra pasiskundęs Rusijos premjeras M. Kasjanovas, anot kurio barjerai Rusijos kapitalui Lenkijoje buvo didesni nei likusioje EU.²⁰³ Galiausiai, sprendžiant Kaliningrado tranzito klausimą, Lenkija parėmė kompromisinį susitarimą dėl tranzito per Lietuvos teritoriją EU-Rusijos susitikime 2002 m. lapkritį Kopenhagoje,²⁰⁴ bet tuo pačiu ji neleido Rusijai traktuoti savo teritorijos kaip „transporto koridoriaus“ tarp Kaliningrado srities ir likusios Rusijos teritorijos.

Be šio klausimo, tuo metu buvo ir kitų probleminių dalykų Lenkijos santykiuose su Rusija: Maskva neleido Lenkijai vykdyti rusiškos gamybos karinių lėktuvų Mi-24 modernizacijos, neratifikavo 1992 m. susitarimo dėl investicijų, nuo Rusijos valdžios represijų prieš katalikų kunigus nukentėjo ir Lenkijos piliečiai,²⁰⁵ o 2004 m. Rusija nutraukė branduolinio kuro tiekimą vieninteliam Lenkijos branduoliam reaktoriui „Maria“ ir taip apsunkino

¹⁹⁸ Książek, 308.

¹⁹⁹ Interview Prezidento kanceliarijos darbuotojas 4; Grzegorz Czerwiński, „Poland's relations with the Russian Federation.” Kn. Roman Kuźniar (sud.), *Yearbook of Polish Foreign Policy 2005*. Warsaw: PISM, 2005, 106.

²⁰⁰ Książek, 310.

²⁰¹ Interview URM darbuotojas 14.

²⁰² Czerwiński, 108.

²⁰³ PAP, „Premier Kasjanow w Polsce.”

²⁰⁴ Książek, 307.

²⁰⁵ Ibid., 305-310.

technologinį bendradarbiavimą tarp šalių bei mokslinius tyrimus medicinos srityje.²⁰⁶

Verta pabrėžti, kad 2004 m. žymi ryškius pokyčius tiek Lenkijos, tiek Rusijos užsienio politikoje. Iš vienos pusės, Lenkija 2004 m. gegužės 1 d. tapo EU nare ir įgyvendino, šalia įstojimo į NATO 1999 m., antrą esminį savo užsienio politikos tikslą po 1989 m. Nuo 2003 m. vienu iš esminių Lenkijos užsienio politikos uždavinių tapo parama Lenkijos rytinių kaimynių – pirmiausia Ukrainos, Moldovos, Gruzijos, potencialiai Armėnijos, Azerbaidžano ir Baltarusijos – demokratizacijai, modernizacijai ir euroatlantinei integracijai. Šią naują politikos kryptį Lenkija pristatė 2003 m. memorandume „Rytinė EU dimensija. Lenkiškas požiūris“ ir 2004 m. dokumente „Nauji kaimynai – santykių rėmai“. Pristatydamas šiuos dokumentus W. Cimoszewicz pripažino, kad Lenkija sieks, jog jos rytinės kaimynės taptų EU narėmis.²⁰⁷ Vertinant šią politiką Lenkijos santykių su Rusija kontekste, tai yra be abejonės balansavimas prieš Rusijos galią regione ir bandymas ją išstumti. Ypač svarbi buvo Ukraina: Lenkijos politikai manė, kad nepriklausomos, savarankiškos Ukrainos egzistavimas nutolins Rusijos įtaką ir sumažins jos galimybes kelti grėsmę Lenkijai.²⁰⁸

Iš kitos pusės, galima sakyti, kad 2004 m. buvo baigtas formuoti ir galutinai įtvirtintas V. Putino valdžios modelis, kuris darėsi vis labiau autoritariškas ir tai pradėjo atspindėti Rusijos užsienio politikoje. Taip pat reiškė, kad Rusija atsisakė tikslo reformuotis pagal vakarietišką modelį, kuriuo ėjo Lenkijos ir kitos Vidurio Europos valstybės.²⁰⁹ Prasidėjo didesni nesutarimai tarp Rusijos ir EU dėl žmogaus teisių ir demokratijos padėties Rusijoje. Lenkija vengė tiesiogiai kritikuoti V. Putiną ir 2001-2005 m. traktavo jį kaip „apšviestąjį autokratą“, kuris šitaip bandė modernizuoti Rusiją, tačiau Lenkija kartu ir toliau kritikavo Rusijos politiką Čėčėnijoje.²¹⁰ Taip pat Lenkija ėmė suvokti, kad Rusija potencialiai gali naudoti energijos šaltinių tiekimą kaip politinį šantažą. Tai ypač pasimatė po Oranžinės Revoliucijos ir buvo susiję ne tik su Rusijos 2004 m. pradėtu forsuoti „Nord

²⁰⁶ Czerwiński, 109.

²⁰⁷ Katarzyna Marzęda, „Pozycja geopolityczna Polski po 1989 roku.” Kn. Andrzej Gil ir Tomasz Kapuśniak (sud.), *Polityka wschodnia Polski. Uwarunkowania, Koncepcje, Realizacja*. Warszawa-Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2009, 55-66.

²⁰⁸ Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 3.

²⁰⁹ Ibid.

²¹⁰ Czerwiński, 99.

Stream“ dujotiekio projektu.²¹¹ Pirmasis pavojaus signalas pasirodė 2004 m. vasarį, kai iškilo konfliktas tarp Rusijos ir Baltarusijos dėl dujų kainų. Pastarajai Rusija sumažino dujų tiekimą, dėl to Lenkija faktiškai negavo dujų, nes rusiškos dujos į Lenkijos teritoriją patenka per Baltarusiją. Rusija Lenkijos neišspėjo apie šiuos žingsnius.²¹²

Šis padidėjęs Rusijos asertyvumas ėmė reikštis tiek santykiuose su EU, tiek su Lenkija. Jis dalies buvo nulemtas ir V. Putino nusivylimu Vakarais, kurie nenorėjo pripažinti Rusijai išskirtinės interesų zonos posovietinėje erdvėje, tad konfliktai su Lenkija buvo vienas iš būdų reikšti šį nepasitenkinimą.²¹³ 2004 m. prasidėjo intensyvios derybos tarp EU ir Rusijos dėl partnerystės keturiose erdvėse. Lenkija siekė, kad dėl šių erdvių būtų deramasi vienu metu, tuo tarpu Rusija norėjo derėtis dėl kiekvienos erdvės atskirai, kad išvengtų klausimų dėl demokratijos ir žmogaus teisių. 2002-2004 m. Rusija taip pat reikalavo bevizio režimo tarp EU ir Rusijos bei neribojamo žmonių judėjimo tarp Rusijos ir Kaliningrado srities per Lietuvos teritoriją. Rusija prašė iš Lenkijos paramos šiems siekiams, o Lenkijos atsisakymą traktavo kaip pavyzdį, kad naujos EU narės dėl savo nepasitikėjimo Rusija blokuoja Vakarų bendradarbiavimą su Rusija. Panašiai Rusija kritikavo ir Lenkijos palaikymą Estijai ir Latvijai prieš Rusijos pretenzijas dėl rusakalbių teisių tose šalyse.²¹⁴

Dėl tų pačių priežasčių 2004 m. pastebimas regresas sprendžiant daugelį sudėtingų Lenkijos-Rusijos bendrų istorinių klausimų: Rusija nepripažino lenkus nuo represijų nukentėjusia tauta ir atsisakė kompensuoti lenkų kalinių darbą SSRS darbo lageriuose, nors tą V. Putinas žadėjo vizito Lenkijoje metu 2002 m. Be to, Rusija atsisakė Lenkijai perduoti Katynės žudynių bylos toms, didelę dalį jų įslaptino, nepripažino to nusikaltimo genocidu ir nepratęsė jo senaties termino. Bendrai tuo metu Rusija intensyviai naudojosi visomis sudėtingų Lenkijos-Rusijos įvykių metinėmis – 2004 m. 65-osios II pasaulinio karo pradžios, 2005 m. 60-osios II pasaulinio karo pabaigos – kad pabrėžtų „įgimtą lenkų rusofobiją“ ir priešpriešintų jai Vakarų Europos „korektiškumą.“²¹⁵

²¹¹ Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 4; Czerwiński, 103.

²¹² Czerwiński, 106-107.

²¹³ Interviu URM darbuotojas 14.

²¹⁴ Czerwiński, 103-105.

²¹⁵ Ibid., 114-116.

Nepaisant šių padaugėjusių problemų, Lenkija 2004 m. toliau intensyviai tęsė įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu. Vasarį vyko ketvirtasis Lenkijos-Rusijos bendradarbiavimo strategijos komiteto posėdis, kuriam pirmininkavo W. Cimoszewicz ir naujasis Rusijos užsienio reikalų ministras Sergėj Lavrov.²¹⁶ Kovą Sankt Peterburge įvyko antrasis Lenkijos-Rusijos dialogo forumas. 2004 m. Lenkijoje įvyko Rusijos kultūros sezonas ir Rusija buvo specialus svečias Varšuvos knygų mugėje, o 2005 m. buvo suorganizuotas Lenkijos kultūros sezonas Rusijoje.²¹⁷ 2004 m. birželį įvyko Lenkijos-Rusijos tarybos bendradarbiavimui tarp Lenkijos Respublikos regionų ir Kaliningrado srities posėdis, kuriame buvo sutarta įkurti naujus pasienio postus ir atnaujinti egzistuojančius. Galiausiai 2004 m. lapkritį Lenkijos vicepremjeras Jerzy Hausner pasirašė susitarimą su Rusijos ekonomikos ir prekybos ministru Germanu Grefu, kuriuo įkūrė Lenkijos-Rusijos tarpvyriausybinių komisiją ekonominiam bendradarbiavimui.²¹⁸

Tačiau labiausiai naujai gimęs Rusijos asertyvumas pasireiškė posovietinėje erdvėje, kurią Rusija pradėjo „re-integruoti“ pagal savas taisykles.²¹⁹ Ši politika aiškiai kirtosi su nauja Lenkijos užsienio politikos vizija po įstojimo į EU. Pirmieji konfliktų ženklai šioje srityje pasireiškė per 2003 m. Rožių revoliuciją Gruzijoje, į kurią Rusija žiūrėjo skeptiškai, o Lenkija palaikė.²²⁰ Tačiau labiausiai Lenkijos ir Rusijos interesų nesuderinamumas materializavosi per Oranžinę revoliuciją Ukrainoje 2004-2005 m. Verta priminti, kad Lenkija kartu su Lietuva ir EU tarpininkavo tarp konfliktuojančių pusių, padėjo joms pasiekti kompromisą, ir galiausiai dėl to į valdžią atėjo provokarietišku pažiūrų Viktor Juščenko. Pats A. Kwaśniewski viešai pripažino, kad jo motyvacija įsitraukti į krizę buvo suvokimas, kad „Rusija be Ukrainos yra naudingesnė nei Rusija su Ukraina.“²²¹ Nuo Oranžinės Revoliucijos V. Putinas tiek savo užsienio politikoje, tiek retorikoje pradėjo vis labiau remtis Rusijos didžiavalstybiškumo idėjomis.²²²

Rusija Lenkijos aktyvumą Ukrainoje interpretavo kaip pasikėsinimą į jos gyvybinius interesus, tad tai atvedė prie labai ženklaus Lenkijos-Rusijos

²¹⁶ Ibid., 105.

²¹⁷ Ibid., 111-112.

²¹⁸ Ibid., 105-106.

²¹⁹ Ibid., 99-100.

²²⁰ Interviu URM darbuotojas 14.

²²¹ Adam Eberhardt, „Stosunki Polski z Rosją.” Kn. Roman Kuźniar (sud.), *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2006*. Warszawa: PISM, 2006, 114.

²²² Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 4.

santykių pablogėjimo. Rusijos politikai Lenkiją ir A. Kwaśniewskį pradėjo traktuoti kaip juos apgavusį Vakarų agentą ir smarkiai sumažino Lenkijos-Rusijos kontaktus prezidentiniu lygmeniu.²²³ Tradiciškai Rusija pasitelkė tam istorinius klausimus. 2005 m. vasario mėnesį Rusijos užsienio reikalų ministerija išplatino pareiškimą, kuriame kaltino Lenkiją kvestionuojant Jaltos ir Potsdamo konferencijų rezultatus. Tuo tarpu kovo mėn. Rusijos prokuratūra nesutiko išslaptinti Katynės žudynių bylos medžiagos ir nesuteikė Lenkijai neįslaptintos medžiagos kopijų. Tapo neįmanoma nustatyti žudynių vykdytojus, ko siekė Lenkijos Tautinės Atminties Institutas pradėjęs savarankišką tyrimą šiuo klausimu 2004 m.²²⁴ Be to, liepą Rusija nepakvietė Lenkijos į Karaliaučiaus 750 m. minėjimą, nors jame dalyvavo Vokietijos ir Prancūzijos vadovai.²²⁵

Kita taktika, kurią naudojo Rusija prieš Lenkiją, buvo sąlyginai nedidelių incidentų dvišaliuose santykiuose išpūtimas ir visos kaltės suvertimas ant Lenkijos politikų neva skatinamos ir toleruojamos „rusofobijos.“ Pavyzdžiui, 2005 m. kovą Rusijai pareiškus, kad ji nužudė vieną iš Čėčėnijos separatistų lyderių Aslaną Maschadovą, Lenkijos užsienio reikalų ministras įvardijo, kad kompromiso siekiančio separatistų lyderio nužudymas buvo politinė klaida. Tai iššaukė labai aštrią Rusijos reakciją, kuri Lenkijos poziciją pavadino antirusiška. Situaciją dar labiau užaštrino Varšuvos miesto tarybos sprendimas vieną iš miesto transporto žiedų pavadinti pirmojo Čėčėnijos prezidento, Džocharo Dudajev, garbei.²²⁶ Kitas incidentas vyko 2005 m. liepą, chuliganai Varšuvoje užpuolė ir sumušė du Rusijos diplomatų vaikus ir su jais buvusį Kazachstano diplomato vaiką. Lenkija tai traktavo kaip kriminalinį incidentą, tuo tarpu Rusija šį incidentą interpretavo kaip Lenkijos rusofobijos, skatinamos politikų, pavyzdį. Kaip atsakas į tai, rugpjūtį Maskvoje buvo sumuštas Lenkijos diplomatas, Lenkijos ambasados techninis darbuotojas, ambasados vairuotojas Rusijos pilietis ir Lenkijos laikraščio korespondentas Maskvoje.²²⁷

Nepaisant aštraus Lenkijos santykių su Rusija pablogėjimo per Oranžinę revoliuciją, Lenkija vis tiek tęsė balansavimo ir įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu. Naujasis Lenkijos užsienio reikalų ministras A. D. Rotfeld

²²³ Interviu URM darbuotojas 15; Interviu URM darbuotojas 8.

²²⁴ Eberhardt, „Stosunki Polski z Rosją,” 2006, 115-116.

²²⁵ Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 4; Eberhardt, „Stosunki Polski z Rosją,” 2006, 121.

²²⁶ Eberhardt, „Stosunki Polski z Rosją,” 2006, 118.

²²⁷ Ibid., 122.

savo ataskaitoje Seime 2005 m. pabrėžė, kad Lenkijos veiksmai Ukrainoje nebuvo nukreipti prieš Rusiją.²²⁸ Vėliau ministras pripažino, kad einant pareigas jo siekis buvo, kad tiek Lenkijos santykiai su Vokietija, tiek Lenkijos santykiai su Rusija būtų geresni nei Vokietijos santykiai su Rusija.²²⁹ Verta priminti, kad A. D. Rotfeld pradėjo dirbti savo poste 2005 m. pradžioje po Oranžinės revoliucijos ir minėtą tikslą išsikėlė nepaisant akivaizdaus Rusijos ir Lenkijos interesų susikirtimo posovietinėje erdvėje.

Ši politika pasireiškė ir konkrečiais veiksmais. 2005 m. sausio 27 d., švenčiant Aušvico koncentracijos stovyklos išlaisvinimo 60-ąsias metines, Lenkijos diplomatai bandė dieną prieš iškilmes suorganizuoti V. Putino vizitą Lenkijoje ir susitikimą su A. Kwaśniewskiu Krokuvoje. Tačiau dėl „blogų oro sąlygų“ V. Putinas atskrido tiesiai į iškilmes, demonstratyviai vėlavo,²³⁰ o su A. Kwaśniewskiu jis pasikalbėjo tik važiuodamas mašina iš oro uosto.²³¹ 2005 m. liepą Lenkijos ir Rusijos užsienio reikalų ministrasi susitiko per Baltijos jūros valstybių tarybos posėdį Štetine ir Europos Tarybos posėdyje Varšuvoje. Tuo pat metu susitiko ir Lenkijos-Rusijos grupė sudėtingiems klausimams. Galiausiai 2005 m. rugpjūtį Lenkijos iniciatyva įvyko telefoninis V. Putino ir A. Kwaśniewskio pokalbis, kuriame abu prezidentai sutarė „grįžti prie normalumo“ dvišaliuose santykiuose. Kitą dieną po šio pokalbio Maskvoje įvyko Lenkijos ambasadoriaus ir Rusijos užsienio reikalų viceministro susitikimas. Po jo Rusijos užsienio reikalų ministerija savo pranešime pareiškė, kad susitikimo metu buvo išreikšta viltis, jog po rinkimų Lenkijoje nyslūgs politikų skatinama rusofobija, nors, anot Lenkijos ambasadoriaus, ši tema per susitikimą išvis nebuvo paliesta.²³²

Vis dėlto ryškiausias Lenkijos įtraukimo politikos Rusijos atžvilgiu pavyzdys po Oranžinės revoliucijos buvo A. Kwaśniewskio sprendimas dalyvauti II pasaulinio karo pabaigos iškilmėse Maskvoje 2005 m.²³³ Per pačias iškilmes Lenkijos prezidentas buvo pasodintas galinėje eilėje, o tuo tarpu V. Putinas 60-mečio pergalės medaliu apdovanojo paskutinį komunistinės Lenkijos lyderį Wojciechą Jaruzelską. Lenkijos politikai ir viešoji nuomonė tai vienareikšmiškai priėmė kaip jų valstybės pažeminimą.

²²⁸ Adam Daniel Rotfeld, „Informacja ministra spraw zagranicznych nt. polityki zagranicznej RP w 2005 r.” 2005-01-21.

²²⁹ Rotfeld, *Myśli o Rosji...*, 95.

²³⁰ Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 4.

²³¹ Eberhardt, „Stosunki Polski z Rosją,” 2006, 115.

²³² Ibid., 120-122.

²³³ Ibid., 117.

Nepaisant to, A. Kwaśniewski kalbėdamas apie V. Putino kalbą per iškilmes, kurioje jis visiškai ignoravo Lenkijos ir lenkų indėlį nugalint nacistinę Vokietiją, apibūdino ją kaip „nepaprastai politiškai korektišką, svarbią, apgalvotą proginę kalbą.“²³⁴

Tačiau minėti įtraukimo politikos pasireiškimai po Oranžinės Revoliucijos neatnešė jokių rezultatų. Lenkijai su Rusija netgi nepavyko išspręsti politiškai mažiau kontraversiškų klausimų. Pavyzdžiui, buvo planuojama 2005 m. pirmoje pusėje Sankt Peterbure suorganizuoti Lenkijos-Rusijos ekonomikos forumą, bet Rusija, nors ir pritarė idėjai, nedarė nieko, kad ją įgyvendintų. Taip pat 2005 m. nepavyko padaryti pirmojo Lenkijos-Rusijos tarpvyriausybės komisijos ekonominiam bendradarbiavimui posėdžio. Lenkijai ir Rusijai nepavyko susitarti ir dėl abipusės investicijų apsaugos, laivybos Vyslos įlankoje, greitkelio tarp Kaliningrado ir Elbingo statybos, rusiškų krovinių termino Lenkijos Slavkove statybos.²³⁵

Ši Lenkijos politikos Rusijos atžvilgiu 2001-2005 m. chronologija parodo, kad Lenkija vienu metu vykdė balansavimo ir įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu, kuri baigėsi viena iš didžiausių krizių per Lenkijos-Rusijos santykių istoriją. Jeigu Lenkijos balansavimą prieš Rusiją galima pagrįsti strateginiu Lenkijos santykių su Rusija kontekstu, pristatytu 2.1 skyriuje, paaiškinti įtraukimo politiką yra sudėtingiau. Šiam tikslui reikės atsigręžti į 1 skyriuje išvestą teorinį modelį ir jo hipotezes.

2.3 Veiksniai lėmę Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu 2001-2005 m.

Sekiant sisteminės procesų analizės, logika pristatyta 1.2 dalyje, hipotezės turi būti priimtoms arba atmestos lyginant empirinę medžiagą su prognozėmis, numatančiomis, ką turėtų rodyti empiriniai duomenys hipotezių pasitvirtinimo ir nepasitvirtinimo atvejais. Hipotezės yra patvirtinamos arba atmetamos priklausomai nuo to, su kuria prognoze labiau sutapo empiriniai duomenys.

Hipotezė 1

Lenkijos santykių su Rusija 2001-2005 m. atveju hipotezė 1 gali būti tvirtinama tuo atveju, jei duomenys rodytų, kad to metu Lenkijos užsienio politikos sprendėjai suvokė, kad Lenkija privalo gerinti santykius su Rusija

²³⁴ Ibid., 120.

²³⁵ Ibid., 126-127

tam, kad galėtų pasiekti tam tikrus tikslus savo santykiuose su Vakarų valstybėmis. Jei iš duomenų aiškėtų, kad Lenkija priėmė sprendimus santykiuose su Rusija visiškai neatsižvelgama į tai, kokias tai turėtų pasekmės Lenkijos santykiams su Vakarų valstybėmis ir jos pozicijai EU ir NATO, tuomet hipotezę 1 reiktų atmesti.

Galima vienareikšmiškai tvirtinti, kad Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjų požiūris į Europos galios balansą nulėmė Lenkijos sprendimą vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu. Pagrindinis Lenkijos užsienio politikos tikslas 2001-2005 m. buvo įstoti į EU. Lenkijos politikai baiminosi, kad dalis Vakarų valstybių į Lenkiją žiūrėjo kaip į rusofobišką valstybę, kuri įstojusi į EU galėtų sugadinti visos bendrijos santykius su Rusija. Tuomet Vakarų diplomatai dažnai teigėdavo, kad Lenkija savo santykiuose su Rusija turi elgtis pragmatiškiau.²³⁶

Anot tuometinių Lenkijos politikų ir diplomatų, šią Lenkijos kaip „rusofobiškos“ valstybės reputaciją tarp Vakarų politikų nuosekliai stengėsi palaikyti Rusijos diplomacija.²³⁷ Todėl Lenkija savo politika Rusijos atžvilgiu stengėsi įtilpti į bendrus Vakarų Valstybių, NATO ir EU santykių su Rusija rėmus,²³⁸ pristatytus 2.1 skyriuje. Pavyzdžiui, Lenkijos valdančiųjų partijų atstovai grindė A. Kwaśniewskio sprendimą 2005 m. vykti į II pasaulinio karo pabaigos iškilmes tuo, kad atsisakymas dalyvauti būtų nesuprastas Vakaruose ir tai galėtų privesti prie Lenkijos tarptautinės izoliacijos. Dėl panašių priežasčių bandyma paveikti EU ir NATO politiką Rusijos atžvilgiu, Lenkija bandė siūlyti bendradarbiavimo iniciatyvas.²³⁹

Tad Lenkijos įtraukimo politika Rusijos atžvilgiu buvo skirta Vakarų valstybėms, kad šios pamatytų, jog Lenkija neturi iracionalių fobijų Rusijos atžvilgiu ir kad Lenkija yra pasiruošusi sekti bendra EU linija santykiuose su Rusija.²⁴⁰ Kadangi Lenkija siekė narystės EU, tad esminės Vakarų valstybės, kurioms buvo skirta ši politika, buvo Vokietija ir Prancūzija. Jos turėjo įsitikinti, kad Lenkijos įstojimas į EU nepakenks nei jų, nei EU santykiams su Rusija. Tą turėjo parodyti nuolatiniai kontaktai tarp Lenkijos ir Rusijos

²³⁶ Interviu URM darbuotojas 14.

²³⁷ Interviu URM darbuotojas 15; Interviu Vyriausybės kanceliarijos darbuotojas 4; Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 4.

²³⁸ Interviu URM darbuotojas 8; Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 3; Interviu URM darbuotojas 15.

²³⁹ Interviu URM darbuotojas 15.

²⁴⁰ Interviu URM darbuotojas 15; Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 4; Interviu URM darbuotojas 8.

vadovų, ekonominių santykių vystymas, regioninio bendradarbiavimo, ypač su Kaliningrado sritimi, vystymas.²⁴¹

Po Lenkijos įstojimo į EU, 2004-2005 m. įtraukimo politika siekta parodyti, kad Lenkijos noras vystyti EU kaimynystės politiką Rytų Europos atžvilgiu buvo grįstas siekiu stabilizuoti bendrą EU ir Rusijos kaimynystę, o ne siekiu išstumti Rusiją iš regiono. Taip buvo tikimasi gauti pagrindinių EU valstybių paramą EU kaimynystės politikai Rytų Europoje, nes tuomet Briuselis ir pagrindinės Vakarų sostinės labai skeptiškai vertino Gruzijos ir Ukrainos potencialią narystę euroatlantinėse struktūrose.²⁴² Lenkija manė, kad per gerus santykius su Rusija ir Rusijos ekspertės reputaciją Vakaruose, jai pavyktų sustiprinti savo poziciją EU²⁴³ ir šitaip padidinti savo galimybes paveikti EU Rytų Kaimynystės politiką savo naudai. Buvo siekiama, kad Vakarų valstybės priimdamos bet kokius sprendimus santykiuose su Rusija visada prieš tai dėl jų konsultuotų Lenkiją.²⁴⁴

Lyginant šiuos duomenis su hipotezės 1 pasitvirtinimo ir nepasitvirtinimo prognozėmis, galima teigti, kad jie yra daug artimesni hipotezės 1 pasitvirtinimo prognozei. Todėl galima sakyti, kad 2001-2005 m. Lenkijos politikos Rusijos atžvilgiu atveju hipotezė 1 turi būti priimta.

Hipotezė 2

Lenkijos santykių su Rusija 2001-2005 m. atveju hipotezė 2 turėtų būti priimta, jei empiriniai duomenys rodytų, kad Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai manė, kad yra įmanoma pakeisti Rusijos intencijas Lenkijos atžvilgiu ir pagerinti Lenkijos reputaciją tarp Rusijos politikų ir diplomatų, o tam galėtų pasitarnauti Lenkijos vykdoma politika. Hipotezė 2 turėtų būti atmesta, jei iš duomenų paaiškėtų, kad Lenkijos užsienio politikos sprendėjai priimdami sprendimus santykiuose su Rusija ir vykdydami politiką jos atžvilgiu neatsižvelgė į Rusijos intencijas ir neturėjo jokių ketinimų jas keisti.

Pakankamai įrodymų, kad būtų galima teigti, jog Lenkijos politikai siekė pakeisti Rusijos intencijas Lenkijos atžvilgiu. 2001-2004 m. Lenkijos politikai ir diplomatai norėjo parodyti, kad Lenkija, 1999 m. įstojusi į NATO, gavo saugumo garantijas ir dėl to jai nebėra prasmės baimintis Rusijos. Anot

²⁴¹ Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 4.

²⁴² Interviu URM darbuotojas 14.

²⁴³ Interviu URM darbuotojas 8.

²⁴⁴ Interviu URM darbuotojas 15.

Lenkijos užsienio politikos formuotojų, EU narystė suteiktų naujų instrumentų, kurių dėka būtų galima sukurti naujus ir patvaresnius Lenkijos-Rusijos santykius. Todėl Lenkijos politikai ir diplomatai siekė parodyti Rusijai, kad Lenkijos įstojimas į NATO ir EU nekels grėsmės Rusijai.²⁴⁵ Šalia to Lenkija siekė parodyti Rusijai, kad Lenkija pasirinko Vakarų ir šis pasirinkimas yra neatšaukiamas.²⁴⁶ Būtent šių tikslų realizavimui A. Kwaśniewski reguliariai lankydavosi Maskvoje.²⁴⁷ Šiame kontekste Lenkijos politikai siejo viltis su tuo metu nauju politiku, Rusijos prezidentu V. Putinu, kuris savo valdymo pradžioje pradėjo realizuoti ekonomines ir administracines reformas,²⁴⁸ bandė gerinti Rusijos santykius su esminėmis Vakarų valstybėmis. Tai leido tiek Vakaruose, tiek Lenkijoje formotis lūkesčiams, kad su V. Putinu Rusija galėtų modernizuotis ir tapti išsivysčiusia valstybe, su kuria Vakarai galėtų turėti gerus santykius. Vadovaujantis panašia logika, Lenkija bandė vystyti bendradarbiavimą su Rusija Kaliningrado srityje, tikintis, kad tai paskatins Rusiją demilitarizuoti tą regioną.²⁴⁹

Tuo tarpu 2004-2005 m. Lenkijos politikai ir diplomatai, panašiai kaip ir su Vakarų valstybėmis, siekė parodyti, kad Lenkijos veiksmai EU Rytų Kaimynystėje ir pasiūlymai dėl EU Rytų Kaimynystės nėra nukreipti prieš Rusiją ir kad ilguoju laikotarpiu tai atneštų naudos tiek Rytų Kaimynystės šalims, tiek pačiai Rusijai.²⁵⁰ Lenkija bandė parodyti, kad ji gali būti tam tikru mediatoriumi tarp Rusijos ir Vakarų, kad ji galėtų padėti surasti vieningą sutarimą kaip turėtų atrodyti jų bendra kaimynystė.²⁵¹

Lyginant empirinius duomenis su prognozėmis hipotezei 2, aiškėja, kad jie yra artimesni hipotezės pritarimo prognozei ir galima teigti, kad hipotezė 2 Lenkijos politikos Rusijos atžvilgiu 2001-2005 m. atveju pasitvirtino.

Hipotezė 3

Kad Lenkijos santykių su Rusija 2001-2005 m. atveju pasitvirtintų hipotezė 3, duomenys turi rodyti, kad Lenkijos vidaus politikoje egzistavo interesų grupės, suinteresuotos, kad Lenkija vykdytų įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu, jos siekė paveikti Lenkijos politiką ir Lenkijos užsienio

²⁴⁵ Interviu URM darbuotojas 15; Interviu URM darbuotojas 8.

²⁴⁶ Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 3; Interviu URM darbuotojas 15.

²⁴⁷ Interviu URM darbuotojas 15.

²⁴⁸ Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 4; Interviu URM darbuotojas 15.

²⁴⁹ Interviu URM darbuotojas 15.

²⁵⁰ Interviu Vyriausybės kanceliarijos darbuotojas 4.

²⁵¹ Interviu URM darbuotojas 8.

politikos sprendėjai atsižvelgė į tų interesų grupių spaudimą, nes kitu atveju tos grupės galėtų juos nušalinti nuo valdžios arba užblokuoti būtinus įrankius politikos Rusijos atžvilgiu vykdymui. Hipotezė 3 turėtų būti atmesta, jei duomenys rodytų, kad mintis gerinti santykius su Rusija kilo tarp užsienio politikos sprendimų priėmėjų ir jie ignoravo interesų grupių spaudimą.

Galima išskirti dvi interesų grupes, kurios 2001-2005 m. buvo suinteresuotos gerais Lenkijos santykiais su Rusija. Pirmą yra SLD koalicijos partneris vyriausybėje 2001-2003 m., tai PSL, kurios elektoratas – pagrinde ūkininkai – yra suinteresuotas parduoti savo produkciją Rusijoje,²⁵² nes, anot jų, Lenkijos ūkininkai neturėjo šansų konkuruoti EU. Antroji interesų grupė yra energetikos įmonė, pagrindinė valstybinė Lenkijos naftos ir dujų gavybos įmonė (lenk. *Polskie Górnictwo Naftowe i Gazowe* – PGNiG). Kadangi Rusija 2001-2005 m. buvo pagrindinė naftos ir dujų tiekėja Lenkijai, PGNiG buvo suinteresuotas gerais Lenkijos santykiais su Rusija, kad būtų užtikrintas sklandus žaliavų tiekimas.²⁵³

Tačiau pirminė iniciatyva vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiuėjo iš SLD politikų²⁵⁴ dėl anksčiau minėtų priežasčių, t.y. bandant gerinti Lenkijos reputaciją Vakaruose ir keisti Rusijos intencijas Lenkijos atžvilgiu, o ne iš šių interesų grupių. Minėtos interesų grupės netgi neturėjo užsiimti lobizmu dėl Lenkijos politikos Rusijos atžvilgiu, nes Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai vykdė jų lūkesčius atitinkančią politiką. Pavyzdžiui, L. Miller pripažino, kad jo vyriausybė nutraukė „Baltic Pipe“ projektą, nes tai, anot jo, tebuvo „propagandinis projektas“, o rusiškos dujos buvo pigesnės ir energijos išteklių diversifikaciją buvo galima pasiekti derantis su Rusija.²⁵⁵

Dar reikia išskirti ir viešąją nuomonę, kaip atsikirą interesų grupę, kuri kreipė Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu kita linkme. Ji spaudė Lenkijos politikus balansuoti prieš Rusiją, ypač palaikyti Rusijos tautų, daugiausiai Čėčėnijos,²⁵⁶ išsivadavimo kovą, ir Lenkijos rytinių kaimynų bandymus demokratizuotis ir ištrūkti iš Rusijos įtakos zonos. Pavyzdžiui, tai pasireiškė

²⁵² Interviu URM darbuotojas 14; Interviu URM darbuotojas 15; Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 4.

²⁵³ Interviu URM darbuotojas 15.

²⁵⁴ Interviu Vyriausybės kanceliarijos darbuotojas 4; Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 4.

²⁵⁵ Biznesalert.pl, „Miller: Baltic Pipe był projektem propagandowym.“

²⁵⁶ Interviu Vyriausybės kanceliarijos darbuotojas 4.

per Oranžinę Revoliuciją: A. Kwaśniewski jautė didelį spaudimą iš viešosios nuomonės ir visuomenės įsitraukti į šią krizę.²⁵⁷

Lyginant šiuos duomenis su hipotezės 3 prognozėmis, galima teigti, kad jie yra artimesni hipotezės atmetimo prognozei. Todėl hipotezė 3 Lenkijos politikos Rusijos atžvilgiu 2001-2005 m. atveju nepasitvirtino.

Hipotezė 4

Hipotezės 4 pritarimui iš empirinių duomenų, turi aiškėti, kad 2001-2005 m. SLD politikai suvokė, kad įtraukimo politika Rusijos atžvilgiu yra būtina sąlyga išlaikant savo rinkėjų palaikymą ir įtraukimo politika yra vienas iš esminių bruožų, kuris skiria SLD nuo kitų partijų. Hipotezė 4 turėtų būti atmesta, jei paaiškėtų, kad įtraukimo politika Rusijos atžvilgiu nėra svarbi SLD partijos rinkėjams ir kad santykiai su Rusija nėra ginčų objektas tarp Lenkijos partijų, per kurį yra apibrėžiami jų skirtingumai.

Nors 2001-2005 m. Lenkijos vyriausybės nebuvo stabilios ir jose būta nemažai nesutarimų, tai nelietė Lenkijos santykių su Rusija, dėl kurių egzistavo konsensusas tiek SLD partijoje, tiek tarp pagrindinių Lenkijos partijų ir politikų.²⁵⁸ Be to, 2001-2005 m. egzistavo papildomi veiksniai, kurie riboja SLD galimybes vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu. Pirmiausia, SLD politikus riboja vadinamas „kairės kompleksas.“ SLD politikai, kurių didžioji dalis 1944-1989 m. kažkuria forma kolaboravo su komunistinės Lenkijos režimu, jautė, kad dėl savo biografijų jie negali per daug nuolaidžiauti santykiuose su Rusijai, nes juos iš karto apkaltintų sekant „sąlyginiu refleksu“ iš praeities tarnauti Maskvai ir bandymu sužlugdyti Lenkijos eurointegracinę kryptį. Kaip teigė vienas respondentas: „Kad ir ką norėjo padaryti Miller ir SLD, kokį nors geros valios gestą Rusijai, tuoj pat atsirasdavo daugelyje tų manifestacijų, kurios vykdavo, SLD=KGB.“²⁵⁹ Geriausiai šią nuostatą išreiškė laikraščio „Gazeta Wyborcza“ pirmo puslapio antraštė po SLD pergalės 1993 m. parlamento rinkimuose: „Kairei galima mažiau.“²⁶⁰ Todėl SLD politikams buvo svarbu šalia įtraukimo politikos ir motyvų jos vykdymui (aptartų aukščiau), paraleliai vykdyti ir balansavimo politiką Rusijos atžvilgiu bei atvesti Lenkiją į EU, kad galėtų įrodyti Lenkijos

²⁵⁷ Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 3.

²⁵⁸ Interviu URM darbuotojas 15; Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 4.

²⁵⁹ Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 3.

²⁶⁰ Interviu URM darbuotojas 14.

visuomenei, jog SLD nebėra „post-komunistai,“ o normali, vakarietiška kairioji partija.²⁶¹

Antra, kaip minėta, 2001-2005 m. būta nemažai nesutarimų tiek valdančiosios koalicijos viduje, tiek tarp vyriausybės ir prezidento kanceliarijos, prie kurių prisidėjo ir sena A. Kwaśniewskio ir L. Millerio abipusė antipatija.²⁶² Bet nepaisant to, SLD politikai neleido, kad šie konfliktai paveiktų Lenkijos užsienio politiką ir jos sprendimų priėmimo procesą. Jie vengdavo viešai ginčytis dėl tinkamos Lenkijos užsienio politikos krypties ir gerbė tarpusavyje nustatytas neformalias sprendimų priėmimo kompetencijas.²⁶³ Viena iš pagarbos šiam konsensusui formų buvo Lenkijos prezidento kanceliarijos sprendimas per antrą A. Kwaśniewskio kadenciją 2000-2005 m. nekurti savo analitinio skyriaus, o remtis daugiausiai užsienio reikalų ministerijos paruošta informacija ir analitine medžiaga.²⁶⁴ Lygiai taip pat SLD politikai nenorėjo pažeisti tuo metu galiojusio konsensuso dėl užsienio politikos tarp pagrindinių Lenkijos partijų, įskaitant ir opozicines jėgas.²⁶⁵

Lyginant šią informaciją su hipotezės 4 prognozėmis, reikėtų teigti, kad ji yra artimesnė hipotezės atmetimo prognozei. Todėl galima patvirtinti, kad hipotezė 4 Lenkijos santykių su Rusija 2001-2005 m. atveju taip pat nepasitvirtino.

²⁶¹ Interviu URM darbuotojas 14.

²⁶² Ibid.

²⁶³ Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 3; Interviu Vyriausybės kanceliarijos darbuotojas 4; Interviu URM darbuotojas 14; Interviu URM darbuotojas 8.

²⁶⁴ Interviu Prezidento kanceliarijos darbuotojas 3.

²⁶⁵ Interviu URM darbuotojas 14; Interviu Vyriausybės kanceliarijos darbuotojas 4; Interviu URM darbuotojas 15.

3. LENKIJOS UŽSIENIO POLITIKA RUSIJOS ATŽVILGIU 2005-2007 m.: TEISĖS IR TEISINGUMO PARTIJA

3.1 Lenkijos-Rusijos santykių 2005-2007 m. sisteminiai aspektai

Remiantis 2.1 skyriuje pristatyta valstybių klasifikacija ir Lenkijos strateginės padėties aprašymu, galima teigti, kad Lenkija 2005-2007m. egzistavo Europos tarptautinėje sistemoje, kurią sudarė 5 pagrindinės galios: Jungtinė Karalystė, Prancūzija, Vokietija, JAV ir Rusija, ir kuri toliau išliko multipoliarinė. Nors 2005-2007m. JAV ir Jungtinė Karalystė ėmė labiau balansuoti prieš Rusiją, tačiau Vokietija ir Prancūzija toliau bendradarbiavo su Rusija daugelyje sričių, ypač energetikoje. Tad nėra pakankamo pagrindo teigti, kad Europos tarptautinė sistema ženkliai pasikeitė po 2001-2005 m. ir galima teigti, kad strateginė aplinka Lenkijai ir toliau išliko neribojanti.

Šioje konsteliacijoje Lenkija ir toliau išliko vidutinio lygio galia. Kaip ir 2001-2005m., tą galima parodyti remiantis realistams esminiais rodikliais. Pagal populiacijos dydį Lenkija 2005-2007 m. buvo 6-ta visoje EU. Kita vertus, ji ir toliau išliko ekonomiškai silpna. Lenkijos BVP dydis buvo 10-tas EU 2005 m., o 2006 m. ir 2007 m. tai buvo 9-tas pagal dydį BVP visoje EU. Žvelgiant per BVP kiekį vienam gyventojui prizmę, Lenkija vis dar buvo viena iš neturtingiausių valstybių EU. 2005 m. jos BVP vienam gyventojui rodiklis buvo 23-ias iš tuomet 25 EU narių, o 2006 m. ir 2007 m. jis buvo žemiau visų likusių.²⁶⁶ Bet svarbiausia, remiantis ta pačia Davido R. Mares valstybių klasifikacija, Lenkija galėjo paveikti Europos tarptautinę sistemą tik pasitelkusi kitas valstybes. Pavyzdžiui, Lenkija sugebėjo 2006-2007 m. bent dalinai atsverti Rusijos augančią įtaką regiono energetikoje ir įnešti šį klausimą į Vakarų valstybių politinę darbotvarkę veikdama kartu su Baltijos valstybėmis ir Ukraina.

Lenkija 2005-2007 m. toliau modernizavo savo kariuomenę ir kasmet skirdavo beveik 1,9% savo BVP gynybos išlaidoms.²⁶⁷ Tuo tarpu Rusijos kariuomenės modernizacijos programa toliau strigo ir vis labiau ryškėjo problemos su Rusijos kariu, ypač šauktinių, psichologine būkle. Nepaisant to, Rusija 2005-2007 m. kasmet skyrė 3-4% savo BVP krašto apsaugai, o Rusijos

²⁶⁶ Autoriaus skaičiavimai remiantis Eurostat.

²⁶⁷ The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2005-2006*. London: Routledge, 2005; The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2006*. London: Routledge, 2006; The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2007*. London: Routledge, 2007.

kariuomenės dydis ir sudėtis (minėtos strateginės ir kosminės pajėgos)²⁶⁸ bei geografijos sąlygotas Rusijos puolamasis pranašumas prieš Lenkiją, reiškė, kad ir toliau išliko galios asimetrija tarp Rusijos ir Lenkijos, pastarosios nenaudai.

Prie to reikia pridurti, kad pagrindinis Lenkijos saugumo aljansas – NATO – 2005-2007 m. teikė prioritetą antiteroristinėms operacijoms, o ne kolektyvinei gynybai. Lenkija tuo tarpu norėjo, kad būtų atvirkščiai. Dėl tos priežasties Lenkija 2006 m. dalyvavo Baltijos oro erdvės gynybos misijoje bei 2007m. parėmė Estiją tiek politiškai, tiek techniškai, suteikdama lenkiškas svetaines Estijos valstybinėms institucijoms, kai ją kibernetiškai užpuolė Rusija po bronzinio karo incidento. Kad patvirtintų savo kaip NATO sąjungininkės, kurią vertą ginti, patikimumą Lenkija tęsė savo dalyvavimą Irako ir Afganistano karuose.²⁶⁹

Šalia to 2005-2007 m. dar labiau paastrėjo Lenkijos ir Rusijos konkurencija posovietinėje erdvėje. Pavyzdžiui, po Oranžinės revoliucijos Ukrainoje 2004-2005 m. daug kas Lenkijoje ir Vakaruose tikėjosi, kad panašus scenarijus galėtų pasikartoti per Baltarusijos prezidento rinkimus 2006 m.²⁷⁰ PiS tęsė savo pirmtakų vykdytą politiką remti posovietinių valstybių demokratizaciją, modernizaciją ir potencialią integraciją euroatlantinėse struktūrose ir ypatingai daug dėmesio skyrė santykiams su Ukraina ir Gruzija. Lenkija stengėsi plėsti bendradarbiavimą tarp NATO ir Ukrainos ir vienas iš būdų to realizavimui buvo bendrų operacijų vykdymas Irako kare.²⁷¹ Iš kitos pusės, Rusija toliau tęsė bandymus reintegruoti posovietinę erdvę pagal savo įsivaizdavimą, kad galėtų įtvirtinti Rusijos hegemoniją regione. Dėl to Rusija didino visokeriopą spaudimą toms posovietinėms valstybėms, kurios ryžosi suartėti su Vakarais.

Galiausiai, 2005-2007 m. periodas žymi dar didesnę Rusijos pasitikėjimą savo jėgomis ir iš to kylantį didesnę agresyvumą užsienio politikoje. Geriausias to pavyzdys buvo V. Putino agresyvi kalba Miuncheno saugumo konferencijoje 2007 m., kurioje jis apkaltino Vakarų valstybes kenkiant Rusijai ir grasino duoti joms atsaką.²⁷² Tai buvo nulemta Rusijos

²⁶⁸ Ibid.

²⁶⁹ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 5.

²⁷⁰ Ibid.

²⁷¹ Ibid.

²⁷² President of Russia, „Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy.“ 2007-02-10. <<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>> [žiūrėta 2020-08-28].

vidaus politinio modelio stabilizacijos, kur V. Putinas atsikratė visų esminių politinių priešininkų ir užsitikrino Rusijos turtingiausių oligarchų lojalumą. Prie to būtina pridėti stabilesnę situaciją Šiaurės Kaukaze, ypač po to, kai Čečėnijos vadovu buvo paskirtas Ramzanas Kadyrovas. Antra, prie to prisidėjo išaugusios Rusijos pagrindinio eksporto į Vakarų – naftos ir dujų – kainos.²⁷³ Verta priminti, kad 2005-2007 m. didžiąją dalį sunaudojamų dujų ir naftos Lenkija importavo iš Rusijos. Šios tendencijos padidino Rusijos galimybes mobilizuoti resursus labiau ekspansionistinės užsienio politikos vykdymui ir suteikė papildomų svertų santykiuose su kitomis valstybėmis, įskaitant ir Lenkiją. Tokia situacija reiškė, kad Lenkijai egzistavo aiški grėsmė iš Rusijos: geriausiu atveju jų interesai susikirstų daugybėje tarptautinės politikos klausimų, o potencialiai Rusija galėtų kelti grėsmę Lenkijos suverenitetui ir egzistavimui.

Apibendrinant 2005-2007 m., Lenkija egzistavo Europos tarptautinėje sistemoje, kuri sukūrė neribojančią aplinką su sąlyginai dideliu kiekiu sisteminio aiškumo: buvo pakankamai informacijos teigti, kad Lenkijos ir Rusijos interesai daugelyje klausimų yra nesuderinami ir Rusija kėlė grėsmę Lenkijos interesams trumpuoju ir vidutiniu laikotarpiu, o ilguoju – galbūt ir Lenkijos politiniam suverenitetui. Remiantis šiuo strateginiu įvertinimu, galima įvertinti sisteminius spaudimus Lenkijai 2005-2007 m.: Lenkija turėjo balansuoti prieš Rusijos politinę ir karinę galią. Tam Lenkija kaip vidutinio lygmens galia turėjo susirasti kitų sąjungininkų, kad potencialus balansavimas galėtų reikšmingai paveikti Europos tarptautinę sistemą. Bet sekanti tyrimo dalis parodys, kad Lenkija į savo strateginę aplinką reagavo kitaip.

3.2 Lenkijos politika Rusijos atžvilgiu 2005-2007 m.

Po to, kai PiS laimėjo parlamento ir prezidento rinkimus 2005m., jam reikėjo išvesti savo neformalią užsienio politikos sprendimų priėmimo formulę. Paaikškėjo, kad pagrindinis užsienio politikos sprendimų priėmimo centras abiejų PiS vyriausybių metu telkėsi aplink prezidentą Lechą Kaczyńskį, jo prezidento kanceliarijos darbuotojus ir Lenkijos užsienio reikalų ministerijos vadovus.²⁷⁴ Pirmoje vyriausybėje vadovaujamoje Kazimierzo Marcinkiewicziaus tai buvo Stefan Meller, antroje

²⁷³ Interviu URM darbuotojas 9.

²⁷⁴ Interviu Seimo narys 1; Interviu URM darbuotojas 11; Interviu URM darbuotojas 8.

vadovaujamoje Jarosławo Kaczyńskiego – Anna Fotyga ir jos pavaduotojas Paweł Kowal.

Tiek Vakarai,²⁷⁵ tiek Maskva²⁷⁶ suvokė PiS kaip labiau nacionalistinę ir konfrontacinę Rusijos atžvilgiu partiją (nors atvirai dėl to nenuogąstavo²⁷⁷), o parlamentinės ir prezidentinės rinkimų kampanijos iš pradžių pateisino šiuos nuogąstavimus. Pavyzdžiui, tuometinis kandidatas L. Kaczyński pareiškė, kad Rusijos prezidentas turi pirmiau aplankyti Lenkiją, nes ankstesnis Lenkijos prezidentas A. Kwaśniewski padarė daugybę oficialių ir neoficialių vizitų Rusijoje nesulaukęs jokių revizitų iš Rusijos pusės.²⁷⁸ Tačiau vos tik PiS politikai atėjo į valdžią, jie aiškiai išreiškė savo intencijas gerinti santykius su Rusija. Inauguracinėje kalboje L. Kaczyński pareiškė, kad nėra jokių objektyvių trukdžių Lenkijos-Rusijos santykiams būti geriems.²⁷⁹ Po keletos dienų savo naujametiniame sveikinime lenkų tautai prezidentas L. Kaczyński išreiškė savo viltį, kad 2006 m. įvyks proveržis Lenkijos santykiuose su Rusija,²⁸⁰ ir pakartojo šį pareiškimą po 10 dienų susitikdamas su užsienio ambasadoriais akredituotais Lenkijoje.²⁸¹

Naujasis užsienio reikalų ministras S. Meller savo pirmoje ataskaitoje parlamentui pareiškė, kad nėra objektyvių sąlygų ir kliūčių Lenkijai ir Rusijai nesiekti gero kaimyninio bendradarbiavimo, remiantis racionaliai apibrėžtais interesais. Ministras S. Meller ypatingai pabrėžė potencialią partnerystę ekonominėje sferoje.²⁸² Dar svarbiau yra tai, kad prieš tapdamas užsienio reikalų ministru S. Meller buvo Lenkijos ambasadorius Rusijoje. Tai buvo

²⁷⁵ Longhurst ir Zaborowski, 18.

²⁷⁶ Interviu URM darbuotojas 2; Interviu URM darbuotojas 7.

²⁷⁷ Interviu URM darbuotojas 8.

²⁷⁸ Interviu Seimo narys 1.

²⁷⁹ Prezydent.pl, „Uroczystość zaprzysiężenia Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego przed Zgromadzeniem Narodowym.“ 2005-12-23. <<https://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2005/art,151,427,uroczystosc-zaprzysiezenia-prezydenta-rp-lecha-kaczynskiego-przed-zgromadzeniem-narodowym.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

²⁸⁰ Prezydent.pl, „Orędzie noworoczne Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego.” 2005-12-31. <<https://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2005/art,151,415,oredzie-noworoczne-prezydenta-rp-lecha-kaczynskiego.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

²⁸¹ Prezydent.pl, „Noworoczne spotkanie Prezydenta RP z Korpusem Dyplomatycznym.” 2006-01-20. <<https://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,245,noworoczne-spotkanie-prezydenta-rp-z-korpusem-dyplomatycznym.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

²⁸² Stefan Meller, „Informacja rządu na temat polskiej polityki zagranicznej w 2006 r.” 2006-02-15.

aiškus ženklas, kiek reikšmės Varšuva suteikė savo santykiams su Maskva.²⁸³ Tą parodo ir tai, kad vienas jo pirmųjų užsienio vizitų įvyko 2005 m. lapkritį Maskvoje, kur jis susitiko su Sergėjumi Lavrovu ir aptarė klausimus, susijusius su tam tikrų Lenkijos firmų falsifikuotais dokumentais. Šalia to buvo sutarta atkurti Lenkijos-Rusijos tarpvyriausybinių grupę ekonominiam bendradarbiavimui, kuri parengtų abiejų valstybių premjerų susitikimą, atkurti dvišalės komisijos sudėtingiems klausimams darbą, tarpsektorines konsultacijas ir sukurti tiesioginį kontaktą tarp abiejų šalių užsienio reikalų ministerijų. Abu ministrai teigiamai įvertino mokyklinių vadovėlių komisijos darbą.²⁸⁴

Ši politikos linija buvo Lenkijos demonstruojama ir jos buvo laikomasi pirmoje PiS valdymo pusėje. Pirmiausia, Lenkijos užsienio reikalų ministerijoje buvo sukurta koncepcija, kaip galima būtų atnaujinti santykius su Rusija. Pirmoje jos dalyje siekta sukurti gerą atmosferą Lenkijos-Rusijos santykiuose per kultūrą: bendro Lenkijos-Rusijos jaunimo simfoninio orkestro koncertus Sankt Peterburge, Varšuvoje ir Briuselyje, 4 geriausių Lenkijos ir Rusijos roko grupių koncertus, Okudžavos ir Annos German kūrybos vakarus Lenkijoje ir Rusijoje.²⁸⁵ Po to, antroje koncepcijos dalyje, Lenkijos ir Rusijos prezidentai susitiktų Kaliningrado srityje, kur jie įsėstų į laivą ir keliautų į Gdanską. Per tą laiką prezidentai gautų galimybę ilgiau pabendrauti ir geriau vienas kitą pažinti.²⁸⁶

Ši koncepcija buvo pristatyta Rusijos užsienio reikalų ministerijai ir Rusijos prezidento administracijai. Nors prezidento administracija pozityviai žiūrėjo į šį projektą, ministerija kategoriškai jam nepritarė. Maždaug 2006 m. pr. Lenkijos diplomatai buvo pakviesti į naujojo Rusijos ambasatoriaus Lenkijoje diplomatinį kredencialų teikimo ceremoniją Rusijos užsienio reikalų ministerijoje (kas yra neįprasta praktika) ir jo metu S. Lavrovas privačiai pasakė Lenkijos atstovams, kad: „Kaliningradas Lenkijai tapo neutralia teritorija.“ Tai reiškė, kad Lavrovas sąmoningai sujungė žiniasklaidos spekuliacijas apie Lenkijos ir Rusijos prezidentų potencialų

²⁸³ Interviu URM darbuotojas 11; Paweł Kowal, *Między Majdanem a Smoleńskiem. Rozmawiają Piotr Legutko, Dobrosław Rodziewicz*. Wydawnictwo Literackie: Kraków, 2012, 199.

²⁸⁴ Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, „Archiwum.“ <https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/archiwum/aktualnosc_3107> [žiūrėta 2017-08-28].

²⁸⁵ Tai yra atitinkamai garsus Rusijos atlikėjas populiarius Lenkijoje ir Lenkijos atlikėja populiari Rusijoje.

²⁸⁶ Interviu URM darbuotojas 2.

susitikimą neutralioje teritorijoje (apie tai žemiau) su minėtu pasiūlymu atnaujinti Lenkijos-Rusijos santykius per kultūrą. S. Lavrovas taip pat atmetė Lenkijos idėjas organizuoti bendrus lenkiškus-rusiškus koncertus siūlydamas lenkų dainininkams nukeliauti į „Slavianski Bazar“²⁸⁷ festivalį.²⁸⁸ Tai galima interpretuoti, kaip sąmoningą Rusijos pastangą sabotuoti Lenkijos įtraukimo politiką jos atžvilgiu.

Tokiai interpretacijai pagrindo teikė ir kiti Rusijos veiksmai. Vos tik PiS perėmė valdžią, Rusija atliko keletą žingsnių, kurie sukėlė problemas Varšuvai. Svarbiausias iš jų įvyko 2005 m. lapkričio 10 d., kai per premjero K. Marcinkiewicziaus inauguracinę kalbą²⁸⁹ Rusija pareiškė, kad ji uždėjo embargą Lenkijos žemės ūkio ir maisto produktams. Rusijai taip pat toliau tęsė „NordStream“ dujotiekio statybas. Vėliau, 2006 m., pr. Rusija uždraudė Lenkijos keleiviniams laivams plaukti Rusijai priklausančioje Aistmarių dalyje.²⁹⁰ Praktiškai tai reiškė, kad Rusija užblokavo vienintelį kelią Lenkijos laivams iš Aistmarių uostų pakliūti į tarptautinius vandenis, kuris ir taip buvo kontroliuojams Rusijos, nes jai priklausė Piliavos sąsiauris esantis Kaliningrado Baltijsko mieste. Šioje vietoje PiS vyriausybė priėmė sprendimą perkasti Aistmarių neriją, kad Lenkijos laivų patekimas iš Aistmarių į tarptautinius vandenis nebūtų priklausomos nuo Rusijos.²⁹¹

Lenkijos pusė interpretavo šiuos Rusijos žingsnius kaip savotišką testą pamatyti, ar Lenkija sugebėtų gauti Vakarų valstybių palaikymą jos ginče su Rusija ir tuo pačiu patikrinti Lenkijos galimybes formuoti EU politiką Rusijos atžvilgiu.²⁹² Anot Lenkijos diplomatų, šie veiksmai taip pat buvo sumantyti diskredituoti pagrindinių Vakarų sostinių akyse EU plėtros politiką.²⁹³ Tai buvo svarbu, turint omeny, kad tuomet Lenkija buvo nauja EU narė ir kilo naujos diskusijos dėl potencialios Ukrainos narystės EU.

Lenkijos diplomatai ir politikai bandė daug kartų išspręsti šias problemas su Rusija dvišaliame lygyje. Daugiausia dėmesio buvo sutelkta

²⁸⁷ Žinomas pop kultūros festivalis, rengiamas kasmet Baltarusijoje, skirtas slavų muzikai.

²⁸⁸ Interviu URM darbuotojas 2.

²⁸⁹ Bartosz Cichocki, Paweł Świeżak, „Co Polska może na Wschodzie? Raport.” *Bezpieczeństwo Narodowe*, I-II, 2008/7-8, 67.

²⁹⁰ Przemysław Żurawski vel Grajewski, „Strategia Federacji Rosyjskiej wobec państw basenu Morza Bałtyckiego.” *Analizy natolińskie*, 4(52), 2011, 28.

²⁹¹ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 5.

²⁹² Interviu URM darbuotojas 9.

²⁹³ Interviu URM darbuotojas 11.

embargo klausimui, tačiau nei pokalbiai tarp Lenkijos ir Rusijos ekspertų, nei Rusijos veterinarų ekspertų vizitai Lenkijos mėsinėse neatnešė kažkokių teigiamų efektų šiam ginčui. Tuo pat metu Lenkija prašė kitų EU valstybių paremti ją prekybos ginče su Rusija, kadangi tai buvo EU kompetencija derėtis dėl prekybos santykių su trečiomis šalimis.²⁹⁴

Bet nepaisant šių įtampų, Lenkija toliau vykdė įtraukimo politiką ir bandė normalizuoti santykius su Rusija. Lenkijos diplomatai pakvietė į savo šalį Rusijos prezidento tuomet įtakingą lenkų kilmės patarėją Sergėjų Jastrzębskį, kuris lankėsi Varšuvoje 2006 m. vasarį. Verta paminėti, kad jį priėmė Lenkijos prezidentas, premjeras, užsienio reikalų ministras ir valstybinė idėjų kalvė (ang. *think-tank*) Lenkijos tarptautinių santykių institutas (lenkiškai *Polski Instytut Spraw Międzynarodowych*). Be to, Jastrzębskiui netgi buvo suorganizuota speciali medžioklė. Jastrzębskis perdavė L. Kaczyńskiui laišką nuo prezidento V. Putino, kuriame jis išreiškė savo norą normalizuoti santykius su Rusija, o Lenkijos pusė tuo tarpu dar kartą pristatė Lenkijos-Rusijos santykių atnaujinimo koncepciją, paremtą kultūra.²⁹⁵

Po Lenkijos vyriausybės sudėties atnaujinimo 2006 m. vasaros viduryje naujasis ministras pirmininkas J. Kaczyński savo inauguracinėje kalboje pareiškė, kad Lenkijos-Rusijos santykiuose yra daug blogio ir tuo pačiu metu daug artumo, ir kad jis tikėjosi, jog su laiku artumas įveiks blogį, nors tai reikalaus daug kantrybės.²⁹⁶ Šiuos žodžius sekė darbai.

Vienas svarbiausių buvo aktyvus bandymas suorganizuoti Lenkijos ir Rusijos prezidentų susitikimą. Rusija atsisakė nusileisti bet kokiems Lenkijos reikalavimams dėl L. Kaczyński noro, kad Rusijos prezidentas turi pirmiau apsilankyti Lenkijoje nei *vice versa*.²⁹⁷ Matyt, dėl to Lenkijos prezidento kanceliarijos vadovas Aleksander Szczygło teigė, kad Lenkijos ir Rusijos prezidentai susitiktų 2006 m. neutralioje teritorijoje.²⁹⁸ Vėliau Andrzej Krawczyk, Lenkijos prezidento kanceliarijos sekretoriaus pavaduotojas, pakartojo, kad Putinui išsiųstas atviras kvietimas aplankyti Lenkiją ir kad

²⁹⁴ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 5.

²⁹⁵ Interviu URM darbuotojas 2.

²⁹⁶ Jarosław Kaczyński, „Expose Jarosława Kaczyńskiego przed głosowaniem w Sejmie nad wotum zaufania dla rządu.“ 2006-07-19.

²⁹⁷ Interviu URM darbuotojas 2; Interviu URM darbuotojas 7.

²⁹⁸ Prezydent.pl, „Potrzeba dużej rozwagi i spokoju.“ 2008-08-07. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,672,potrzeba-duzej-rozwagi-i-spokoj.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

toliau dirbama derinant prezidentų susitikimo detales.²⁹⁹ Jis taip pat pripažino, kad Lenkijos ir Rusijos vadovai galėtų susitikti vykstant EU-Rusijos viršūnių susitikimui Suomijoje.³⁰⁰ Kitos svarstomos vietos buvo Aistmarių nerija arba Baltarusija.³⁰¹

2006 m. birželį Lenkijos naujoji užsienio reikalų ministrė Anna Fotyga apsilankė Maskvoje, kur dalyvavo konferencijoje apie bendradarbiavimą kovojant su narkotikų prekyba. Svarbu pastebėti, kad šis klausimas ir įvykis Lenkijai buvo buvo antros ar net trečios svarbos. Iš esmės tai buvo sąmoningas vienašališkas ministrės veiksmas parodyti geras Lenkijos intencijas Rusijos atžvilgiu.³⁰²

Lenkija tęsė pastangas įtraukti Rusiją ir kitose srityse. Dažnų vizitų į Maskvą vyko užsienio reikalų viceministras P. Kowal.³⁰³ 2006m. birželį Lenkijos Nacionalinio saugumo biuro vadovas Władysław Stasiak lankėsi Maskvoje pas Igorį Ivanovą, Rusijos saugumo tarybos vadovą. Abi šalys aptarė regioninius ir tarptautinius saugumo reikalus ir planuotą Lenkijoje statyti JAV priešraketinės gynybos skydą. W. Stasiak pabrėžė, kad skydas nėra nukreiptas nė prieš vieną valstybę, įskaitant ir Rusiją.³⁰⁴ Vėliau, 2006 m. rugsėjį įvyko jungtinės Lenkijos, Danijos, Švedijos ir Rusijos jūrų pratybos Baltijos jūroje siekiant pagerinti bendradarbiavimą kovojant su medžiagų, naudojamų masinio naikinimo ginklų gamybai, kontrabanda.³⁰⁵ Tų pačių metų rugsėjo 4 dieną A. Krawczyk ir A. Szczygło susitiko su tuomet naujuoju Rusijos ambasadoriumi Lenkijoje Vladimiru Grininu. Nors Lenkija išreiškė savo nepasitenkinimą „Nord Stream” projektu, buvo aptarti ir dvišaliai santykiai, politinis dialogas, bendros kultūrinės iniciatyvos, pasienio bendradarbiavimas su Kaliningrado sritimi, Lenkijos ir Rusijos visuomenių

²⁹⁹ Prezydent.pl, „Prezydent Putin ma otwarte zaproszenie do Polski.“ 2006-08-08. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art.150.675,prezydent-putin-ma-otwarte-zaproszenie-do-polski.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁰⁰ Prezydent.pl, „Prezydent jest aktywny.“ 2006-08-09. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art.150.673,prezydent-jest-aktywny.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁰¹ Adam Eberhardt, „Stosunki Polski z Rosją.” Kn. Roman Kuźniar, *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2007*. Warszawa: PISM, 2007, 134-135.

³⁰² Interview URM darbuotojas 11.

³⁰³ Interview Seimo narys 1.

³⁰⁴ Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, „Szef BBN na rozmowach w Moskwie.” 2006. <<https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/967,dok.html>> [žiūrėta 2019-01-31].

³⁰⁵ Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, „Archiwum.” <https://psi.msz.gov.pl/pl/cwiczenia/amber_sunrise_2006/> [žiūrėta 2019-01-31].

bendradarbiavimas, EU ateitis, jos institucinė struktūra, Europos saugumo ir energetikos klausimai.³⁰⁶ 2006 m. pabaigoje Varšuvoje įvyko susitikimas tarp Lenos Dąbrowskos-Cichockos, Lenkijos prezidento kanceliarijos sekretoriaus pavaduotojos, ir Rusijos prezidento įgalioto atstovo Leonido Dračevskio, kuris tuo pačiu buvo ir Lenkijos-Rusijos pilietinio forumo vicesekretorius. Forumo kontekste aptartos įvairios kultūros, jaunimo mainų ir dialogo iniciatyvos, sutarta, kad šalių prezidentai visas jas globos,³⁰⁷ nors vėta pabrėžti, kad vėliau forumas nepasiekė jokių reikšmingų rezultatų.³⁰⁸ Taip pat prasidėjo dialogas ir kontaktai tarp Katalikų Bažnyčios Lenkijoje ir Rusijos ortodoksų bažnyčios.³⁰⁹

Prieš pat Rusijos užsienio reikalų ministro S. Lavrovo vizitą 2006 m. spalį, Lenkija žengė žingsnį, puikiai atspindėjusį jos politiką Rusijos atžvilgiu – balanso ir įtraukimo mišinį. Viena vertus, Lenkijos, Lietuvos ir Ukrainos vadovai paskelbė bendrą pareiškimą, kuriuo reikalauja takaus konfliktų Gruzijoje, į kuriuos buvo įsivėlusi Rusija, sprendimo.³¹⁰ Kita vertus, interviu radijuje A. Krawczyk kelis kartus deklaravo Lenkijos pasirengimą išklaudyti Rusijos pasiūlymus ir argumentus dėl „Nord Stream“ bei Gruzijos, išreiškė viltį dėl dvišalio Putino ir Kaczyńskio susitikimo. Nepaisant Rusijos politikų ir diplomatų agresyvios retorikos dėl Lenkijos planų įsirengti dalis JAV priešraketinio skydo, A. Krawczykas įvardijo Rusijos komentarus „pozityvius“.

2006 m. spalio 5 dieną S. Lavrovas apsilankė Varšuvoje, kur jis susitiko su L. Kaczyńskiu, J. Kaczyńskiu ir A. Fotyga. Tuo metu galėjo atrodyti, kad Lenkijai pagaliau pavyko pasiekti tam tikrų rezultatų jos įtraukimo politikoje Rusijos atžvilgiu. Susitikimo su prezidentu metu aptariant „Nord Stream“ dujotiekio pasekmes, S. Lavrovas teigė, kad tai nenukreipta prieš Lenkiją, o

³⁰⁶ Prezydent.pl, „Wokół tematów polsko-rosyjskich.” 2006-09-04. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,619,wokol-tematow-polsko-rosyjskich.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁰⁷ Prezydent.pl, „Pod patronatem Prezydentów Polski i Rosji.” 2006-10-27. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,898,pod-patronatem-prezydentow-polski-i-rosji.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁰⁸ Interview URM darbuotojas 2.

³⁰⁹ Interview Seimo narys 1.

³¹⁰ Prezydent.pl, „Wspólne stanowisko prezydentów Polski, Litwy i Ukrainy.” 2006-10-05. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,1112,wspolne-stanowisko-prezydentow-polski-litwy-i-ukrainy.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

L. Kaczyński tvirtino priešingai. Abi šalys susitarė kaip įmanoma greičiau išspręsti prekybos embargo klausimą bei suorganizuoti V. Putino ir L. Kaczyński susitikimą kitąmet. Dar L. Kaczyński su S. Lavrovu diskutavo apie JAV priešraketinės gynybos skydą Lenkijoje bei galimą bendradarbiavimą su Rusija EU ir NATO formatuose. Abi šalys išreiškė norus gerinti santykius per politinį dialogą, kultūrines iniciatyvas ir ekonominį bendradarbiavimą. Taip pat L. Kaczyński S. Lavrovui pristatė Lenkijos, Lietuvos ir Ukrainos bendrą pareiškimą dėl Rusijos-Gruzijos santykių, pabrėždamas, kad jis pats asmeniškai skatino Gruzijos prezidentą problemas su Rusija spręsti taikiai.³¹¹

Tuo tarpu per susitikimą su Lenkijos užsienio reikalų ministre sutarta Lenkijoje suorganizuoti ekonominę Kaliningrado srities prezentaciją ir Rusijos kultūros bei mokslo festivalį Lenkijoje, buvo nuspręsta atkurti Lenkijos-Rusijos grupės sudėtingiems klausimams tirti grupės funkcionavimą ir sutarta dėl abiejų šalių užsienio reikalų ministerijų konsultacijų grafiko. Abi šalys išreiškė norą išnaudoti pozityvią atmosferą dvišaliuose santykiuose ir Lenkijos bei Rusijos prezidentų norą susitikti artimiausiu metu. Be to, abi šalys aptarė daugybę pasaulinės politikos klausimų, įskaitant EU-Rusijos santykius ir artėjančias derybas dėl EU-Rusijos partnerystės sutarties, Irano branduolinę programą, situaciją Libane, Irake, Afganistane ir užšalusius konfliktus posovietinėje erdvėje. Abu ministrai pažymėjo didelį Lenkijos ir Rusijos pozicijų panašumą šiais klausimais. Galiausiai, S. Lavrovas pakvietė A. Fotygą apsilankyti Maskvoje ir jį priėmė šį kvietimą.³¹²

A. Krawczyk teigė, kad šis vizitas buvo proveržio Lenkijos-Rusijos santykiuose pradžia.³¹³ Jis ypač akcentavo Lavrovo pasiruošimą organizuoti prezidentų susitikimą, spręsti Rusijos prekybos embargo klausimą, puoselėti

³¹¹ Prezydent.pl, „Chcemy poprawy wzajemnych stosunków.” 2006-10-06. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,1111, chcemy-poprawy-wzajemnych-stosunkow.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³¹² Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, „Archiwum.” <https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/archiwum/aktualnosc_7920> [žiūrėta 2017-08-28].

³¹³ Prezydent.pl, „Początek przełomu w stosunkach polsko-rosyjskich.” 2006-10-05. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,1073, poczatek-przelomu-w-stosunkach-polsko-rosyjskich.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

kultūrinį bendradarbiavimą.³¹⁴ Susitikimo su Rusijos žurnalistais metu jis dar pakartojo, kad Lenkiją su Rusija jungia daugybė kultūrinių ir istorinių ryšių ir kad šalių bendradarbiavimas ekonomikoje bei kultūroje vertas pagyry. Jis taip pat išreiškė Lenkijos viltis pagerinti santykius, ypač surengiant šalių vadovų susitikimą, kuris galėtų sulaužyti abipusius stereotipus.³¹⁵

Jiedu gavo pirmą galimybę susitikti neformaliame EU-Rusijos viršūnių susitikime Suomijoje 2006 m. spalio pabaigoje. Jo metu L. Kaczyński akcentavo situaciją Gruzijoje³¹⁶, iškėlė klausimą apie Anos Poltkovskajos nužudymą³¹⁷, teigė, kad Rusija turėtų priimti EU Energetikos chartiją ir kad turėtų būti sustiprintas EU solidarumas energetikoje.³¹⁸ Dėl laiko stokos ir nenoro prieštarauti EU solidarumui, Lenkija atsisakė organizuoti atskirą dvišalį susitikimą tarp Putino ir Kaczyńskiego, ką siūlė Maskva.³¹⁹

2006 m. lapkričio pabaigoje Rusija atliko viešą veiksmą atsakydama į Lenkijos jos atžvilgiu vykdytą balansavimo ir įtraukimo politiką. V. Putinas parašė straipsnį lenkiškame laikraštyje „Dziennik“, kuriame jis teigė, kad Rusija priklausė Europos šeimai ir perspėjo dėl retorikos, teigusios, kad Europa neva per daug priklausė nuo Rusijos. Anot Putino, tai buvo nepagrįsta

³¹⁴ Prezydent.pl, „Sygnały Dnia PR I, 6 października 2006 r.” 2006-10-06. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2006/sygnały-dnia-pr-i-6-pazdziernika-2006-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

³¹⁵ Prezydent.pl, „Szansa na ocieplenie relacji.” 2006-10-11. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,1071,szansa-na-ocieplenie-relacji.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³¹⁶ Prezydent.pl, „Drugi dzień wizyty w Finlandii.” 2006-10-20. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,943,drugi-dzien-wizyty-w-finlandii.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³¹⁷ Prezydent.pl, „Maciej Łopiński w Trójce, 24 października 2006 r.” 2006-10-24. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,168,36,maciej-lopinski-w-trojce-24-pazdzienrika-2006-r-.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³¹⁸ Prezydent.pl, „Nasz Dziennik, 19 października 2006 r.” 2006-10-19. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2006/nasz-dziennik-19-pazdziernika-2006-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

³¹⁹ Prezydent.pl, „Horyzont, TVN24, 21 października 2006 r.” 2006-10-21. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2006/horyzont-tvn24-21-pazdziernika-2006-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

ir tik kūrė naujas perskyras Europoje.³²⁰ A. Krawczyk pakomentavo V. Putino straipsnį kaip pozityvų signalą ir kaip kompromisinės prieigos Lenkijos-Rusijos santykiuose pradžia.³²¹ Šį V. Putino veiksma galima interpretuoti kaip reakciją į pasirodžiusius gandus, kad Lenkija galėjo vetuoti Europos Komisijos mandatą derėtis dėl naujos EU ir Rusijos partnerystės sutarties.

Nepaisant Lenkijos pastangų įtraukti Rusiją, nebuvo pasiektas joks progresas įtikinant Rusiją atšaukti prekybos embargą ir tuo pačiu Lenkijai nepavyko rasti pakankamai paramos iš kitų EU valstybių narių ir Europos Komisijos sprendžiant šį klausimą. Dėl to 2006 m. lapkritį Lenkija nusprendė vetuoti Europos Komisijos mandatą derėtis dėl naujos Partnerystės ir Bendradarbiavimo Sutarties tarp EU ir Rusijos, kad priverstų Europos Komisiją labiau įsitraukti į Lenkijos prekybos ginčą su Rusija.³²² Prezidento atstovas spaudai Maciej Łopiński viešai patvirtino, kad Lenkija atsiimtų veto, vos tik Rusija atšauktų savo prekybos embargą.³²³ Tuo tarpu Rusija buvo absoliučiai nustebinta ir nepasiruošusi tokiam Lenkijos žingsniui, nes Rusijos politikai, tuomet ne iki galo perpratę EU sprendimų priėmimo mechanizmo, manė, kad Rusija užteks susitarti su Vokietija ir to pakaks neutralizuoti Lenkijos nepasitenkinimą.³²⁴

Padidėjusi įtampa Lenkijos-Rusijos santykiuose pasireiškė ir Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjų retorikoje. A. Szczygło pareiškė, kad Rusija bandė pasinaudoti situacija, kuomet EU buvo sumaištyje dėl bendrų veiksmų vizijos stokos.³²⁵ A. Fotyga savo pirmajame metiniame pranešime

³²⁰ PAP, „Według Putina Rosja należy do Europy.” *WP Wiadomości*, 2006-11-22. <<https://wiadomosci.wp.pl/wedlug-putina-rosja-nalezy-do-europy-6036190391280769a>> [žiūrėta 2019-02-02].

³²¹ Prezydent.pl, „Dziennik, 23 listopada 2006 r.” 2006-11-23. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2006/dziennik-23-listopada-2006-r/>> [žiūrėta 2020-08-28].

³²² Prezydent.pl, „Życie Warszawy, 25 listopada 2006 r.” 2006-11-25. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/aleksander-szczyglo/rok-2006/listopad-2006-r/zycie-warszawy-25-listopada-2006-r/>> [žiūrėta 2020-08-28]; Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 5.

³²³ Prezydent.pl, „Maciej Łopiński w Sygnałach Dnia, 30 listopada 2006 r.” 2006-11-30. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,168,40,maciej-lopinski-w-sygnalach-dnia-30-listopada-2006-r.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³²⁴ Interviu URM darbuotojas 8.

³²⁵ Prezydent.pl, „Sygnały dnia, 16 grudnia, 2006 r.” 2006-12-16. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie->

2007 m. pr. kritikavo Rusijos energetikos politiką, daug kartų neigiamai referavo į Rusijos prekybos embargą. Kita vertus, ji taip pat išreiškė Lenkijos norą pradėti derėtis dėl naujos EU-Rusijos sutarties, patvirtino tokios sutarties būtinumą su sąlyga, kad Rusija ims traktuoti visas EU nares vienodai. Be to, ministrė teigė, kad Lenkija buvo suinteresuota vystyti bendradarbiavimą ir dialogą su Rusija istorijos, kultūros, ekonomikos srityse ir stiprinti ryšius tarp Rusijos ir Lenkijos savivaldybių.³²⁶

Po veto Lenkijos veiksmai balansuojant prieš Rusiją tapo labiau matomi, ypač energetikos srityje. 2006 m. gruodžio pab. A. Szczygło pareiškė, kad Rusija buvo neprognozuojamas partneris energetikos srityje ir tai įrodė, kad Lenkijos sprendimas didinti energetinį saugumą ir nepriklausomumą buvo teisingas.³²⁷ Taip pat 2006 m. Lenkijos valstybinis naftos koncernas „Orlen“ įsigijo naftos perdirbimo įmonę Mažeikiuose, kad užkirstų kelią Rusijos bandymui uždominuoti regiono naftos ir degalų rinkas.³²⁸ 2007 m. gegužę Lenkija kartu su Lietuva, Pietų Kaukazo ir Vidurio Azijos valstybėmis Krokuvoje organizavo viršūnių suvažiavimą, skirtą energijos išteklių Vidurio ir Rytų Europoje diversifikavimui.³²⁹ Ši iniciatyva buvo pratęsta 2007m. spalį Vilniuje, kur įvyko dar vienas toks suvažiavimas.³³⁰ Jo metu buvo pasirašytas memorandumas statyti Odesos-Gdanskio naftotiekį.³³¹ Taip pat 2007 m. birželio 18-19 d. L. Kaczyński dalyvavo GUAM³³² valstybių suvažiavime, kur

prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/aleksander-szczyglo/rok-2006/grudzien-2006-r-/sygnaly-dnia-16-grudnia-2006-r-/> [žiūrėta 2020-08-28].

³²⁶ Anna Fotyga, „Informacja na temat polskiej polityki zagranicznej w 2007 roku.” 2007-05-11.

³²⁷ Prezydent.pl, „Sygnały Dnia, PR I, 28 Grudnia 2006 r.” 2006-12-28. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/aleksander-szczyglo/rok-2006/grudzien-2006-r-/sygnaly-dnia-pr-i-28-grudnia-2006-r/>> [žiūrėta 2020-08-28].

³²⁸ Interview Prezidento kanceliarijos darbuotojas 2.

³²⁹ Prezydent.pl, „Minister Łopiński w Sygnałach Dnia 11 maja 2007 r.” 2007-05-11. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,168,14,minister-lopinski-w-sygnalach-dnia-11-maja-2007-r.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³³⁰ Prezydent.pl „Wizyta Prezydenta RP w Wilnie.” 2007-10-10. <<https://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,149,1035,wizyta-prezydenta-rp-w-wilnie.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³³¹ Prezydent.pl, „Studio Wschód, TVP3, 10 października 2007 r.” 2007-10-10. <<https://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/wypowiedzi-prezydenta/wywiady-krajowe/rok-2007/studio-wschoacuted-tvp3-10-pazdziernika-2007-r/>> [žiūrėta 2020-08-28].

³³² Gruzijos, Ukrainos, Azerbaidžano ir Moldovos regioninis susivienijimas.

jis viešai išreiškė savo palaikymą bendradarbiavimui su GUAM valstybėmis energetikos srityje ir jų Euroatlantinėms aspiracijoms.³³³ Už šių veiksmų slypėjo mąstymas, kad Lenkijai reikia sukurti alternatyvą, už Rusijos kontrolės esančią, energijos išteklių išgavimo ir transportavimo infrastruktūrą, tad Kaspijos jūros valstybės, ypač Azerbaidžanas, Kazachstanas ir Turkmėnistanas buvo matomi kaip potencialiai svarbūs partneriai įgyvendinant šį tikslą.³³⁴

Tuo pačiu metu Lenkija dėjo pastangas kurti bendrą EU poziciją dėl energetikos. Pavyzdžiui, susitikdamas su nauju Lenkijos ambasadoriumi EU 2007 m. sausį, J. Kaczyński pareiškė, kad vienas iš pagrindinių Lenkijos tikslų EU yra pasiekti bendrą EU poziciją dėl energetinio saugumo ir bendros EU energetikos politikos.³³⁵ Šios politikos rėmuose Lenkija pradėjo derybas su Lietuva dėl elektros jungties ir derybas dėl įsitraukimo į tuo metu planuotą naują Ignalinos atominės elektrinės projektą Lietuvoje. Į tai įėjo ir aktyvus priešinimasis „NordStream“ dujotiekiui pasitelkiant Švediją, Suomiją ir Baltijos valstybes. Nepritarimas buvo grindžiamas aplinkosauginiais argumentais.³³⁶ Lenkijos politikai ir diplomatai taip pat teigė, kad prie bendros EU energetikos politikos turi būti prijungta ir Ukraina, kad galima būtų galima išvengti konfliktų dėl dujų tarp Rusijos ir Ukrainos, kurie paralyžiuodavo Pietų Europos energetikos sistemas. Tam tikslui Lenkija siūlė, pavyzdžiui, perkelti dujų skaitiklius dujotekiuose nuo Ukrainos-EU sienos prie Ukrainos-Rusijos sienos, kad Rusija nebegalėtų kaltinti Ukrainos, kad ši vagia rusiškas dujas.³³⁷

Nepaisant šios paaštrėjusios konkurencijos energetikos srityje, Lenkija toliau tęsė bandymus įtraukti Rusiją. 2006 m. gruodį įvyko Veimaro trikampio susitikimas. Jo bendroje deklaracijoje Vokietija, Prancūzija ir Lenkija pareiškė, kad šios valstybės pripažįsta Rusiją kaip strateginę partnerę ir kad jos toliau remia bendradarbiavimo su Rusija plėtojamą lygiomis sąlygomis ir

³³³ Prezydent.pl, „Prezydent RP gościem specjalnym szczytu GUAM w Baku.“ 2007-06-19. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,149,327,prezydent-rp-gosciem-specjalnym-szczytu-guam-w-baku.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³³⁴ Interview Vyriausybės-URM ekspertas 5.

³³⁵ Premier.gov.pl, „Premier z Nowym Ambasadorem RP w Brukseli o Polityce Polski w UE.“ 2007-01-17. <<https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/premier-z-nowym-ambasadorem-rp-w-brukseli-o-polityce-polski-w-ue.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³³⁶ Interview Vyriausybės-URM ekspertas 5.

³³⁷ Ibid.

bendrų interesų pagrindu, ypač energetikoje.³³⁸ 2007 m. pradžioje A. Krawczyk pareiškė, kad Lenkija norėjo pagerinti santykius su Rusija, kad tai bus vienas iš esminių prioritetų tai metais³³⁹ ir kad prezidentas L. Kaczyński bandė gerinti Lenkijos-Rusijos santykių atmosferą. Pats L. Kaczyński dažnai kartojo, kad egzistavo galimybė pasiekti kompromisą Lenkijos veto dėl EU-Rusijos sutarties klausimu³⁴⁰ ir jis ieškojo būdų sukurti kontaktus su Rusija, tarp kurių buvo idėja didinti regioninį bendradarbiavimą tarp Lenkijos ir Kaliningrado srities.³⁴¹

Net per didžiausią įtampą mokslas ir kultūra liko pagrindinėmis sferomis, kur Lenkija ir Rusija bendradarbiavo ir palaikė viena su kita kontaktus.³⁴² Būtent šiose srityse 2007 m. Lenkija atliko dar vieną didelį bandymą įtraukti Rusiją. Lenkijos ir Rusijos pirmosios ponios, Maria Kaczyńska ir Liudmila Putina, susitiko Sankt Peterburge atidaryti Lenkų namus.³⁴³ Šio susitikimo parašėse pirmosios ponios kartu su savo šalių diplomatais aptarė potencialią Lenkijos-Rusijos santykių normalizaciją.³⁴⁴ Kai kurie netgi teigia, kad tuo metu abi šalys buvo arti susitarimo normalizuoti santykius. Esą Rusijos užsienio reikalų ministerijoje palaipsniui augo

³³⁸ Prezydent.pl, „Budowa Europy pozostaje projektem dla przyszłych pokoleń.” 2006-12-05.

<<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,868,budowa-europy-pozostaje-projektem-dla-przyszlych-pokolen.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³³⁹ Prezydent.pl, „TOK FM, 16 stycznia 2007 r.” 2007-01-16. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2007/tok-fm-16-stycznia-2007-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁴⁰ Prezydent.pl, „Udział Prezydenta RP w posiedzeniu Rady Europejskiej.” 2006-12-15. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,819,udzial-prezydenta-rp-w-posiedzeniu-rady-europejskiej.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁴¹ Prezydent.pl, „PAP, 2 stycznia 2007 r.” 2007-01-02. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2007/pap-2-stycznia-2007-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁴² Interview URM darbuotojas 8.

³⁴³ Prezydent.pl, „Wizyta Pani Prezydentowej w Sankt Petersburgu.” 2007-05-13. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,161,43,wizyta-pani-prezydentowej-w-sankt-petersburgu.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁴⁴ Interview Seimo narys 1; Kowal, *Między Majdanem a Smoleńskiem...*, 200.

supratimas apie poreikį susitarti su Lenkija. Lenkijos elgesys buvo suvokiamas kaip irracionalus, bet sukeliantis per daug problemų Rusijai.³⁴⁵

Verta paminėti, kad Lenkijai pavyko pasiekti vieną iš savo esminių tikslų, dėl kurio buvo priimtas sprendimas vetuoti derybų dėl EU-Rusijos sutarties pradžia.³⁴⁶ Jau 2006 m. lapkritį, keletą savaičių po veto, A. Krawczyk pastebėjo, kad Lenkijos situacija dėl Rusijos pagerėjo. Lenkija rado daugiau supratimo ir solidarumo EU ir tai teikė viltį, kad Rusija bus labiau sukalbama, derantis dėl jos embargo Lenkijos maisto ir žemės ūkio produktams.³⁴⁷ Jis taip pat teigė, kad šie įvykiai galiausiai prives prie Lenkijos santykių su Rusija pagerėjimo.³⁴⁸ 2007 m. gegužę interviu šveicarų laikraščiui L. Kaczyński galėjo pareikšti, kad EU galėtų blokuoti Rusijos stojimą į Pasaulio Prekybos Organizaciją, nebent ji atšauktų embargo Lenkijos mėsos ir žemės ūkio produktams.³⁴⁹ Galiausiai, 2007 m. gegužę per EU-Rusijos viršūnių susitikimą Samaroje, Rusijoje, Vokietijos kanclerė Angela Merkel, kuri tuo pačiu metu pirmininkavo EU, pareiškė, kad Lenkijos prekybos ginčas su Rusija buvo visos EU lygio klausimas. Ši pozicija buvo padiktuota EU teisine logika, nes, kaip minėta anksčiau, prekybos ryšiai su trečiomis šalimis buvo EU kompetencijos klausimas, tad Vokietijai, Prancūzijai, kitoms Vakarų valstybėms neliko kito pasirinkimo, kaip paremti Lenkijos poziciją.³⁵⁰

Tokiu būdu PiS sugebėjo ne tik pradėti spręsti savo prekybos ginčą su Rusija, bet ir realizuoti vieną iš svarbiausių savo užsienio politikos tikslų: pastumti vidutinę EU poziciją dėl Rusijos arčiau Lenkijos požiūrio. Veto sprendimas trumpuoju laikotarpiu pablogino Lenkijos santykius su esminėmis Vakarų valstybėmis, ypač su Prancūzija ir Vokietija, kuriai EU-Rusijos susitarimas turėjo būti esminiu jos pirmininkavo EU pasiekimu.³⁵¹ Tačiau

³⁴⁵ Interviu URM darbuotojas 7.

³⁴⁶ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 5.

³⁴⁷ Prezydent.pl, „Poranek Radia TOK FM, 24 listopada 2006 r.” 2006-11-24. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2006/poranek-radia-tok-fm-24-listopada-2006-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁴⁸ Prezydent.pl, „Gość Radia ZET, 17 listopada 2006 r.” 2006-11-17. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2006/gosc-radia-zet-17-listopada-2006-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁴⁹ Wprost.pl, „L. Kaczyński: UE może zablokować wejście Rosji do WTO.” <<https://www.wprost.pl/swiat/107224/komandosi-opuszczaja-kijow.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁵⁰ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 5.

³⁵¹ Ibid.

būtent taip PiS įsivaizdavo galėsiąs pakeisti EU politiką Rusijos ir Rytų Kaimynystės atžvilgiu – per *fait accompli* veiksmus. Lenkija dažnai 2005-2007 m. tyčia ėjo į konfrontaciją su Vokietija ir EU pagrindine linija tam, kad vėliau galėtų daryti nuolaidas,³⁵² o EU vidutinė pozicija Lenkijai svarbiais klausimais galėtų pasislinkti arčiau Varšuvos požiūrio.

Tačiau Lenkija tęsė savo įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu iki pat pirmalaikių parlamento rinkimų 2007 m. spalio viduryje. Tų metų vasarą L. Kaczyński apsilankė JAV, kur susitikęs su G. W. Bushu pareiškė, kad priešraketinės gynybos skydas buvo gynybinio pobūdžio, skirtas apsisaugoti nuo suktų, neprognozuojamų režimų, sufleruodamas, kad Rusija nepriklauso tokiai valstybių kategorijai.³⁵³ Vėliau, rugsėjį, L. Kaczyński kartu su žmona apsilankė Smolenske, kur jie dalyvavo Katynės žudynių atminimo ceremonijoje.³⁵⁴ Jos metu L. Kaczyński teigė, kad Lenkija pripažįsta Rusijos svarbią rolę Europoje ir pasaulyje ir ji nori turėti gerus santykius su Rusija, paremtus tiesa. Verta paminėti, kad šie žodžiai buvo pasakyti Rusijos prezidento administracijos atstovų akivaizdoje.³⁵⁵ Vėliau L. Kaczyński apsilankė Čikagoje, JAV, kur jis skaitė paskaitą apie Lenkijos užsienio politiką. Joje jis pareiškė, kad tėra tik viena problema Lenkijos-Rusijos santykiuose: Rusijos noras traktuoti Lenkiją kaip savo įtakos zonos dalį. Rusijos energetikos naudojimas politiniams tikslams ar istoriniai nesutarimai taip pat buvo paminėti, bet jie nebuvo tokie svarbūs, kaip ankstesnis faktorius. Kitu atveju, Lenkija nematė Rusijoje jokios karinės ar politinės grėsmės ir ji buvo pasirengusi vystyti normalius santykius su Rusija, grįžtus partneryste.³⁵⁶

Įdomu, kad nei Lenkijos, nei Rusijos diplomatai netraktavo JAV priešraketinės gynybos skydo statybų Lenkijos teritorijoje klausimo kaip

³⁵² Interviu URM darbuotojas 7.

³⁵³ Prezydent.pl, „Prezydent RP w Stanach Zjednoczonych.” 2007-07-16. <<https://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,149,773,prezydent-rp-w-stanach-zjednoczonych.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁵⁴ Prezydent.pl, „Wizyta Pani Marii Kaczyńskiej w Katyniu.” 2007-09-17. <<https://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,161,57,wizyta-pani-marii-kaczynskiej-w-katyniu.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁵⁵ Prezydent.pl, „Uroczystości w Katyniu.” 2007-09-17. <<https://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,149,607,uroczystosci-w-katyniu.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁵⁶ Prezydent.pl, „Lech Kaczyński w Chicago.” 2007-09-25. <<https://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,149,580,lech-kaczynski-w-chicago.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

problemos dvišaliuose santykiuose. Pirma, tai buvo matoma iš politikų retorikos. Pavyzdžiui, A. Krawczyk nurašė Rusijos opoziciją skydo statyboms Lenkijos teritorijoje kaip institucinį triukšmą ir teigė, kad tai neturi nieko bendra su Lenkijos-Rusijos santykiais.³⁵⁷ Vėliau Elżbieta Jakubiak, nauja sekretoriaus pavaduotoja Lenkijos prezidento kancelarijoje, pakeitusi A. Krawczyką, teigė, kad V. Putino pastebėjimai apie priešraketinį skydą galėjo būti susiję su bevykstančia rinkimine kampanija Rusijoje.³⁵⁸ Be to, ji sakė, kad L. Kaczyński tik labai trumpai aptarė V. Putino poziciją šiuo klausimu per susitikimą su JAV prezidentu George W. Bushu.³⁵⁹ Tuo tarpu A. Szczygło manė, kad Rusija labai gerai žinojo, jog priešraketinės gynybos skydas nebus nukreiptas prieš Rusiją ir Rusijos opozicija jam tebuvo taktinė.

Antra, priešraketinės gynybos skydas nebuvo daugelio respondentų paminėtas kaip problema ar net darbotvarkės dalis Lenkijos-Rusijos santykiuose 2005-2007 m. Šis faktas dalinai patvirtina Lenkijos politikų viešus pareiškimus, kad tai buvo labiau Lenkijos-JAV ir JAV-Rusijos santykių klausimas. Nepaisant to, Lenkijos derybos su JAV dėl priešraketinės gynybos skydo, bandymai didinti JAV karinį buvimą Vidurio-Rytų Europoje ir noras sukurti ypatingus santykius su JAV, turi būti traktuojami kaip Lenkijos balansavimo prieš Rusiją politikos dalis.³⁶⁰ Pavyzdžiui, Lenkijos politikai ir diplomatai bandė įtikinti JAV mainais už priešraketinės gynybos skydą perduoti Lenkijai „Patriot” raketų sistemas, kad apsisaugotų nuo potencialios Rusijos atakos.³⁶¹

Kaip buvo parodyta, Lenkija vykdė balansavimo ir įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu 2005-2007 m., kai PiS buvo valdžioje. Jeigu balansavimo priežastys yra aiškos, turint omeny galios asimetriją ir skirtingus interesus tarp Lenkijos ir Rusijos, kurie buvo pristatyti 3.1 dalyje, tuomet iškyla

³⁵⁷ Prezydent.pl, „Magazyn TVN24, 11 października 2006 r.” 2006-10-11. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2006/magazyn-tvn24-11-pazdziernika-2006-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁵⁸ Prezydent.pl, „Kropka nad i, 6 czerwca 2007 r.” 2007-06-06. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/elzbieta-jakubiak/rok-2007/kropka-nad-i-6-czerwca-2007-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁵⁹ Prezydent.pl, „Kwadrans po ósmej, TVP1, 6 czerwca 2007 r.” 2007-06-06. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/elzbieta-jakubiak/rok-2007/kwadrans-po-oacutesmej-tvp-1-6-czerwca-2007-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁶⁰ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 5.

³⁶¹ Radosław Sikorski, *Polska Może Być Lepsza*. Kraków: Znak Horyzont, 2018, 140.

klausimas, kodėl Lenkija paraleliai vykdė įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu. Kad tą sužinotume, būtina apžvelgti, kurios hipotezės, suformuluotos 1.1 dalyje, pasitvirtino šiame atvejuje.

3.3 Veiksniai lėmę Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu 2005-2007 m.

Sekant sisteminės procesų analizės logika pristatyta 1.2 dalyje, hipotezės turi būti priimtos arba atmestos lyginant empirinę medžiagą su prognozėmis, numatančiomis, ką turėtų rodyti empiriniai duomenys hipotezių pasitvirtinimo ir nepasitvirtinimo atvejais. Hipotezės yra patvirtinamos arba atmetamos priklausomai nuo to, su kuria prognoze labiau sutapo empiriniai duomenys.

Hipotezė 1

Lenkijos santykių su Rusija 2005-2007 m. atveju hipotezė 1 gali būti priimta, jei duomenys rodytų, kad to meto Lenkijos užsienio politikos sprendėjai suvokė, kad Lenkija privalėjo gerinti santykius su Rusija tam, jog galėtų pasiekti tam tikrus tikslus savo santykiuose su Vakarų valstybėmis ir/arba pagerinti savo pozicijas EU ir NATO. Jei iš duomenų aiškėtų, kad Lenkija priėmė sprendimus santykiuose su Rusija visiškai neatsižvelgama į tai, kokias tai turėtų pasekmės Lenkijos santykiams su Vakarų valstybėmis ir jos pozicijai EU ir NATO, tuomet hipotezę 1 reikėtų atmesti.

Dar prieš ateidamas į valdžią, PiS davė suprasti, kad jis traktuoja Lenkijos-Rusijos santykius kaip sudėtinę EU-Rusijos santykių dalį ir tą geriausiai parodo 2005 m. parlamento rinkiminė programa. Nors PiS matė Rusijoje grėsmę Lenkijos energetiniam saugumui ir išreiškė susirūpinimą dėl vidaus politikos tendencijų Rusijoje, t.y., atsitraukimą nuo demokratijos, Lenkija turėtų siekti sukurti santykius su Rusija, grįstus pagarba ir partneryste, kurie tuo pačiu metu nekenktų nei vienos EU valstybės interesams, o Lenkijos prekybos santykiai su Rusija turėtų būti vykdomi EU lygiu.³⁶² Šis noras formuoti EU politiką Rusijos atžvilgiu buvo atkartotas ir S. Mellerio ataskaitoje parlamentui.³⁶³ Šalia šių deklaracijų buvo aiškiai parašyta, kad PiS suvokė Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu kaip dalį savo europietiškos politikos ir kaip dalį bendros EU politikos Rusijos atžvilgiu.

³⁶² Prawo i Sprawiedliwość, „PROGRAM 2005. IV Rzeczpospolita. Sprawiedliwość dla Wszystkich.” 2005.

³⁶³ Meller, „Informacja rządu...”

Yra pakankamai įrodymų teigti, kad įtraukdama Rusiją, Lenkija siekė pagerinti savo pozicijas EU, NATO ir tarp svarbiausių Vakarų valstybių. Vienas iš svarbiausių Lenkijos užsienio politikos tikslų buvo remti tarp Lenkijos ir Rusijos esančių valstybių suverenitetą, kadangi buvo manoma, kad šitaip Lenkija sumažins Rusijos įtaką regione ir taip padidins savo saugumą. Tad Lenkija aktyviai rėmė Ukrainos, Gruzijos, Moldovos eurointegraciją, potencialią demokratizaciją Baltarusijoje, Armėnijos ir Azerbaidžano savarankiškumo didinimą. Dėl to Lenkija buvo aktyvi NATO ir EU plėtros į Rytus rėmėja. Kad galėtų pasiekti šį tikslą, buvo būtina gauti esminių Vakarų valstybių paramą.

Tačiau didžioji dalis Lenkijos užsienio politikos sprendimų bijojo, kad Lenkija daugelyje Vakarų valstybių turėjo neatsakingos valstybės reputaciją, kurios užsienio politika, įskaitant ir paramą NATO ir EU plėtrai, buvo paremta iracionalia „rusofobija.“ Anot Lenkijos diplomatų, pavyzdžiui, Prancūzija ir Vokietija EU lygmens susitikimuose nuolatos kaltino Lenkiją „rusofobija.“³⁶⁴ Reikia pridėti, kad tuomet EU, su Vokietijos ir Prancūzijos lyderyste, dominavo idėjos, kiek įmanoma glaudžiau susaistyti Rusiją su EU, tikintis, kad tai paskatins Rusiją ilgainiui reformuotis. Pavyzdžiui, dar 2005 m. Rusijos-EU viršūnių susitikime buvo pasirašytas susitarimas dėl 4 bendrų erdvių³⁶⁵ tarp Rusijos ir EU (ekonominė; laisvė, saugumas ir teisingumas; išorinis saugumas; mokslas ir švietimas).³⁶⁶ Tad Lenkija neišvengimai turėjo derintis prie bendrų tendencijų EU viduje.

Visas šias tendencijas mėgo pakurstyti ir patys Rusijos politikai, ypač kurdami perskyras Vidurio Europoje. Pavyzdžiui, Rusijos vadovai dažnai keliaudavo į Vengriją ir Čekiją, savo pasisakymuose apgailestaudavo ir atsiprašydavo už SSRS organizuotą ir įvykdytą tų šalių invaziją 1956m. ir 1968 m. Taip buvo siunčiamas signalas likusiai Europai, kad Rusijai pavyksta rasti bendrą kalbą su Vidurio Europos valstybėmis, bet tik tie „rusofobiški“, nenormalūs lenkai nesugeba to padaryti.³⁶⁷

Tad bandymai įtraukti Rusiją buvo skirti Vakarų valstybių įtikinimui, kad Lenkija neturi jokių blogų intencijų Rusijos atžvilgiu, kad ji nėra „rusofobiška“, kad Lenkijos politika Rusijos atžvilgiu nėra motyvuota

³⁶⁴ Interviu URM darbuotojas 2.

³⁶⁵ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 5.

³⁶⁶ Permanent Mission of the Russian Federation to the European Union, „Basic Documents.“ 2016. < <https://russiaeu.ru/en/basic-documents> > [žiūrėta 2020-03-05].

³⁶⁷ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 5.

istorinėmis traumomis,³⁶⁸ ką tai dažnai kartodavo Rusijos politikai ir valstybinė žiniasklaida. Rusijos įtraukimo politika Lenkija siekė parodyti Vakarų valstybėms, kad buvo atsakinga NATO ir EU narė, kuri visada atsižvelgdavo į šių organizacijų bendrus interesus ir nesiekė blokuoti EU-Rusijos ir NATO-Rusijos santykių vardan savo partikuliarių interesų. Taip pat buvo siekiama iš Vakarų valstybių gauti pripažinimą, kad Lenkija yra Rusijos ekspertė ir su ja privaloma konsultuotis priimant sprendimus santykiuose su Rusija.³⁶⁹

Geras tokio mąstymo pavyzdys yra L. Kaczyńskio žodžiai užsienio diplomatams, akredituotiems Lenkijoje, pasakyti 2006 m. pr.: „norėčiau išreikšti viltį, kad 2006-ieji m., bus metai, kuomet mes galėsime ženkliai pagerinti tuos santykius [su Rusija], nors aš suprantu, kad tai yra tam tikras procesas. Norėčiau pasakyti visų šalių akredituotiems atstovams, kad nėra jokių kliūčių iš mūsų pusės. Nėra jokių kliūčių, nes nėra jokios rusofobijos, dėl kurios mes esame dažnai kaltinami. Nėra tokio tipo pozicijos, yra tik noras bendradarbiauti partnerystės principais.“³⁷⁰ Per 2007 m. naujametinį susitikimą su diplomatine tarnyba L. Kaczyński pareiškė, kad Lenkija norėjo turėti gerus santykius su Rusija ir kad Lenkija norėjo prisidėti prie draugiškų ir pozityvių santykių tarp EU ir Rusijos palaikymo.³⁷¹

Tuo tarpu A. Krawczyk teigė, kad Europoje buvo mažai šalių, su kuriomis Rusija turėjo tiek ryšių, kiek su Lenkija, ir kad klaidinga sakyti, jog Lenkija buvo antirusiška.³⁷² Jis netgi yra sakęs, kad Lenkija yra pagrindinis Rusijos kanalas į Europą.³⁷³ Kitame interviu A. Krawczyk komentavo Lenkijos norą suorganizuoti V. Putino ir L. Kaczyńskio susitikimą, kaip Lenkijos intereso palaikyti gerus santykius su Rusija įrodymą.³⁷⁴

³⁶⁸ Ibid.

³⁶⁹ Interview URM darbuotojas 8.

³⁷⁰ Prezydent.pl, „Noworoczne spotkanie Prezydenta RP z Korpusem Dyplomatycznym.”

³⁷¹ Prezydent.pl, „Noworoczne spotkanie z Korpusem Dyplomatycznym.” 2007-01-16. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,149,237,noworoczne-spotkanie-z-korpusem-dyplomatycznym.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁷² Prezydent.pl, „Zasada równego partnerstwa.” 2006-09-12. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,595,zasada-rownego-partnerstwa.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁷³ Prezydent.pl, „Sygnały Dnia PR I, 6 października 2006 r.”

³⁷⁴ Prezydent.pl, „Jestem optymistą, jeśli chodzi o poprawę stosunków z Rosją.” 2006-08-05. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok->

Kitas pavyzdys, rodantis, kad Lenkijos įtraukimo politika Rusijos atžvilgiu buvo skirta padaryti įspūdį Vakarų valstybėms – L. Kaczyńskio kalba 61-ojoje Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje 2006 m. rugsėjį. Jos metu jis deklaravo Lenkijos norus turėti gerus santykius su Rusija. Bet svarbiausia, kad jis iškėlė Lenkijos-Rusijos santykių klausimą Lenkijos-Vokietijos santykių ir susitaikymo kontekste, kurie sekė Vokietijos-Prancūzijos susitaikymo pavyzdžiu.³⁷⁵ Tai buvo užuomina, kad Lenkija ir Rusija galėtų nueiti panašų susitaikymo kelią kaip anksčiau Prancūzija ir Vokietija ar Lenkija ir Vokietija.

Buvo tikėtasi, kad Lenkijos Rusijos įtraukimo politika ilgainiui įtikins kitas EU ir NATO nares, ypač tas Vakarų Europoje, kad Lenkijos siūlymai dėl Rusijos bei dėl EU ir NATO rytinių kaimynų buvo motyvuoti siekiant bendro gėrio visoms šalims, o ne Lenkijos antirusiškomis pažiūromis. Tokia mąstysena buvo pabrėžta visų respondentų interviu, diskutuojant apie PiS politikos Rusijos atžvilgiu motyvaciją. Be to, tokia mąstymo linija buvo pademonstruota daugybę kartų ir paties L. Kaczyńskio. Pavyzdžiui, per Jerzy Giedroyc'o apdovanojimo ceremoniją 2006m. jis atvirai pareiškė, kad Lenkija norėjo ir jai reikėjo normalizuoti santykius su Rusija, nes tokiu būdu tai palengvintų Lenkijos politiką jos vakarinių, pietinių ir rytinių kaimynų atžvilgiu.³⁷⁶ Tų pačių metu vasarą, komentuodamas A. Fotygos vizitą Maskvoje, L. Kaczyński teigė, kad tai buvo puikus Lenkijos geros valios gesto santykiuose su Rusija pavyzdys, tačiau Vakarai turėjo suprasti, kad bendradarbiavimui reikalingos abi pusės.³⁷⁷ Per susitikimą Berlyne 2007m. pavasarį L. Kaczyński pareiškė, kad jis perspėjo kitas Europos valstybes dėl

2006/art,150,678,jestem-optymista-jesli-chodzi-o-poprawe-stosunkow-z-rosja.html> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁷⁵ Prezydent.pl, „Reformy muszą być skierowane na człowieka.” 2006-09-19. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,527,reformy-musza-byc-skierowane-na-czlowieka.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁷⁶ Prezydent.pl, „Chcielibyśmy normalnego ułożenia stosunków z Rosją.” 2006-11-06. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,991,chcielibysmy-normalnego-ulozenia-stosunkow-z-rosja.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁷⁷ Prezydent.pl, „Nowy prezes NBP ma dbać o wzrost gospodarki.” 2006-06-29. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,323,nowy-prezes-nbp-ma-dbac-o-wzrost-gospodarki.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

klaidų, kurias jos padarė santykiuose su Rusija, bet tuo pačiu priminė, kad Lenkija automatiškai neblokuos jokių iniciatyvų EU-Rusijos santykiuose.³⁷⁸

Ši mąstymo linija buvo pakartota A. Krawczyko, kai jis teigė, kad Lenkija gali suspenduoti savo veto EU-Rusijos sutarčiai, jeigu prasidės derybos su Rusija, ir pasiliko sau teisę atnaujinti veto, jeigu nebus pasiektas joks progresas santykiuose su Rusija. A. Krawczyk tai apibūdino, kaip Lenkijos siūlomą kompromisą, rodantį, kad Lenkija nėra destruktivi jėga tyčia blokuojanti EU-Rusijos bendradarbiavimą.³⁷⁹ 2006 m. vasarį S. Meller, po susitikimo su S. Jastrzębskiu spaudos konferencijoje, pareiškė, kad ne tik Lenkijai, bet ir Rusijai bei Europai reikėjo gerų Lenkijos-Rusijos santykių.³⁸⁰

PiS laikėsi tokios pozicijos iki pat valdžios netekimo po pirmalaikių parlamento rinkimų 2007 m. Prieš juos PiS vyriausybė sugebėjo patvirtinti ir paskelbti naują Lenkijos nacionalinio saugumo strategiją. Joje teigta, kad Lenkija sieks vystyti lygius santykius su Rusija, grįstus partneryste. Strategijoje taip pat pripažinta, kad Rusija netraktavo visų EU valstybių narių vienodai ir naudojo energetiką politiniams tikslams. Tuo pačiu strategijoje pareikšta, kad Lenkija buvo suinteresuota bendradarbiavimu su Rusija NATO-Rusijos tarybos formate ir tikimasi, kad tai padidins Rusijos bendradarbiavimą su euroatlantinėmis struktūromis ir bendrą regiono saugumą.³⁸¹

Empiriniai duomenys yra artimesni hipotezės pasitvirtinimo prognozei, todėl hipotezė 1 Lenkijos santykių su Rusija 2005-2007 m. atveju turi būti priimta.

Hipotezė 2

³⁷⁸ Prezydent.pl, „Berlińskie obchody 50-lecia Traktatów Rzymskich.“ 2007-03-25. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,149,29,berlinskie-obchody-50-lecia-traktatow-rzymskich.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁷⁹ Prezydent.pl, „TOK FM, 14 Grudnia 2006 r.“ 2006-12-14. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2006/tok-fm-14-grudnia-2006-r/>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁸⁰ Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, „Archiwum.“ <https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/archiwum/aktualnosc_4681> [žiūrėta 2017-08-28].

³⁸¹ Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, „Strategia bezpieczeństwa narodowego RP 2007.“ Warszawa, 2007.

Lenkijos santykių su Rusija 2005-2007 m. atveju hipotezė 2 turėtų būti priimta, jei empiriniai duomenys rodytų, kad Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai manė, kad buvo įmanoma pakeisti Rusijos intencijas Lenkijos atžvilgiu ir pagerinti Lenkijos reputaciją tarp Rusijos politikų ir diplomatų, o tam galėtų pasitarnauti Lenkijos vykdoma įtraukimo politika. Hipotezė 2 turėtų būti atmesta, jei iš duomenų paaiškėtų, kad Lenkijos užsienio politikos sprendėjai priimdami sprendimus santykiuose su Rusija ir vykdydami politiką jos atžvilgiu neatsižvelgė į Rusijos intencijas ir neturėjo jokių ketinimų jas keisti.

Panašiai kaip ir hipotezės 1 atveju, užuominas dėl hipotezės 2 galima buvo aptikti PiS rinkiminėje programoje. Anot jos, Rusija turėtų nustoti traktuoti Lenkiją kaip savo natūralią įtakos zoną ir matyti joje EU narę lygią savo statusu kitoms narėms.³⁸² Vėliau, jau būnant valdžioje, šią poziciją suformulavo A. Krawczyk: Lenkija nori gerų kaimyniškų santykių su Rusija, drauge tikisi, kad Maskva pripažins Lenkijos suverenumą, priklausymą EU ir NATO, o ne Rusijos įtakos sferai.³⁸³ Už šių žodžių slypėjo įsitikinimas, kad Rusija buvo revizionistinė valstybė, kuri siekė pakeisti Šaltojo karo pabaigos rezultatus, kelianti grėsmę Vidurio-Rytų Europai ir esanti pagrindinis Lenkijos konkurentas bandant išplėsti Vakarų struktūras, EU ir NATO, į Rytus.³⁸⁴

Tačiau, kas nėra taip akivaizdu iš viešai prieinamų šaltinių, tai, kad Lenkijos politiniai lyderiai nuo 2004 m. tuo pačiu suvokė, kad padidėjo Lenkijos galia, o su tuo – Lenkijos galimybės keisti savo santykius su Rusija. Pagal šį mąstymą, NATO suteikė Lenkijai saugumą, kuris likvidavo Rusijos karinę grėsmę, o narystė EU suteikė Lenkijai naujus įrankius, kuriais ji galėtų formuoti naują politiką Rusijos atžvilgiu.³⁸⁵ Ši mąstymo linija buvo patvirtinta 2007 m. Lenkijos nacionalinio saugumo strategijoje, kurioje parašyta, kad Lenkija ateityje nenumatė jokių didelio masto konfliktų, tik mažesnio

³⁸² Prawo i Sprawiedliwość, „PROGRAM 2005...”

³⁸³ Prezydent.pl, „TVP3, 4 października 2006 r.“ 2006-10-04. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2006/tvp-3-4-pazdziernika-2006-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁸⁴ Interview Vyriausybės-URM ekspertas 5.

³⁸⁵ Interview URM darbuotojas 9.

lygmens regioninius susidūrimus, į kuriuos Lenkija nebus tiesiogiai įtraukta.³⁸⁶

Tokia situacija paskatino Lenkiją siekti pakeisti Rusijos intencijas jos atžvilgiu, tam yra pakankamai įrodymų. Lenkijos politikos tikslas buvo ne tik pakeisti Rusijos požiūrį į Lenkiją kaip iš principo priešiškos Rusijai valstybės, bet ir užtikrinti, kad Rusija nebevykdys įtakos sferų politikos.³⁸⁷ Tuo pačiu metu dvišaliai susitikimai su Rusijos politikais ir diplomatais, kultūrinis, regioninis ir ekonominis bendradarbiavimas turėjo parodyti, kad Lenkija neturėjo jokių blogų intencijų Rusijos atžvilgiu, o tai turėjo paskatinti Rusijos susitaikymą su Lenkijos suverenitetu.

Tokį mąstymą rodo PiS politikų retorika bandant paaiškinti neigiamą Rusijos reakciją į Lenkijos įtraukimo politiką. A. Szczygło sakė, kad tam tikrų Rusijos valdžios ratų nenoras pripažinti, kad Lenkija yra suvereni valstybė, EU ir NATO narė, turinti savo interesus, buvo pagrindinė kliūtis organizuojant L. Kaczyńskiego and V. Putino susitikimą.³⁸⁸ Ypač dažnai ši mintis atsikartodavo L. Kaczyńskiego pasisakymuose. 2006 m. interviu jis paskelbė, kad yra pasiruošęs susitikti su V. Putinu, tačiau problemų kelia Rusijos elitas, negalintis apsiprasti su mintimi, kad Lenkija nebeprisiklauso Rusijos įtakos sferai.³⁸⁹ Kitame interviu jis pakartojo, kad Lenkija nebuvo suinteresuota konfrontacija su Maskva ir kad ji norėjo nuoširdaus bendradarbiavimo su Rusija, kuris nereikštų Rusijos dominavimo Vidurio-Rytų Europoje.³⁹⁰ Po susitikimo su G. W. Bushu 2007 m. birželį Gdanske L. Kaczyński pareiškė priešraketinio gynybos skydo temos rėmuose, kad Rusija privalėjo suprasti, jog pasaulis pajudėjo į priekį, ypač Vidurio-Rytų Europoje.³⁹¹ A. Fotyga savo metiniame pranešime 2007 m. daug kartų kartoj,

³⁸⁶ Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, „Strategia bezpieczeństwa narodowego RP 2007.”

³⁸⁷ Interview URM darbuotojas 2.

³⁸⁸ Prezydent.pl „Rozsądek i pamiętanie o przeszłości.” 2006-08-22. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,649,rozsadek-i-pamietanie-o-przeslosci.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁸⁹ Prezydent.pl, „O Porozumieniach Sierpniowych.” 2006-08-31. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,634,o-porozumieniach-sierpniowych.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁹⁰ Wprost.pl, „L. Kaczyński: UE może zablokować...”

³⁹¹ Prezydent.pl, „Prezydent RP spotkał się z Prezydentem Stanów Zjednoczonych.” 2007-06-08. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,149,351,prezydent-rp-spotkal-sie-z-prezydentem-stanow-zjednoczonych.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

kad Rusijai vis dar reikėjo susitaikyti su faktu, kad Vidurio ir Rytų Europos valstybės buvo suverenios.³⁹²

Iš kitos pusės, ne vienas interviu respondentas kartojo, kad L. Kaczyński autentiškai tikėjo, kad buvo įmanoma įtikinti Rusiją susilaikyti nuo įtakos didinimo Vidurio Rytų Europoje.³⁹³ Ši PiS'o lyderių įsitikinimą stiprino XX a. 9 dešimt. veikusio „Solidarumo“ judėjimo susiformuotos pažiūros apie Rusiją. Jiems Rusija turėjo potencialą įveikti savo imperinę praeitį ir tapti humanistine jėga pasaulio politikoje, tampant moralės politikos, o ne galios politikos advokate.³⁹⁴ Broliai Kaczyńskiai jautė nostalgiją demokratinei Rusijai ir norėjo Rusijoje matyti humanizmo, o ne karinę jėgą.³⁹⁵

Tokios viltys buvo siejamos su Rusijos kultūriniais ir politiniais disidentais, inteligentija. Pavyzdžiui, per minėtą J. Giedroyco apdovanojimo ceremoniją L. Kaczyński pareiškė, kad situacija Rusijoje buvo neraminanti ir kad tai turėjo didelį poveikį daromiems sprendimams Lenkijoje ir bendrai Europoje. Jis taip pat teigė, kad inteligentija neturėjo didelės įtakos Rusijos politikai ir išreiškė viltį, kad tai pasikeis ateityje,³⁹⁶ implikuodamas, kad tai potencialiai demokratizuotų Rusiją ir jos užsienio politiką. Kitu atveju, L. Kaczyński išsiuntė laišką keturių kultūrų – lenkų, žydų, vokiečių, rusų – festivalio Lodzėje 2006m. dalyviams. Tais metais buvo akcentuojama rusų kultūra, tad laiške prezidentas išreiškė savo susižavėjimą Vladimiru Visockiu.³⁹⁷ Galiausiai, vienas iš prezidentinių seminarų Luciene,³⁹⁸ buvo skirtas Rusijai ir jos ateičiai, ypatingai skiriant dėmesį jos potencialiai demokratizacijai.³⁹⁹

³⁹² Fotyga, „Informacja na temat...”

³⁹³ Interviu URM darbuotojas 2; Interviu Seimo narys 1

³⁹⁴ Ibid.

³⁹⁵ Interviu URM darbuotojas 2; plačiau apie „Solidarumo” judėjimo lyderių bendradarbiavimą su Rusijos disidentais ir sietas viltis su demokratine Rusija galima susipažinti: Paweł Kowal, *Testament Prometeusza. Źródła Polityki Wschodniej III Rzeczypospolitej*. Warszawa ir Wojnowice: Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego we Wrocławiu, 2018, 249-251.

³⁹⁶ Prezydent.pl, „Chcielibyśmy normalnego ułożenia stosunków z Rosją.”

³⁹⁷ Prezydent.pl, „Kulturalna „Ziemia Obiecana”.” 2006-09-08. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,602,kulturalna-ziemia-obiecana.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

³⁹⁸ Neformalūs ir reguliarūs susitikimai tarp Lenkijos pagrindinių intelektualų ir Lenkijos prezidento, kuriuos organizuodavo L. Kaczyński Lucieno miestelyje.

³⁹⁹ Prezydent.pl, „„Jaka będzie Rosja?” – spotkanie w Lucieniu.” 2007-01-12. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok->

Taigi duomenys labiau sutampa su hipotezės pritarimo prognozė, todėl hipotezė 2 Lenkijos santykių su Rusija 2005-2007 m. turi būti priimta.

Hipotezė 3

Kad Lenkijos santykių su Rusija 2005-2007 m. atveju pasitvirtintų hipotezė 3, duomenys turi rodyti, kad Lenkijos vidaus politikoje egzistavo interesų grupės, suinteresuotos, kad Lenkija vykdytų įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu, jos siekė paveikti Lenkijos politiką ir Lenkijos užsienio politikos sprendėjai atsižvelgė į tų interesų grupių spaudimą, nes kitu atveju tos grupės galėtų juos nušalinti nuo valdžios arba užblokuoti būtinus įrankius politikos Rusijos atžvilgiu vykdymui. Hipotezė 3 turėtų būti atmesta, jei duomenys rodytų, kad mintis gerinti santykius su Rusija kilo pirmiausia tarp užsienio politikos sprendimų priėmėjų ir jie ignoravo interesų grupių spaudimą.

2005-2007 m. PiS buvo formalioje valdančioje koalicijoje su Lenkijos Savigynos (lenk. *Samoobrona*) ir Lenkijos Šeimų Lygos (lenk. *Liga Polskich Rodzin*) partijomis, kurios neslėpė savo pro-rusiškų užsienio politikos pažiūrų, o Lenkijos Šeimų lygos atveju netgi būta įtarimų dėl sąsajų su Rusijos verslu ir jos žvalgybos tarnybomis.⁴⁰⁰ Rusija netgi manė, kad dėka šių PiS koalicijos partnerių, kurie buvo nusiteikę prieš EU, prieš Vokietiją, prieš Vakarų, gali atsirasti galimybė pakreipti Lenkijos politiką sau naudinga linkme.⁴⁰¹ Tad šios partijos buvo Rusijos dėmesyje: per jas Rusija bandė pasiekti susitarimą su Lenkija primetant savo sąlygas ir taip paveikti Lenkijos politiką. Tarp naudotų priemonių buvo dviejų garbės daktaro titulų suteikimas Maskvoje Savigynos lyderiui Andrzej Lepperiui, kvietimas apsilankyti Savigynos aktyvistams Rusijoje ir Maskvos parama bendriems projektams su Savigyna, bandymai apdovanoti lenkų nacionalistus, susijusius su Lenkijos Šeimos Lyga.⁴⁰² Dėl to dalinantis postus per derybas dėl koalicijos PiS, vienai buvo duotas žemės ūkis, kitai – švietimas,⁴⁰³ kad šios sąsajos nepakenktų Lenkijos užsienio politikai.

Taigi tai neturėjo jokio efekto Lenkijos santykiams su Rusija, nes šių koalicinių partijų kuruojamos sritys vyriausybėje nebuvo susijusios su

2007/art,149,244,jaka-bedzie-rosja-spotkanie-w-lucieniu.html> [žiūrėta 2020-08-28].

⁴⁰⁰ Interviu Seimo narys 2.

⁴⁰¹ Interviu URM darbuotojas 8.

⁴⁰² Ibid.

⁴⁰³ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 5.

užsienio politika⁴⁰⁴ ir Lenkijos parlamentas 2005-2007 m. neturėjo didelės įtakos Lenkijos politikai Rusijos atžvilgiu. Sprendimų priėmimas buvo sutelktas aplink prezidentą, premjerą ir užsienio reikalų ministerijos vadovus.

Lenkijos verslas nebuvo konsultuojamas priimant užsienio politikos sprendimus.⁴⁰⁵ PiS politiką Rusijos atžvilgiu kritikavo liberali Lenkijos žiniasklaida, ypač laikraštis „Gazeta Wyborcza“, tačiau PiS sprendimų priėmėjai tai traktavo kaip to laikraščio redakcijos emocinį nusistatymą prieš juos ir nemanė, kad tai galėtų paveikti viešąją nuomonę, ypač PiS rinkėjus.

Taip pat nerasta pakankamai duomenų, rodančių, kad PiS veiktų kitos interesų grupės, kurios galėtų skatinti Lenkiją vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu. Turimi duomenys rodo, kad PiS užsienio politikos sprendimus Rusijos atžvilgiu priėmė savarankiškai, be jokio išorinio kišimosi ar spaudimo, įskaitant žiniasklaidą, todėl negalima teigti, kad kuri nors interesų grupė paveikė Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu 2005-2007 m.

Galima daryti išvadą, kad empiriniai duomenys yra panašesni su hipotezės atmetimo prognoze, todėl Lenkijos santykių su Rusija 2005-2007 m. hipotezė turi būti atmesta.

Hipotezė 4

Hipotezės 4 pritarimui iš empirinių duomenų turi aiškėti, kad 2005-2007m. PiS politikai manė, kad įtraukimo politika Rusijos atžvilgiu yra būtina norint išlaikyti savo rinkėjų palaikymą, o įtraukimo politika yra vienas iš esminių bruožų, kuris skiria PiS nuo kitų partijų. Hipotezė 4 turėtų būti atmesta, jei paaiškėtų, kad įtraukimo politika Rusijos atžvilgiu nėra svarbi PiS partijos rinkėjams ir kad santykiai su Rusija nėra ginčų objektas tarp Lenkijos partijų, per kurį yra apibrėžiami jų skirtumai.

Vienintelė užuomina, kad PiS galėtų pasirinkti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu norėdama pasirodyti geresnė už kitas partijas, buvo L. Kaczyńskio pareiškimas 2005m. prezidentinės rinkiminės kampanijos metu, kuriame buvo sakoma, kad kaip tik dešinėsios partijos gali pasiekti susitarimą su Rusija, nes jų neslegia komunistinė praeitis ir jų neapkalts, skirtingai nei kairiųjų, Lenkijos interesų išdavyste. Be šio momento, nebuvo rasta jokių užuominų tiek PiS politikų viešojoje retorikoje, tiek tarp respondentų interviu,

⁴⁰⁴ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 5.

⁴⁰⁵ Interviu Seimo narys 2, Interviu URM darbuotojas 8.

kad šią partiją veiktų vidaus politinė konkurencija formuluojant politiką Rusijos atžvilgiu.

Todėl galima teigti, kad nebuvo jokių vidaus politikos motyvacijų, skatinančių vykdyti įtraukimą Lenkijos politikoje Rusijos atžvilgiu 2005-2007 m. Visi pagrindiniai užsienio politikos sprendimų priėmimo postai priklausė vienai politinei grupei, PiS, tad ji turėjo pilną kontrolę visų galimų užsienio politikai mobilizuoti resursų ir PiS nereikėjo dėl to kovoti su jokia kita politine grupe. Be to, tuo metu pagrindinė opozicinė partija PO visiškai palaikė Lenkijos veiksmus Rusijos atžvilgiu, įskaitant ir veto Europos Komisijos mandatui derėtis dėl naujos EU-Rusijos partnerystės sutarties. Vieninteliai, kas šioje vietoje išsiskyrė, buvo PSL, kurie kritikavo PiS vykdomą politiką Rusijos atžvilgiu ir teigė, kad Lenkijos ūkininkai patiria milžiniškus nuostolius dėl Rusijos embargo. PiS tai traktavo kaip PSL bandymą įtikti savo rinkėjams ir dėl to nekreipdavo dėmesio į šią kritiką.⁴⁰⁶ Apibendrinus, Lenkijos politika Rusijos atžvilgiu nebuvo vidaus politinio debato dalimi ir dėl to tai nekūrė jokių paskatų, kurios galėtų spausti užsienio politikos sprendimų priėmėjus vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu.

Nuomonių susikirtimai dėl politikos Rusijos atžvilgiu PiS viduje beveik nevyko, bet net ir tokiais atvejais, jie būdavo greitai išsprendžiami ir negalėdavo paveikti PiS sprendimų dėl Rusijos. Pavyzdžiui, Ryszard Szepf, valstybės sekretorius užsienio reikalams Lenkijos premjero kanceliarijoje, 2006m. pavasarį viešai ragino Lenkiją prisijungti prie „NordStream“ dujotiekio, o tai prieštaravo oficialiai vyriausybės pozicijai. Šis nuomonių skirtumas buvo išspręstas tiesiog R. Szepfo atsistatydinimu 2006 m. gegužę.⁴⁰⁷

Taigi empiriniai duomenys visiškai nepatvirtino hipotezės 4 prognozės, todėl hipotezė 4 Lenkijos santykių su Rusija 2005-2007 m. atveju turi būti atmesta.

⁴⁰⁶ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 5.

⁴⁰⁷ Interviu URM darbuotojas 2.

4. LENKIJOS POLITIKA RUSIJOS ATŽVILGIU 2007-2013 m.: PILIEČIŲ PLATFORMA

4.1 Lenkijos santykių su Rusija 2007-2013 m. sisteminiai aspektai

Remiantis 2.1 ir 3.1 skyriuose pristatyta valstybių klasifikacija ir Lenkijos strateginės padėties aprašymu, galima teigti, kad Lenkija 2007-2013m. egzistavo Europos tarptautinėje sistemoje, kurią sudarė 5 pagrindinės galios: Jungtinė Karalystė, Prancūzija, Vokietija, JAV ir Rusija, ir kuri toliau išliko multipoliarinė. Nuo 2009 m., kai pareigas pradėjo eiti naujas JAV prezidentas Barack Obama, išaugo Vakarų valstybių bendradarbiavimas su Rusija, o ir daugiau bandymų balansuoti matėsi tarp Jungtinės Karalystės, Vokietijos ir Prancūzijos, kurios bandė atsverti viena kitos galią EU, ypač per 2009-2012 m. finansų ir Eurozonos skolų krizę. NATO ir toliau teikė prioritetą antiteroristinėms operacijoms, o ne kolektyvinei gynybai, o Lenkija ir toliau liko antros kategorijos NATO narė. Nėra pakankamo pagrindo teigti, kad Europos tarptautinė sistema poliarizacijos prasme ženkliai pasikeitė po 2007 m., tad strateginė aplinka Lenkijai išliko neribojanti.

Šioje tarptautinėje sistemoje Lenkija buvo vidutinio lygmens galia. Tokia klasifikacija gali būti pagrįsta naudojant paprasčiausius statistinius duomenis, kuriuos naudoja realistai. Pagal populiacijos dydį Lenkija 2007-2013 m. buvo šešta EU valstybė, o pagal BVP – 8-9. Tačiau pagal BVP dydį vienam gyventojui Lenkija ir toliau buvo viena iš skurdžiausių EU valstybių – 2007-2013m. ji buvo 24-25 tarp 27-ių valstybių narių.⁴⁰⁸ Grįžtant prie David R. Mares valstybių klasifikacijos, Lenkija galėjo paveikti Europos tarptautinę sistemą tik pasitelkdama kitas valstybes. Vienas iš geriausių to pavyzdžių 2007-2013m. laikotarpiu yra 2008 m. Lenkijos ir Švedijos inicijuota Rytų Partnerystės programa EU, kuri labai smarkiai paveikė tiek pačios Unijos politiką regione, tiek turėjo įtakos likusių Unijos valstybių narių santykiams su Rytų Partnerystės programos valstybėmis.

Skirtingai nei 2001-2005 m. ar 2005-2007 m., 2007-2013 m. šiek tiek sumažėjo galios asimetrija tarp Lenkijos ir Rusijos. Svarbus faktorius buvo 2008-2009m. pasaulinė ekonomikos krizė. Lenkija sugebėjo jos metu išlaikyti ekonominį augimą ir užtikrinti stabilų 1,9% nuo BVP finansavimą krašto apsaugai, už kuriuos buvo įsigyta naujos karinės įrangos ir, bendradarbiaujant su NATO, vykdyta Lenkijos kariuomenės modernizacija. Tuo tarpu Rusijai

⁴⁰⁸ Autoriaus skaičiavimai pagal Eurostat duomenis.

teko suspenduoti savo karinės įrangos tobulinimo programą,⁴⁰⁹ strigo Rusijos kariuomenės profesionalizacijos reforma, modernizacijos programa vėlavo, o Rusijos kariuomenės vadovybei nepavyko sėkmingai praveisti kariuomenės reorganizacijos.⁴¹⁰ Nepaisant šių aplinkybių, sumažėjęs galios skirtumas tarp šių valstybių nepaveikė Lenkijos galimybės atremti potencialią Rusijos karinę agresiją, kuri išliko minimali. Rusija 2007-2013 m. vis tiek skyrė 3-4% nuo BVP gynybai. Šis faktas kartu su Rusijos kariuomenės dydžiu ir jos sudėtimi, į kurią įėjo strateginės ir kosminės pajėgos bei geografinės sąlygos, bylojo Lenkijos, prieš kurią Rusija turėjo puolamąją persvarą, nenaudai. Nors Lenkija 2009 m. ėmė statyti suskystintų gamtinių dujų terminalą Svinoujseyje, ji per visą 2007-2013 m. laikotarpį importavo didžiąją dalį suvartojamos naftos ir dujų iš Rusijos.

Reikėtų paminėti keletą įvykių ir tendencijų, kurios vyko Europos tarptautinėje sistemoje ir turėjo paveikti Lenkijos santykius su Rusija. Pirma, Vakarų valstybės, pirmiausia, JAV, nuo 2009 iki 2011-2012 m. vykdė santykių su Rusija „perkrovimą“. Pagrindinis šios politikos tikslas buvo nustatyti JAV ir Rusijos įtakos zonas Europoje, sumažinti tarpusavio konfrontaciją, padidinti tarpusavio bendradarbiavimą, ypač sprendžiant Vidurio Rytų ir Afganistano konfliktus, ir veikti kartu apribojant augančią Kinijos galią. Šios politikos pasekmė buvo ta, kad JAV neberėmė NATO plėtros į Rytus, pirmiausia, į Ukrainą ir Gruziją. Po Rusijos karo su Gruzija ir NATO viršūnių susitikimo Bukarešte 2008 m., Vakarų valstybės *de facto* nustojo remti NATO ir EU plėtrą į Rytus. Prie šio sprendimo nemenkai prisidėjo ir Rusijos veiksmai, įskaitant ir karinius, siekiant išsaugoti savo įtaką posovietinėje erdvėje.⁴¹¹ Kita perkrovimo politikos pasekmė buvo JAV sprendimas atsisakyti planų kurti savo priešraketinės gynybos skydo elementus Lenkijos teritorijoje.

Kita vertus, Lenkija tebeturėjo tikslą remti savo rytinių kaimynių modernizaciją, demokratizaciją ir potencialią euroatlantinę integraciją, tad jai 2007-2013 m. laikotarpiu nepavyko išvengti interesų susikirtimo šiuo klausimu su Rusija. Vienas iš tokių susikirtimo pavyzdžių buvo Rusijos karinė agresija prieš Gruziją 2008 m. rugpjūtį, kai Rusija, siekdama užkirsti kelią potencialiai Gruzijos narystei NATO, įvykdė karinę operaciją prieš Gruziją,

⁴⁰⁹ The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2010*. London: Taylor & Francis Ltd., 2010.

⁴¹⁰ *Military Balance 2009*.

⁴¹¹ Cichocki, 32.

užėmė 20% jos teritorijos⁴¹² ir bandė pakeisti tuometinę Gruzijos valdžią. Paskutinis tikslas neliko įgyvendintas dėl Vakarų valstybių diplomatinio įsikišimo į konfliktą. Kitas pavyzdys – 2011-tųjų ir 2013-tųjų Rytų Partnerystės viršūnių susitikimai Varšuvoje ir Vilniuje, kai Lenkija siekė, kad Ukraina, Moldova, Gruzija ir Armėnija pasirašytų asociacijos sutartis su EU. Vis dėlto pasikeitusi Vakarų politika Rusijos ir posovietinės erdvės atžvilgiu 2007-2013 m. sumažino Lenkijos galimybes riboti Rusijos įtaką posovietinėje erdvėje plečiant NATO ir EU į Rytus.

2008-2012 m. tiek Vakarų valstybės, tiek Rusija išgyveno didžiausią ekonominę krizę nuo Didžiosios depresijos laikų ir tai yra dar vienas faktas, į kurį yra būtina atsižvelgti nagrinėjant Lenkijos santykius su Rusija. 2007-2013 m. Rusijos vadovybei tiek šis įvykis, tiek ir jo nulemtas trumpalaikis naftos ir dujų kainų kritimas parodė Rusijos ekonominio modelio trapumą. 2009 m. Rusijos ekonomika susitraukė 7,5%, o Rusijos biudžetas po ilgos pertraukos vėl buvo deficitinis.⁴¹³ Dėl to tuometinis Rusijos prezidentas Dmitrijus Medvedevas kartu su savo aplinkos žmonėmis valdančiuose postuose iniciavo Rusijos modernizacijos programą, kuria buvo siekiama pritraukti Vakarų investicijas ir technologijas į Rusiją. Tai turėjo tam tikrą efektą ir Rusijos užsienio politikai: Maskva buvo linkusi mažinti konfrontaciją su Vakarais ir jų atžvilgiu švelninti retoriką.

Trečiasis faktorius ypač daręs įtaką Lenkijos politikai Rusijos atžvilgiu yra 2010 m. balandžio 10 d. aviakatastrofa, kai Smolensko oro uoste nukrito Lenkijos prezidentinis lėktuvas: žuvo visi juo skridę keleiviai, įskaitant ir tuometinį Lenkijos prezidentą L. Kaczyńskį. Tai lėmė, kad nuo to momento iki pat šiandienos Lenkijos politikoje Rusijos atžvilgiu šios aviakatastros tyrimo ir lėktuvo nuolaužų grąžinimo Lenkijai klausimai santykių darbotvarkėje užima labai svarbią vietą.

Apibendrinus galima teigti, kad 2007-2013 m. Lenkija egzistavo multipoliarinėje Europos tarptautinėje sistemoje, kuri sukūrė sąlyginai mažo ribotumo aplinką su gana dideliu sisteminiu aiškumu: buvo pakankamai informacijos, kad Lenkijos interesai kertasi su Rusijos ir kad Rusija kelia grėsmę Lenkijos interesams trumpuoju ir vidutiniu laikotarpiu, o ilguoju laikotarpiu – galimai ir Lenkijos suverenitetui. Lyginant su 2005-2007 m.,

⁴¹² Šios teritorijos – Abchazija ir Pietų Osetija – po karo paskelbė nepriklausomybę, tačiau tai nesulaukė, be kelių išimčių, pripažinimo iš kitų valstybių. *De facto* šias teritorijas šiuo metu kontroliuoja Rusija.

⁴¹³ The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2010*.

sistema Lenkijai tapo labiau ribojanti dėl dingusio Vakarų palaikymo NATO plėtrai, bet išaugo sistemos aiškumas – po 2008 m. karo prieš Gruziją Rusijos grėsmės faktorius Lenkijai tapo dar aiškesnis.

Iš šio Lenkijos strateginės situacijos aprašymo, galima išvesti keletą imperatyvų Lenkijai, kylančių iš tarptautinės sistemos. Pirmą, Lenkijai reikėjo balansuoti prieš Rusijos asimetrinę galią, kuri grasino Lenkijos interesams. Antra, Lenkijai reikėjo ieškoti būdų, kaip vėl atverti galimybę suteikti narystės NATO ir EU perspektyvą Rytų kaimynystės valstybėms, ypač Ukrainai ir Gruzijai. Trečia, šių tikslų įgyvendinimui Lenkijai reikėjo susirasti papildomų sąjungininkų. Bet, kaip ir galėtų tikėtis neoklasikiniai realistai, Lenkija savo politikoje Rusijos atžvilgiu 2007-2013m. nesekė visais šiais išvardintais imperatyvais.

4.2 Lenkijos politika Rusijos atžvilgiu 2007-2013 m.

Piliečių Platformai (PO) suformavus vyriausybę, pagrindiniai sprendimų priėmėjai dėl užsienio politikos buvo ministras pirmininkas Donald Tusk ir užsienio reikalų ministras Radosław Sikorski, kuris turėjo didelę autonomiją ir D. Tusk pasitikėjimą, ypač santykiuose su Rusija.⁴¹⁴ Sprendžiant susijusius su Rusija klausimus, didelę įtaką turėjo ir užsienio reikalų viceministrė, vėliau ambasadorė Rusijoje, Katarzyna Pełczyńska-Nałęcz ir tuometinis Lenkijos užsienio reikalų ministerijos Rytų politikos departamento direktorius Jarosław Bratkiewicz.

Iki 2010 m. balandžio mėn. Lenkijos prezidentas buvo L. Kaczyński. Svarbu pabrėžti, kad jis buvo susijęs su pagrindiniais PO priešininkais, PiS partija. Šis faktas sukūrė vyriausybei daugybę paskatų bandyti diskredituoti tuometinį Lenkijos prezidentą, kad šitaip mažėtų PiS reitingai bei atsirastų galimybė PO 2010 m. laimėti prezidento rinkimus. Kaip bus parodyta vėliau, PO politikai dažnai pasiduodavo šioms paskatoms ir šitaip sukdavo trintį tarp Lenkijos vyriausybės ir Lenkijos prezidento kanceliarijos. Po Smolensko aviakatastrofos 2010 m., Lenkijos prezidentas buvo Bronisław Komorowski. Jis nebuvo aktyviai įsitraukęs į užsienio politikos sprendimų priėmimo procesą ir veikiau buvo D. Tusk ir R. Sikorski priimtų sprendimų vykdytojas. Tad išrinkus Lenkijos prezidentu B. Komorowską trintis tarp vyriausybės ir prezidento kanceliarijos išnyko.

⁴¹⁴ Interviu URM darbuotojas 8.

Savo 2007 m. rinkiminėje programoje PO akcentavo būtinybę Lenkijai turėti gerus kaimyniškus santykius su Rusija bei plačių kontaktų turėjimą ekonomikoje, kultūroje, tarp visuomenių ir savivaldybių. Anot PO, Lenkija santykiuose su Rusija turi vengti nereikalingų emocijų ir tuščių gestų. Be to, atsižvelgiant į tuometinę Rusijos užsienio politiką, buvo būtinas ilgas dialogas, kuris padėtų išaiškinti Maskvai pozicijų skirtumus ir eliminuotų įtampą.⁴¹⁵

Vis dėlto atėjęs į valdžią svarbiausią frazę,⁴¹⁶ nusakančią tuometinę Lenkijos poziciją santykiuose su Rusija, pasakė premjeras D. Tusk: „Nors turime savo požiūrį į situaciją Rusijoje, norime dialogo su Rusija tokia, kokia ji yra. Dialogo trūkumas netarnauja nei Lenkijai, nei Rusijai. Gadina abiejų valstybių interesus ir reputaciją tarptautinėje arenoje. Dėl to esu įsitikinęs, kad šiame klausime jau atėjo metas geriems pokyčiams.“⁴¹⁷ Panašiai savo pirmame metiniame pranešime Lenkijos parlamente kalbėjo ir tuomet naujas užsienio reikalų ministras R. Sikorski, kuris taip pat labai akcentavo būtinybę ieškoti bendros pozicijos ir palaikymo santykiuose su Rusija iš kitų EU valstybių.⁴¹⁸ Taigi savo valdymo pradžioje 2007-2008 m. pagrindiniai Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai akcentavo būtinumą atnaujinti dialogą su Rusija, siekį kalbėtis su Rusija vieningai kaip ir su kitomis EU valstybėmis ir nekelti išankstinių sąlygų Rusijai, o priimti ją su visais jos savitumais. Prie to reikia būtinai pridėti, kad visi PO esminiai politikai patvirtino Lenkijos paramą posovietinių valstybių, ypač Ukrainos ir Gruzijos, siekiams plėtoti savo ryšius su euroatlantinėmis struktūromis.

Nors minėtas R. Sikorskio metinis pranešimas Seime buvo pristatytas 2008 m. kovą, tačiau PO vyriausybės veiksmai Rusijos atžvilgiu rodė, kad toks mąstymas apie Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu jau buvo susiformavęs pradėjus valdyti ir priiminėti sprendimus Lenkijos užsienio politikoje. 2008 m. sausį ministras R. Sikorski lankėsi Maskvoje, kur jį priėmė Rusijos užsienio reikalų ministras S. Lavrov. Ministrai aptarė šalių ekonominius santykius ir potencialius palengvinimus kertant pasienį. Buvo išreikštas noras paspartinti darbus ties dvišalėmis sutartimis dėl abipusio diplomų

⁴¹⁵ Platforma Obywatelska, „Program PO. Polska zasługuje na cud gospodarczy. By żyło się lepiej. Wszystkim.“ Warszawa, 2007.

⁴¹⁶ Interview URM darbuotojas 9.

⁴¹⁷ Donald Tusk, „Exposé Donalda Tuska przed głosowaniem w Sejmie nad wotum zaufania dla rządu.“ 2007-11-23.

⁴¹⁸ Radosław Sikorski, „Informacja Ministra Spraw Zagranicznych nt. polityki zagranicznej RP w 2008 roku.“ 2008-07-05.

pripažinimo, apsikaitimo klasifikuota informacija, jūros eismo Piliavos sąsiauryje ir intelektualinės nuosavybės. 2008 m. vasario 8 d. premjeras D. Tusk lankėsi Maskvoje, kur jį priėmė tuometinis premjeras Viktor Zubkov, vicepremjeras D. Medvedevas ir prezidentas. V. Putinas. Lenkijos premjeras su Rusijos politikais aptarė EU santykius su Rusija, energetikos politiką, prekybą ir potencialius palengvinimus abiejų šalių verslininkams. Buvo pasirašyta dvišalė sutartis dėl abipusės neviešos informacijos apsaugos.⁴¹⁹ Šiame etape svarbus buvo Lenkijos sprendimas atsiimti veto dėl Rusijos stojimo į Ekonominio Bendradarbiavimo ir Plėtros Organizaciją mainais už Rusijos embargo Lenkijos mėsos ir žemės ūkio produktams nuėmimą.⁴²⁰

2008 m. birželį buvo atnaujintas Lenkijos-Rusijos grupės sudėtingiems klausimams darbas. Atnaujintos grupės tikslas buvo reguliarių susitikimų dėka aptarti ir išspręsti sudėtingus klausimus Lenkijos santykiuose su Rusija, kylančius iš istorijos: Katynės žudynių byla, kompensacijos Lenkijos piliečiams, priverstinai dirbusiems SSRS ir lenkams, nukentėjusiems nuo stalininių represijų. Nuspręsta, kad grupei iš Lenkijos pusės pirmininkaus A. D. Rotfeld, iš Rusijos – Maskvos Valstybinio Tarptautinių Santykių Instituto tuometinis rektorius Anatolij Torkunov.⁴²¹

Šiuos veiksmus užsienio politikoje galima priskirti prie įtraukimo kategorijos, tačiau Lenkija paraleliai vykdė ir tai, ką galima būtų vadinti balansavimu Rusijos atžvilgiu. 2008 m. sausio 10 d. Lenkijoje lankėsi Rusijos užsienio reikalų viceministras Siergėj Kisliak, kuris vedė derybas su ministru R. Sikorskiu ir tuometiniu Lenkijos užsienio reikalų viceministru Witoldu Waszczykowskiu dėl tada vis dar planuojamų JAV priešraketinės gynybos sistemos elementų dislokavimo Lenkijos teritorijoje. Pavasarį Lenkijos ir Rusijos delegacijos tęsė derybas dėl šio klausimo, tačiau nesėkmingai, nes Lenkija nesutiko, kad planuojamoje JAV bazėje Lenkijos teritorijoje nuolatos būtų ir Rusijos atstovai. Šis klausimas buvo dar kartą iškeltas 2008 m. rugsėjį, S. Lavrovui lankantis Lenkijoje, kai jis susitiko su R. Sikorskiu ir D. Tusk. Tų susitikimų metu taip pat buvo paliesti „NordStream“ dujotiekio

⁴¹⁹ Aleksandra Zieleniec, „Kronika Stosunków Międzynarodowych Polski w 2008 r.” Kn. Sławomir Dębski (sud.), *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2009*. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2009, 351-352.

⁴²⁰ Interview URM darbuotojas 8.

⁴²¹ Premier.gov.pl, „Premier spotkał się z Polsko-Rosyjską Grupą do Spraw Trudnych.” 2008-06-13. <<https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/premier-spotkal-sie-z-polsko-rosyjska-grupa-do-spraw-trudnych.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

statybos, laivų judėjimo Piliavos sąsiauriu atblokovimo klausimai bei situacija Gruzijoje.⁴²²

Rusijos karinis konfliktas su Gruzija 2008 m. rugpjūčio 8-12 d. nepakeitė Lenkijos politikos Rusijos atžvilgiu. Nors Lenkijos prezidento ir Lenkijos vyriausybės pozicija šiek tiek skyrėsi (apie tai bus parašyta vėliau), tačiau bendrai konflikte Lenkija palaikė Gruziją ir spaudė Vakarų nubausti Maskvą už jos agresiją prieš Tbilisį. Tačiau po konflikto PO politikai greitai suprato, kad Vakarai nebuvo linkę bloginti santykių su Rusija dėl jos veiksmų Gruzijoje: JAV atsitraukė, o EU su jos pagrindinėmis valstybėmis dėl konflikto buvo labiau linkusios kaltinti tuometinio Gruzijos prezidento Michailo Saakašvilio neapgalvotą politiką.⁴²³ Todėl Lenkijos politikai nusprendė, kad tokioje situacijoje yra geriausia tęsti anksčiau nustatytą užsienio politikos kryptį Rusijos atžvilgiu.

Taigi Lenkija 2009 m. tęsė politiką Rusijos atžvilgiu, kuri vienu metu derino balansavimą ir įtraukimą. Sausį D. Tusk Davoso ekonomikos forume turėjo dvišalį susitikimą su V. Putinu, kuriame aptarė susidariusią krizę dėl dujų tranzito per Ukrainos teritoriją. 2009 m. gegužę Maskvoje lankėsi R. Sikorski, kur jis susitiko su S. Lavrov aptarti energetinį saugumą, Lenkijos planus instaliuoti JAV priešraketinės gynybos elementus savo teritorijoje ir situaciją Gruzijoje. Taip pat abu ministrai pirmininkavo Lenkijos-Rusijos bendradarbiavimo strategijos komiteto posėdžiui. 2009 m. spalio mėnesį derybas su Rusijos energetikos ministru Siergėjumi Šmatko vedė Lenkijos vicepremieras Waldemar Pawlak, jose buvo sutarta lygiomis dalimis padalinti rusiškų dujų importo į Lenkiją tarpininkavimo įmonės „EuRoPol Gaz“ akcijas tarp Rusijos valstybinės dujų kompanijos „Gazprom“ ir Lenkijos valstybinės dujų kompanijos „PGNiG.“⁴²⁴ 2010 m. sausį Maskvoje susitiko Lenkijos ir Rusijos užsienio reikalų viceministrai Andrzej Kremer ir Vladimir Titov, kurie pravedė konsultacijas dėl dvišalių santykių būklės ir aptarė Europos saugumą, EU – Rusijos, NATO – Rusijos santykius ir bendradarbiavimą Baltijos jūros regione.⁴²⁵

⁴²² Zieleniec, „Kronika Stosunków Międzynarodowych Polski w 2008 r.,” 351-352.

⁴²³ Interview URM darbuotojas 9.

⁴²⁴ Aleksandra Zieleniec, „Kronika Stosunków Międzynarodowych Polski w 2009 r.” Kn. Sławomir Dębski, *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2010*. Warszawa: PISM, 2010, 384-385.

⁴²⁵ Aleksandra Zieleniec, „Kronika Stosunków Międzynarodowych Polski w 2010 r.” Kn. Beata Wojna, *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2011*. Warszawa: PISM, 2011, 204-206.

Kalbant apie Rusijos reakciją į PO politikų vykdytą išitraukimo politiką 2007-2010 m., verta išskirti keletą aspektų. Pirma, kaip minėta anksčiau, po 2008 m. pasaulinės finansų krizės Rusija nusprendė gerinti santykius su Vakarais. Antra, Rusija jautė, kad ji atgavo savo pozicijas, kurias ji prarado po 2003-2005m. spalvotųjų revoliucijų posovietinėje erdvėje: Ukraina vis labiau tolo nuo Vakarų, Moldovoje demokratizacijos procesai toliau strigo, buvo mažai šansų žlugti pro-rusiškam Aliaksandro Lukašenkos diktatoriškam režimui Baltarusijoje, Armėnijos ir Azerbaidžano konfliktas dėl Kalnų Karabacho darė šių šalių net teorinius siekius suartėti su Vakarais mažai įmanomais. Rusija galutinai pajuto atgavusi savo galią ir prestižą posovietinėje erdvėje po karo su Gruzija 2008 m.⁴²⁶ Trečia, Rusijai nepavyko 2005-2007 m. vykdyti embargu Lenkijos žemės ūkio ir mėsos produktams ją izoliuoti nuo Vakarų.⁴²⁷ Ši patirtis Rusijai parodė, kad norėdama gerinti santykius su Vakarais, ji negali tuo pačiu metu ir negerinti santykių su Lenkija.

Bene pats aiškiausias Rusijos teigiamas atsakas į Lenkijos įtraukimo politiką buvo premjero V. Putino vizitas Lenkijoje, kur jis dalyvavo 70-tosiose II pasaulinio karo pradžios metinėse Gdanske kartu su Lenkijos prezidentu, Lenkijos, Vokietijos, Ukrainos premjerais ir pasakė viešą kalbą. Prieš savo vizitą V. Putinas taip pat publikavo straipsnį viename iš populiariausių Lenkijos laikraščių „Gazeta Wyborcza.“ Jame jis teigė, kad negalima suversti visos kaltės dėl II pasaulinio karo pradžios ant SSRS ir kad šalys bendradarbiavusios su nacistine Vokietija (prie tokių V. Putinas priskyrė ir Lenkiją) vis dar nepasmerkė savo elgesio bei užsiima istorijos perrašinėjimu. Straipsnio pabaigoje V. Putinas užsimena, kad II pasaulio karo pradžia rodo, kad jokia Europos kolektyvinio saugumo sistema, į kurią nėra įtraukta Rusija, negali išsilaikyti ir nurodė į gerus Rusijos santykius su Vokietija, kurie galėtų tapti sektinu pavyzdžiu Rusijos santykiams su Lenkija.⁴²⁸ Taigi, nors Rusija iš dalies priėmė Lenkijos įtraukimo politikos siūlymus,⁴²⁹ ji nesiruošė iš esmės keisti savo pozicijos esminiuose klausimuose, kurie buvo aktualūs Lenkijai.

2009 m. pasižymėjo tuo, kad tam tikrą progresą savo darbe pasiekė Lenkijos-Rusijos grupė sudėtingiems klausimams tirti. Gegužę įvyko

⁴²⁶ Interviu URM darbuotojas 8.

⁴²⁷ Interviu URM darbuotojas 9.

⁴²⁸ Władimir Putin, „List Putina do Polaków -pełna wersja.“ *Gazeta Wyborcza*, 2009-08-31.

<http://wyborcza.pl/1,75399,6983945,List_Putina_do_Polakow___pelna_wersja.html> [žiūrėta 2020-08-28].

⁴²⁹ Interviu URM darbuotojas 5.

plenarinis grupės susitikimas Krokuvoje, o lapkritį Maskvoje buvo sutarta dėl bendros publikacijos, skirtos sudėtingiems Lenkijos-Rusijos santykių klausimams XX a., ir išleistos 2010 m. Taip pat imta kalbėtis dėl iniciatyvos įsteigti Lenkijoje ir Rusijoje du centrus, kurie užsiimtų abiejų šalių santykių istorijos tyrinėjimais ir objektyviai juos nušviestų Lenkijos ir Rusijos visuomenėms.⁴³⁰

Be to, kad PO politikai nesistengė surasti konsensuso su Lenkijos prezidentu L. Kaczyńskiu dėl užsienio politikos, jie vykdė savo pasirinktą kryptį ir dažniausiai prezidento iniciatyvas tiesiog ignoruodavo.⁴³¹ Pavyzdžiui, R. Sikorski savo memuaruose pripažino, kad 2009 m. per V. Putino vizitą Lenkijoje, D. Tusk susilaukė iš V. Putino pasiūlymą pasidalyti Ukrainą. Nei D. Tusk, nei R. Sikorski apie tai nepranešė prezidentui L. Kaczyńskui.⁴³² Taip pat pasitaikydavo ir atvejų, kai viena pusė bandė specialiai sugadinti kitos planus. Geriausias to pavyzdys yra 2010 m. turėjęs įvykti 70-ųjų Katynės žudynių metinių minėjimas Rusijoje. Iš pradžių buvo planuojama, kad bendrame Lenkijos ir Rusijos minėjime dalyvaus Lenkijos ir Rusijos tuometiniai prezidentai – L. Kaczyński ir D. Medvedevas. Tačiau kvietimą į iškilmės iš Rusijos pusės gavo tik D. Tusk. Lenkijos prezidento kanceliarija teigė, kad jau seniau buvo pranešusi Rusijai apie L. Kaczyńskio ketinimus dalyvauti Katynės žudynių minėjime, bet Rusijos ambasada Lenkijoje tai neigė. Taigi Rusija savo elgesiu bandė skaldyti Lenkijos politinį elitą, bet D. Tusk vyriausybės kanceliarija į tai niekaip nereagavo.⁴³³

2010 m. balandžio 7 d. Rusijoje, Smolensko apskrityje, įvyko bendros Lenkijos ir Rusijos Katynės žudynių atminimo iškilmės, kuriose dalyvavo Lenkijos ir Rusijos premjerai D. Tusk ir V. Putinas, jie po ceremonijos turėjo darbinį susitikimą, kuriame aptarė valstybių dvišalį bendradarbiavimą, energetikos ir investicijų klausimus, vizų išdavimo palengvinimą Rytų Europos gyventojams, politinę padėtį regione.⁴³⁴ Tuometiniai Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai vertina, kad būtent tuomet, t.y. 2010 m. ankstyvą pavasarį, buvo pasiekti didžiausi Lenkijos įtraukimo politikos Rusijos atžvilgiu rezultatai:⁴³⁵ buvo pasiekta nemažai susitarimų ir Rusija demonstravo ketinimus bendradarbiauti su Lenkija. Tuo tarpu prezidentas L.

⁴³⁰ Zieleniec, „Kronika Stosunków Międzynarodowych Polski w 2009 r.,” 384-385.

⁴³¹ Interview URM darbuotojas 3.

⁴³² Interview Lenkijos prezidento visuomeninis patarėjas.

⁴³³ Kowal, *Między Majdanem a Smoleńskiem*, 208-209.

⁴³⁴ Zieleniec, „Kronika Stosunków Międzynarodowych Polski w 2010 r.,” 204-206.

⁴³⁵ Interview Vyriausybės-URM ekspertas 4; Interview URM darbuotojas 5.

Kaczyński, nepaisydamas ignoravimo iš Rusijos pusės, nusprendė atskirai pagerbti Katynės aukas. Deja, bet skrendant į Katynę 2010 m. balandžio 10 d. Lenkijos prezidentinis lėktuvas nukrito Smolensko oro uoste, o kartu su juo žuvo ir visi juo skridę keleiviai, įskaitant ir patį Lenkijos prezidentą.

Iš pradžių aviakatastrofa suartino Rusiją ir Lenkiją ir suintensyvino kontaktus tarp abiejų šalių politikų. Po dalyvavimo valstybinėse laidotuvių, D. Medvedevas susitiko su D. Tusk, R. Sikorski ir tuometiniu Lenkijos Seimo pirmininku, laikinai vykdžiusiu prezidento pareigas B. Komorowskiu, ir aptarė aviakatastrofos priežasčių tyrimo klausimus. Dėl tų pačių priežasčių 2010 m. balandžio pab. Lenkijos gynybos ministras Bogdanas Klich Maskvoje susitiko su Rusijos vicepremjėru Siergėjumi Ivanovu, kuris taip pat buvo Rusijos vyriausybės komisijos, tiriančios aviakatastrofos priežastis, pirmininko pavaduotojas.

Lenkija po Smolensko aviakatastrofos toliau tęsė įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu.⁴³⁶ 2010 m. gegužės 9 d. B. Komorowski lankėsi Maskvoje, kur jis susitiko D. Medvedevu ir dalyvavo Pergalės dienos parade. Taip pat gegužę Maskvoje vyko Lenkijos-Rusijos tarptautinės komisijos dėl ekonominio bendradarbiavimo posėdis, kuriame buvo aptartos Lenkijos ir Rusijos galimybės bendradarbiauti energetikos srityje, ypač atominės ir elektros energijos. Tų pačių metų vasarą Lenkijos ir Rusijos teisingumo ministrai pasirašė susitarimą dėl tarptautinio bendradarbiavimo ir aptarė būsimas sutartis dėl abiejų šalių bendradarbiavimo civilinėse ir baudžiamosiose bylose. 2010 m. liepą R. Sikorski lankėsi Kaliningrado srityje, kur jis susitiko su srities valdžia ir aptarė perspektyvas sukurti bevizį režimą tarp Kaliningrado srities ir Lenkijos, Lenkijos-Rusijos, EU-Rusijos bendradarbiavimo galimybes ir pasiūlė kartu dirbti dėl laivybos suintensyvinimo Aistmarių mariose bei dėl regiono tolygaus vystymosi koncepcijos.⁴³⁷ Šiame kontekste reikia paminėti, kad PO atsisakė PiS idėjos perkasti Aistmarių neriją ir pasirašė susitarimą su Rusija dėl tranzito per Piliavos sąsiaurį.⁴³⁸

Vienas iš didžiausių PO įtraukimo politikos Rusijos atžvilgiu vaisių buvo S. Lavrovo 2010 m. rugsėjo 5 d. vizitas Varšuvoje, kur jis ne tik susitiko su R. Sikorskiu aptarti dvišalių ir EU-Rusijos santykių, bet ir sudalyvavo

⁴³⁶ Interviu Lenkijos prezidento visuomeninis patarėjas.

⁴³⁷ Zieleniec, „Kronika Stosunków Międzynarodowych Polski w 2010 r.,” 204-206.

⁴³⁸ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 5.

kasmetiniame Lenkijos diplomatų suvažiavime.⁴³⁹ Vėliau S. Lavrov spalio pab. vėl lankėsi Varšuvoje, kur jį priėmė B. Komarowski ir R. Sikorski. Abu ministrai pirmininkavo Lenkijos-Rusijos bendradarbiavimo strategijos komiteto posėdžiui, kuriame buvo aptartos galimybės ekonomikoje, energetikoje, transporte, moksle ir kultūroje, taip pat tarptautinės politikos problemos, EU ir Rusijos bendradarbiavimas. Kitą dieną po šio S. Lavrov vizito Varšuvoje, Maskvoje Lenkijos ir Rusijos vicepremierai pasirašė naują dujų tiekimo sutartį, kuri numatė didesnes Lenkijos rusiškų dujų importo apimtis. Šį suintensyvėjusių Lenkijos-Rusijos kontaktų laikotarpį vainikavo D. Medvedevo vizitas Varšuvoje, kur jis susitiko su D. Tusk ir B. Komorowski bei pasirašė keletą bendradarbiavimo sutarčių.⁴⁴⁰

Rusija kaip ir anksčiau neignoravo Lenkijos vykdomos įtraukimo politikos jos atžvilgiu, tačiau nesiruošė iš esmės keisti savo pozicijos pagrindiniuose santykių klausimuose. Maža to, galima įžvelgti iš Rusijos bandymus užaštrinti situaciją Lenkijos vidaus politikoje. Geriausias to pavyzdys – 2011 m. sausį Rusijos Tarpvalstybinio Aviacijos Komiteto, kuriam vadovavo Tatjana Anodina, publikuotas tyrimas apie Smolensko aviakatastrofos priežastis. Jame visa kaltė dėl katastrofos buvo suversta Lenkijos pusei, o rekomendacijos skrydžių saugumui gerinti buvo skirtos tik Lenkijai, bet ne Rusijai.⁴⁴¹

Tačiau toks Rusijos atsakas į Lenkijos politiką nesumažino pastarosios noro ieškoti dialogo su Rusija. 2011 m. Varšuvoje ir Maskvoje buvo atidaryti Lenkijos-Rusijos Dialogo ir Susitaikymo centrai, kurie turėjo skatinti mokslinį ir kultūrinį bendradarbiavimą tarp valstybių, jaunimo mainus ir vykdyti edukacinę veiklą Lenkijos ir Rusijos visuomenėse istorijos klausimais.⁴⁴² 2012 m. liepą pradėjo veikti bevizis režimas tarp Lenkijos dalies Pamaro ir Varmijos-Mozūrų vaivadijų ir Kaliningrado srities. Verta pabrėžti, kad prieš tai Lenkija kartu Rusija įtikinėjo Europos Komisiją pritarti šiam sprendimui.⁴⁴³ EU teisė, kad bevizis režimas gali driektis 30 km nuo

⁴³⁹ Interviu URM darbuotojas 3.

⁴⁴⁰ Zieleniec, „Kronika Stosunków Międzynarodowych Polski w 2010 r.” 204-206; Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, „Prezydent Rosji z wizytą w Polsce.” 2010-12-06. <<https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/2604,Prezydent-Rosji-z-wizyta-w-Polsce.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

⁴⁴¹ Redakcja, „Raport MAK o przyczynach katastrofy Smoleńskiej.” *Polityka.pl*, 2011-01-12. <<https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1512158,1,raport-mak-o-przyczynach-katastrofy-smolenskiej.read>> [žiūrėta 2020-08-28].

⁴⁴² Interviu URM darbuotojas 8; Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 4.

⁴⁴³ Interviu URM darbuotojas 5.

valstybių sienų, bet Lenkija ir Rusija norėjo, kad jis būtų pratęstas iki 50 km, kad į bevizio režimo zona pakliūtų Lenkijos Gdansko, Gdynės ir Sopoto aglomeracija. Paskutinis ryškesnis Lenkijos išitraukimo politikos Rusijos atžvilgiu vaisius buvo Rusijos stačiatikių cerkvės Maskvos Patriarcho Kirilo vizitas Lenkijoje 2012 m. ir jo bendras laiškas su Katalikų Bažnyčios Lenkijoje vyskupu Józefu Michaliku, raginantis lenkų ir rusų tautas susitaikyti.⁴⁴⁴

Nuo 2012 m. antros pusės Lenkijos ir Rusijos santykiai pradėjo blogėti. Vienas iš tai lėmusių faktorių – suprastėję Rusijos santykiai su Vakarų valstybėmis po protestų Rusijoje dėl V. Putino sprendimo grįžti į prezidento postą ir nesutarimų dėl konfliktų Vidurio Rytuose sprendimo. Kitas faktorius buvo Rusijos priešinimasis posovietinėms valstybėms, ypač Ukrainai ir Gruzijai, bandymams suartėti su EU prieš Rytų Partnerystės viršūnių susitikimą Vilniuje 2013 m. pabaigoje, kurias smarkiai rėmė Lenkijos politikai. Dėl to Rusija 2013 m. antroje pusėje ėmėsi ekonominio šantažo priemonių prieš Ukrainą, Moldovą, Gruziją ir Lietuvą.⁴⁴⁵ Tai dar labiau pablogino Lenkijos santykius su Rusija, o Lenkijos įtraukimo politika Rusijos atžvilgiu galutinai baigėsi po to, kai Rusija okupavo Krymo pusiasalį 2014 m. kovą.

4.3 Veiksniai lėmę Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu 2007-2013 m.

Sekiant sisteminės procesų analizės, logika pristatyta 1.2 dalyje, hipotezės turi būti priimtos arba atmestos lyginant empirinę medžiagą su prognozėmis, numatančiomis, ką turėtų rodyti empiriniai duomenys hipotezių pasitvirtinimo ir nepasitvirtinimo atvejais. Hipotezės yra patvirtinamos arba atmetamos priklausomai nuo to, su kuria prognoze labiau sutapo empiriniai duomenys.

Hipotezė 1

Lenkijos santykių su Rusija 2007-2013 m. atveju hipotezė 1 gali būti priimta, jei duomenys rodytų, kad to meto Lenkijos užsienio politikos sprendėjai suvokė, kad Lenkija privalėjo gerinti santykius su Rusija tam, kad galėtų pasiekti tam tikrus tikslus savo santykiuose su Vakarų valstybėmis ir/arba pagerinti savo pozicijas EU ir NATO. Jei iš duomenų aiškėtų, kad Lenkija priėmė sprendimus santykiuose su Rusija neatsižvelgama į tai, kaip

⁴⁴⁴ B. Cichocki, 34.

⁴⁴⁵ Ibid., 38.

tai paveiktų Lenkijos santykius su pagrindinėmis Vakarų valstybėmis, jos reputaciją Vakaruose ir jos pozicijai EU ir NATO, tuomet hipotezę 1 reiktų atmesti.

Pirmines užuominas apie Lenkijos politikos Rusijos atžvilgiu sąsajas su Lenkijos santykiais su Vakarų valstybėmis pateikia PO 2007 m. rinkiminė programa. Joje pristatant Lenkijos santykių su Vokietija viziją, buvo paminėta, kad jie yra svarbūs ir EU santykių su Rusija kontekste.⁴⁴⁶ Už šios frazės slypėjo tam tikras mąstymas, kurį geriausiai atskleidžia Lenkijos užsienio reikalų ministerijos dokumentas „Tezės apie Lenkijos Respublikos politiką Rusijos ir Ukrainos atžvilgiu“, kuris buvo sukurtas 2008 m. kovą.⁴⁴⁷ Jame teigiama, kad Rusija dėl savo politinio modelio, ekonominio sąstingio ir socialinės įtampos yra pernelyg silpna, kad keltų grėsmę Lenkijos suverenitetui. Be to, Lenkija yra EU ir NATO narė, kurios apsaugo Lenkiją nuo Rusijos įtakos, bet taip pat dažnai šios organizacijos tik dalinai atsižvelgia į Lenkijos interesus santykiuose su Rusija. Anot dokumento autoriaus, Rusija siekia ne tiek dominuoti Lenkiją, kiek ją ignoruoti ir marginalizuoti nuo svarbiausių politinių klausimų regione ir Europos lygmenyje sprendimo. Atsispirdamas nuo šių tezių, dokumento autorius daro kitą išvadą: „Verta atkreipti dėmesį, kad pagyventas dialogas su Rusija turi savaiminę politinę vertę Lenkijai. Jis ne tik atima bet kokį pagrindą kaltinimams dėl „lenkiškos rusofobijos“, bet ir sustiprina Lenkiją Vakarų šeimoje pagrindinio Rusijos žinovo ir interpretatoriaus rolėje. [...] Kuo daugiau žinome apie Rusiją ir kuo patikimiau sugebame ją įvertinti, tuo labiau galime daryti įtaką bendrai Europos Unijai ir visai Vakarų politikai Rusijos ir visos posovietinės erdvės atžvilgiu, ypač Ukrainos.“⁴⁴⁸

Atsižvelgęs į tai, kad tuomet, 2008 m., Ukrainos narystės perspektyvos EU ir NATO buvo miglotos, autorius baigia dokumentą dvejomis rekomendacijomis Lenkijai. Pirmą, Lenkija neturi savarankiškai siekti pritraukti posovietinės erdvės valstybes į Vakarų politines struktūras. Lenkija tai turi daryti tik Europos Unijos, NATO, Veimaro Trikampio rėmuose ar kartu su keliomis Vakarų valstybėmis. Šitaip Lenkijos siekis praplėsti Euroatlantines struktūras į Rytus susidurtų su mažesniu Rusijos pasipriešinimu, nes „galima daryti prielaidą, kad Rusija bus žymiai mažiau pasirėngusi susigrumti su

⁴⁴⁶ Platforma Obywatelska, „Program PO. Polska zasługuje na cud gospodarczy.“

⁴⁴⁷ Šį dokumentą 2017 m. sausį paviėšino Lenkijos Užsienio Reikalų ministerija.

⁴⁴⁸ Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP Departament Polityki Wschodniej, „Tezy o polityce RP wobec Rosji i Ukrainy.“ Warszawa, 2008-03-04.

vieninga Europa.⁴⁴⁹ Antra, Lenkijos prioritetas turi būti dialogo su Rusija atnaujinimas, nes jis pagerintų Lenkijos reputaciją Vakaruose ir padidintų šios galimybes daryti įtaką EU ir NATO politikai tiek Rusijos, tiek posovietinės erdvės atžvilgiu.

Taigi PO politikai savo valdymo pradžioje 2007-2008 m. manė, kad Lenkija buvo pernelyg silpna savarankiškai pritraukti Ukrainą, Gruziją ir kitas posovietinės erdvės valstybes arčiau NATO ar EU narystės, ypač atsižvelgus į vis didesnę Vakarų valstybių skeptiškumą tokiai perspektyvai. Dėl to Lenkija turėjo siekti šio tikslo veikdama tikrai NATO ir EU rėmuose. O norėdama padidinti savo įtaką Vakarų valstybių politikai tiek Rusijos, tiek posovietinių valstybių atžvilgiu Lenkijai reikėtų vystyti dialogą (šio tyrimo kalba – vykdyti įtraukimą politiką) su Rusija, kad Vakarai pamatytų, kad Lenkijos pasiūlymai Rusijos ir posovietinių valstybių atžvilgiu yra paremti gilia ekspertize, išmanymu, atsižvelgiant į visų pusių interesus, o ne Lenkijos išankstiniu nusistatymu prieš Rusiją.

Tad pagrindinis PO vyriausybės motyvas vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu buvo Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjų manymas, kad tokia politika leistų Lenkijai padidinti savo įtaką formuojant EU ir Vakarų valstybių politiką posovietinės erdvės ir Rusijos atžvilgiu. Lenkijos dialogas su Rusija turėjo Vakarų valstybėms parodyti, kad Lenkija supranta Rusiją ir kad Varšuvos politika Maskvos atžvilgiu yra racionali, o ne paremta istorinėmis nuoskaudomis.⁴⁵⁰ Lenkija santykiuose su Rusija bandė sekti pagrindine Vakarų linija: ji prisidėdavo prie bendrų EU-Rusijos iniciatyvų, dvišaliuose susitikimuose su Rusija visada aptardavo ir EU-Rusijos, NATO-Rusijos santykių būklę, o Maskvoje Lenkijos ambasadorė 2012-2016 m. K. Pełczyńska-Nałęcz į susitikimus su Rusijos diplomatais ir politikais dažnai kviesdavosi Vokietijos ir Prancūzijos ambasadorius.⁴⁵¹ R. Sikorski ir D. Tusk manė, kad tokios politikos dėka turėtų padidėti Lenkijos svoris ir įtaka EU,⁴⁵² o tai turėtų padėti Lenkijai krypti EU politiką Ukrainos ir Gruzijos atžvilgiu jos norima linkme.

Lenkijos santykių su Rusija 2007-2013 m. hipotezės 1 pritarimo prognozė visiškai išsipildė, todėl galima teigti, kad hipotezė 1 pasitvirtino.

⁴⁴⁹ Ibid.

⁴⁵⁰ Interviu URM darbuotojas 8

⁴⁵¹ Interviu URM darbuotojas 9.

⁴⁵² Interviu Lenkijos prezidento visuomeninis patarėjas.

Hipotezė 2

Lenkijos santykių su Rusija 2007-2013 m. atveju hipotezė 2 turėtų būti priimta, jei empiriniai duomenys rodytų, kad Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai manė, kad buvo įmanoma pakeisti Rusijos intencijas Lenkijos atžvilgiu ir pagerinti Lenkijos reputaciją tarp Rusijos politikų ir diplomatų, o tam galėtų pasitarnauti Lenkijos vykdoma įtraukimo politika. Hipotezė 2 turėtų būti atmesta, jei iš duomenų paaiškėtų, kad Lenkijos užsienio politikos sprendėjai priimdami sprendimus santykiuose su Rusija ir vykdydami politiką jos atžvilgiu neatsižvelgė į Rusijos intencijas ir neturėjo jokių ketinimų jas keisti.

Analizuojant pirminius ir antrinius šaltinius galima pastabėti dvi pozicijas dėl Lenkijos užsienio politikos sprendimų požiūrio į Rusijos intencijas Lenkijos atžvilgiu ir galimybes jas pakeisti. Iš vienos pusės, Lenkijos užsienio reikalų ministerijos darbuotojai, dalyvavę Lenkijos santykių su Rusija formavime, ne tik siekė pakeisti Rusijos intencijas Lenkijos atžvilgiu, bet netgi jau buvo įsitikinę, kad Rusija pakeitė savo požiūrį į Lenkiją. Pavyzdžiui, A. D. Rotfeldui atrodė, kad Rusijai Lenkija buvo sėkmingos politinės ir ekonominės transformacijos modelis, kuriuo Rusijos politikai norėtų sekti reformuodami savo valstybę.⁴⁵³ Vienas iš ryškiausių tokio Rusijos požiūrio įrodymų neva buvo Partnerystės Modernizacijai tarp EU ir Rusijos 2010-2012 m. idėja, prie kurios aktyviai prisidėjo Lenkija. Panašiai mąstė ir J. Bratkiewicz. Tokioms idėjoms papildomos motyvacijos suteikdavo faktas, kad Lenkija 2008-2009 m. išvengė recesijos, o tai lėmė dalies Lenkijos užsienio politikos sprendimų didesnę pasitikėjimą savimi ir įsitikinimą, kad tai turėjo pakelti Lenkijos reputaciją tiek Rusijos, tiek Vakarų perspektyvoje.

Iš kitos pusės, minėti asmenys nebuvo pagrindiniai sprendimų priėmėjai Lenkijos santykiuose su Rusija. Lemiamą žodį turėjo D. Tusk ir jo aplinka Vyriausybės kanceliarijoje. Tiek D. Tusk retorika, tiek veiksmai ir bendradarbių liudijimai rodo, kad jis neturėjo tikslo pakeisti Rusijos intencijas Lenkijos atžvilgiu. Jam svarbiausia buvo palaikyti Rusijos-Lenkijos dialogą, kuris idealiausiu atveju galėtų, pavyzdžiui, paskatinti Rusiją perduoti Lenkijai bent dalį Katynės žudynių archyvo tomų.⁴⁵⁴

⁴⁵³ Rotfeld, *Myśli o Rosji...*, 52-60.

⁴⁵⁴ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 3.

Dėl to Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai teikė didelę svarbą simboliniams susitikimams, skirtiems istorijai. Jie suvokė, kad būtent šioje srityje yra daugiausiai šansų pasiekti realių rezultatų dialoge su Rusija.⁴⁵⁵ Nors tarp jų egzistavo supratimas, kad Rusija nesiruošia iš esmės keisti savo politikos Lenkijos atžvilgiu, Rusijos politinio elito gan ciniškas požiūris į istoriją,⁴⁵⁶ leido Lenkijos užsienio politikos sprendėjams tikėtis, kad Rusija padarys bent kažkokią nuolaidą istoriniuose klausimuose. D. Tusk perspektyvoje to būtų visiškai pakakę tiek pagerinti Lenkijos reputaciją Vakaruose, tiek įgauti papildomų argumentų vidaus politinėje kovoje prieš PiS⁴⁵⁷ (apie tai vėliau).

Todėl šiame tyrime teigiama, kad Lenkija 2007-2013 m. nesiekė pakeisti Rusijos intencijų Lenkijos atžvilgiu, tai sutampa su hipotezės 2 atmetimo prognoze ir ji Lenkijos santykių su Rusija 2007-2013 m. atveju nepasitvirtino.

Hipotezė 3

Kad Lenkijos santykių su Rusija 2007-2013 m. atveju pasitvirtintų hipotezė 3, duomenys turi rodyti, kad Lenkijos vidaus politikoje tuo metu egzistavo interesų grupės, suinteresuotos, kad Lenkija vykdytų įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu, kad jos siektų paveikti Lenkijos politiką ir Lenkijos užsienio politikos sprendėjai atsižvelgtų į tų interesų grupių spaudimą, nes kitu atveju tos grupės galėtų juos nušalinti nuo valdžios arba neprileisti prie priemonių, būtinų politikos Rusijos atžvilgiu vykdymui. Hipotezė 3 turėtų būti atmesta, jei duomenys rodytų, kad mintis gerinti santykius su Rusija kilo pirmiausia tarp užsienio politikos sprendimų priėmėjų, pirmiausia, tarp D. Tusko ir R. Sikorski, ir jie ignoravo interesų grupių spaudimą.

Tiek po 2007 m., tiek po 2011 m. parlamento rinkimų PO neturėjo absoliučios daugumos Lenkijos parlamente ir ji valdė koalicijoje kartu su PSL partija. Taip kaip ir 2001-2005 m. ar 2005-2007 m. atvejais PSL toliau atstovavo Lenkijos ūkininkus, kuriems Rusija buvo didelė eksporto rinka ir palaikė gerų santykių su Rusija politiką.⁴⁵⁸ Nors PSL 2007-2013 m. negavo jokių postų, kurie būtų susiję su užsienio politika, jų atstovai – W. Pawlak

⁴⁵⁵ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 4.

⁴⁵⁶ Interviu URM darbuotojas 8.

⁴⁵⁷ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 3; URM darbuotojas 7.

⁴⁵⁸ Interviu URM darbuotojas 8.

2007-2012 m., Janusz Piechociński 2012-2015 m. – buvo vicepremierai, t.y. antri žmonės po D. Tuska.

Ryškiausias epizodas, kai PSL buvo įsitraukusi į Lenkijos santykius su Rusija – vyko 2009-2010 m., kai W. Pawlak derėjosi su Rusija dėl naujos dujų importo sutarties. Susitarimas buvo pasiektas 2010 m. vasario 9 d., pagal kurį Lenkija iki 2022 m. per metus gautų 9 milijardus kubinių metrų dujų iš Rusijos. Šis susitarimas susilaukė didelės kritikos iš Lenkijos žiniasklaidos ir ekspertų. Ypač dėl to, kad dujų kaina buvo pririšta prie naftos kainos, dėl *take or pay* punkto, kuris numatė, kad Lenkija privalo pirkti numatytą kiekį dujų, net jei jos paklausa būtų mažesnė, dėl kontrakto ilgio ir dėl to, kad Lenkija atsisakė jai priklausiusių 1 milijardo zlotų už rusiškų dujų tranzitą per Lenkijos teritoriją į Vakarų. 2018 m. liepą buvo paskelbta Lenkijos valstybės kontrolės ataskaita apie šią sutartį, kurioje teigta, kad W. Pawlak ir jo asistentai dėrėjosi dėl sutarties be jokių derybinių instrukcijų, per derybas neišnaudojo visų turimų svertų prieš Rusiją, neturėjo jokių analizių, kurios patvirtintų numatyto pirkti dujų kiekio paklausos Lenkijos rinkoje, susitarime su Rusija paliko daug punktų, kurie prieštaravo Lenkijos ir EU teisei. Galiausiai 2018 m. birželį Lenkijos prokuratūra pradėjo tyrimą dėl galimos korupcijos sudarant minėtą sutartį.⁴⁵⁹ Tad kol kas egzistuoja pagrindas teigti, kad aplink PSL galėjo susiformuoti tam tikra interesų grupė, kuri bandė paveikti Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu, pirmiausia, ekonomikos srityje.

Be šio epizodo sunku rasti kitas grupes, kurios galėtų potencialiai kreipti Lenkijos politiką 2007-2013 m. įtraukimo link. Panašiai kaip ir 2005-2007 m. Lenkijos verslas nebuvo konsultuojamas priimant sprendimus užsienio politikoje Rusijos atžvilgiu, ypač atsižvelgus į tai, kad Lenkijos kompanijos neturėjo didelių investicijų Rusijoje.⁴⁶⁰ Be to, Lenkijos užsienio politikos sprendėjai per visą 2007-2013 m. laikotarpį blokavo rusiško kapitalo patekimą į Lenkijos rinką,⁴⁶¹ nors Rusija rodė susidomėjimą įeiti į Lenkiją. Pavyzdžiui, Kremliui artimas oligarchas Mošė Kantor 2010-2012 m. bandė įsigyti Lenkijos trašų gamintoją „Azoty Tarnów“,⁴⁶² o Rusijos vicepremieras

⁴⁵⁹ Piotr Maciążek, *Stawka Większa niż Gaz. Ukryta wojna o niepodległość Polski*. Warszawa: Arbitror, 2018, 156-158.

⁴⁶⁰ Interviu URM darbuotojas 8.

⁴⁶¹ Interviu URM darbuotojas 9; Interviu URM darbuotojas 7; Interviu URM darbuotojas 8; Sikorski, *Polska może być lepsza*, 376.

⁴⁶² Grzegorz Kuczyński, „Pragmatyczny Sojusznik Putina. Sylwetka Moshe Kantora.” *Klubjagiellonski.pl*, 2020-01-22. <<https://klubjagiellonski.pl/2020/01/22/pragmatyczny-sojusznik-putina-sylwetka-moshe-kantora/>> [žiūrėta 2020-03-11].

Igor Sečin sufleravo, kad rusiško kapitalo įmonės galėtų dalyvauti Lenkijos naftos kompanijų privatizavime.⁴⁶³

Lygiai taip pat nėra pagrindo teigti, kad Lenkijos vykdomai užsienio politikai Rusijos atžvilgiu turėjo įtakos žiniasklaida. Lenkijos žiniasklaidos priemonės 2007-2013 m. buvo pasidalinusios pagal politines preferencijas, t.y. simpatijas tam tikroms politinėms partijoms – daugiausiai PO arba PiS. Kadangi PO 2007-2013 m. turėjo „savo“ ar bent jau „prijaučiančias“ PO žiniasklaidos priemones, pavyzdžiui „Gazeta Wyborcza“, „Newsweek“, „Polityka“, kurios dažniausiai gindavo PO vykdomą kursą Rusijos atžvilgiu, partijai neegzistavo paskatos atsižvelgti į kritiką jos vykdomai politikai kitose žiniasklaidos priemonėse. Šalia to, Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai taip pat neįtampė spaudimo iš viešosios nuomonės ir visuomenės apklausų vykdyti įtraukimo, balansavimo ar kokią nors kitą politiką Rusijos atžvilgiu.⁴⁶⁴

Tad vienintelė potenciali interesų grupė, kuri galėtų veikti Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu įtraukimo politikos link, buvo PSL politikai, susitelkę aplink W. Pawlaką. Vis dėlto šiuo metu nėra pakankamai įrodymų teigti, kad būtent ji galėjo paskatinti PO vyriausybę vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu. Tiek PO 2007 m. rinkiminė programa, tiek PO politikų retorika ir veiksmai Rusijos atžvilgiu, pradėti vykdyti iš karto perėmus valdžią, rodo, kad PO būtų realizavusi įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu ir be PSL potencialios įtakos.

Todėl galima teigti, kad Lenkijos politikos Rusijos atžvilgiu 2007-2013 m. atveju hipotezė 3 nepasitvirtino, nes empiriniai duomenys daug labiau sutampa su hipotezės 3 atmetimo prognoze.

Hipotezė 4

Hipotezės 4 pritarimui turėtų aiškėti, kad 2007-2013 m. PO politikams atrodė, kad įtraukimo politika Rusijos atžvilgiu yra būtina norint išlaikyti savo rinkėjų palaikymą ir įtraukimo politika yra vienas iš esminių bruožų, kuris skiria PO nuo kitų partijų. Hipotezė 4 turėtų būti atmesta, jei paaiškėtų, kad įtraukimo politika Rusijos atžvilgiu nebuvo svarbi PO partijos rinkėjams ir

⁴⁶³ Money.pl, „Sieczin: Rosja zainteresowana prywatyzacją polskich spółek paliwowych.”, 2010-10-29.
<https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/arttykul/sieczin:rosja:zainteresowana;prywatyzacja;polskich;spolek;paliwowych,36,0,701732.html>
[žiūrėta 2020-03-11].

⁴⁶⁴ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 4.

kad santykiai su Rusija nebuvo ginčų objektas tarp Lenkijos partijų, per kurį apibrėžiami jų skirtingumai.

Nors pagrindinės Lenkijos partijos 2007-2013 m. – PO ir PiS – gan panašiai vertino Rusiją ir Lenkijos tikslus rytų politikoje, tarp jų egzistavo skirtingi požiūriai dėl geriausios taktikos šiems tikslams pasiekti.⁴⁶⁵ Tai buvo matyti 2007-2010 m. trintyje tarp Lenkijos vyriausybės ir Lenkijos prezidento. L. Kaczyński nepritarė idėjai susitelkti vien tik į santykius su didžiausiomis EU valstybėmis ir apleisti santykius su mažesnėmis valstybėmis, ypač Lenkijos kaimynyste: Lietuva, Ukraina, Gruzija, Višegrado ir Centrinės Azijos šalimis. Tas buvo gan aiškiai matyti per 2008 m. Rusijos karą prieš Gruziją, kai L. Kaczyński norėjo remti Gruziją ir kartu su JAV pagalba spausti politiškai Rusiją atsitraukti, o PO buvo labiau linkusi sekti tuomet EU pirminkavusios Prancūzijos linija – daryti tam tikras nuolaidas Rusijai.⁴⁶⁶ Labai dažnai L. Kaczyński, besipriešindamas PO pasirinktam kursui, plėtodavo santykius su minėtomis valstybėmis savarankiškai, ne visada derindamas savo veiksmus su vyriausybės kanceliarija.

Turint omeny, kad 2010 m. artėjo Lenkijos prezidento rinkimai, PO turėjo aiškią paskatą bandyti diskredituoti L. Kaczyński, kad rinkimus laimėtų PO kandidatas ir šitaip perimti visas sprendimų priėmimo galias ir resursų mobilizaciją Lenkijos užsienio politikoje. PO politikai buvo pasirinkę naudotis istoriniu dialogu rodant Lenkijos visuomenei, kad „mes sugebame sususitarti su rusais,“ o jie [L. Kaczyński ir jo aplinka – M.A.] – ne.⁴⁶⁷ Anot D. Tusk, bet koks reikšmingasis pasiekimas su Rusija, sprendžiant istorinius nesutarimus, pavyzdžiui Katynės bylos dalies tomų perdavimas Lenkijai, bet kokio paminklo atidengimas Rusijoje arba bendrų Rusijos-Lenkijos istorinio įvykio iškilmų, būtų užtekę gauti pranašumą prieš PiS vidaus politikoje⁴⁶⁸

Tačiau po 2010 m. balandžio 10 d. prezidento L. Kaczyńskiego žūties, PO politikai susidūrė su nauju vidaus politikos kontekstu. Iš vienos pusės, laimėjęs prezidento rinkimus 2010 m. birželį-liepą, oficialiu Lenkijos prezidentu tapo PO politikas B. Komorowski. Taigi PO pavyko pasiekti tikslą

⁴⁶⁵ Interviu URM darbuotojas 9; Sikorski, *Polska może być lepsza*, 58-59.

⁴⁶⁶ Witold Jurasz, „10 lat po wojnie w Gruzji. Czy potrafimy ocenić rolę Lecha Kaczyńskiego? [KOMENTARZ].“ *Onet.pl*, 2018-08-12. <<https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/jurasz-10-lat-po-wojnie-w-gruzji-rola-lecha-kaczynskiego/1vz1wwf>> [žiūrėta 2020-03-11].

⁴⁶⁷ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 3; Interviu Lenkijos prezidento visuomeninis patarėjas.

⁴⁶⁸ Interviu URM darbuotojas 8; Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 3.

perimti visus užsienio politikos formavimo ir valstybės resursų mobilizavimo jos vykdymui instrumentus. Tačiau iš kitos pusės PO susidūrė su nauja problema. Nuo pat pirmųjų dienų po Smolensko aviakatastrofos dalyje Lenkijos visuomenės pradėjo sklisti sąmokslų teorija, kad katastrofa galėjo būti sąmoningas Lenkijos prezidento nužudymas, įvykdytas arba Rusijos, arba Rusijos kartu su D. Tusk vyriausybė. Šią teoriją labai greitai perėmė ir pradėjo savo viešajame diskurse naudoti tuo metu pagrindinė opozicinė partija PiS.

PO politikams iškilo klausimas, kaip reaguoti į šį diskursą. Kadangi 2011 m. turėjo vykti Lenkijos parlamento rinkimai buvo baiminamasi, kad jeigu tiriant katastrofos priežastis Rusijai bus sumesta pernelyg didelė kaltės dalis, tai sustiprintų PiS galimybes laimėti rinkimus.⁴⁶⁹ Todėl PO politikai Smolensko aviakatastrofos tyrime pasirinko taktiką kuo greičiau užbaigti tyrimą ir nutildyti visuomenės emocijas.⁴⁷⁰ Iš kitos pusės, Rusija, nepaisant Lenkijos vykdytos įtraukimo politikos jos atžvilgiu, nesiruošė padėti šioje vietoje. Pavyzdžiui, minėtas Rusijos Tarpvalstybinio Aviacijos Komiteto tyrimas, kuris kaltę dėl katastrofos priskyrė išskirtinai Lenkijos pusei, sukėlė didelį pasipiktinimą Lenkijos visuomenėje, kuri pradėjo reikalauti iš politikų griežtesnės reakcijos prieš Rusijos elgesį. PO politikai manė, kad tai buvo sąmoningas bandymas iš Rusijos pusės dar labiau pagilinti konfliktą Lenkijos visuomenėje ir vidaus politikoje dėl Smolensko aviakatastrofos.⁴⁷¹ Rusijos nenorą iki pat šiandienos grąžinti lėktuvo nuolaužas Lenkijai taip pat reikėtų kildinti iš šios priežasties.

Tad galima teigti, kad įtraukimo politikos vykdymas Rusijos atžvilgiu 2007-2013 m. buvo vienas iš būdų, kaip PO konkuravo su PiS Lenkijos vidaus politikoje. Iš pradžių buvo siekta diskredituoti prezidentą L. Kaczyńskį, kad galima būtų po 2010 m. prezidentinių rinkimų perimti visus svarbiausius Lenkijos užsienio politikos formavimo postus į PO rankas. Vėliau įtraukimo politika Rusijos atžvilgiu turėjo neleisti visuomenėje išpopuliarėti PiS plėtojamam diskursui, kad Smolensko aviakatastrofa galėjo būti Rusijos arba PO vyriausybės su Rusija bendras sąmokslas prieš Lenkiją.

Ši pristatyta situacija atitinka hipotezės 4 pritarimo prognozę, todėl reikia konstatuoti, kad hipotezė 4 Lenkijos politikos Rusijos atžvilgiu 2007-2013 m. pasitvirtino.

⁴⁶⁹ Kowal, *Między Majdanem a Smoleńskiem*, 263.

⁴⁷⁰ *Ibid.*, 248; Interviu URM darbuotojas 3.

⁴⁷¹ Interviu URM darbuotojas 9; Interviu URM darbuotojas 8.

5. LENKIJOS SANTYKIAI SU RUSIJA 2014-2019 m. PO RUSIJOS-UKRAINOS KARO

5.1 Sisteminis Lenkijos-Rusijos santykių aspektas 2014-2019 m.

Po to, kai Rusija aneksavo Krymo pusiasalį 2014 m. kovo 18 d. Europos tarptautinė sistema, kuriai priklausė Lenkija, kardinaliai pasikeitė. Nuo tos akimirkos baigėsi Vakarų valstybių bandymai per įvairaus pobūdžio bendradarbiavimą įtraukti Rusiją į Vakarų saugumo struktūras. EU įvedė politines ir ekonomines sankcijas Rusijai ir nutraukė EU-Rusijos viršūnių susitikimus bei derybas dėl vizų režimo palengvinimo, kol Rusija neįgyvendins Minsko susitarimų.⁴⁷² Rusija Vakarų valstybių buvo pradėta suvokti labiau kaip priešininkė ir pradėta vykdyti balansavimo politika jos atžvilgiu.⁴⁷³ Ne be JAV spaudimo 2014 m. NATO viršūnių susitikime Velse buvo sutarta, kad iki 2024 m. valstybės narės sieks išleisti 2% nuo savo BVP karinėms išlaidoms.⁴⁷⁴ Daugelis Europos šalių, ypač priklausančių NATO, nutraukė biudžeto karpymus karybai ir 2019 m. Europos šalių, priklausančių NATO, bendros išlaidos gynybai pasiekė lygį buvusį prieš prieš 2008-ųjų krizę.⁴⁷⁵

Šie pokyčiai taip pat palietė ir NATO. Jame sugrįžo ir sustiprėjo įsipareigojimas kolektyvinei gynybai⁴⁷⁶ taikos ir intervencinių misijų už ajlanso ribų sąskaita. Išaugo NATO sąjungininkų parama Lenkijai ir kitoms regiono valstybėms: sustiprinta oro policijos misija Baltijos šalyse, prasidėjo aviacijos perspėjimo ir valdymo sistemos skrydžiai virš Lenkijos ir Rumunijos, padidėjo karinių laivų patruliavimas Baltijos ir Viduržemio jūrose, suintensyvėjo NATO karinis planavimas, 2017 m. Lenkijoje ir Baltijos valstybėse atsirado NATO priešakiniai batalionai, nuspręsta intensyvuoti karinių pratybų pobūdį ir kiekį NATO Rytų flange. NATO taip pat sustiprino savo greitojo reagavimo pajėgas ir įkūrė labai aukštos parengties jungtines

⁴⁷² Interviu URM darbuotojas 12.

⁴⁷³ The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2015*. London: Taylor & Francis Ltd., 2015, 57; Krzysztof Popek, „Ostateczny koniec złudzeń (Rozmowa z Edwardem Lucasem)“, *Nowa Europa Wschodnia*, nr. 1, 2019, 80-86.

⁴⁷⁴ The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2020*. London: Routledge, 2020, 70.

⁴⁷⁵ Ibid., 7.

⁴⁷⁶ The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2015*, 5.

pajėgas (ang. *Very high readiness joint task force*).⁴⁷⁷ Galiausiai NATO vėl atsinaujino diskusijos dėl Gruzijos ir Ukrainos potencialios narystės. NATO vadovas J. Stoltenberg netgi pareiškė, kad tai įvyks nepaisant Rusijos nepritrimo tam.⁴⁷⁸

Prie šių pokyčių nemažai prisėdėjo JAV. 2014 m. JAV vyriausybė paprašė Kongreso 1 milijardo dolerių Europos sąjungininkų saugumui užtikrinti. JAV kariai pradėjo aktyviau dalyvauti NATO pratybose Rytų Europoje, JAV karinės jūrų pajėgos dažniau patruliavo Juodojoje jūroje ir JAV padidino savo karinių oro pajėgų kontingentą Lenkijoje.⁴⁷⁹

Būtent Lenkija per 2014-2019 m. tapo viena iš esminių valstybių, per kurią NATO stiprina rytų flangą ir tuo pačiu vykdo balansavimo politiką Rusijos atžvilgiu. Per minėtą laikotarpį buvo sutarta dėl JAV aviacijos karinės brigados įkūrimo ir JAV kariuomenės ginkluotės sandėlio Povidzų bazėje, JAV bepiločių lėktuvų desanto Mirosławieco bazėje, Poznanėje kuriamas JAV karinių kontingentų Lenkijoje vadovavimo štabas, statoma JAV gynybos raketų instaliacija Redzikove. Už šią infrastruktūrą didžiaja dalimi sumokės pati Lenkija⁴⁸⁰ ir tai galima sieti su JAV 2014-2019 m. toliau tęsiamu posūkiu Azijos link,⁴⁸¹ kas riboja galimybes angažotis į Europos reikalus. Nepaisant šių kaštų, Lenkija JAV traktuoja kaip pagrindinį Lenkijos saugumo garantą. Dėka glaudžių santykių su JAV Lenkija mato save kaip pagrindį saugumo tiekėją Vidurio Europos regionui.⁴⁸²

Lenkija savarankiškai per 2014-2019 m. irgi stiprino savo pajėgumus ir galimybes balansuoti prieš Rusiją. Lenkijos kariuomenė po 2014 m. galutinai persiorientavo nuo taikos, humanitarinių misijų palaikymo prie teritorinės gynybos ir Lenkijos sienų užtikrinimo. Tą rodo Lenkijos karių kiekis tarptautinėse misijose: 2009 m. jų buvo 3500, 2019 m. – 1300. Kitas šios naujos politikos pavyzdys yra teritorinės gynybos pajėgų⁴⁸³ sukūrimas 2016 m. 2019 m. jas sudarė 21000 kariai savanoriai, o ateityje planuojama jų turėti

⁴⁷⁷ Ibid., 58-59.

⁴⁷⁸ Radio Free Europe / Radio Liberty, „Stoltenberg: Georgia Will Join NATO, And Russia Can Do Nothing About It.“ 2019-03-25. <<https://www.rferl.org/a/stoltenberg-georgia-will-join-nato-and-russia-can-do-nothing-about-it/29840885.html>> [Žiūrėta 2020-08-28].

⁴⁷⁹ The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2015*, 60.

⁴⁸⁰ The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2020*, 78.

⁴⁸¹ The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2015*, 58.

⁴⁸² Ministerstwo Obrony Narodowej RP, „Koncepcja Obronna Rzeczypospolitej Polskiej.“ Warszawa, 2017 m. gegužė.

⁴⁸³ Tai yra Lietuvos Krašto Apsaugos Savanorių Pajėgų atitikmuo Lenkijoje.

53000. Galiausiai per 2014-2019 m. laikotarpį buvo pamažu didinamas kariuomenės dydis,⁴⁸⁴ įskaitant ir kibernetinių pajėgų sukūrimą 2015m., o dalis kariuomenės ir ginkluotės buvo pastumta arčiau Lenkijos rytinės sienos. Prie šių veiksmų dar reikėtų pridėti ir suskystintų gamtinių dujų termino Svinouiscyje atidarymą, o tai leido Lenkijai sumažinti savo energetinę priklausomybę nuo dujų importo iš Rusijos. Kita vertus, 2014-2019m. išryškėjo kita neigiamoji tendencija Lenkijos energetikoje: palaipsniui didėjo Lenkijos anglies importas iš Rusijos, be kurio Lenkija nebegalėjo užsitikrinti pakankamos elektros energijos gamybos.⁴⁸⁵

Nuo 2002 m. Lenkija skyrė 1,95% BVP karinėms išlaidoms, o po NATO viršūnių susitikimo Velse 2014 m. investicijos į karybą pradėjo didėti: 2015 m. jos pasiekė 2%, 2018 m. – 2,03%, 2019 m. – 2,01%,⁴⁸⁶ ir planuojama iki 2030 m. pasiekti 2,5%.⁴⁸⁷ Nemenka tų lėšų dalis buvo skirta kariuomenės modernizacijai: įsigyta naujos ginkluotės F-16 naikintuvams, bepiločių lėktuvų, reaktyvinės artilerijos junginių⁴⁸⁸, naujų karinių sraigtasparnių, tankų, priešlėktuvinės ir priešraketinės ginkluotės.⁴⁸⁹ Kita vertus, šios tendencijos nepalietė Lenkijos karinio laivyno, kuris toliau išliko technologiškai smarkiai atsilikęs ir nepakankamai finansuojamas.⁴⁹⁰

Karas su Ukraina ir Krymo okupacija neabejotinai paveikė ir Rusijos poziciją Europos tarptautinėje sistemoje. Galima teigti, kad po 2014 m. prasidėjo politinė konfrontacija ir ginklavimo varžybos tarp Rusijos ir Vakarų, ypač JAV, kurios netgi išsiplėtė iki kosmoso technologijų⁴⁹¹ ir į kurias vis labiau įsitraukia Kinija. Prie to vertėtų pridėti ir vidutinio nuotolio branduolinių ginklų sutarties galiojimo nutraukimą 2019 m., po kurio atsirado galimybė, kad Rusija dislokuos vidutinio nuotolio branduolines raketas netoli Europos, kurios kels grėsmę Lenkijai.⁴⁹²

Minėtos tendencijos sukėlė tam tikras problemas Rusijos kariuomenei ir jos galimybėms projektuoti galią regione. Dėl Vakarų valstybių įvestų sankcijų (įskaitant ir technologinio bendradaravimo nutraukimą) ir nutraukto

⁴⁸⁴ The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2020*, 79.

⁴⁸⁵ Maciąžek, 141.

⁴⁸⁶ The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2020*, 529.

⁴⁸⁷ Ibid., 80-81.

⁴⁸⁸ The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2015*, 60.

⁴⁸⁹ The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2020*, 73.

⁴⁹⁰ Ibid., 80.

⁴⁹¹ Ibid., 17-20.

⁴⁹² Ibid., 66.

karinio bendradarbiavimo su Ukraina, Rusijai pradėjo trūkti dalių karinei įrangai ir iškilo grėsmė, kad bus pristabdyta karinė modernizacija.⁴⁹³ Be to, toliau sunkiai sekėsi profesionalizuoti armiją, kariuomenėje vis trūko personalo (2014 m. tik 82% postų buvo užimti⁴⁹⁴) ir tai neleido atsisakyti šauktinių.⁴⁹⁵

Bet nepaisant paaštrėjusios konfrontacijos su Vakarais ir įvestų sankcijų bei jų neigiamų pasekmių, Rusija 2014-2019m. sugebėjo toliau stiprinti ir demonstruoti savo galią bei kovoti dėl įtakos Europoje. 2014-2017 m. Rusija išleisdavo nuo 4,03% iki 4,85% BVP karinėms išlaidoms, 2018-2019 m. – apie 3,77%.⁴⁹⁶ Rusija taip pat tęsė kariuomenės modernizacijos programą: pagerėjo situacija su šauktinių surinkimu, atnaujinta karinio rezervo mobilizacijos ir parengimo programa,⁴⁹⁷ Rusija iš lėto mažino savo atsilikimą nuo Vakarų elektrinės ginkluotės srityje.⁴⁹⁸ o iki 2018m. pabaigos Rusijos kariuomenei pavyko atnaujinti 61,5% visos ginkluotės.⁴⁹⁹

Šiuos išaugusius pajėgumus Rusija pademonstravo per Krymo užėmimo operaciją. Rusija sugebėjo per labai trumpą laiką surinkti iš Vakarinės ir Pietinės karinių apygardų 40000 karių ir pristatyti juos prie Ukrainos pasienio, operacijos metu Rusija taip pat pademonstravo padidėjusius informacinius ir kibernetinius pajėgumus,⁵⁰⁰ o pats Krymo užėmimas padidino Rusijos karių moralę.⁵⁰¹

Šias savo galimybes Rusija naudojo ir demonstravo per visą 2014-2019 m. laikotarpį. Ypač svarbu yra pabrėžti, kad Rusija ne kartą vykdė žemiau karo slenksčio priskiriamus veiksmus savo tikslams pasiekti: kišimasis į 2016 m. JAV prezidento rinkimus ir 2016 m. „Brexit“ referendumą Jungtinėje Karalystėje, buvusio Rusijos šnipa Sergėjaus Skripalio nunuodijimą Jungtinėje Karalystėje 2018m.,⁵⁰² finansinė parama Vakarų Europos kraštutinės dešinės partijoms. Bet šias priemones lydėjo ir kariniai veiksmai.

⁴⁹³ The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2015*, 166.

⁴⁹⁴ Ibid., 163.

⁴⁹⁵ The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2020*, 169.

⁴⁹⁶ Ibid., 179.

⁴⁹⁷ The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2015*, 163.

⁴⁹⁸ The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2020*, 13-15.

⁴⁹⁹ Ibid., 179.

⁵⁰⁰ The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2015*, 197.

⁵⁰¹ Ibid., 185.

⁵⁰² The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2020*, 3.

Vien tik 2019 m. Rusija sustiprino savo pajėgumus Kaliningrado srityje, ypač karines oro pajėgas, raketų sistemas, priešlėktuvinę gynybą, didino savo kariuomenės koncentraciją Ukrainos pasienyje ir Krymo pusiasalyje,⁵⁰³ atliko didelio masto karines pratybas Baltijos jūroje.⁵⁰⁴ Reikia pridėti kartais sėkmingus bandymus skaldyti NATO aljansą. Pavyzdžiui, Rusijai pavyko išvystyti platų karinį bendradarbiavimą su Turkija. Pastaroji netgi įsigijo S-400 priešlėktuvinę ginkluotę, kas sukėlė neigiamą JAV ir NATO reakciją.⁵⁰⁵

Taigi galima teigti, kad 2014-2019 m. vyko Vakarų valstybių konfrontacija su Rusija. Europos valstybių, JAV, ypač NATO kontekste politika Rusijos atžvilgiu tapo daug vieningesnė ir buvo nukreipta į Rusijos galios ir iš jos kylančių grėsmių balansavimą. Rusija pademonstravo savo galimybes ir determinaciją naudoti jėgą savo interesų įgyvendinimui, į kurią gali įeiti kaimyninių valstybių teritorijų užėmimas. Prie visų šių tendencijų pridėjus toliau išlikusią Lenkijos-Rusijos galios asimetriją, Rusijos karinį pranašumą prieš Lenkiją Baltijos jūroje ir puolamąjį pranašumą sausumoje, galima teigti, kad per 2014-2019 m. Lenkijai smarkiai išaugo Rusijos grėsmė ir iš to kilo sisteminis imperatyvas kiek įmanoma labiau balansuoti prieš Rusijos galią.

Apibendrinus, Lenkija 2014-2019 m., sekant David R. Mares klasifikacija, buvo vidutinė galia Europos tarptautinėje sistemoje, kuri buvo bipoliarinė. Nors Rusijos grėsmė Lenkijai išaugo ir Vakarų valstybės kartu su Lenkija suintensyvino savo balansavimą politiką prieš Rusiją politinio ir karinio atgrasymo lygmenyje – tiesioginė karinė Lenkijos-NATO ir Rusijos karinės konfrontacijos tikimybė išaugo, bet išliko žema. Tai reiškia, kad Lenkija turėjo bent keletą metų pasiruošti tokiam blogiausiam scenarijui ir bandyti per savo užsienio politikos veiksmus jį paversti neįmanomu. Dėl to Lenkija 2014-2019 m. vykdė savo užsienio politiką Rusijos atžvilgiu strategiškai neribojančioje aplinkoje su aiškia informacija ir kad Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu galėjo veikti tos pačios 1 dalyje identifikuotos kintamųjų grupės, tad reikia vėl tikrinti anksčiau suformuluotas hipotezes. Kita vertus, lyginant su 2001-2005 m., 2005-2007 m., 2007-2013 m. reikėtų pripažinti, kad 2014-2019 m. nepriklausomas kintamasis – spaudimai kylantys Lenkijai iš tarptautinės sistemos – pakito, t.y. padidėjo: sistema tapo bipolė ir Rusijos grėsmė Lenkijai smarkiai išaugo.

⁵⁰³ Ibid., 170-171.

⁵⁰⁴ Ibid., 176.

⁵⁰⁵ Ibid., 68.

5.2 Lenkijos politika Rusijos atžvilgiu 2014-2019 m.

Po Rusijos įvykdytos Krymo okupacijos, Lenkija iš karto pradėjo intensyviai ir įvairiomis formomis vykdyti balansavimo politiką Rusijos atžvilgiu. Per Rusijos-Ukrainos karą tuometinis Lenkijos premjeras D. Tusk atšaukė 2015-iems planuotus Rusijos metus Lenkijoje, savo veiklą taip pat nutraukė ir Lenkijos-Rusijos grupė sudėtingiems klausimams spręsti.⁵⁰⁶ Nutrūko bet kokie politiniai dvišaliai kontaktai tarp Rusijos ir Lenkijos, netgi ambasadų lygmeniu.⁵⁰⁷ D. Tusk pradėjo raginti EU lygmeniu įvesti sankcijas Rusijai.⁵⁰⁸ Tuo pačiu metu Lenkija pradėjo forsuoti EU energetikos unijos idėją, kuri turėjo aprėpti: energijos infrastruktūros vystymą tarp EU valstybių narių ir jų kaimynų, solidarumo mechanizmus krizių atveju, derantis su tiekėjais naudotis visos EU derybine galia, vidaus energetikos resursų naudojimą, tiekimo šaltinių diversifikaciją, kaimyninių EU valstybių energetinio saugumo stiprinimą. Šios idėjos buvo įtrauktos į EU energetikos unijos strategiją, pristatytą Europos Komisijos 2015 m.⁵⁰⁹

Šalia to Lenkija pradėjo intensyvuoti bendradarbiavimą NATO rėmuose ir dvišaliame lygmenyje su JAV. 2014m. pavasarį Lenkija kartu su JAV iniciavo solidarumo ir partnerystės bendrą veiksmą planą, į kurį įėjo nuolatinės rotacinės JAV pajėgos Lenkijos teritorijoje, daugiau bendrų mokymų ir pratybų, intensyvesnis bendradarbiavimas visose karinėse srityse.⁵¹⁰ Taip pat buvo sustiprinta bendra Lenkijos, Vokietijos, Danijos NATO bazė Štetine.⁵¹¹

2015m. gegužę Lenkijoje įvyko prezidento rinkimai, kuriuos laimėjo PiS atstovas Andrzej Duda. Vėliau, spalio 25 d. Lenkijoje įvyko parlamento rinkimai, kuriuos akivaizdžiai laimėjo PiS ir sudarė valdančiąją daugumą parlamente be jokių koalicijos partnerių. Netrukus Lenkijoje buvo suformuota nauja vyriausybė. Premjere tapo Beata Szydło, užsienio reikalų ministru – Witold Waszczykowski. Ši vyriausybė išdirbo iki 2017 m. vidurio, kai premjeru tapo Mateusz Morawiecki, o užsienio reikalų ministru – Jacek Czaputowicz.

⁵⁰⁶ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁵⁰⁷ Ibid.

⁵⁰⁸ Agnieszka Bieńczyk-Missala, „Poland's Foreign and Security Policy: Main Directions.“ *Revista UNISCI/UNISCI Journal*, 40, 2016, 114.

⁵⁰⁹ Ibid., 106.

⁵¹⁰ Ibid., 109.

⁵¹¹ The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2020*, 59.

Pasikeitus valdančiajai partijai atitinkamai persidėliojo ir įtaka priimant sprendimus Lenkijos užsienio politikoje. Pagrindinis užsienio politikos sprendimų priėmimo centru išliko Lenkijos vyriausybė, kuri savo veiksmus koordinuoja su Lenkijos prezidentu. Laikui bėgant įsivyravo tam tikras pasidalinimas Lenkijos užsienio politikoje: Lenkijos vyriausybė užsiima politika EU ir Vakarų Europos valstybių atžvilgiu, o Lenkijos prezidentas – daugiašalėmis organizacijomis, pavyzdžiui, NATO ir Jungtinės tautos, santykiais su ne NATO ir ne EU valstybėmis ir Vakarų valstybėmis, kuriose pagrindinius sprendimus užsienio politikoje priima prezidentai, pavyzdžiui, JAV arba Lietuva. Šioje dėlionėje gan marginalų vaidmenį užima Lenkijos užsienio reikalų ministerija – iš esmės ji tevykdo Lenkijos premjero priimtus sprendimus,⁵¹² suderintus su Lenkijos prezidentu, ir ji neturi beveik jokios įtakos sprendimų priėmimui Lenkijos užsienio politikoje. Tad santykiuose su Rusija esminius sprendinius priima vyriausybė ir premjeras, o Lenkijos užsienio reikalų ministerijai tebuvo palikta užsiimti grynai dvišale santykių darbotvarke:⁵¹³ paminklų, istorinės politikos, Smolensko aviakatastrofos, istorinių vertybių ir artefaktų klausimais (apie tai vėliau). Atsižvelgiant į PiS partijos specifiką, verta išskirti dar vieną instituciją, dariusią įtaką Lenkijos užsienio politikai 2015-2019 m.: tai yra PiS partijos būstinė ir jos vadovas J. Kaczyński.⁵¹⁴ Pats J. Kaczyński nesidomėjo užsienio politika ir mažai kišosi į premjero bei prezidento priimamus sprendimus, bet labiau veikė kaip veto žaidėjas, kuris iškilus poreikiui galėjo atšaukti arba užblokuoti tam tikrus sprendimus Lenkijos užsienio politikoje.

Šią J. Kaczyńskio galią rodo du pavyzdžiai. Pirma, Vokietijos kanclerė Angela Merkel ir tuometis JAV valstybės sekretorius Rex Tillerson lankėsi Lenkijoje 2017 m. ir 2018 m. Susitiko ne tik su nominaliais Lenkijos vadovais, bet ir su pačiu J. Kaczyński.⁵¹⁵ Antras pavyzdys yra Italijos tuometinio vicepremjero Matteo Salvini vizitas Lenkijoje 2019 m. sausį. M. Salvini, priklausantis populistinei, kraštutinės dešinės „Šiaurinės lygos“ partijai, tikėjosi kartu su PiS sukurti vieningą bloką prieš Europos parlamento

⁵¹² Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 5.

⁵¹³ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁵¹⁴ Vyriausybės-URM ekspertas 8; Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 5.

⁵¹⁵ TVN24.pl, „Spotkanie Merkel-Kaczyński. Wcześniej rozmowy z opozycją.” 2017-02-07. <<https://tvn24.pl/polska/spotkanie-merkel-kaczynski-wczesniej-rozmowy-z-opozycja-ra713604-2500248>> [Žiūrėta 2020 03 01]; Newsweek Polska, „Kaczyński po spotkaniu z Tillersonem: Stan polskiej demokracji nie martwi USA.” 2018-01-27. <<https://www.newsweek.pl/polska/polityka/jaroslaw-kaczynski-po-spotkaniu-z-rexem-tillersonem/57wpn91>> [Žiūrėta 2020 03 01].

rinkimus 2019 m. gegužę. Nors dalis PiS politikų, pavyzdžiui, tuometinis vidaus reikalų ministras Joachim Brudziński palaikė šią idėją, paskutinį žodį tarė J. Kaczyński, kuris ją atmetė dėl M. Salvini pernelyg teigiamo požiūrio į Rusijos vykdomą politiką.⁵¹⁶

Pastarasis atvejis taip pat rodo, kad 2014-2019 m. Lenkija beveik nevykdė jokios įtraukimo politikos Rusijos atžvilgiu. Galima paminėti nebent keletą išimčių. Pirmiausia, buvo bandymas 2017 m. vasarą atkurti Lenkijos-Rusijos grupės sudėtingiems klausimams veiklą. Tuo metu Lenkija ir Rusija praktiškai neturėjo jokio kanalo ar erdvės, kurioje galėtų kominikuoti, keistis nuomonėmis, tad buvo tikimasi, kad bent jau tai pavyks padaryti tokios grupės formatu.⁵¹⁷ Be to, buvo manoma, kad tokios grupės veikla galėtų pagerinti dvišalių santykių atmosferą, vystyti Lenkijos-Rusijos dialogą ne tik istoriniais klausimais, bet ir kovoti su stereotipais apie Lenkiją ir Rusiją abiejose šalyse. Buvo tikimasi, kad prie to galėtų prisidėti Katalikų Bažnyčios Lenkijoje ir Rusų Stačiatikių Cerkvės dialogas.⁵¹⁸ Lenkijos užsienio reikalų ministerija iš naujo sudėliojo lenkiškosios grupės dalies sudėtį, į kurią įėjo tarptautinės teisės ekspertai, nevyriausybinų organizacijų atstovai, Katalikų Bažnyčios dvasininkai, dirbę buvusios SSRS teritorijoje, Stačiatikių Bažnyčios atstovai.⁵¹⁹ Grupei vadovauti buvo paskirtas prof. Mirosław Filipowicz. Lenkija kreipėsi su prašymu Rusijai, kad ši irgi atnaujintų savosios grupės dalies sudėtį ir pradėtų grupės veiklą, bet Maskva nesureagavo į šiuos pasiūlymus.⁵²⁰

Antras įtraukimo politikos atvejis buvo bendrų priedų apie Lenkijos-Rusijos santykių istoriją išleidimas, skirtas Lenkijos ir Rusijos istorijos mokytojams. Pirmieji du tomai, skirti XIV-XVIII a. ir XIX a. istorijai, išleisti 2018 m. kovą, trečias apie XX a. istoriją vis dar ruošiamas. Prie jų dirbo Vidurio Europos Instituto Liubline⁵²¹ direktorius M. Filipowicz ir Rusijos

⁵¹⁶ Michał Potocki, „Nowy mainstream w UE: Salvini buduje sojusz. Co na to PiS?“ *Dziennik Gazeta Prawna*, 2019-01-09. <
<https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1391122,wybory-do-pe-sojusz-pis-z-salvinim.html>> [Žiūrėta 2020 03 01].

⁵¹⁷ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7; Vyriausybės-URM ekspertas 8.

⁵¹⁸ Interviu URM darbuotojas 12; Vyriausybės-URM ekspertas 8.

⁵¹⁹ Ibid.

⁵²⁰ Zbigniew Rokita, „Rozmowa z Ernestem Wyciszkieviczem. Trzeba czekać cierpliwie.” *Nowa Europa Wschodnia*, nr. 5, 2019, 36; Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7; Interviu Lenkijos prezidento visuomeninis patarėjas; Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 8.

⁵²¹ Priklausantis Lenkijos valstybei ir tiesiogiai pavaldus Užsienio reikalų ministerijai.

mokslų akademijos visuotinės istorijos instituto vadovas Aleksandras Čubarianas.⁵²²

Prie to dar galima pridėti 2017 m. balandį įvykusias konsultacijas tarp Lenkijos ir Rusijos užsienio reikalų ministerijų teritorinių departamentų direktorių. Jų metu Lenkijos pusė pareiškė, grupės sudėtingiems klausimams atnaujinimas ir Lenkijos-Rusijos pasienio bendradarbiavimo programos suderinimas 2014-2020m. rodė, kad Lenkija yra pasiruošusi vystyti bendradarbiavimą su Rusija, ypač transporto, prekybos, paslaugų srityse. Lenkija taip pat iškėlė Rusijai Smolensko aviakatastrofos lėktuvo nuolaužų grąžinimo Lenkijai ir paminklo jos aukoms pastatymo klausimus.⁵²³ Taip pat 2018m. gruodį Maskvoje disidentės Liudmilos Aleksiejevnos laidotuvėse lankėsi Lenkijos premjero kanceliarijos vadovas Michał Dworczyk.⁵²⁴ Šie gestai, anot Lenkijos užsienio politikos sprendėjų, rodė Lenkijos pasiruošimą gerinti atmosferą santykiuose su Rusija ir spręsti dvišales problemas.⁵²⁵ Vienintelės sritys, kuriose EU šalys, tarp jų ir Lenkija, neapribojo santykių su Rusija po Krymo okupacijos ir karo prieš Ukrainą, buvo kontaktai tarp žmonių ir regioninis bendradarbiavimas.⁵²⁶ Pavyzdžiui, vietoj nutraukto bevizio režimo su Kaliningrado sritimi (apie tai vėliau), 2017 m. buvo inicijuota Lenkijos-Rusijos pasienio bendradarbiavimo programa, kuri vysto infrastruktūrą tarp Kaliningrado srities ir Lenkijos vaivadijų, besiribojančių su ja. Programos biudžetą sudaro virš 60 milijonų eurų, iš kurių daugiau nei 40 skyrė EU.⁵²⁷

Apskritai, 2014-2019 m. kontaktai tarp Lenkijos ir Rusijos daugiausia vyko istorinėje-kultūrinėje plotmėje, pagrinde kine, kultūroje ir t.t. Ypač daug šioje vietoje veikė Lenkijos-Rusijos dialogo ir susitikymo centras Varšuvoje,

⁵²² Interviu URM darbuotojas 12; Vyriausybės-URM ekspertas 8.

⁵²³ Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, „Archiwum.“ <https://msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/polityka_wschodnia/polsko_rosyjskie_konsultacje_dyrektorow_departamentow_terytoryalnych_;jsessionid=0017FA2192C6166878262BE0BCC00AE0.cmsap5p> [Žiūrėta 2020 03 02].

⁵²⁴ PAP, „Dworczyk: Aleksiejewa całe życie poświęciła walce o prawa człowieka.“ TVP Parlament, 2018-12-11. < <https://www.tvpparlament.pl/aktualnosci/dworczyk-aleksiejewa-cale-zycie-poswiecila-walce-o-prawa-czlowieka/40370651?date=20190216>> [Žiūrėta 2020 03 02].

⁵²⁵ Interviu URM darbuotojas 12.

⁵²⁶ Ibid.

⁵²⁷ Portal Funduszy Europejskich, „Rusza program Polska-Rosja.“ 2017-12-29. <<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/wiadomosci/rusza-program-polska-rosja-1/>> [Žiūrėta 2020 03 02].

dirbdamas su Rusijos pilietine visuomene.⁵²⁸ Ekonominis kontaktus pristabdė sankcijos,⁵²⁹ o politinis dialogas tarp Lenkijos ir Rusijos praktiškai neegzistavo. Lyginant ką tik minėtus retus įtraukimo politikos pavyzdžius 2014-2019 m. su ankstesniais bandymais įtraukti Rusiją 2001-2005 m., 2005-2007 m. ir 2007-2013 m. galima pasakyti, kad jų būta žymiai mažiau, jie vyko daug žemesniu politiniu lygmeniu ir jie buvo skirti spręsti išskirtinai dvišales problemas.

Taigi Lenkija nevykdė praktiškai jokios įtraukimo politikos Rusijos atžvilgiu 2014-2019 m. ir Lenkijos politika buvo paremta išskirtinai balansavimu.⁵³⁰ Tas taikytina tiek PO vyriausybėms 2014-2015 m., tiek PiS vyriausybėms 2015-2019 m., nors Rusija tikėjosi, kad PiS politikų euroskeptiškumas galėtų juos paskatinti suartėti su Rusija.⁵³¹ Galima pabrėžti, kad po valdžios perėmimo PiS vykdė ryžtingesnę balansavimo politiką, kuri buvo paremta keletu principų: 1) NATO kolektyvinės gynybos stiprinimas, ypač pabrėžiant NATO sąjungininkų karių ir ginkluotės buvimą NATO rytų flanke; 2) dvišalių santykių ir regioninių sąjungų plėtra, ypač Trijų Jūrų Iniciatyvos formatu bei parama Rytų Partnerystės valstybėms, ypač Ukrainai; 3) strateginės partnerystės su JAV vystymas;⁵³² 4) sankcijų režimo Rusijai EU lygiu išlaikymu.

Vienas pirmųjų tuomet naujosios valdžios žingsnių dvišaliuose Lenkijos-Rusijos santykiuose buvo bevizio režimo tarp Lenkijos Pamario, Varmijos-Mozūrų vaivadijų ir Rusijos Kaliningrado srities laikinas nutraukimas 2016 m. liepos 4 d. Tuometinis Lenkijos vidaus reikalų ministras Mariusz Błaszczak šį sprendimą pagrindė poreikiu užtikrinti saugumą per Popiežiaus Pranciškaus vizitą Lenkijoje ir NATO viršūnių susitikimą Varšuvoje 2016 m. liepą.⁵³³ Tačiau po šių įvykių bevizis režimas su Kaliningrado sritimi nebuvo sugrąžintas. 2017 m. rugpjūtį M. Błaszczak teigė, kad bevizis režimas nebus sugrąžintas, kol nepasikeis Rusijos politika, kelianti grėsmę Lenkijai ir Baltijos valstybėms. Tuo tarpu jo pavaduotojas Sebastian

⁵²⁸ Interviu URM darbuotojas 12; Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁵²⁹ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁵³⁰ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 5.

⁵³¹ Interviu URM darbuotojas 8.

⁵³² Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁵³³ Wprost.pl, „Marszałek chce wznowienia ruchu z Rosją, minister odpowiada. “Wybieramy bezpieczeństwo”.“ 2016-09-06. <<https://www.wprost.pl/tylko-unas/10018152/marszalek-chce-wznowienia-ruchu-z-rosja-minister-odpowiada-wybieramy-bezpieczenstwo.html>> [Žiūrėta 2020 03 01].

Chwałek teigė, kad Lenkijos specialiosios tarnybos surinko pakankamai įrodymų, liudijančių, kad Rusija gali pasinaudoti beviziu režimu Lenkijos destabilizacijai, panašiai, kaip tai buvo atlikta Krymo pusiasalyje 2014 m.⁵³⁴ Šalia to PiS grįžo prie idėjos perkasti Aistmarių neriją,⁵³⁵ kuri buvo plačiau pristatyta tyrimo 3.3 dalyje. Po keletą metų trukusių diskusijų 2018m. buvo priimtas galutinis sprendimas ir pradėta realizuoti investicija, kuri turi būti užbaigta 2022 m.⁵³⁶

NATO lygmeniu PiS tęsė savo pirmtakų pradėtus darbus. Tarp jų – NATO priešakinio bataliono įkūrimas Lenkijoje 2017 m. bei 175 Lenkijos karių delegavimas į NATO priešakinį batalioną Latvijoje.⁵³⁷ Lenkija ne tik prisidėjo prie NATO infrastruktūros plėtros ir stiprinimo savo teritorijoje, bet ir kaimyninėse šalyse. Pavyzdžiui, Lenkijos karinės oro pajėgos dalyvavo Baltijos šalių oro erdvės saugojimo misijoje ir tam tikslui dislokavo savo karinę aviaciją Zoknių oro bazėje Lietuvoje 2014 m., 2015 m., 2017 m. ir 2019m. Taip pat Lenkija siekė maksimaliai į Rytus pastumti europietiškų demokratijų sienas, dėl to Varšuva nuosekliai palaikė NATO plėtrą į Rytus, pirmiausia, Ukrainą ir Gruziją. Būtent šiam tikslui 2016m. buvo įkurta Lenkijos-Lietuvos-Ukrainos jungtinė brigada.⁵³⁸ Šalia to PiS pradėjo dar vieną iniciatyvą, vadinamą „Bukarešto 9“. Tai neformali valstybių grupė, įkurta 2016m. ir vienijanti NATO rytų flanko valstybes: Lenkiją, Lietuvą, Latviją, Estiją, Čekiją, Slovakiją, Vengriją, Rumuniją, Bulgariją. Ji susitinka prieš kiekvieną NATO viršūnių susitikimą, kad suderintų bendrą poziciją ir šitaip sustiprintų savo derybinę galią velėsnėse diskusijose su kitais NATO sąjungininkais dėl NATO rytų flankų stiprinimo. Be to, Lenkija pradėjo NATO rėmuose bendradarbiauti kovojant su hibridinėmis grėsmėmis. Tam

⁵³⁴ Onet.pl, „Mariusz Błaszczak: mały ruch graniczny z Rosją nie został przywrócony.” 2017-08-12. <<https://wiadomosci.onet.pl/kraj/mariusz-blaszczak-maly-ruch-graniczny-z-rosja-nie-zostal-przywrocony/y8phkb2>> [Žiūrėta 2020 03 01].

⁵³⁵ Interview Vyriausybės-URM ekspertas 5.

⁵³⁶ Jacek Bereźnicki, „Rząd prze ku przekopowi Mierzei Wiślanej. Decyzje administracyjne bez odwołania.“ *Money.pl*, 2019-01-24. <<https://www.money.pl/gospodarka/rzad-prze-ku-przekopowi-mierzei-wislanej-decyzje-administracyjne-bez-odwolania-6341939241855105a.html>> [Žiūrėta 2020 03 04].

⁵³⁷ The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2020*, 65.

⁵³⁸ The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2015*, 123-124.

tikslui Lenkijos vyriausybiniame saugumo centre buvo įkurta grupė, skirta hibridinėms grėsmėms.⁵³⁹

Kita vertus, PiS skirtingai nei PO vyriausybės daug labiau akcentavo dvišalių santykių su kaimynais ir regioninių susivienijimų svarbą. Lenkijos santykių su Rusija kontekste, verta išskirti Trijų Jūrų Iniciatyvą. Tai yra neformalus 12 EU narių – Lenkijos, Baltijos valstybių, Čekijos, Slovakijos, Vengrijos, Austrijos, Kroatijos, Slovėnijos, Bulgarijos, Rumunijos – susivienijimas, kurio tikslas yra pasitelkiant EU finansinę paramą ir valstybių, dalyvaujančių iniciatyvoje, finansiniu indėliu išvystyti tarp minėtų valstybių transporto ir energetikos infrastruktūrą, kuri dėl komunistinio palikimo smarkiai atsilieka nuo Vakarų Europos.

Ypač svarbi šioje koncepcijoje yra planuojama Lenkijos ir Kroatijos dujų jungtis, geležinkelio tarp Varšuvos ir Bolonijos statyba, geležinkelio ir greitkelio iš Varšuvos iki Helsinkio statyba, greitkelio tarp Klaipėdos ir Salonikų Graikijoje statyba. Verta išskirti suskystintų gamtinių dujų terminalo statybas Kroatijos Krke ir Rumunijos Konstancoje bei jų sujungimo tarpusavyje su terminalais Lenkijos Svinoujscyje ir Klaipėdoje planus, kas leistų visam regionui užsitikrinti dujomis, net jei kuris nors iš tų terminalų būtų užblokuotas.⁵⁴⁰ Įgyvendinus šiuos projektus iniciatyvos valstybėms turėtų pavykti sukurti vieningą energetikos rinką ir išplėsti tarpusavio ekonominius ir kultūrinius saitus.⁵⁴¹

Tačiau tai turėtų dar vieną pasekmę, apie ką mažiau kalbama viešai – Trijų Jūrų Iniciatyva leistų minėtoms valstybėms tapti mažiau priklausomoms nuo Rusijos energetinių šaltinių, mažinti Rusijos dalį tų šalių užsienio prekybos balanse, padaryti regioną labiau patrauklų Vakarų investicijoms ir taip išstumti iš regiono rusišką kapitalą bei įtaką. Tad Trijų Jūrų Iniciatyva skirta tam, kad Vidurio Europos regionas nebūtų Maskvos-Paryžiaus, Maksvos-Berlyno derybų, sandorių dalimi, bet kad tai būtų tarptautinės politikos subjektas.⁵⁴²

Labai svarbi Trijų Jūrų Iniciatyvos dalis yra JAV parama. Politiškai tai buvo pademonstruota, kai JAV prezidentas Donald Trump lankėsi Trijų Jūrų

⁵³⁹ Interviu URM darbuotojas 12.

⁵⁴⁰ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 5.

⁵⁴¹ Kamil Calus, Horia Ciurtin, Gheorghe Magheru, „The emergence of a European project. Three Summits for the Three Seas Initiative.“ New Strategy Center & Centre For Eastern Studies, 2018.

⁵⁴² Interviu Lenkijos prezidento visuomeninis patarėjas.

Iniciatyvos viršūnių susitikime Varšuvoje 2017 m. JAV rengiasi skirti 1 milijardą JAV dolerių Trijų Jūros Iniciatyvos projektams⁵⁴³ ir tikisi eksportuoti į Vidurio Europą gamtines dujas iš JAV skalūninių dujų telkinių bei šitaip išstumti iš regiono Rusijos gamtines dujas.

Kiti svarbūs dvišaliai santykiai, kurie prisidėjo prie Rusijos balansavimo – santykių su Ukraina vystymas,⁵⁴⁴ tarp kurių buvo ypač svarbi politinė parama Ukrainos euroatlantinei integracijai ir karinė parama karinės įrangos perdavimu ir instruktorių siuntimo pavidalu. Tai buvo viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl Lenkija siekė tapti Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos nenuolatine nare. Vienas iš Lenkijos kadencijos 2018-2020m. Saugumo Taryboje prioritetų buvo tarptautinės teisės stiprinimas.⁵⁴⁵ Nors apie tai nebuvo viešai kalbama, bet šis prioritetas pirmausia buvo skirtas spręsti Krymo okupacijos ir Rusijos karo prieš Ukrainą klausimams.⁵⁴⁶ Nors Varšuvos-Kijevo santykius dažnai blogindavo nesutarimai dėl istorijos, ypač Stepano Banderos vertinimo,⁵⁴⁷ nepasiant to, būtent Ukraina buvo svarbiausias Lenkijos rytų politikos prioritetas 2014-2019 m. ir netgi galima teigti, kad Lenkijos santykiai su Rusija buvo Lenkijos politikos Ukrainos atžvilgiu funkcija.⁵⁴⁸ Netgi prieš Lenkijos-Rusijos grupės sudėtingiems klausimams atnaujinimą ir inauguraciją, keleta savaičių anksčiau buvo atnaujinta Lenkijos-Ukrainos grupė sudėtingiems klausimams spręsti. Ir per pačią Lenkijos-Rusijos grupės inauguracijos ceremoniją 2017m. vasarą Varšuvoje buvo pabrėžta, kad Lenkijos-Rusijos santykiai negali vykti Lenkijos-Ukrainos santykių sąskaita.⁵⁴⁹ Kiti dvišaliai santykiai, svarbūs Lenkijai Rusijos balansavimo politikos kontekste, buvo santykiai su Rumunija ir Estija.⁵⁵⁰

⁵⁴³ Jakub Wiech, „Miliard dolarów na energetykę Trójmorza. Co kryje zapowiedź Mike’a Pompeo? [Komentarz].” *Energetyka24.com*, 2020-02-19. <<https://www.energetyka24.com/miliard-dolarow-na-energetyce-trojmorza-co-kryje-zapowiedz-mikea-pompeo-komentarz>> [Žiūrėta 2020 03 01].

⁵⁴⁴ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁵⁴⁵ TVN24.pl, „Polska rozpoczęła niestale członkostwo w Radzie Bezpieczeństwa ONZ.“ 2018-01-02. <<https://tvn24.pl/swiat/polska-rozpoczela-niestale-czlonkostwo-w-radzie-bezpieczenstwa-onz-ra803083-2320588>> [Žiūrėta 2020 03 03].

⁵⁴⁶ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁵⁴⁷ Vyriausybės-URM ekspertas 8.

⁵⁴⁸ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁵⁴⁹ Vyriausybės-URM ekspertas 8.

⁵⁵⁰ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 5.

Sudėjus JAV paramą Trijų Jūrų Iniciatyvai su 5.1 dalyje minėtu glaudžiu Lenkijos-JAV kariniu bendradarbiavimu, ima aiškėti, kad PiS ypatingai akcentuoja dvišalių santykių su JAV svarbą Rusijos balansavimo politikoje. PiS politikai supranta, kad JAV geografiškai yra patogiausia dislokuoti savo pajėgas Lenkijos teritorijoje ir kad Lenkija yra geriausiai tam pasiruošusi regiono valstybė.⁵⁵¹ Tad Lenkijos politikai 2015m.-2019m. dėjo milžiniškas pastangas bandydami pritraukti į Lenkiją maksimalų kiekį JAV kariuomenės ir ginkluotės. Užsienio reikalų ministras J.Czaputowicz netgi teigė, kad dėl agresyvaus Rusijos elgesio, JAV gali prireikti dislokuoti savo branduolines raketas Europoje ir kad Lenkija būtų gera vieta tokiam žingsniui.⁵⁵² Tokią PiS politikų laikyseną lemia jų įsitikinimas, kad JAV yra vienintelė valstybė galinti kariniu būdu pasipriešinti Rusijai⁵⁵³ ir yra suinteresuota Vidurio Europos valstybių subjektiškumo didinimu bei Rusijos įtakos mažinimu tame regione.⁵⁵⁴

Galiausiai Lenkija 2015-2019 m. vykdė Rusijos balansavimo politiką ir EU lygmeniu. Tai pasireiškė ne tik sankcijų Rusijai įvedimu ir pratęsimu ar Europos energetinės unijos idėja, bet ir kritika Vokietijos ir Rusijos „NordStream II“ projektui.⁵⁵⁵ Dėl tų pačių priežasčių ir kaip NATO plėtros atveju, Lenkija rėmė Ukrainos ir Gruzijos eurointegraciją ir angažavosi į Rytų partnerystės programą. Ši politika EU lygmeniu turėjo ir savo karinę dimensiją: 2016m. Lenkija, Čekija, Slovakija, Vengrija sukūrė Višegrado karinę grupę, ateityje planuojama, kad prie jos prisidės Kroatija ir jai bus sukurtas logistinis štabas.⁵⁵⁶ Lenkija taip pat dalyvauja 10-tyje PESCO⁵⁵⁷ programų. Prisidėdama prie Europos saugumo struktūrų kūrimo Lenkija siekė, kad jos būtų nukreiptos į teritorinę gynybą ir papildytų, bet ne dubliuotų

⁵⁵¹ Dan Goure, „Poland is becoming America’s key NATO ally.“ *Defensenews.com*, 2020-02-20.

<<https://www.defensenews.com/opinion/commentary/2020/02/20/poland-is-becoming-americas-key-nato-ally/>> [Žiūrėta 2020 03 01].

⁵⁵² UAWire.org, „Polish Foreign Minister: Warsaw supports deployment of US nuclear missiles in Europe.“ 2019-02-02. <<https://www.uawire.org/polish-foreign-minister-warsaw-supports-deployment-of-us-nuclear-missiles-in-europe>> [Žiūrėta 2020 03 01].

⁵⁵³ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 5.

⁵⁵⁴ Lenkijos prezidento visuomeninis patarėjas.

⁵⁵⁵ Šis dujotiekis eitų paraleliai su „NordStream I“, kuris jungia Rusiją su Vokietiją per Baltijos jūrą.

⁵⁵⁶ The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2020*, 78.

⁵⁵⁷ PESCO (angl. *Permanent Structured Cooperation*) – EU programa, skirta karinio bendradarbiavimo, ypač ginkluotės gamyboje, tarp valstybių narių skatinimui.

NATO struktūras.⁵⁵⁸ Pagal Lenkijos sprendimų priėmėjų požiūrį, tokia EU gynybinė politika turėtų taip pat prisidėti prie Rusijos galios balansavimo.

Apibendrinant galima teigti, kad 2014-2019 m. Lenkija susidūrė su žymiai stipresniais sisteminiais veiksniais nei 2001-2005 m., 2005-2007 m., 2007-2013 m. Rusijos grėsmė Lenkijai išaugo, o sąlygos įtraukimo politikos vykdymui tapo dar labiau nepalankesnės nei jos buvo anksčiau. Kitaip nei ankstesniais atvejais, Lenkija 2014m.-2019m. Rusijos atžvilgiu vykdė balansavimo politiką be bandymų tuo pačiu metu ir įtraukti Rusiją. Tad, pagal grafiką 2 2014-2019 m. nepriklausomo ir priklausomo kintamojo reikšmės pakito. Reikėtų patikrinti, ar pasitvirtino, kuri nors iš hipotezių 2014-2019 m. ir ar tarpinių kintamųjų reikšmės 2014-2019 m. buvo kitokios nei 2001-2005 m., 2005-2007 m., 2007-2013 m.

5.3 Veiksniai lėmę Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu 2014-2019 m.

Sekant sisteminės procesų analizės logika, pristatyta 1.2 dalyje, hipotezės turi būti priimtos arba atmestos lyginant empirinę medžiagą su prognozėmis, numatančiomis, ką turėtų rodyti empiriniai duomenys hipotezių pasitvirtinimo ir nepasitvirtinimo atvejais. Hipotezės yra patvirtinamos arba atmetamos priklausomai nuo to, su kuria prognoze labiau sutapo empiriniai duomenys.

Hipotezė 1

Lenkijos santykių su Rusija 2005-2007 m. atveju hipotezė 1 gali būti priimta, jei duomenys rodytų, kad to meto Lenkijos užsienio politikos sprendėjai suvokė, kad Lenkija norėdama pasiekti tam tikrų tikslų santykiuose su Vakarų valstybėmis ir/arba pagerinti savo pozicijas EU ir NATO bei Lenkijos reputaciją tose institucijose, dėl to privalėjo vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu. Jei iš duomenų aiškėtų, kad Lenkija priėmė sprendimus santykiuose su Rusija nesvarstydama, kokias tai turėtų pasekmes Lenkijos santykiams su Vakarų valstybėmis ir jos pozicijai EU ir NATO, nesibaiminant, kad tam tikri sprendimai santykiuose su Rusija galėtų pakenkti Lenkijos santykiams su Vakarų valstybėmis, tuomet hipotezę 1 reikėtų atmesti.

Lenkijos politikai ir diplomatai pastebėjo, kad po Rusijos-Ukrainos karo ir Krymo okupacijos, Vakarų politikai suprato, kad Rusijos-Gruzijos

⁵⁵⁸ The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2020*, 78.

karas 2008 m. nebuvo atsitiktinumas ir visus šiuos įvykius jungė tikslinė Rusijos strategija. Tarp Vakarų valstybių sprendimų priėmėjų atsirado supratimas, kad Rusijos negalima traktuoti taip pat, kaip bet kurią Europos šalį.⁵⁵⁹ Lenkiją su Vakarais vienijo bendras interesas, kad Rusija jaustų neigiamas pasekmes už savo pastaraisiais metais atliktus veiksmus: Krymo okupaciją, karą prieš Ukrainą, kišimąsi į rinkimus Vakarų demokratinėse valstybėse, cheminio ginklo naudojimą Jungtinės Karalystės teritorijoje.⁵⁶⁰ Ta Vakarų pagrindinių valstybių politika Rusijos atžvilgiu tapo vieninga ir sutapo su esminiais Lenkijos tikslais – Rusijos politinės ir karinės galios balansavimu.⁵⁶¹ Lenkijai nebereikėjo niekam įrodinėti, kad jos pozicija Rusijos atžvilgiu „nėra rusofobiška.“⁵⁶² Dėl to Lenkijai nebeliko poreikio gerinti savo reputaciją Vakarų valstybėse bandant normalizuoti santykius su Rusija⁵⁶³ ir tuo tikslu vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu. Taigi galima teigti, kad 2014-2019 m. hipotezė 1 nepasitvirtino.

Galima teigti, kad tarptautinis kontekstas – Krymo okupacija, karas prieš Ukrainą, Skripalio nunuodijimas, kibernetinės atakos, kišimasis į rinkimus Vakarų Europoje ir JAV – buvo veiksnys, kuris riboja Lenkijos galimybes vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu. Pačioms Vakarų valstybėms per visą 2014m.-2019 m. laikotarpį buvo sunku vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu, nes „kitoje pusėje buvo partneris, kuris negalėjo padaryti nei vieno žingsnio atgal.“⁵⁶⁴ Galiausiai, jei Lenkija ir būtų sugalvojusi didelį projektą, skirtą įtraukti Rusiją, ji viena, be Vakarų valstybių paramos, būtų pernelyg silpna jį įgyvendinti,⁵⁶⁵ kas atitinka jos vidutinės galios statusą Europos tarptautinėje sistemoje.

Be to, net jeigu ir atsirasdavo balsų EU viduje raginančių švelninti politiką Rusijos atžvilgiu, į juos nebūdavo atsižvelgiama, nes tai padarius, o Maskvai nepakeitus savo elgesio, būtų suduotas smūgis EU reputacijai, minkštajai galiai ir sukurtų prielaidas Rusijai užsiimti provakatyviais ir agresyviais veiksmais prieš kitas valstybes. O papildomų argumentų prieš EU

⁵⁵⁹ Interviu URM darbuotojas 12; Interviu Lenkijos prezidento visuomeninis patarėjas.

⁵⁶⁰ Interviu URM darbuotojas 12.

⁵⁶¹ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 5.

⁵⁶² Interviu Lenkijos prezidento visuomeninis patarėjas.

⁵⁶³ Ibid.

⁵⁶⁴ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7; Lenkijos prezidento visuomeninis patarėjas.

⁵⁶⁵ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

politikos švelninimą pateikdavo pati Rusija, pavyzdžiui, Sergėjaus Skripalio nunuodijimu arba Ukrainos karinių laivų užgrobimu Kerčės sąsiauryje 2018m.⁵⁶⁶

Tad Vakarų valstybių požiūris į Rusijos politiką ir situacijos vertinimas visiškai sutapo su Lenkijos požiūriu. Skyrėsi nebent vertinimas, ką reikėtų daryti, ypač su Vokietija, kuri manė, kad reikėtų bandyti įtraukti Rusiją, jog ši pakeistų savo politiką. Taip pat Lenkijos politikai ir diplomatai fiksavo didelį Vakarų kompanijų spaudimą Vokietijos, Prancūzijos, Italijos vyriausybėms gerinti santykius su Rusija.⁵⁶⁷ Tarp Lenkijos politikų egzistavo tam tikras nerimas, ypač atsižvelgus į JAV prezidento D. Trump politiką ir JAV nesutarimus su Vokietija dėl „NordStream II“, kad tai gali privesti prie Vakarų politikos Rusijos atžvilgiu sušvelnėjimo, bet kol tai nevyko, Lenkija laikėsi savo balansavimo strategijos Rusijos atžvilgiu⁵⁶⁸ ir nematė reikalo tai keisti.

Nors tarp Lenkijos politikų ir diplomatų buvo pastebimas tam tikras Lenkijos vaidmens sumažėjimas EU po 2016 m., prasidėjus konfliktams su Europos Komisija dėl teisės viršenybės ir teismų reformos Lenkijoje, tai niekaip nepaveikė EU politikos Rusijos atžvilgiu ir Lenkijos vaidmens joje. Kita vertus, nėra visiškai atmetama galimybė, kad ateityje, Vakarams kaip nors nusprendus keisti savo poziciją Rusijos atžvilgiu, minėtos problemos su Europos Komisija gali sutrukdyti Lenkijai tam pasipriešinti ir paveikti EU politiką Rusijos atžvilgiu Lenkijai norima linkme. Jau dabar kartais Lenkija šiais klausimais perduoda iniciatyvą Baltijos šalims, nes jos yra patikimesnės Briuselio perspektyvoje.⁵⁶⁹

Taigi Lenkijos politika Rusijos atžvilgiu 2014-2019 m. atitiko hipotezės 1 atmetimo prognozę ir ji šiuo atveju nepasitvirtino.

Hipotezė 2

Lenkijos santykių su Rusija 2014-2019 m. atveju, hipotezė 2 turėtų būti priimta, jei empiriniai duomenys rodytų, kad Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai manė, kad buvo įmanoma pakeisti Rusijos intencijas Lenkijos atžvilgiu ir pagerinti Lenkijos reputaciją tarp Rusijos politikų ir diplomatų, o tam galėtų pasitarnauti Lenkijos vykdoma įtraukimo politika,

⁵⁶⁶ Interviu URM darbuotojas 12.

⁵⁶⁷ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7; Lenkijos prezidento visuomeninis patarėjas.

⁵⁶⁸ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁵⁶⁹ Ibid.

kurią reikėtų įgyventinti. Hipotezė 2 turėtų būti atmesta, jei iš duomenų paaiškėtų, kad Lenkijos užsienio politikos sprendėjai priimdami sprendimus santykiuose su Rusija ir, vykdydami politiką jos atžvilgiu, neatsižvelgė į Rusijos intencijas ir neturėjo jokių ketinimų jas keisti arba iš viso negalvojo, kad yra įmanoma kaip nors paveikti Rusijos intencijas Lenkijos atžvilgiu.

Lenkijos užsienio politikos sprendėjai manė, kad Rusija siekė atkurti savo įtakos zoną, kuri aprėptų buvusios SSRS teritoriją ir kurios vakarinė riba eitų maždaug ties Vakarinio Bugo upės riba. Tuo tarpu Vidurio Europa, į kurią pagal Rusijos matymą įėjo ir Lenkija, turėjo sudaryti buferinę zoną tarp Vakarų Europos ir Rusijos įtakos sferos.⁵⁷⁰ Tam tikslui pasiekti jai buvo esminės 4 šalys – Prancūzija, Vokietija, Ispanija, Italija, su kuriomis Rusija siekė plėtoti dvišalius santykius. Likusios šalys Europoje Rusijai nesiskaitė, o EU kaip tarptautinių santykių subjektas Rusijai neegzistavo. Lenkija geriausiu atveju tegalėjo būti kliuviniu Rusijai susitarti su minėtomis valstybėmis ir dėl to Rusija stengėsi izoliuoti Lenkiją Europoje.⁵⁷¹ Ekonominiai santykiai su Rusija Lenkijos diplomatų ir politikų buvo traktuojami kaip Rusijos instrumentas, kuriuo ji gali šantažuoti Lenkiją.⁵⁷²

Todėl Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjams atrodė, kad Lenkija iš esmės neturėjo jokių galimybių pakeisti Rusijos politiką jos atžvilgiu ir Lenkijos santykių su Rusija pagerėjimas priklausė išskirtinai nuo Rusijos veiksmų ir pastangų.⁵⁷³ Lenkija buvo atvira pokalbiams, bet Rusija turėjo padaryti pirmuosius žingsnius, kad įrodytų, jog pasikeitė jos elgesys.⁵⁷⁴ Bet per visą 2014-2019 m. laikotarpį Rusija nerodė jokių intencijų gerinti santykių su Lenkija.⁵⁷⁵

Tokia Rusijos pozicija buvo matoma net ir smulkesniuose, grynai dvišaliuose Lenkijos-Rusijos klausimuose. Pavyzdžiui, Rusija nerodė net praktiniam lygmeny noro atkurti bevizį režimą tarp Kaliningrado srities ir Lenkijos.⁵⁷⁶ Kitas pavyzdys – 2018 m. vasarą nutikęs įvykis, kai Lenkijos-Rusijos dialogo ir susitaikymo centro vicedirektorius buvo pakviestas į Kaliningrado srityje vykstantį vaikų futbolo turnyrą, kurį organizavo tas pats

⁵⁷⁰ Interviu Lenkijos prezidento visuomeninis patarėjas.

⁵⁷¹ Interviu Lenkijos prezidento visuomeninis patarėjas.

⁵⁷² Ibid.

⁵⁷³ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁵⁷⁴ Interviu URM darbuotojas 12; Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁵⁷⁵ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁵⁷⁶ Ibid.

centras, bet vicedirektorius nebuvo įleistas į Kaliningrado sritį, nes paaiškėjo, kad Rusijos Federalinė Saugumo Tarnyba jį įtraukė į asmenų sąrašą, kuriems neleidžiama atvykti į Rusiją.⁵⁷⁷

Pagrindinė Lenkijos-Rusijos grynai dvišalė problema per visą 2014-2019 m. laikotarpį buvo nesutarimai dėl sovietinių paminklų nukelinėjimo Lenkijoje.⁵⁷⁸ 2016 m. Lenkijos parlamentas priėmė taip vadinamą „dekomunizacijos“ įstatymą, kuris numatė prievolę Lenkijos savivaldybėms iš viešų erdvių pašalinti simbolius ir pavadinimus, kurie šlovina totalitarinius režimus, tarp kurių yra įtrauktas ir Lenkijos 1944-1989 m. komunistinis režimas. Tai reiškė įpareigojimą pakeisti viešų įstaigų (mokyklų, ligoninių, meno įstaigų ir t.t.), tiltų, gatvių pavadinimus, šalinti paminklus viešų vietų, bet tuo pačiu gerbiant kapavietes ir privačią nuosavybę.⁵⁷⁹ Lenkijoje nebuvo šalinami paminklai kokiu nors būdu susiję su sovietų karių kapinėmis arba kurie yra įtraukti į kultūrinio paveldo sąrašą, arba kurie turi mokslinę arba edukacinę reikšmę, arba kurie nėra eksponuojami viešojoje vietoje.

Rusija į tai sureagavo griežtai, teigdama, kad Lenkija niekina sovietinių karių kapus ir klastoja istoriją.⁵⁸⁰ Rusija tiek vidaus, tiek tarptautinėje žiniasklaidoje nuolatos kaltino Lenkiją rusofobija ir sovietinių karių kapų niekinimu. Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai matė, kad Rusija iš vienos pusės teigė esanti atvira dialogui, bet tuo pačiu aiškino, kad su Lenkija bus galima bendrauti tik tada, kai pasikeis jos požiūris į sovietų karių kapus. Lenkija nematė reikalo nieko keisti, nes ji užsiiminėjo sovietinių paminklų nukėlimu, ne sovietinių kareivių kapinėmis,⁵⁸¹ bet Rusija bet kokių paminklų pajudinimą iš karto interpretuodavo kaip istorijos klastojimą.⁵⁸² Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai manė, kad tai yra daroma sąmoningai ir tyčia, kad Lenkiją galima būtų pristatyti tarptautinėje erdvėje kaip antirusišką ir „rusofobišką“ valstybę. Rusijos atstovai tai darė su tokiau

⁵⁷⁷ Interviu URM darbuotojas 12; Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7; Dziennik Gazeta Prawna „Wiceszef Centrum Dialogu i Porozumienia niewpuszczony do Rosji.“ 2018-09-08. <<https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1249342,lukasz-adamski-niewpuszczony-do-rosji.html>> [Žiūrėta 2020 03 05].

⁵⁷⁸ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁵⁷⁹ Leszek Jaworski, Magdalena Nizolek, „Jakie zmiany wprowadza ustawa dekomunizacyjna? [KOMENTARZ].“ *Dziennik Gazeta Prawna*, 2018-01-24. <<https://serwis.gazetaprawna.pl/samorzad/artykuly/1099437,jakie-zmiany-wprowadza-ustawa-dekomunizacyjna.html>> [Žiūrėta 2020 03 05].

⁵⁸⁰ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁵⁸¹ Interviu URM darbuotojas 12.

⁵⁸² Interviu URM darbuotojas 12; Vyriausybės-URM ekspertas 8.

užsispyrimu, kad Lenkijos užsienio politikos sprendėjams buvo sunku tikėtis pakeisti Rusijos politiką Lenkijos atžvilgiu.⁵⁸³

Būtent šiam nesutarimui dėl Lenkijos „dekomunizacijos“ įstatymo interpretacijos spręsti buvo skirti 5.2 dalyje minėti reti Lenkijos bandymai įtraukti Rusiją 2014-2019 m. Kitas tokios politikos pavyzdys buvo J. Czaputowicz ir Rusijos ambasadoriaus Lenkijoje Sergėjaus Andriejevo susitikimas 2018m. vasarį, kurį iniciavo Rusijos pusė. Jo metu ministras iškėlė Smolensko aviakatastrofos nuolaužų grąžinimo ir paminklo aukoms pastatymo klausimus bei „išreiškė pasirengimą atblokuoti dvišalius santykius tam tikrose srityse, pabrėždamas būtinybę modifikuoti kalbėjimą ir atsisakyti negatyvaus naratyvo.“⁵⁸⁴ Tai reiškė, kad Lenkija, kaip ir likusios EU valstybės, turi daug dvišalių problemų su Rusija, bet Maskva sugeba su kitomis EU valstybėmis apie tas problemas diskutuoti normaliai. Tuo tarpu Lenkijos atveju nuolatos iškeliamas rusofobijos motyvas, kaltinimai antirusiškais veiksmais ir Rusija nenori normaliai kalbėti apie dvišales problemas.⁵⁸⁵

Dėl to pačių priežasčių Lenkijos užsienio reikalų ministerija suorganizavo vizitą Rusijos žurnalistams iš pagrindinių Rusijos laikraščių („Kommiersant“, „Rossijskaja Gazeta“, „Izvestje“, taip pat žurnalistams iš Smolensko bei Kaliningrado laikraščių), rašantiems apie Lenkiją, kurio metu jie susitiko su Lenkijos užsienio reikalų ministerijos, Tautinės atminties instituto atstovais, lankėsi sovietinių karių kapinėse Varšuvoje, Gdanske, Elbinge, Lenkijos-Rusijos dialogo ir susitaikymo centre bei Lenkijos istorijos muziejuje. Bet net ir šiuo atveju Lenkijos užsienio politikos sprendėjai nemanė, kad šie žurnalistai galėtų pristatyti Lenkijos poziciją: geriausiu atveju buvo tikimasi Rusijos žurnalistų tono sušvelninimo.⁵⁸⁶ Lygiai dėl to paties buvo bandoma atkurti ir Lenkijos-Rusijos grupę sudėtingiems klausimams tirti. Bet ir šioje vietoje nebuvo tikimasi, kad tai bent kiek pakeis Rusijos požiūrį į Lenkiją.⁵⁸⁷ geriausiu atveju tai galėtų bent kažkiek sumažinti įtampą,⁵⁸⁸ tačiau jos nepašalinti.

⁵⁸³ Interviu URM darbuotojas 12.

⁵⁸⁴ Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, „Archiwum.“ 2018-02-07. <https://www.msz.gov.pl/p/msz_pl/aktualnosci/wiadomosci/spotkanie_ministra_czaputowicza_z_ambasadorem_rosji> [Žiūrėta 2020 03 02].

⁵⁸⁵ Interviu URM darbuotojas 12.

⁵⁸⁶ Ibid.

⁵⁸⁷ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁵⁸⁸ Vyriausybės-URM ekspertas 8.

Prie to reikia pridėti, kad Rusijos veiksmai prieš Ukrainą padėjo Lenkijai įsisąmoninti kaip tik naujas grėsmes, kylančias iš Rusijos. Viena iš jų yra dezinformacija, kuri anksčiau buvo traktuojama atsainiai.⁵⁸⁹ Pavyzdžiui, 2018m. sausį Ukrainos informaciniuose portaluose pasirodė melaginga naujiena, kad Lenkija būdama Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos nenuolatine nare, pateikė joje rezoliuciją, kuri turėtų pripažinti Voluinės žudynes 1943-1944 m. genocidu ir pasmerkti Ukrainos valdžią, kuri neva toleruoja neonacistines organizacijas ir istoriškai reabilituoja nacių kolaborantus.⁵⁹⁰ Prie tokių naujai įsisąmonintų grėsmių iš Rusijos pusės dar galima pridėti ir kibernetinį saugumą.⁵⁹¹ Tokia patirtis tik įtvirtino Lenkijos užsienio politikos sprendėjų įsitikinimą, kad Rusija yra nestabilumo ir grėsmių šaltinis ir kad šansai tą pakeisti yra beveik nerealūs.

Todėl galima teigti, kad Lenkijos politika Rusijos atžvilgiu 2014m.-2019m. buvo priešinga hipotezės 2 pritarimo prognozei ir dėl to ji šiuo atveju yra atmetama.

Hipotezė 3

Kad Lenkijos santykių su Rusija 2014-2019 m. atveju pasitvirtintų hipotezė 3, duomenys turi rodyti, kad Lenkijos vidaus politikoje tuo metu egzistavo interesų grupės, suinteresuotos, kad Lenkija vykdytų įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu, kad jos siektų paveikti Lenkijos politiką ir Lenkijos užsienio politikos sprendėjai atsižvelgtų į tų interesų grupių spaudimą, nes kitu atveju tos grupės galėtų juos nušalinti nuo valdžios arba neprileisti prie priemonių, būtinų politikos Rusijos atžvilgiu vykdymui. Hipotezė 3 turėtų būti atmesta, jei duomenys rodytų, kad Lenkijos užsienio politikos sprendėjai priimdami sprendimus santykiuose su Rusija ir, vykdydami politiką jos atžvilgiu, nekreipė dėmesio į tokių potencialių interesų grupių veiklą.

Tarp visų Lenkijos partijų, ypač parlamentinių, 2014-2019 m. egzistavo konsensusas dėl politikos Rusijos atžvilgiu. Visos partijos suprato, kad Rusija turi pajaušti neigiamas savo veiksmų pasekmes, kad parama Ukrainai yra Lenkijos nacionalinis interesas ir kad Rusija kelė egzistencinę grėsmę

⁵⁸⁹ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁵⁹⁰ Interviu URM darbuotojas 12; Krzysztof Janiga, „Fake News na Ukrainie: Polska chce w RB ONZ uznanie rzeci wołyńskiej za ludobójstwo.” *Kresy.pl*, 2018-01-26. <<https://kresy.pl/wydarzenia/regiony/ukraina/fake-news-ukrainie-polska-chce-rb-onz-uznanie-rzezi-wozynskiej-ludobojstwo/>> [Žiūrėta 2020 03 02].

⁵⁹¹ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

Lenkijai,⁵⁹² netgi visam regionui ir Europai.⁵⁹³ Be to, santykiai tarp premjero M. Morawieckio ir prezidento A. Dudos per visą laikotarpį išliko geri, be to, J. Czaputowicz palaiko nuolatinius kontaktus su Lenkijos prezidento kanceliarijos vadovu Krzysztofu Szczerskiu. Galima nebent išskirti 2016-2017 m. vykusį konfliktą tarp tuometinio Lenkijos gynybos ministro Antoni Macierewicz ir A. Dudos dėl nominacijų ir postų dalybų Lenkijos kariuomenėje,⁵⁹⁴ bet jis neatsiliepė Lenkijos politikai Rusijos atžvilgiu. Taigi netgi paties PiS viduje nebuvo jokių didelių nesutarimų dėl politikos Rusijos atžvilgiu.⁵⁹⁵ Tokio pločio konsensusas tarp Lenkijos politikos labai mažino galimybes bet kokioms interesų grupėms padaryti poveikį Lenkijos užsienio politikai Rusijos atžvilgiu.

Nepaisant to, 2014-2019 m. laikotarpiu galima išskirti tam tikras interesų grupes, kurios bandė pakreipti Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu nuo balansavimo link įtraukimo. Pirmiausia, tai buvo keletas marginalesnių politikų, daugiausia iš kraštutinės dešinės, kurie ragino atnaujinti bendradarbiavimą su Rusija: seimo narys Kornelis Morawiecki, priklausęs partijai „Kukiz 15“, 2014-2018 m. Europos Palramento narys, Janusz Korwin-Mikke iš kraštutinės dešinės partijos „KORWiN.“⁵⁹⁶ Prie jų reikėtų pridėti Pamario ir Varmijos-Mozūrijos vaivadijų politikus bei jose esančių savivaldos institucijų politikus, kurie spaudė centrinę valdžią atkurti bevizį režimą su Kaliningrado sritimi.⁵⁹⁷ Bet šie bandymai neturėjo jokios įtakos Lenkijos priimamiems sprendimams santykiuose su Rusija.⁵⁹⁸

Iš ekonominės sferos labiausiai nepatenkinti Lenkijos politika Rusijos atžvilgiu buvo Lenkijos žemdirbiai, ypač dėl Rusijos įvesto žemės ūkio produktų embargo. Daliai iš jų pavyko persiorientuoti į kitas rinkas, tačiau dalis patyrė nemenkus nuostolius dėl Rusijos embargo. Tačiau Lenkijos valdžia nesiruošė dėl to keisti savo politikos Rusijos atžvilgiu.⁵⁹⁹ Taip pat ir likęs Lenkijos verslas diversifikavosi ir, pavyzdžiui, nedarė spaudimo dėl

⁵⁹² Ibid.

⁵⁹³ Lenkijos prezidento visuomeninis patarėjas.

⁵⁹⁴ Łukasz Woźnicki, „Prezydent Duda: Macierewicz stosuje ubeckie metody.“ *Wyborcza.pl*, 2017-11-16. <<https://wyborcza.pl/7,75398,22657106,prezydent-duda-macierewicz-stosuje-ubeckie-metody.html>> [Žiūrėta: 2020 03 09].

⁵⁹⁵ Lenkijos prezidento visuomeninis patarėjas.

⁵⁹⁶ Interviu URM darbuotojas 12; Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁵⁹⁷ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁵⁹⁸ Interviu URM darbuotojas 12; Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁵⁹⁹ Interviu URM darbuotojas 12.

bevizio režimo su Kaliningrado sritimi grąžinimo. Taigi dalies Lenkijos ūkininkų nepasitenkinimas nebuvo pakankama priežastis, galėjusi priversti Lenkijos vyriausybę 2014-2019 m. švelninti savo politiką Rusijos atžvilgiu.

Interesų grupių potencialaus poveikio Lenkijos užsienio politikos kontekste, verta išskirti dar vieną faktorių. Po Krymo invazijos Lenkijos visuomenėje manančių, kad Lenkijos nepriklausomybė buvo pavojuje pakilo nuo 15% iki 50%, nuo to laiko, t.y. maždaug nuo 2015m., ta dalis stabilizavosi ties 40%.⁶⁰⁰ Tokioje situacijoje, kai vienas kaimynas užpuola kitą Lenkijos kaimyną visuomenėje natūraliai kyla susirūpinimas ir tai verčia demokratines vyriausybės reaguoti, kad užtikrintų ir nuramintų savo elektoratą.⁶⁰¹ Taigi bet koks bandymas vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu 2014m.-2019m., būtų pernelyg rizikingas ir politiškai kainuojantis bet kokiam Lenkijos politikui.⁶⁰² Lygiai taip pat jokia potencialiai prorusiška partija Lenkijoje 2014m.-2019m. neturėjo jokių šansų laimėti rinkimų ar juose gerai pasirodyti.⁶⁰³

Tad galima teigti, kad 2014-2019 m. laikotarpiu hipotezė 3 nepasitvirtino – nebuvo jokių vidaus politikos veikėjų ar interesų grupių, kurios norėjo, kad Lenkija vykdytų įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu ir kurios turėtų pakankamą galią priversti Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjus vykdyti jų preferuojamą politiką Rusijos atžvilgiu. Galima netgi teigti priešingai, kad egzistavo interesų grupės, kurios reikalavo iš Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjų vykdyti balandavimo politiką Rusijos atžvilgiu. Labiausiai pasižymėjo viešoji nuomonė, iš kurios kilo didžiausias tokios pobūdžio spaudimas. Ši situacija visiškai prieštarauja hipotezės 3 patvirtinimo prognozei, dėl to ji turi būti atmesta.

Hipotezė 4

Hipotezės 4 pritarimui turėtų aiškėti, kad 2014-2019 m. PO arba PiS politikams atrodė, kad įtraukimo politika Rusijos atžvilgiu yra būtina norint išlaikyti savo rinkėjų palaikymą ir įtraukimo politika yra vienas iš esminių bruožų, per kuriuos PO ar PiS privalo pabrėžti savo išskirtinumą Lenkijos vidaus politinėje scenoje. Hipotezė 4 turėtų būti atmesta, jei paaiškėtų, kad įtraukimo politika Rusijos atžvilgiu nebuvo svarbi PO ar PiS partijos

⁶⁰⁰ The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2020*, 77.

⁶⁰¹ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁶⁰² Ibid.

⁶⁰³ Interviu Lenkijos prezidento visuomeninis patarėjas; Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

rinkėjams ir kad santykiai su Rusija nebuvo ginčų objektas tarp Lenkijos partijų, per kurį yra apibrėžiami jų skirtingumai.

Kaip minėta aukščiau, po Krymo aneksijos nebeliko didelių skirtumų tarp PO ir PiS dėl politikos Rusijos atžvilgiu. Skiriasi nebent vienas kitas akcentas, bet esmė lieka ta pati.⁶⁰⁴ Rusiją reikia balansuoti, apie įtraukimą galima kalbėti tik tuomet, kai Rusija pakeis savo elgesį tarptautinėje politikoje. Esant tokiam sutarimui vienai ar kitai partijai arba politiniam veikėjui gali kilti pagunda pabandyti išsiskirti rodant kitokią poziciją Rusijos atžvilgiu.⁶⁰⁵ Pavyzdžiui prieš 2015m. parlamento rinkimus PSL priėmė rezoliuciją, kuri ragino atšaukti ekonomines sankcijas Rusijai ir palikti tik politines, nes kitu atveju labai smarkiai nukentėtų Lenkijos ūkininkai.⁶⁰⁶

Kitas pavyzdys įvyko 2018 m. per Lenkijos savivaldos rinkimų kampaniją. Jos metu tuometinis PO lyderis Grzegorz Schetyna lankydamasis Elbinge, Varmijos-Mozūrų vaivadijoje, pareiškė, kad PO sugrįžus į valdžią bus sugrąžintas bevizis režimas su Kaliningrado sritimi ir atkurti normalūs, kaimyniški santykiai su Rusija.⁶⁰⁷ Minėtą G. Schetynos išsireiškimą galima traktuoti kaip bandymą įsiteikti Elbingo gyventojams prieš rinkimus, kurie neteko progos įsigyti tam tikrų pigesnių prekių Kaliningrado srityje, pavyzdžiui, tabako arba degalų.⁶⁰⁸

Nors ši kritika dėl bevizio režimo su Kaliningrado sritimi nutraukimo iš PO ir su ja susijusių žmonių gan dažnai atsikartodavo,⁶⁰⁹ PiS šią kritiką ignoruodavo ir tai neturėjo įtakos sprendimams santykiuose su Rusija. Be minėtų saugumo argumentų, PiS politikai taip pat pabrėždavo, kad Lenkijos Varmijos-Mazūrų ir Pamario vaivadijų ekonominis vystymasis negali priklausyti nuo Kaliningrado srities, t.y. nuo Rusijos. Į pagalbą jiems pirmiausia turi ateiti Lenkijos vyriausybė. Bet be šių dviejų atvejų, Rusijos

⁶⁰⁴ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁶⁰⁵ Ibid.

⁶⁰⁶ Dziennik Gazeta Prawna, „PSL chce zniesienia unijnego embargo wobec Rosji. „Najbardziej trącą polscy rolnicy”.“ 2016-04-02. <<https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/932038,psl-chce-zniesienia-unijnego-embarga-wobec-rosji.html>> [Žiūrėta 2020 03 03].

⁶⁰⁷ Do Rzeczy, „Schetyna: Wróćmy do normalnych relacji sąsiedzkich z Rosją.” 2018-09-20. <<https://dorzeczy.pl/kraj/77724/Schetyna-Wrocimy-do-normalnych-relacji-sasiedzkich-z-Rosja.html>> [Žiūrėta 2020 03 02].

⁶⁰⁸ Interviu URM darbuotojas 12.

⁶⁰⁹ Pavyzdžiui, Andrzej Brzeziecki, „Rozmowa z Katarzyną Pełczyńską-Nałęcz. Gry wrogość wystarcza.” *Nowa Europa Wschodnia*, nr. 5, 2019, 49.

tema buvo marginali visose rinkiminėse kampanijose 2014-2019 m. ir tai nedarė jokios įtakos priimamiems sprendimams užsienio politikoje Rusijos atžvilgiu.⁶¹⁰

Šalia to reikia pridėti du faktorius, kurie turėjo poveikį PiS partinei tapatybei ir riboją PiS politikų galimybes vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu. Pirma, vienas iš esminių trukdžių neleidusių Lenkijai vykdyti politinį dialogą su Rusija, buvo 4 skyriuje aprašytos Smolensko aviakatastrofos padariniai.⁶¹¹ Rusija per visą 2014-2019 m. laikotarpį negrąžino Lenkijai nei lėktuvo nuolaužų, nei juodųjų dėžių. Programoje, skirtoje 2015 m. parlamento rinkimams, PiS teigė, kad sieks objektyviai išsiaiškinti aviakatastrofos priežastis ir atlikti naują, nešališką tyrimą.⁶¹² To neįmanoma padaryti nesusigražinus į Lenkiją lėktuvo nuolaužų arba negavus atviros prieigos prie lėktuvo nuolaužų Smolensko oro uoste, kur jos iki šiol yra saugomos. Rusija iki šiol atsisako tiek grąžinti lėktuvo nuolaužas, tiek leisti jas apžiūrėti Lenkijos prokurorams. Be to, Rusija neleidžia Lenkijai aviakatastrofos vietoje pastatyti paminklą jos aukoms.⁶¹³ Nors po 2018m. balandžio, kai įvyko paskutinis mėnesinis Smolensko aviakatastrofos atminimo maršas, šio įvykio reikšmė Lenkijos vidaus politikoje sumažėjo, ji vis tiek lieka kliuviniu PiS vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu, ypač atsižvelgus į tai, kad PiS savo atminties politikoje labai didelį vaidmenį skiria katastrofoje žuvusiam prezidentui L. Kaczyńskiui.⁶¹⁴ Įtraukimo politika Rusijos atžvilgiu, be jokio ženklesnio progreso Smolensko aviakatastrofos tyrime, dalies PiS rinkėjų būtų traktuota kaip išdavystė ir tai galėtų paskatinti už juos nebalsuoti už PiS rinkimuose.

Kitas faktorius, ribojęs 2014-2019 m. Lenkijos užsienio politikos sprendimų galimybes vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu, buvo dažna kritika iš Lenkijos žiniasklaidos, publicistų ir dalies opozicijos, ypač iš PO politikų, kad PiS savo teismų reforma, vykdoma politika Lenkijos valstybiniame radijuje ir televizijoje „putinizuoja Lenkiją.“⁶¹⁵ Esą PiS politika

⁶¹⁰ Interviu Vyriausybės-URM ekspertas 7.

⁶¹¹ Interviu URM darbuotojas 8.

⁶¹² Prawo i Sprawiedliwość, „Program Prawa i Sprawiedliwości 2014.” 2014.

⁶¹³ Interviu URM darbuotojas 12.

⁶¹⁴ Andrzej Stankiewicz, „Pierwsza, ostatnia rodzina.“ *Tygodnik Powszechny*, nr. 33, 2019.

⁶¹⁵ Newsweek.pl, „BBC: Czy w Polsce naprawdę następuje „putinizacja”?” 2016-01-21. <<https://www.newsweek.pl/swiat/putinizacja-polski-czy-pis-naprawde-doprowadza-do-putinizacji-polski/xblsqjk>> [Žiūrėta 2020 03 09]; Artur Bartkiewicz,

teisėsaugoje, žiniasklaidoje, švietime, kultūroje ir naudojama retorika vis labiau panašėjo į Rusijos autoritarinio režimo vykdomą politiką ir V. Putino naudojamus diskursus, argumentacijas ir vis labiau tolo nuo EU priimtų standartų. Jeigu PiS 2015-2019 m. būtų vykdęs įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu, tai būtų sustiprinę jų oponentų, ypač PO, argumentus, kad jie seka kontraversiško Vengrijos premjero Viktoro Orbáno pėdomis, kuris Vengrijoje kuria „neliberalią“ demokratiją ir palaiko gerus santykius su V. Putinu. Atsiradus tokiai argumentacijai, nesunku būtų įrodyti, kad PiS veda Lenkiją toliau nuo Europos, o tai jau apsunkintų galimybes laimėti rinkimus. Pavyzdžiui, Lenkijos opozicija sugebėjo gerai pasirodyti per 2018 m. savivaldos rinkimus didžiuosiuose miestuose, nes ji sugebėjo pasinaudoti sukurta Lenkijos išstojimo iš EU – „Polexit“ – grėsme.⁶¹⁶

Tad galima teigti, kad 2014-2019 m. nepasitvirtino ir hipotezė 4 – Lenkijos vidaus politikoje nebuvo jokių paskatų, kurios ragintų valdančiąją partiją vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu, o tai sutampa su hipotezės 4 atmetimo prognoze. Panašiai kaip ir hipotezės 3 atveju, Lenkijos vidaus politikoje egzistavo faktoriai, kurie veikė PiS partinę tapatybę priešinga kryptimi, t.y., dar labiau skatino vykdyti balansavimo politiką Rusijos atžvilgiu.

„Rostowski: Putinizacja Polski? Nie dziwię się.” *Rzeczpospolita*, 2016-01-11. <<https://www.rp.pl/Polityka/160119947-Rostowski-Putinizacja-Polski-Nie-dziwie-sie.html>> [Žiūrėta 2020 03 09]; Jakub Majmurek „Putinizacja PIS-u.“ *Krytyka Polityczna*, 2017-08-01. <<https://krytykapolityczna.pl/kraj/jakub-majmurek-putinizacja-pis-u/>> [Žiūrėta 2020 03 09].

⁶¹⁶ Dziennik Gazeta Prawna, „Kaczyński: Wielu mieszkańców dużych miast zostało okłamanym, że PiS przygotowuje Polexit.” 2018-10-28. <<https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1323263,kaczynski-to-manipulacja-ze-pis-przygotowuje-polexit.html>> [Žiūrėta 2020 03 09].

IŠVADOS

Šis tyrimas patvirtino, kad Lenkija 2001-2013 m. Rusijos atžvilgiu vienu metu vykdė ir balansavimo, ir įtraukimo politiką. Tai paneigia viešojoje erdvėje ir akademinėje literatūroje paplitusią nuomonę, kad Lenkija visuomet vykdė tik išskirtinai balansavimo politiką prieš Rusiją. Iškyla klausimas, kodėl Lenkija ėmėsi įtraukimo politikos Rusijos atžvilgiu, nepaisant galios asimetrijos tarp valstybių, jų skirtingų interesų, ypač posovietinėje erdvėje, ir palaipsniui didėjusį Rusijos ryžtą naudoti naftos ir dujų eksporto pajamas asertyvios užsienio politikos vykdymui.

Žvelgiant iš sisteminio požiūrio, galima paaiškinti kodėl Lenkija bandė balansuoti prieš Rusiją, ypač energetikos ir karybos srityse. Kita vertus, nėra akivaizdu, kodėl Lenkija taip pat bandė ir įtraukti Rusiją. Šis galvosūkis tampa dar įdomesniu atsižvelgus į tai, kad Lenkija buvo vidutinė galia, kuri bandė įtraukti pagrindinę galią – Rusiją, nors realistai prognozuoja, kad tokiais atvejais vidutinės galios arba šliejasi prie stipresnių galių, arba balansuoja prieš jas. Kaip aptarta šio tyrimo įvadinėje dalyje, tokie atvejai nėra dažni ir akademinėje literatūroje nėra sutarimo, kodėl vidutinės galios ryžtasi tokiai politikai. Norint išspręsti šią problemą, šiame tyrime buvo panaudota neoklasikinio realizmo teorija, tinkama paaiškinti, kodėl valstybės ne visada atsako į veiksnius, kylančius iš tarptautinės sistemos ir sisteminės procesų analizės metodus.

Paaikškėjo, kad Lenkija vykdė įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu dėl keleto priežasčių. 2001-2005 m., kuomet valdė SLD, bandyta pakeisti Rusijos intencijas Lenkijos atžvilgiu. Lygiai to paties siekė ir PiS 2005-2007 m., o pagrindinis to meto užsienio politikos sprendimų priėmėjas – prezidentas L. Kaczyński – nuoširdžiai manė, kad tai yra įmanoma. Kita vertus, PO neturėjo tokio požiūrio į Rusiją. Ji savo įtraukimo politikoje Rusijos atžvilgiu norėjo parodyti, kad PO, kitaip nei PiS, sugeba susitarti su Rusija ir šitaip įtikinti Lenkijos rinkėjus nebalsuoti už „konfrontacinį“ L. Kaczyński Lenkijos prezidento rinkimuose 2010 m. Po Smolensko aviakatastrofos Lenkijos vidaus politika kardinaliai pasikeitė, bet ji vis tiek išliko svarbiu motyvu PO tęsti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu – buvo manoma, kad griežtesnė politika gali būti priimta visuomenės kaip pasidavimas PiS spaudimui dėl bent dalinės Rusijos kaltės Smolensko aviakatastrofoje.

Tačiau svarbiausia, kad visuose trijuose analizuotuose 2001-2005, 2005-2007, 2007-2013 m. atvejuose išsiskyrė Lenkijos vyriausybės siekis per Rusijos įtraukimo politiką parodyti Vakarų valstybėms, kad Lenkija nėra

„rusofobiška valstybė“, bandanti įtraukti EU ir NATO į savo siekį sulaukyti Rusijos ekspansionizmą. Taip darydama Lenkija tikėjosi, kad jai pavyks įtikinti savo partnerius EU ir NATO, jog jos politikos pasiūlymai, ypač parama EU ir NATO rytinei plėtrai, motyvuoti noru padidinti regioninį stabilumą, kitaip tariant, taip siekta naudoti Vakarams ir Rusijai.

Lentelė 4: Hipotezių tikrinimo rezultatų apibendrinimas

	2001- 2005 m., SLD	2005- 2007 m., PiS	2007- 2013 m., PO	2014- 2019 m., PO, PiS
Hipotezė 1	+	+	+	-
Hipotezė 2	+	+	-	-
Hipotezė 3	-	-	-	-
Hipotezė 4	-	-	+	-
Šaltinis: autorius. Hipotezė 1: Lenkija bandė gerinti santykius su Rusija dėl Lenkijos sprendimų priėmimų suvokiamų pokyčių pasauliniame galios balanse. Hipotezė 2: Lenkija pasirinko įtraukimo strategiją Rusijos atžvilgiu tikėdamasi šitaip pakeisti jos intencijas Lenkijos atžvilgiu. Hipotezė 3: Lenkija bandė gerinti santykius su Rusija dėl to, kad Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai buvo paveikūs Lenkijos vidaus politikos interesų grupėms. Hipotezė 4: Lenkijos bandymai įtraukti Rusiją buvo Lenkijos vidaus politinės konkurencijos tarp skirtingų veikėjų pasekmė: buvo bandoma diskredituoti kitų politinių grupių siūlomą užsienio politikos kursą ir sumažinti jų politinę įtaką.				

Verta atkreipti dėmesį į 2014-2019 m. laikotarpį, kuris buvo pasirinktas kaip tam tikras kontrolinis atvejis, kuomet Lenkija vykdė išskirtinai balansavimo politiką Rusijos atžvilgiu. Tuo metu Europos sistema iš multipoliarinės tapo bipoliarinė ir stipriai išaugo Rusijos spaudimas Lenkijai, o tuo pačiu ir poreikis pastarajai balansuoti prieš Rusijos galią. Be to, išnyko ir poreikis Lenkijai gerinti savo reputaciją tarp EU ir NATO valstybių, vykdant įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu. Visos EU ir NATO valstybės pradėjo traktuoti Rusiją kaip grėsmę ir ėmė tiek pačios balansuoti prieš Rusiją,

ties teikti paramą Lenkijos balansavimo politikai prieš Rusiją. Čia svarbu pabrėžti, kad lyginant su ankstesniais 2001-2005, 2005-2007, 2007-2013 m. laikotarpiais 2014-2019 m. pakito nepriklausomojo kintamojo – sisteminių spaudimų Lenkijos užsienio politikai – reikšmė, t.y. tie sisteminiai spaudimai tapo didesni.

Todėl išanalizavus 2001-2005, 2005-2007, 2007-2013 m. laikotarpius galima teigti, kad Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjų požiūris į tarptautinį galios balansą buvo būtina sąlyga šiai valstybei vykdyti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu. Vien tik noras pakeisti Rusijos intencijas Lenkijos atžvilgiu arba siekis gauti naudos vidaus politikoje nėra pakankamos sąlygos, jei nėra ir a) atitinkamos situacijos tarptautinėje sistemoje b) Lenkijos užsienio politikos sprendėjai nejaučia poreikio gerinti Lenkijos poziciją EU ir NATO, kad sulauktų organizacijų narių palaikymo Lenkijos Rytų politikai.

Todėl neatsitiktinai 2019 m. gegužės 17 d. Lenkijos užsienio reikalų ministras Jacek Czaputowicz po penkerių metų pertraukos susitiko su Rusijos užsienio reikalų ministru Sergejumi Lavrovu.⁶¹⁷ Prieš tai Europos ir globalioje tarptautinėje sistemoje įvyko nemažai sukrėtimų: Donaldui Trumpui tapus JAV prezidentu atsirado įtampos transatlantiniuose santykiuose, Jungtinė Karalystė nusprendė išstoti iš EU, paaštrėjo Vakarų ir Kinijos santykiai, vis labiau gilėjo krizė Vidurio Rytuose, kurioje aktyvų vaidmenį vaidino Rusija. Tai lėmė, kad pastaroji vėl tapo svarbi Europos ir globalios sistemos žaidėja, reikalinga Vakarų valstybėms, ir tai jai padėjo bent dalinai išėiti izoliacijos, į kurią ji buvo patekusi po karo prieš Ukrainą 2014-2015 m. Minėtų įvykių kontekste Lenkija irgi jautė spaudimą bent minimaliai prisidėti prie šios tendencijos.

Tyrimo empirinės dalies analizė patvirtina Lenkijos kaip vidutinės galios Europos tarptautinėje sistemoje statusą. Vienas iš svarbiausių Lenkijos užsienio politikos tikslų nuo 1999 m., kai ji įstojo į NATO, o ypač nuo 2004 m, kai ji įstojo į EU, buvo pakeisti Europos tarptautinę sistemą priartinant savo rytinius kaimynus – ypač Ukrainą, Gruziją, Moldovą – kaip įmanoma arčiau euroatlantinių institucijų ir šitaip kaip įmanoma toliau nuo Lenkijos nustumti Rusijos įtaką. Tam Lenkijai reikėjo gauti paramą iš pagrindinių Europos sistemos valstybių, nes jai vienai neužteko galios.

⁶¹⁷ Dziennik.pl, „Czaputowicz spotkał się z Ławrowem. Szefowie dyplomacji Polski i Rosji nie prowadzili rozmów od 2014 roku.” 2019-05-17. <<https://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/598084,czaputowicz-lawrow-spotkanie-msz-polska-rosja-w-helsinkach.html>> [žiūrėta 2020-06-22].

Žvelgiant iš teorinės perspektyvos, kaip jau teigta įvade, įtraukimą galima apibrėžti dvejopai: kaip tam tikrą užsienio politikos būdą, nenurodant jos tikslo, arba kaip tam tikrą užsienio politiką, kuri siekia konkrečių tikslų – nukenksminti kylančios galios ne *status quo* elementus, pakeisti kylančios galios intencijas, apriboti jos užsienio politiką. Šiame tyrime remtasi įtraukimo kaip užsienio politikos būdo be apibrėžto tikslo koncepcija, t.y. užsienio politikos strategija, kuri naudoja pozityvias sankcijas, plačių kontaktų užmezgimą ir plėtojimą savo tikslų pasiekimui.

Tačiau Lenkijos įtraukimo politika Rusijos atžvilgiu 2001–2005, 2005–2007 ir 2007–2013 m. iš esmės buvo skirta sustiprinti ilgalaikį Lenkijos užsienio politikos tikslą – balansuoti prieš Rusiją, pritraukiant tam paramą iš Vakarų šalių. Remiantis atlikta analize, galima būtų praplėsti šio tyrimo įtraukimo politikos sampratą, suformuluojant konkretų tikslą. Tai yra užsienio politikos strategija, kuri naudoja pozityvias sankcijas, plačių kontaktų užmezgimą ir plėtojimą, paprastai vykdoma mažųjų ar vidutinių galių, kurios taip labiau siekia pagerinti savo poziciją tarp sąjungininkų nei gerinti santykius su valstybe, kuri yra įtraukimo politikos adresatė. Tai galima būtų pavadinti „instrumentine“ įtraukimo politika ir tai yra dar viena šio tyrimo teorinė inovacija. Kita šio tyrimo inovacija yra neoklasikinio realizmo teorijos naudojimas su diskurso analize.

Disertacijoje Lenkijos užsienio politika buvo nagrinėjama kaip vidutinė galia ir šitaip prisidėta prie vidutinių galių tyrimų lauko plėtotės, kur Lenkija yra vis dar retai analizuojama. Be to, ši perspektyva leido pasiūlyti būdą kaip spręsti vidutinės galios apibrėžimo per sisteminių požiūrį trūkumą, t.y. negebėjimą nuspėti vidutinių galių užsienio politikos elgesio. Toks sprendimas galėtų būti neoklasikinio realizmo teorija ir jos akcentuojamas užsienio politikos sprendimų priėmėjų požiūris į tarptautinę sistemą ir iš jos kylančių veiksmų interpretacija.

Ateityje galima būtų ieškoti daugiau atvejų, kuomet vidutinė galia bandė vienu metu vykdyti įtraukimo ir balansavimo politiką didžiosios galios atžvilgiu. Atidžiau išanalizavus tokius atvejus, reikėtų bandyti atsakyti į keletą klausimų. Pirma, ar galima identifikuoti daugiau atvejų, kai maža ar vidutinė galia naudojo „instrumentinį“ įtraukimą? Antra, galima būtų palyginti kelis atvejus ir bandyti atrasti, ar juos sieja tam tikri bendri ar panašūs bruožai ir priežastingumo ryšiai. Šis tyrimas rodo, kad tokių klausimų sprendimui irgi praverstų neoklasikinio realizmo teorija, tinkama paaiškinti, kodėl valstybės nepasiduoda struktūriniam spaudimui iš tarptautinės sistemos.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Knygos ir straipsniai

1. Acharya, A. „Containment, Engagement or Counter-Dominance? Malaysia's response to the rise of China.“ Kn. Alastair Iain Johnston ir Robert S. Ross (sud.), *Engaging China: The Management of an Emerging Power*. New York: Routledge, 1999, 132-154.
2. Barkin, J., S., „Realist Constructivism.“ *International Studies Review*, 5(3), 2003, 325-342.
3. Bennett, A., „Found in Translation: Combining Discourse Analysis with Computer Assisted Content Analysis.“ *Millennium: Journal of International Studies*, 43(3), 2015, 984–997.
4. Bieleń, S. „The Possibility of Reconciliation in Polish-Russian Relations.“ *Lithuanian Foreign Policy Review*, 27, 2012, 11-34.
5. Bieńczyk-Missala, A. „Poland's Foreign and Security Policy: Main Directions.“ *Revista UNISCI/UNISCI Journal*, 40, 2016, 101-117.
6. Brzezicki, A., „Rozmowa z Katarzyną Pełczyńską-Nałęcz. Gry wrogość wystarcza.“ *Nowa Europa Wschodnia*, nr. 5, 2019, 43-49.
7. Calus, K., Ciurtin, H., Magheru, G., „The emergence of a European project. Three Summits for the Three Seas Initiative.“ New Strategy Center & Centre For Eastern Studies, 2018.
8. Carr, A., „Is Australia a middle power? A systemic impact approach.“ *Australian Journal of International Affairs*, 68(1), 2014, 70-84.
9. Cha, V., D., „Abandonment, Entrapment, and Neoclassical Realism in Asia: The United States, Japan, and Korea.“ *International Studies Quarterly*, 44(2), 2000, 261-291.
10. Cha, V., D., „Hawk Engagement and Preventive Defense on the Korean Peninsula.“ *International Security*, 27(1), 2002, 40-78.
11. Cha, V., D., Dumond, M., (sud.), *The Korean Pivot. The Study of South Korea as a Global Power*. Washington: Center For Strategic and International Studies, 2017.
12. Chapnick, A., „The middle power.“ *Canadian Foreign Policy Journal*, 7(2), 1999, 73-82.
13. Cichocki, B., „Stosunki z Rosją po pięciu latach polskiej polityki normalizacji.“ *Bezpieczeństwo Narodowe*, III(27), 2013, 29-48.
14. Cichocki, B., Świeżak, P., „Co Polska może na Wschodzie? Raport.“ *Bezpieczeństwo Narodowe*, I-II, 2008/7-8, 65-82.

15. Cimek, G., Franz, M., Szydywar-Grabowska, K., *Współczesne Stosunki Polsko-Rosyjskie. Wybrane Problemy*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2012.
16. Cooper, A., Higgott, R., Nossal, K., R., *Relocating Middle Powers: Australia and Canada in a Changing World Order*. Melbourne: Melbourne University Press, 1993.
17. Czerwiński, G., „Poland's relations with the Russian Federation.” Kn. Roman Kuźniar (sud.), *Yearbook of Polish Foreign Policy 2005*. Warsaw: PISM, 2005, 98-118.
18. Davidson, J., W., „The Roots of Revisionism: Fascist Italy, 1922-39.” *Security Studies*, 11(4), 2002, 125-159.
19. De Lazari, A., „Polish-Russian Difficult Matters.” *The Polish Quarterly of International Affairs*, No.1, 2011, 72-82.
20. Dueck, C., „Realism, Culture and Grand Strategy: Explaining America's Peculiar Path to World Power.” *Security Studies*, 14(2), 2005, 195-231.
21. Dueck, C., „Neoclassical realism and the national interest: presidents, domestic politics, and major military interventions.” Kn. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman i Jeffrey W. Taliaferro (sud.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 139-169.
22. Eberhardt, A., „Stosunki Polski z Rosją.” Kn. Roman Kuźniar (sud.), *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2006*. Warszawa: PISM, 2006, 115-123.
23. Eberhardt, A., „Stosunki Polski z Rosją.” Kn. Roman Kuźniar, *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2007*. Warszawa: PISM, 2007, 133-145.
24. Edelstein, D., M., „Managing uncertainty: Beliefs about intentions and the rise of great powers.” *Security Studies*, 12(1), 2002, 1-40.
25. Elman, C., „Horses for courses: Why not neorealist theories of foreign policy?” *Security Studies*, 6(1), 1996, 7-53.
26. Feaver, P., D., Hellman, G., Schweller, R., L., Taliaferro, J., W., Wohlforth, W., C., Lergo, J., W., Moravcsik, A., „Brother Can You Spare a Paradigm? (Or Was Anybody Ever a Realist?)” *International Security*, 25(1), 2000, 165-193.
27. Feklyunina, V., „Russia's foreign policy towards Poland: Seeking reconciliation? A social constructivist analysis.” *International Politics*, 49(4), 2012, 434-448.

28. Gelot, L., Welz, M., „Pragmatic eclecticism, neoclassical realism and post-structuralism: reconsidering the African response to the Libyan crisis of 2011.” *Third World Quarterly*, 39(12), 2018, 2334-2353.
29. Gee, J., P., *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*. 3 leyd., London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2011.
30. Glynos, J., Howarth, D., Norval, A., Speed, E., „Discourse Analysis: Varieties and Methods.” *Economic and Social Research Council (ESRC) National Centre for Research Methods*, 2009. <http://eprints.ncrm.ac.uk/796/1/discourse_analysis_NCRM_014.pdf> [Žiūrēta 2019-11-29].
31. Gorska, J., A., *Dealing with a Juggernaut: Analyzing Poland's Policy towards Russia, 1989-2009*. Plymouth: Lexington Books, 2010.
32. Grabowski, T., Makuch, G., „Polityka Zagraniczna wobec Rosji.” Kn. Paweł Musiałek (sud.), *Główne kierunki polityki zagranicznej rządu Donalda Tuska w latach 2007-2011*. Kraków: eSPe, 2012, 229-260.
33. Haass, R., N., O'Sullivan, M., L., „Terms of Engagement: Alternatives to Punitive Policies.” *Survival*, 42(2), 2000, 1-23.
34. Hall, P., A., „Systematic process analysis: when and how to use it.” *European Management Review*, 3, 2006, 24-31.
35. Hall, P., A., „Tracing the progress of process tracing.” *European Political Science*, advance online publication, 2012, 1-11. <https://scholar.harvard.edu/files/hall/files/hall2012_eps.pdf> [žiūrēta 2020-02-25].
36. Hermann, C., F., „Changing Course: When Governments Choose to Redirect Foreign Policy.” *International Studies Quarterly*, 34(1), 1990, 3-21.
37. Holbraad, C., *Middle Powers in International Politics*. London: Macmillan Press, 1984.
38. Howarth, D., Griggs, S., „Discourse analysis, social constructivism and text analysis: a critical overview.” Kn. Keman, H. ir Woldendorp, J., J. (sud.), *Handbook of Research Methods and Applications in Political Science*. Cheltenham & Nothampton: Edward Elgar Publishing, 2016, 400-418.
39. Hunter, R., J., „Katyn: Old Issues Threaten Polish-Russian Economic and Political Relations.” *European Journal of Social Sciences*, 17(2), 2010, 288-297.
40. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2002-2003*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
41. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2005-2006*. London: Routledge, 2005.

42. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2006*. London: Routledge, 2006.
43. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2007*. London: Routledge, 2007.
44. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2009*. Abingdon ir New York: Routledge, 2009.
45. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2010*. London: Taylor & Francis Ltd., 2010.
46. The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2015*. London: Taylor & Francis Ltd., 2015.
47. The International Institute For Strategic Studies, *The Military Balance 2020*. London: Routledge, 2020.
48. Jakniūnaitė, D., „Kaip kalbėsime apie 2004-2014 m. Lietuvos užsienio politiką?“ Kn. Dovilė Jakniūnaitė (sud.), *Ambicingas Dešimtmetis. Lietuvos užsienio politika 2004-2014*. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 2015, 7-30.
49. Johnston, A. I., Ross, R., S., „Preface.“ Kn. Alastair Iain Johnston ir Robert S. Ross (sud.), *Engaging China: The Management of an Emerging Power*. New York: Routledge, 1999, xi-xv.
50. Johnston, A. I., Ross, R., S. „Conclusion.“ Kn. Alastair Iain Johnston ir Robert S. Ross (sud.), *Engaging China: The Management of an Emerging Power*. New York: Routledge, 1999, 279-302.
51. Jordaan, E., „The concept of a middle power in international relations: distinguishing between emerging and traditional middle powers.“ *Politikon*, 30(1), 2003, 165-181.
52. Jordaan, E., „The emerging middle power concept: Time to say goodbye?“ *South African Journal of International Affairs*, 24(3), 2017, 395-412.
53. Kaarbo, J., „A Foreign Policy Analysis Perspective on the Domestic Politics Turn in IR Theory.“ *International Studies Review*, 17, 2015, 189–216.
54. Kaczmarek M., Konończuk, W., „Rosyjski dylemat w polityce zagranicznej Polski po 1999 roku.“ Kn. Andrzej Gil ir Tomasz Kapuśniak (sud.), *Polityka wschodnia Polski: Uwarunkowania, Koncepcje, Realizacja*. Lublin-Warszawa: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2009, 203-218.
55. Kahler M., Kastner, S., L., „Strategic Uses of Economic Interdependence: Engagement Policies on the Korean Peninsula and Across the Taiwan Strait.“ *Journal of Peace Research*, 43(5), 2006, 523-541.
56. Kastner, S. L., Pearson, M., M., „Winning Hearts and Minds? On the Sources and Efficacy of Economic Engagement Policies in US-China and China-Taiwan Relations.“ Kn. Steven E. Lobell ir Norrin M. Ripsman (sud.),

The Political Economy of Regional Peacemaking. University of Michigan Press, 2016, 144-168

57. Katzenstein, P., Sil, R., „Eclectic Theorizing in the Study and Practice of International Relations.” Kn. Christian Reus-Smit, Duncan Snidal (sud.), *The Oxford Handbook of International Relations*. Oxford: Oxford University Press, 2010, 109-130.

58. Kennedy, P., *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Chance and Military Conflict From 1500 to 2000*. London & Sydney & Wellington: Unwin Hyman, 1989.

59. Kitchen, N., „Systemic pressures and domestic ideas: a neoclassical realist model of grand strategy formation.” *Review of International Studies*, 36(1), 2010, 117-143.

60. Kowal, P., *Między Majdanem a Smoleńskiem. Rozmawiają Piotr Legutko, Dobrosław Rodziewicz*. Wydawnictwo Literackie: Kraków, 2012.

61. Kowal, P., *Testament Prometeusza. Źródła Polityki Wschodniej III Rzeczypospolitej*. Warszawa i Wojnowice: Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego we Wrocławiu, 2018.

62. „Kronika Stosunków Międzynarodowych Polski w 2003 r.” Kn. Barbara Wizimirska (sud.), *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2004*. Warszawa: PISM, 2004, 520-521.

63. Książek, J., „Obszar poradziecki, Federacja Rosyjska.” Kn. Barbara Wizimirska (sud.), *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2003*. Warszawa: PISM, 2003, 302-310.

64. Kuźniar, R., *Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, 2012.

65. Lakomy, M., „Główne problemy w stosunkach polsko-rosyjskich na początku XXI wieku.” Kn. Mieczysław Stolarczyk (sud.), *Stosunki Polski z sąsiadami w pierwszej dekadzie XXI wieku*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2011, 69-112.

66. Layne, C., *Peace of Illusions. American Grand Strategy from 1940 to the Present*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2006.

67. Leifer, M. „Indonesia’s Encounters with China and The Dilemma’s of Engagement.” Kn. Alastair Iain Johnston i Robert S. Ross (sud.), *Engaging China: The Management of an Emerging Power*. New York: Routledge, 1999, 89-110.

68. Lobell, S., E., „The International Realm, Framing Effects, and Security Strategies: Britain in Peace and War.” *International Interactions*, 32, 2006, 27-48.

69. Lobell, S., E., „Threat assessment, the state, and foreign policy: a neoclassical realist model.” Kn. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman i

Jeffrey W. Taliaferro (sud.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 42-74.

70. Lobell, S., E., „Engaging the Enemy and the Lessons for the Obama Administration.” *Political Science Quarterly*, 128(2), 2013, 261-287.

71. Lobell, S., E., Ripsman, N., M., Taliaferro, J., W., (sud.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

72. Lobell, S., E., Jesse, N., G., Williams, K., P., „Why do secondary states choose to support, follow or challenge?” *International Politics*, 52, 2015, 146-162.

73. Longhurst, K., Zaborowski, M., *The New Atlanticist: Poland's Foreign and Security Policy Priorities*. London: Blackwell Publishing Ltd, 2007.

74. Lord, K., M., Lynch, M., *America's Extended Hand: Assessing the Obama Administration's Global Engagement Strategy*. Washington, D.C.: Center for a New American Security, 2010.

75. Ładykowski, P., „Poland and Its Eastern Neighbours: A Postcolonial Case Study.” *Baltic Journal of European Studies*, 5(1), 2015, 109-132.

76. Macartney, H., „Variegated neo-liberalism: transnationally oriented fractions of capital in EU financial market integration.” *Review of International Studies*, 35(2), 2009, 451-480.

77. Maciążek, P., *Stawka Większa niż Gaz. Ukryta wojna o niepodległość Polski*. Warszawa: Arbitror, 2018.

78. Makarkin, A., „Polska i Rosja w XXI wieku: polityczny aspekt wzajemnych stosunków.” Kn. Jarosława J. Piątka, Renata Podgórska (sud.), *Polska na Arenie Międzynarodowej – Współczesne Wyzwania*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009, 181-189.

79. Mares, D., R., „Middle Powers under Regional Hegemony: To Challenge or Acquiesce in Hegemonic Enforcement.” *International Studies Quarterly*, 32(4), 1988, 453-471.

80. Marzęda, K., „Pozycja geopolityczna Polski po 1989 roku.” Kn. Andrzej Gil i Tomasz Kapuśniak (sud.), *Polityka wschodnia Polski. Uwarunkowania, Koncepcje, Realizacja*. Warszawa-Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2009, 55-66.

81. Materski, W., „Katynė kaip Lenkijos ir Sovietų Sąjungos/Rusijos santykių veiksnys.” Kn. Alvydas Nikžentaitis, Michał Kopczyński (sud.), *Atminties kultūrų dialogai Ukrainos, Lietuvos, Baltarusijos (ULB) erdvėje*. Vilnius: Lietuvos Istorijos Instituto leidykla, 2015, 297-311.

82. Menkiszek, M., Piotrowski, M., A., „Polska Polityka Wschodnia.“ Kn. Roman Kuźniar i Krzysztof Szczepanik (sud.), *Polityka zagraniczna RP 1989-2002*. Warszawa: Wydawnictwo Askon Sp, 2002, 237-242.
83. Nalborczyk, E., Haberka, S., „Dni Nauki Rosyjskiej w Polsce 9-14 października 2004 r.“ *Nauka*, nr. 4, 2004, 171-175.
84. Narizny, K., „On Systemic Paradigms and Domestic Politics. A Critique of the Newest Realism.“ *International Security*, 42(2), 2017, 155–190.
85. Neack, L. „Pathways to power: A comparative study of the foreign policy ambitions of Turkey, Brazil, Canada and Australia.” *Journal of Diplomacy and International Relations*, 14(2), 2013, 53–73.
86. Nincic, M., „The Logic of Positive Engagement: Dealing with Renegade Regimes.” *International Studies Perspectives*, 7, 2006, 321–341.
87. Nincic, M., „Getting What You Want: Positive Inducements in International Relations.” *International Security*, 35(1), 2012, 138–183.
88. Nowak, A., *Putin: Źródła Imperialnej Agresji*. Warszawa: Sic!, 2014.
89. Paul, T., V., „Introduction: The Enduring Axioms of Balance of Power Theory and Their Contemporary Relevance.“ Kn. Paul, T., V., Wirtz, J., J., Fortmann, M. (sud.), *Balance of Power. Theory and Practice in the 21st Century*. Stanford: Stanford University Press, 2004, 1-25.
90. Patience, A., „Imagining middle powers.“ *Australian Journal of International Affairs*, 68(2), 2014, 210-224.
91. Pełczyńska-Nałęcz, K., „Stosunki Polityczne między Polską a Rosją po 1990 r.” Kn. Adam Daniel Rotfeld, Anatolij W. Torkunow (sud.), *Białe Plamy – Czarne Plamy: Sprawy trudne w relacjach polsko-rosyjskich (1918-2008)*. Warszawa: PISM, 2010, 669-688.
92. Petraitis, J., „Politinis realizmas tarptautiniuose santykiuose: samprata ir nesutarimai po Šaltojo karo.“ *Politologija*, 65, 2012, 29-92.
93. Petrov, N., „‘Katynės Byla’ kaip Rusijos ir Lenkijos santykių indikatorius“. Kn. Alvydas Nikžentaitis, Michał Kopczyński (sud.), *Atminties kultūrų dialogai Ukrainos, Lietuvos, Baltarusijos (ULB) erdvėje*. Vilnius: Lietuvos Istorijos Instituto leidykla, 2015, 312-319.
94. Piotrowski, M., A., „Obszar poradziecki, Federacja Rosyjska.” Kn. Barbara Wizimirska (sud.), *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2001*. Warszawa: PISM, 2001, 222-229.
95. Piotrowski, M., A., „Obszar poradziecki, Federacja Rosyjska.” Kn. Barbara Wizimirska (sud.), *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2002*. Warszawa: PISM, 2002, 2002, 288-296.

96. Popek, K., „Ostateczny koniec złudzeń (Rozmowa z Edwardem Lucasem).“ *Nowa Europa Wschodnia*, nr. 1, 2019, 80-86.
97. Rathbun, B., „A Rose by Any Other Name: Neoclassical Realism as the Logical and Necessary Extension of Structural Realism.“ *Security Studies*, 17(2), 2008, 294-321.
98. Resnick, E., „Defining Engagement.“ *Journal of International Affairs*, 54(2), 2001, 551-566.
99. Rokita, Z., „Rozmowa z Ernestem Wyciszkieviczem. Trzeba czekać cierpliwie.“ *Nowa Europa Wschodnia*, nr. 5, 2019, 35-42.
100. Rotfeld, A., D., *Myśli o Rosji... i nie tylko*. Warszawa: Świat Książki, 2012.
101. Ripsman, N., M., „Neoclassical realism and domestic interest groups.” Kn. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman i Jeffrey W. Taliaferro (sud.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 170-193.
102. Ripsman, N., M., Taliaferro, J., W., i Lobell, S., E., „Conclusion: The state of neoclassical realism.” Kn. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman i Jeffrey W. Taliaferro (sud.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 280-299.
103. Ripsman, N., M., Taliaferro, J., W., Lobell, S., *Neoclassical Realist Theory of International Politics*. New York: Oxford University Press, 2016.
104. Rose, G., „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy.“ *World Politics*, 51(1), 1998, 144-172.
105. Schweller, R., L., *Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest*. New York: Columbia University Press. 1998.
106. Schweller, R., L., „The Progressiveness of Neoclassical Realism.” Kn. Elman, C., Elman, M., F. (sud.), *Progress in International Relations Theory. Appraising the Field*. Cambridge & London: MIT Press, 2003, 311-347.
107. Schweller, R., L., „Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing.“ *International Security*, 29(2), 2004, 170-181.
108. Schweller, R., L., „Neoclassical realism and state mobilization: expansionist ideology in the age of mass politics.” Kn. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman i Jeffrey W. Taliaferro (sud.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 227-250.
109. Schweller, R., L., „The Concept of Middle Power.” In Victor D. Cha and Marie Dumond (eds.), *The Korean Pivot. The Study of South Korea*

as a Global Power. Washington: Center For Strategic and International Studies, 2017, 3-9.

110. Sikorski, R., *Polska Może Być Lepsza*. Kraków: Znak Horyzont, 2018.

111. Smith, S. „Positivism and beyond.” Kn. Steve Smith, Ken Booth, Marysia Zalewski (sud.), *International theory: positivism and beyond*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996, 11-44.

112. Solozobov, I., „An Answer to the “Polish Question”.” *Russian Politics and Law*, 48(6), 2010, 51-63.

113. Spero, J., B., „Great Power Security Dilemmas for Pivotal Middle Power Bridging.” *Contemporary Security Policy*, 30(1), 2009, 147-171.

114. Stemplowski, R., *Wprowadzenie do analizy polityki zagranicznej RP, Tom I*. 2 leid. Warszawa: PISM, 2007.

115. Sterling-Folker, J., „Neoclassical realism and identity: peril despite profit across the Taiwan Strait.” Kn. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman i Jeffrey W. Taliaferro (sud.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 99-138.

116. Stolarczyk, M., „Rola Rosji w polityce bezpieczeństwa Polski pod koniec pierwszej dekady XXI w.” Kn. Klemens Budzowski, *Polska wobec wyzwań bezpieczeństwa narodowego*. Kraków: Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, 2010, 131-146.

117. Taliaferro, J., W., „State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State.” *Security Studies*, 15(3), 2006, 464-495.

118. Taliaferro, J., W., „Neoclassical realism and resource extraction: State building for future war.” Kn. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman i Jeffrey W. Taliaferro (sud.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 194-226.

119. Taliaferro, J., W., Lobell, S., E., Ripsman, N., M., „Introduction: Neoclassical realism, the state, and foreign policy.” Kn. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman i Jeffrey W. Taliaferro (sud.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 1-41.

120. Taras, R., „Russia Resurgent, Russophobia in Decline? Polish Perceptions of Relations with the Russian Federation 2004-2012.” *Europe-Asia Studies*, 66(5), 2014, 710-734.

121. van Evera, S., „Offense, Defense, and the Causes of War.” *International Security*, 22(4), 1998, 5-43.

122. Waltz, K., N., *Theory of International Politics*. Long Grove: Waveland Press, 2010

123. Wawrzyński, P., „The Remembrance of the Katyń Massacre and the President Lech Kaczyński's concept of Polish-Russian Relations [2005-2010]. *Polish Political Science Yearbook*, 41, 2012, 507-525.
124. Wilson, J., „Political Discourse.” Kn. Deborah Tannen, Heidi E. Hamilton i Deborah Schiffrin, *The Handbook of Discourse Analysis. Volume I*. 2nd ed., Chichester: Wiley Blackwell, 2015, 775-794.
125. Wiseman, G., „Introduction.” Kn. Geoffrey Wiseman (sud.), *Isolate or Engage: Adversarial States, US Foreign Policy, and Public Diplomacy*. Redwood City: Stanford University Press, 2015, 1-23.
126. Włodkowska, A., „Stosunki Polsko-Rosyjskie w kontekście członkostwa Polski w Unii Europejskiej.” Kn. Jarosława J. Piątka, Renata Podgórska (sud.), *Polska na Arenie Międzynarodowej – Współczesne Wyzwania*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009, 167-180.
127. Zakaria, F., „The New China Scare. Why America Shouldn't Panic About its Latest Challenger.” *Foreign Affairs*, 99(1), 2020, 52-69.
128. Zieleniec, A., „Kronika Stosunków Międzynarodowych Polski w 2008 r.” Kn. Sławomir Dębski (sud.), *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2009*. Warszawa: PISM, 2009, 333-357.
129. Zieleniec, A., „Kronika Stosunków Międzynarodowych Polski w 2009 r.” Kn. Sławomir Dębski, *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2010*. Warszawa: PISM, 2010, 365-392.
130. Zieleniec, A., „Kronika Stosunków Międzynarodowych Polski w 2010 r.” Kn. Beata Wojna, *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2011*. Warszawa: PISM, 2011, 187-211.
131. Zieliński, M., J., „Cross-Border Co-Operation Between The Kaliningrad Oblast And Poland In The Context Of Polish-Russian Relations in 2004-2011.” *Lithuanian Foreign Policy Review*, 28, 2012, 11-42.
132. Zięba, R., *Polityka zagraniczna Polski w strefie euroatlantyckiej*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2013.
133. Żurawski vel Grajewski, P., „Strategia Federacji Rosyjskiej wobec państw basenu Morza Bałtyckiego.” *Analizy natolińskie*, 4(52), 2011, 1-62.
134. Żurawski vel Grajewski, P., *Polska polityka wschodnia 1989-2015. Wymiar narodowy i unijny*. Kraków: Ośrodek Myśli Politycznej, 2016.
135. Василенко, И., А., „Новый этап в российско-польских отношениях: трудный путь к диалогу и согласию.” *Studia Politologiczne*, 28, 2013, 22-27.
136. Мальгин, А., „Россия и Польша: сквозь призму «Восточной Политики» Евросоюза.” *Восточная Европа Перспективы*, No. 2, 2011, 6-19.

Nacionaliniai dokumentai, oficialūs pranešimai ir dokumentai,
spaudos pranešimai, nacionalinės ataskaitos

1. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, „Szef BBN na rozmowach w Moskwie.” 2006. <<https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/967,dok.html>> [žiūrėta 2019-01-31].
2. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, „Strategia bezpieczeństwa narodowego RP 2007.” Warszawa, 2007.
3. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, „Prezydent Rosji z wizytą w Polsce.” 2010-12-06. <<https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/2604,Prezydent-Rosji-z-wizyta-w-Polsce.html>> [žiūrėta 2020-08-28].
4. Fotyga, A., „Informacja na temat polskiej polityki zagranicznej w 2007 roku.” 2007-05-11.
5. Kaczyński, J., „Expose Jarosława Kaczyńskiego przed głosowaniem w Sejmie nad wotum zaufania dla rządu.” 2006-07-19.
6. Meller, S., „Informacja rządu na temat polskiej polityki zagranicznej w 2006 r.” 2006-02-15.
7. Ministerstwo Obrony Narodowej RP, „Koncepcja Obronna Rzeczypospolitej Polskiej.” Warszawa, 2017 m. gegužė.
8. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, „Archiwum.” <<https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/archiwum/>> [žiūrėta 2017-08-28].
9. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP Departament Polityki Wschodniej, „Tezy o polityce RP wobec Rosji i Ukrainy.” Warszawa, 2008-03-04.
10. Permanent Mission of the Russian Federation to the European Union, „Basic Documents.” 2016. <<https://russiaeu.ru/en/basic-documents>> [žiūrėta 2020-03-05].
11. Platforma Obywatelska, „Program PO. Polska zasługuje na cud gospodarczy. By żyło się lepiej. Wszystkim.” Warszawa, 2007.
12. Prawo i Sprawiedliwość, „PROGRAM 2005. IV Rzeczpospolita. Sprawiedliwość dla Wszystkich.” 2005.
13. Prawo i Sprawiedliwość, „Program Prawa i Sprawiedliwości 2014.” 2014.
14. Premier.gov.pl, „Premier z Nowym Ambasadorem RP w Brukseli o Polityce Polski w UE.” 2007-01-17. <<https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/premier-z-nowym-ambasadorem-rp-w-brukseli-o-polityce-polski-w-ue.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

15. Premier.gov.pl, „Premier spotkał się z Polsko-Rosyjską Grupą do Spraw Trudnych.” 2008-06-13. <<https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/premier-spotkal-sie-z-polsko-rosyjska-grupa-do-spraw-trudnych.html>> [žiūrėta 2020-08-28].
16. President of Russia, „Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy.” 2007-02-10. <<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>> [žiūrėta 2020-08-28].
17. Prezydent.pl, „Uroczystość zaprzysiężenia Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego przed Zgromadzeniem Narodowym.” 2005-12-23. <<https://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2005/art,151,427,uroczystosc-zaprzysiezenia-prezydenta-rp-lecha-kaczynskiego-przed-zgromadzeniem-narodowym.html>> [žiūrėta 2020-08-28].
18. Prezydent.pl, „Orędzie noworoczne Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego.” 2005-12-31. <<https://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2005/art,151,415,oredzie-noworoczne-prezydenta-rp-lecha-kaczynskiego.html>> [žiūrėta 2020-08-28].
19. Prezydent.pl, „Noworoczne spotkanie Prezydenta RP z Korpusem Dyplomatycznym.” 2006-01-20. <<https://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,245,neworoczne-spotkanie-prezydenta-rp-z-korpusem-dyplomatycznym.html>> [žiūrėta 2020-08-28].
20. Prezydent.pl, „Nowy prezes NBP ma dbać o wzrost gospodarki.” 2006-06-29. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,323,newy-prezes-nbp-ma-dbac-o-wzrost-gospodarki.html>> [žiūrėta 2020-08-28].
21. Prezydent.pl, „Jestem optymistą, jeśli chodzi o poprawę stosunków z Rosją.” 2006-08-05. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,678,jestem-optymista-jesli-chodzi-o-poprawe-stosunkow-z-rosja.html>> [žiūrėta 2020-08-28].
22. Prezydent.pl, „Potrzeba dużej rozwagi i spokoju.” 2006-08-07. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,672,potrzeba-duzej-rozwagi-i-spoкою.html>> [žiūrėta 2020-08-28].
23. Prezydent.pl, „Prezydent Putin ma otwarte zaproszenie do Polski.” 2006-08-08. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,675,prezydent-putin-ma-otwarte-zaproszenie-do-polski.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

24. Prezydent.pl, „Prezydent jest aktywny.” 2006-08-09.
<<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,673,prezydent-jest-aktywny.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

25. Prezydent.pl „Rozsądek i pamiętanie o przeszłości.” 2006-08-22.
<<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,649,rozsadek-i-pamietanie-o-przeszlosci.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

26. Prezydent.pl, „O Porozumieniach Sierpniowych.” 2006-08-31.
<<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,634,o-porozumieniach-sierpniowych.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

27. Prezydent.pl, „Wokół tematów polsko-rosyjskich.” 2006-09-04.
<<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,619,wokol-tematow-polsko-rosyjskich.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

28. Prezydent.pl, „Kulturalna „Ziemia Obiecana”.” 2006-09-08.
<<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,602,kulturalna-ziemia-obiecana.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

29. Prezydent.pl, „Zasada równego partnerstwa.” 2006-09-12.
<<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,595,zasada-rownego-partnerstwa.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

30. Prezydent.pl, „Reformy muszą być skierowane na człowieka.” 2006-09-19.
<<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,527,reformy-musza-byc-skierowane-na-czlowieka.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

31. Prezydent.pl, „TVP3, 4 października 2006 r.” 2006-10-04.
<<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2006/tvp-3-4-pazdziernika-2006-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

32. Prezydent.pl, „Początek przełomu w stosunkach polsko-rosyjskich.” 2006-10-05. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,1073,poczatek-przelomu-w-stosunkach-polsko-rosyjskich.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

33. Prezydent.pl, „Wspólne stanowisko prezydentów Polski, Litwy i Ukrainy.” 2006-10-05. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,1112,wspolne-stanowisko-prezydentow-polski-litwy-i-ukrainy.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

34. Prezydent.pl, „Chcemy poprawy wzajemnych stosunków.” 2006-10-06.
<<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,1113,wcisnelam-klawisz-poczetki-dobrych-stosunkow.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,1111, chcemy-poprawy-wzajemnych-stosunkow.html> [žiūrėta 2020-08-28].

35. Prezydent.pl, „Sygnały Dnia PR I, 6 października 2006 r.” 2006-10-06. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2006/sygnały-dnia-pr-i-6-pazdziernika-2006-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

36. Prezydent.pl, „Magazyn TVN24, 11 października 2006 r.” 2006-10-11. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2006/magazyn-tvn24-11-pazdziernika-2006-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

37. Prezydent.pl, „Szansa na ocieplenie relacji.” 2006-10-11. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,1071,szansa-na-ocieplenie-relacji.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

38. Prezydent.pl, „Nasz Dziennik, 19 października 2006.” 2006-10-19. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2006/nasz-dziennik-19-pazdziernika-2006-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

39. Prezydent.pl, „Drugi dzień wizyty w Finlandii.” 2006-10-20. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,943,drugi-dzien-wizyty-w-finlandii.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

40. Prezydent.pl, „Horyzont, TVN24, 21 października 2006.” 2006-10-21. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2006/horyzont-tvn24-21-pazdziernika-2006-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

41. Prezydent.pl, „Maciej Łopiński w Trójce, 24 października 2006 r.” 2006-10-24. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,168,36,maciej-lopinski-w-trojce-24-pazdzienrika-2006-r-.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

42. Prezydent.pl, „Pod patronatem Prezydentów Polski i Rosji.” 2006-10-27. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,898,pod-patronatem-prezydentow-polski-i-rosji.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

43. Prezydent.pl, „Chcielibyśmy normalnego ułożenia stosunków z Rosją.” 2006-11-06. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,991,chcielibysmy-normalnego-ulozenia-stosunkow-z-rosja.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

44. Prezydent.pl, „Gość Radia ZET, 17 listopada 2006 r.” 2006-11-17. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2006/gosc-radia-zet-17-listopada-2006-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

45. Prezydent.pl, „Dziennik, 23 listopada 2006 r.” 2006-11-23.
<<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2006/dziennik-23-listopada-2006-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

46. Prezydent.pl, „Poranek Radia TOK FM, 24 listopada 2006 r.” 2006-11-24. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2006/poranek-radia-tok-fm-24-listopada-2006-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

47. Prezydent.pl, „Życie Warszawy, 25 listopada 2006 r.” 2006-11-25.
<<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/aleksander-szczyglo/rok-2006/listopad-2006-r-/zycie-warszawy-25-listopada-2006-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

48. Prezydent.pl, „Maciej Łopiński w Sygnałach Dnia, 30 listopada.” 2006-11-30. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,168,40,maciej-lopinski-w-sygnałach-dnia-30-listopada-2006-r-.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

49. Prezydent.pl, „Budowa Europy pozostaje projektem dla przyszłych pokoleń.” 2006-12-05. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,868,budowa-europy-pozostaje-projektem-dla-przyszlych-pokolen.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

50. Prezydent.pl, „TOK FM, 14 Grudnia 2006 r.” 2006-12-14.
<<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2006/tok-fm-14-grudnia-2006-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

51. Prezydent.pl, „Udział Prezydenta RP w posiedzeniu Rady Europejskiej.” 2006-12-15. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2006/art,150,819,udzial-prezydenta-rp-w-posiedzeniu-rady-europejskiej.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

52. Prezydent.pl, „Sygnały dnia, 16 grudnia, 2006 r.” 2006-12-16.
<<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/aleksander-szczyglo/rok-2006/grudzien-2006-r-/sygnaly-dnia-16-grudnia-2006-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

53. Prezydent.pl, „Sygnały Dnia, PR I, 28 Grudnia 2006 r.” 2006-12-28. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/aleksander-szczyglo/rok-2006/grudzien-2006-r-/sygnaly-dnia-pr-i-28-grudnia-2006-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

54. Prezydent.pl, „PAP, 2 stycznia 2007 r.” 2007-01-02. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2007/pap-2-stycznia-2007-r/>> [žiūrėta 2020-08-28].

55. Prezydent.pl, „„Jaka będzie Rosja?” – spotkanie w Lucieniu.” 2007-01-12. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,149,244,jaka-bedzie-rosja-spotkanie-w-lucieniu.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

56. Prezydent.pl, „Noworoczne spotkanie z Korpusem Dyplomatycznym.” 2007-01-16. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,149,237,noworoczne-spotkanie-z-korpusem-dyplomatycznym.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

57. Prezydent.pl, „TOK FM, 16 stycznia 2007 r.” 2007-01-16. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/andrzej-krawczyk/rok-2007/tok-fm-16-stycznia-2007-r/>> [žiūrėta 2020-08-28].

58. Prezydent.pl, „Berlińskie obchody 50-lecia Traktatów Rzymskich.” 2007-03-25. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,149,29,berlinskie-obchody-50-lecia-traktatow-rzymskich.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

59. Prezydent.pl, „Minister Łopiński w Sygnałach Dnia 11 maja 2007 r.” 2007-05-11. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,168,14,minister-lopinski-w-sygnałach-dnia-11-maja-2007-r.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

60. Prezydent.pl, „Wizyta Pani Prezydentowej w Sankt Petersburgu.” 2007-05-13. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,161,43,wizyta-pani-prezydentowej-w-sankt-petersburgu.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

61. Prezydent.pl, „Kropka nad i, 6 czerwca 2007 r.” 2007-06-06. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/elzbieta-jakubiak/rok-2007/kropka-nad-i-6-czerwca-2007-r/>> [žiūrėta 2020-08-28].

62. Prezydent.pl, „Kwadrans po ósmej, TVP1, 6 czerwca 2007 r.” 2007-06-06. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ludzie-prezydenta/archiwum-wywiadow-ministrow-kprp/elzbieta-jakubiak/rok-2007/kwadrans-po-oacutesmej-tvp-1-6-czerwca-2007-r/>> [žiūrėta 2020-08-28].

63. Prezydent.pl, „Prezydent RP spotkał się z Prezydentem Stanów Zjednoczonych.” 2007-06-08. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,168,14,minister-lopinski-w-sygnałach-dnia-11-maja-2007-r.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,149,351,prezydent-rp-spotkal-sie-z-prezydentem-stanow-zjednoczonych.html> [žiūrėta 2020-08-28].

64. Prezydent.pl, „Prezydent RP gościem specjalnym szczytu GUAM w Baku.“ 2007-06-19. <<http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,149,327,prezydent-rp-gosciem-specjalnym-szczytu-guam-w-baku.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

65. Prezydent.pl, „Prezydent RP w Stanach Zjednoczonych.” 2007-07-16. <<https://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,149,773,prezydent-rp-w-stanach-zjednoczonych.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

66. Prezydent.pl, „Uroczystości w Katyniu.“ 2007-09-17. <<https://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,149,607,uroczystosci-w-katyniu.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

67. Prezydent.pl, „Wizyta Pani Marii Kaczyńskiej w Katyniu.” 2007-09-17. <<https://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,161,57,wizyta-pani-marii-kaczynskiej-w-katyniu.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

68. Prezydent.pl, „Lech Kaczyński w Chicago.“ 2007-09-25. <<https://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,149,580,lech-kaczynski-w-chicago.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

69. Prezydent.pl, „Studio Wschód, TVP3, 10 października 2007 r.” 2007-10-10. <<https://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/wypowiedzi-prezydenta/wywiady-krajowe/rok-2007/studio-wschoacuted-tvp3-10-pazdziernika-2007-r-/>> [žiūrėta 2020-08-28].

70. Prezydent.pl, „Wizyta Prezydenta RP w Wilnie.“ 2007-10-10. <<https://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/aktualnosci/rok-2007/art,149,1035,wizyta-prezydenta-rp-w-wilnie.html>> [2020-08-28].

71. Prezydent.pl, „Konstytucja RP.“ 2015-01-25. <<https://www.prezydent.pl/prawo/konstytucja-rp/>> [žiūrėta 2019-11-27].

72. Rotfeld, A. D., „Informacja ministra spraw zagranicznych nt. polityki zagranicznej RP w 2005 r.” 2005-01-21.

73. Sikorski, R., „Informacja Ministra Spraw Zagranicznych nt. polityki zagranicznej RP w 2008 roku.” 2008-07-05.

74. Tusk, D., „Exposé Donalda Tuska przed głosowaniem w Sejmie nad wotum zaufania dla rządu.“ 2007-11-23.

Žiniasklaidos šaltiniai, kiti internetiniai šaltiniai

1. Bartkiewicz, A., „Rostowski: Putinizacja Polski? Nie dziwię się.” *Rzeczpospolita*, 2016-01-11. <<https://www.rp.pl/Polityka/160119947-Rostowski-Putinizacja-Polski-Nie-dziwie-sie.html>> [žiūrėta 2020-03-09].
2. Bereźnicki, J., „Rząd prze ku przekopowi Mierzei Wiślanej. Decyzje administracyjne bez odwołania.” *Money.pl*, 2019-01-24. <<https://www.money.pl/gospodarka/rzad-prze-ku-przekopowi-mierzei-wislanej-decyzje-administracyjne-bez-odwolania-6341939241855105a.html>> [žiūrėta 2020-03-04].
3. Biznesalert.pl, „Miller: Baltic Pipe był projektem propagandowym.” 2014-10-09. <<https://biznesalert.pl/miller-baltic-pipe-byl-projektem-propagandowym/>> [žiūrėta 2020-08-28].
4. Do Rzeczy, „Schetyna: Wrócimy do normalnych relacji sąsiedzkich z Rosją.”, 2018-09-20. <<https://dorzeczy.pl/kraj/77724/Schetyna-Wrocimy-do-normalnych-relacji-sasiedzkich-z-Rosja.html>> [žiūrėta 2020-03-02].
5. Dziennik Gazeta Prawna, „PSL chce zniesienia unijnego embargo wobec Rosji. „Najbardziej tracą polscy rolnicy”.” 2016-04-02. <<https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/932038,psl-chce-zniesienia-unijnego-embarga-wobec-rosji.html>> [žiūrėta 2020-03-03].
6. Dziennik Gazeta Prawna, „Wiceszef Centrum Dialogu i Porozumienia niewpuszczony do Rosji.” 2018-09-08. <<https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1249342,lukasz-adamski-niewpuszczony-do-rosji.html>> [žiūrėta 2020-03-05].
7. Dziennik Gazeta Prawna, „Kaczyński: Wielu mieszkańców dużych miast zostało okłamaných, że PiS przygotowuje Polexit.” 2018-10-28. <<https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1323263,kaczynski-to-manipulacja-ze-pis-przygotowuje-polexit.html>> [žiūrėta 2020-03-09].
8. Dziennik.pl, „Czaputowicz spotkał się z Ławrowem. Szefowie dyplomacji Polski i Rosji nie prowadzili rozmów od 2014 roku.” 2019-05-17. <<https://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/598084,czaputowicz-lawrow-spotkanie-msz-polska-rosja-w-helsinkach.html>> [žiūrėta 2020-06-22].
9. Goure, D., „Poland is becoming America’s key NATO ally.” *DefenseNews.com*, 2020-02-20. <<https://www.defensenews.com/opinion/commentary/2020/02/20/poland-is-becoming-americas-key-nato-ally/>> [žiūrėta 2020-03-01].
10. Janiga, K., „Fake News na Ukrainie: Polska chce w RB ONZ uznanie rzeci wołyńskiej za lubobójstwo.” *Kresy.pl*, 2018-01-26.

<<https://kresy.pl/wydarzenia/regiony/ukraina/fake-news-ukrainie-polska-chce-rb-onz-uznania-rzezi-wolynskiej-ludobojstwo/>> [žiūrėta 2020-03-02].

11. Jaworski, L., Nizolek, M. „Jakie zmiany wprowadza ustawa dekomunizacyjna? [KOMENTARZ].” *Dziennik Gazeta Prawa*, 2018-01-24. <<https://serwisy.gazetaprawna.pl/samorzad/artykuly/1099437,jakie-zmiany-wprowadza-ustawa-dekomunizacyjna.html>> [žiūrėta 2020-03-05].

12. Jurasz, W., „10 lat po wojnie w Gruzji. Czy potrafimy ocenić rolę Lecha Kaczyńskiego? [KOMENTARZ].” *Onet.pl*, 2018-08-12. <<https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/jurasz-10-lat-po-wojnie-w-gruzji-rola-lecha-kaczynskiego/1vz1wwf>> [žiūrėta 2020-03-11].

13. Kuczyński, G. „Pragmatyczny Sojusznik Putina. Sylwetka Moshe Kantora.” *Klubjagiellonski.pl*, 2020-01-22. <<https://klubjagiellonski.pl/2020/01/22/pragmatyczny-sojusznik-putina-sylwetka-moshe-kantora/>> [žiūrėta 2020-03-11].

14. Majmurek, J., „Putinizacja PIS-u.” *Krytyka Polityczna*, 2017-08-01. <<https://krytykapolityczna.pl/kraj/jakub-majmurek-putinizacja-pis-u/>> [žiūrėta 2020-03-09].

15. Money.pl, „Sieczin: Rosja zainteresowana prywatyzacją polskich spółek paliwowych.”, 2010-10-29. <https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artykul/sieczi_n;rosja;zainteresowana;prywatyzacja;polskich;spolek;paliwowych,36,0,701732.html> [žiūrėta 2020-03-11].

16. Newsweek.pl, „BBC: Czy w Polsce naprawdę następuje „putinizacja”?” 2016-01-21. <<https://www.newsweek.pl/swiat/putinizacja-polski-czy-pis-naprawde-doprowadza-do-putinizacji-polski/xblsqjk>> [žiūrėta 2020-03-09].

17. Newsweek Polska, „Kaczyński po spotkaniu z Tillersonem: Stan polskiej demokracji nie martwi USA.” 2018-01-27. <<https://www.newsweek.pl/polska/polityka/jaroslaw-kaczynski-po-spotkaniu-z-rexem-tillersonem/57wpm91>> [žiūrėta: 2020-03-01].

18. Onet.pl, „Mariusz Błaszczak: mały ruch graniczny z Rosją nie został przywrócony.” 2017-08-12. <<https://wiadomosci.onet.pl/kraj/mariusz-blaszczak-maly-ruch-graniczny-z-rosja-nie-zostal-przywrocony/y8phkb2>> [žiūrėta 2020-03-01].

19. PAP, „Premier Kasjanow w Polsce.” *WP Wiadomości*, 2003-02-21. <<https://wiadomosci.wp.pl/premier-kasjanow-w-polsce-6036704450613889a>> [žiūrėta 2020-08-28].

20. PAP, „Według Putina Rosja należy do Europy.” *WP Wiadomości*, 2006-11-22. <<https://wiadomosci.wp.pl/wedlug-putina-rosja-nalezy-do-europy-6036190391280769a>> [žiūrėta 2019-02-02].

21. PAP, „Dworczyk: Aleksiejewa całe życie poświęciła walce o prawa człowieka.“ *TVP Parlament*, 2018-12-11. <<https://www.tvpparlament.pl/aktualnosci/dworczyk-aleksiejewa-cale-zycie-poswiecila-walce-o-prawa-czlowieka/40370651?date=20190216>> [žiūrėta 2020-03-02].
22. Petrauskas, R. „Lietuva ir Europa, arba kodėl Europos Sąjunga turėtų vadinti Europos Uniją.“ *Delfi.lt*, 2018. <<https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/rimvydas-petrauskas-lietuva-ir-europa-arba-kodel-europos-sajunga-turetumem-vadinti-europos-unija.d?id=76871207>> [žiūrėta 2020-08-26].
23. Portal Funduszy Europejskich, „Rusza program Polska-Rosja.“ 2017-12-29. <<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/wiadomosci/rusza-program-polska-rosja-1/>> [žiūrėta 2020 03 02].
24. Potocki, M. „Nowy mainstream w UE: Salvini buduje sojusz. Co na to PiS?“ *Dziennik Gazeta Prawna*, 2019-01-09. <<https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1391122,wybory-do-pe-sojusz-pis-z-salvinim.html>> [žiūrėta 2020-03-01].
25. Putin, W. „List Putina do Polaków -pełna wersja.“ *Gazeta Wyborcza*, 2009-08-31. <http://wyborcza.pl/1,75399,6983945,List_Putina_do_Polakow___pelna_wersja.html> [žiūrėta 2020-08-28].
26. Radio Free Europe / Radio Liberty, „Stoltenberg: Georgia Will Join NATO, And Russia Can Do Nothing About It.“ 2019-03-25. <<https://www.rferl.org/a/stoltenberg-georgia-will-join-nato-and-russia-can-do-nothing-about-it/29840885.html>> [žiūrėta 2020-08-28].
27. Redakcja, „Raport MAK o przyczynach katastrofy Smoleńskiej.“ *Polityka.pl*, 2011-01-12. <<https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1512158,1,raport-mak-o-przyczynach-katastrofy-smolenskiej.read>> [žiūrėta 2020-08-28].
28. Stankiewicz, A. „Pierwsza, ostatnia rodzina.“ *Tygodnik Powszechny*, nr. 33, 2019.
29. TVN 24, „Spotkanie Merkel-Kaczyński. Wcześniej rozmowy z opozycją.“ 2017-02-07. <<https://tvn24.pl/polska/spotkanie-merkel-kaczynski-wczesniej-rozmowy-z-opozycja-ra713604-2500248>> [žiūrėta: 2020-03-01].
30. TVN24.pl „Polska rozpoczęła niestałe członkostwo w Radzie Bezpieczeństwa ONZ.“ 2018-01-02. <<https://tvn24.pl/swiat/polska-rozpoczela-niestale-czlonkostwo-w-radzie-bezpieczenstwa-onz-ra803083-2320588>> [žiūrėta 2020-03-03].

31. UAWire.org, „Polish Foreign Minister: Warsaw supports deployment of US nuclear missiles in Europe.“ 2019-02-02. <<https://www.uawire.org/polish-foreign-minister-warsaw-supports-deployment-of-us-nuclear-missiles-in-europe>> [žiūrėta 2020-03-01].

32. Wiech, J. „Miliard dolarów na energetykę Trójmorza. Co kryje zapowiedź Mike’a Pompeo? [Komentarz].” *Energetyka24.com*, 2020-02-19. < <https://www.energetyka24.com/miliard-dolarow-na-energetyke-trojmorza-co-kryje-zapowiedz-mikea-pompeo-komentarz>> [žiūrėta 2020-03-01].

33. Woźnicki, Ł., „Prezydent Duda: Macierewicz stosuje ubeckie metody.“ *Wyborcza.pl*, 2017-11-16. <<https://wyborcza.pl/7,75398,22657106,prezydent-duda-macierewicz-stosuje-ubeckie-metody.html>> [žiūrėta: 2020-03-09].

34. Wprost.pl, „L. Kaczyński: UE może zablokować wejście Rosji do WTO.” <<https://www.wprost.pl/swiat/107224/komandos-opuszczaja-kijow.html>> [žiūrėta 2020-08-28].

35. Wprost.pl, „Marszałek chce wznowienia ruchu z Rosją, minister odpowiada. “Wybieramy bezpieczeństwo”.“ 2016-08-06. <<https://www.wprost.pl/tylko-u-nas/10018152/marszalek-chce-wznowienia-ruchu-z-rosja-minister-odpowiada-wybieramy-bezpieczenstwo.html>> [žiūrėta 2020-03-01].

PRIEDAS NR.1: INTERVIU KLAUSIMYNAS

Kaip Jūs apibūdintumėte Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu 1999-2004 m. laikotarpiu, kuomet Jūs aktyviai dalyvavote jos formavimo procese?

Kokios Rusijos intencijos Lenkijos atžvilgiu buvo matomos tarp Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjų? Kaip buvo vertinama vidaus politinė situacija Rusijoje?

Kokia informaciją Lenkijos sprendimų priėmėjai gaudavo apie Rusiją?

Kokios informacijos apie Rusiją trūko norint susidaryti patikimą vaizdą apie Rusiją? Kas labiausiai kėlė klausimus ir buvo nežinoma?

Ar buvo tiksliai apsibrėžta, kokių reikėtų siekti santykių su Rusija? Ar būta bandymų ar ketinimų pakeisti Rusijos požiūrį į Lenkiją?

Kaip buvo vertinamos Lenkijos galimybės pasiekti savo užsibrėžtus tikslus santykiuose su Rusija?

Kaip Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai vertino saugumo ir politinę situaciją Europoje 1999-2004 m. laikotarpiu?

Ar Lenkijos santykiai su Vakarų valstybėmis turėjo įtaką jos politikai Rusijos atžvilgiu?

Ar Lenkijos narystė NATO ir Europos Unijoje paveikė Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu?

Ar Lenkija savo politika Rusijos atžvilgiu norėjo kažką pasiekti savo santykiuose su Vakarų valstybėmis?

Ar Lenkijos santykiai su rytiniais kaimynais – Baltijos Valstybėmis, Ukraina, Baltarusija, Moldova, Gruzija – paveikė Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu?

Kaip į minėtus Lenkijos veiksmus reagavo Rusija?

Kas priiminėjo svarbiausius sprendimus Lenkijos santykiuose su Rusija?

Ar buvo nesutarimų tarp sprendimų priėmėjų dėl tinkamos politikos Rusijos atžvilgiu? Jeigu taip, kaip buvo sprendžiami šie nesutarimai?

Kaip Lenkijos vidaus politinė situacija veikė Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu?

Ar vidaus politinėje arenoje buvo veikėjų, kurie turėjo įtakos Lenkijos politikai Rusijos atžvilgiu? Jeigu taip, kaip jie veikė Lenkijos sprendimus santykiuose su Rusija?

Ar buvo interesų grupių – verslo, energetikos atstovai – kurios būtų susidomėjusios Lenkijos santykiais su Rusija ir bandytų paveikti Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu? Viešosios nuomonės ir žiniasklaidos įtaka?

Jeigu taip, kokios tai buvo grupės ir kaip jos bandė įtakoti Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu?

Ar buvo atsižvelgta į tų interesų grupių veiklą, priimant sprendimus Lenkijos santykiuose su Rusija?

Pereikime prie konkretaus atvejo X. Kaip buvo priimtas sprendimas elgtis būtent taip toje situacijoje?

Pereikime prie konkretaus atvejo X1. Kaip buvo priimtas sprendimas elgtis būtent taip toje situacijoje?

[...]

Pereikime prie konkretaus atvejo XX. Kaip buvo priimtas sprendimas elgtis būtent taip toje situacijoje?

Ar yra dar kas nors, ką Jūs manote esant vertinga šiam tyrimui, bet dar neminėjote?

Su kuo dar patartumėte pasikalbėti šiais klausimais?

PRIEDAS NR.2: INTERVIU LENTELĖ

Responden- tai	Statusas	Šaltinis	Teorinis pakanka- mumas	Truk- -mė	Įrašas
<i>Kategorija</i> 1: PiS 2005- 2007			<i>Taip</i>		
Seimo narys 1	Atlikta 2018-02- 08	Pradinė imtis		30 min	Audio įrašas
Prezidento Kanceliarijo s darbuotojas 1	Atsisakė 2018-02- 05	URM darbuotojas 1			
Vyriausybės -URM ekspertas 1	Atsisakė 2018-02- 05	Seimo narys 1			
URM darbuotojas 1	Atsisakė 2018-02- 05	Seimo narys 1			
URM darbuotojas 2	Atlikta 2018-03- 02	Pradinė imtis		1h 16 min	Audio įrašas
URM darbuotojas 4	Neatsakė	Pradinė imtis			
URM darbuotojas 6	Atsisakė 2018-03- 26	Pradinė imtis			
Vyriausybės kanceliarijos darbuotojas 1	Atsisakė 2018-04- 05	URM darbuotojas 3			
Vyriausybės kanceliarijos darbuotojas 2	Atsisakė 2018-04- 10	Pradinė imtis			

Vyriausybės kanceliarijos darbuotojas 3	Neatsakė	Pradinė imtis			
URM darbuotojas 7	Atlikta 2018-05-12	Pradinė imtis		1h 13 min	Audio įrašas
URM darbuotojas 8	Atlikta 2018-07-03	URM darbuotojas 7		1h 59 min	Audio įrašas
Vyriausybės -URM ekspertas 5	Atlika 2018-07-04	URM darbuotojas 7		47 min	Audio įrašas
URM darbuotojas 11	Atlikta 2018-12-12	URM darbuotojas 8		1h 15 min	Audio įrašas
Seimo narys 2	Atlikta 2018-12-12	URM darbuotojas 9		45 min	Audio įrašas
Prezidento kanceliarijos darbuotojas 2	Atlikta 2019-02-19	Seimo narys 2		1h 25 min	Audio įrašas
Prezidento kanceliarijos darbuotojas 6	Neatsakė	Pradinė imtis			
<i>Kategorija</i> 2: SLD 2001-2005					
URM darbuotojas 1	Atsisakė 2018-02-05	Seimo narys 1			
Prezidento kanceliarijos darbuotojas 3	Atlikta 2018-04-11	URM darbuotojas 2.		1h 40 min.	Audio įrašas

URM darbuotojas 8	Atlikta 2018-07-03	URM darbuotojas 7		1h 59 min	Audio įrašas
URM darbuotojas 14	Atlikta 2019-01-10	Pradinė imtis		1 h 45 min	Audio įrašas
Vyriausybės kanceliarijos darbuotojas 4	Atlikta 2019-01-22	Pradinė imtis		1 h 10 min	Audio įrašas
URM darbuotojas 15	Atlikta 2019-01-24	URM darbuotojas 14		50 min	Audio įrašas
URM darbuotojas 16	Neatsakė	URM darbuotojas 2			
Prezidento kanceliarijos darbuotojas 4	Atlikta 2019-05-09	URM darbuotojas 2		49 min	Audio įrašas
<i>Kategorija</i> <i>Taip</i> 3: PO 2007-2013					
Vyriausybės -URM ekspertas 1	Atsisakė 2018-02-05	Seimo narys 1			
URM darbuotojas 1	Atsisakė 2018-02-5	Seimo narys 1			
URM darbuotojas 3	Atliktas 2018-03-02	URM darbuotojas 1		34 min	Audio įrašas
Vyriausybės -URM ekspertas 2	Atsisakė 2018-03-26	Pradinė imtis			
Vyriausybės -URM ekspertas 3	Atlikta 2018-04-10	URM darbuotojas 2		37 min.	Audio įrašas.

Vyriausybės -URM ekspertas 4	Atlikta 2018-04- 12	Pradinė imtis		64 min.	Audio įrašas.
URM darbuotojas 7	Atlikta 2018-05- 12	Pradinė imtis		1h 13 min	Audio įrašas
URM darbuotojas 8	Atlikta 2018-07- 03	URM darbuotojas 7		1h 59 min	Audio įrašas
Vyriausybės -URM ekspertas 6	Atsisakė 2018-10- 16	Vyriausybės -URM ekspertas 3			
URM darbuotojas 9	Atlikta 2018-10- 23	URM darbuotojas 8		1h 30 min	Audio įrašas
Vyriausybės kanceliarijos darbuotojas 5	Neatsakė	Vyriausybės -URM ekspertas 3			
URM darbuotojas 10	Atsisakė 2018-10- 25	URM darbuotojas 3			
Gynybos ministerijos darbuotojas 1	Neatsakė	Pradinė imtis			
URM darbuotojas 5	Atlikta 2018-11- 14	Pradinė imtis		1h	Audio įrašas
Seimo narys 2	Atlikta 2018-12- 12	URM darbuotojas 9		45 min	Audio įrašas
Seimo narys 3	Neatsakė	URM darbuotojas 8			
<i>Kategorija</i> 4: PO-PiS2 2014-2019					

Taip

Vyriausybės -URM ekspertas 5	Atlikta 2018-07- 04	URM darbuotojas 7		47 min	Audio įrašas
URM darbuotojas 12	Atlikta 2018-12- 18	URM darbuotojas 13		82 min	Audio įrašas
URM darbuotojas 13	Atsisakė 2018-12- 07	Pradinė imtis			
Vyriausybės -URM ekspertas 7	Atlikta 2019-01- 14	Pradinė imtis		1h 5 min	Audio įrašas
Lenkijos prezidento visuomenini s patarėjas	Atlikta 2019-01- 16	URM darbuotojas 9;		30 min	Audio įrašas
Vyriausybės -URM ekspertas 8	Atlikta 2019-02- 11	URM darbuotojas 12		63 min	Audio įrašas

SANTRAUKA

Tarptautinių santykių teorijų tyrėjai jau gan seniai yra priėję išvados, kad tarptautinių santykių teorijas negalima taikyti neatsižvelgus į valstybių dydį ir pajėgumus. Todėl valstybės yra skirstomos į tokias grupes kaip didžiosios galios, mažosios valstybės. Viena iš tokių grupių yra vidutinės galios. Skirtingai nei likusios valstybių grupės, vidutinės galios yra santykinai mažiau ištirtinėta tema. Dėl to egzistuoja bent trys būdai, kaip apibrėžti vidutines galias: per tapatybę, per elgesį ir per jų užimamą vietą tarptautinėje sistemoje. Šiuos apibrėžimus galima atitinkamai priskirti konstruktyvizmui, liberalizmui ir realizmui.

Visi šie vidutinės galios apibrėžimai turi savo trūkumus ir tarptautinių santykių tyrėjai bandė jas spręsti. Daugiausia pasistūmėta tobulinant realizmo vidutinės galios apibrėžimą: siūloma vidutines galias apibrėžti ne tik per užimamą vietą, bet ir daromą poveikį tarptautinei sistemai. Nepaisant to, net ir šis patobulintas apibrėžimas nėra apsaugotas nuo realizmo vidutinės galios apibrėžimo trūkumo: jam sunkiai sekasi prognozuoti vidutinių galių užsienio politikas. Nors realizmo teorija prognozuoja, kad vidutinės galios arba šliejasi, arba balansuoja prieš didžiąsias galias, bet empirikoje galima rasti daug pavyzdžių, paneigiančių šias prognozes. Kai kurios vidutinės galios vykdė vienu metu balansavimo ir įtraukimo politiką tos pačios didžiosios galios atžvilgiu, pavyzdžiui Indonezija ir Malaizija Kinijos atžvilgiu XX a. pb.

Tokios politikos pavyzdžių galima rasti ir Europoje: 2001-2013 m. balansavimo ir įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu vykdė Lenkija. Akademiniėje literatūroje sunku rasti atsakymų, kodėl vidutinės galios ryžtasi vykdyti vienu metu balansavimo ir įtraukimo politiką kylančios galios atžvilgiu. Dėl to šiame darbe analizuojant Lenkijos politiką Rusijos atžvilgiu 2001-2013 bandoma išsiaiškinti tokio užsienio politikos elgesio priežastis. Verta pabrėžti, kad akademiniėje literatūroje yra paplitęs neteisingas įsitikinimas, kad Lenkija XXI a. vykdė vien tik balansavimo politiką Rusijos atžvilgiu. Net jei kai kurios pozicijos pripažįsta, kad Lenkija vykdė ir įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu, jose sunku rasti išsamių paaiškinimų, kodėl Lenkija nusprendė vykdyti tokią politiką.

Šiame darbe pasitelkiant neoklasikinio realizmo teoriją ir sisteminės procesų analizės metodu yra analizuojame Lenkijos politika Rusijos atžvilgiu 2001-2005, 2005-2007, 2007-2013, kuomet Lenkijos užsienio politikoje sprendimus atitinkamai priiminėjo kairiosios, dešinėsios ir centristinės partijos. Sekant teorija iš pradžių kiekviename laikotarpyje yra apžvelgiama

nepriklausomojo kintamojo reikšmė – sisteminių veiksmų, kuriuos lemia Lenkijos padėtis Europos galios balanse ir jame vykstančios tendencijos. Vėliau yra pereinama prie vidaus politikos tarpinių kintamųjų: Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjų apie tarptautinį galios balansą, suvokimas apie Rusijos intencijas Lenkijos atžvilgiu, suvokimas apie galimybes įgyvendinti pasirinktą užsienio politiką, suvokimas apie savo partijų saviidentifikaciją. Atitinkamai vidaus politikos lygmenyje yra testuojamos keturios hipotezės: Lenkija bandė gerinti santykius su Rusija dėl Lenkijos sprendimų priėmėjų suvokiamų pokyčių pasauliniame galios balanse; Lenkija pasirinko įtraukimo strategiją Rusijos atžvilgiu tikėdamasi šitaip pakeisti jos intencijas Lenkijos atžvilgiu; Lenkija bandė gerinti santykius su Rusija dėl to, kad Lenkijos užsienio politikos sprendimų priėmėjai buvo paveikūs Lenkijos vidaus politikos interesų grupėms; Lenkijos bandymai įtraukti Rusiją buvo Lenkijos vidaus politinės konkurencijos tarp skirtingų veikėjų pasekmė. Šių hipotezių (ne)pasitvirtinimo verifikavimui Lenkijos politika Rusijos atžvilgiu 2001-2005, 2005-2007 ir 2007-2013 buvo palyginti su Lenkijos politika Rusijos atžvilgiu 2014-2019 m., kuomet Lenkija nevykdė įtraukimo politikos ir siekė vien tik balansuoti prieš Rusiją.

Paaikškėjo, kad Lenkija vykdė įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu dėl keleto priežasčių. 2001-2005 m. bandyta pakeisti Rusijos intencijas Lenkijos atžvilgiu. Lygiai to paties siekė ir dešinioji valdančioji partija 2005-2007 m., o pagrindinis to meto užsienio politikos sprendimų priėmėjas – prezidentas L. Kaczyński – nuoširdžiai manė, kad tai yra įmanoma. Kita vertus, liberalų partija 2007-2013 m. neturėjo tokio požiūrio į Rusiją. Ji savo įtraukimo politikoje Rusijos atžvilgiu norėjo parodyti, kad liberalai, kitaip nei dešinieji, sugeba susitarti su Rusija ir šitaip įtikinti Lenkijos rinkėjus nebalsuoti už „konfrontacinį“ L. Kaczyński Lenkijos prezidento rinkimuose 2010 m. Po Smolensko aviakatastrofos Lenkijos vidaus politika kardinaliai pasikeitė, bet ji vis tiek išliko svarbiu motyvu liberlams tęsti įtraukimo politiką Rusijos atžvilgiu – buvo manoma, kad griežtesnė politika gali būti priimta visuomenės kaip pasidavimas dešiniųjų spaudimui dėl bent dalinės Rusijos kaltės Smolensko aviakatastrofoje.

Tačiau svarbiausia, kad visuose trijuose 2001-2005, 2005-2007, 2007-2013 m. atvejuose Lenkijos vyriausybės siekė per Rusijos įtraukimo politiką parodyti Vakarų valstybėms, kad Lenkija nėra „rusofobiška valstybė“, bandanti įtraukti EU ir NATO į savo siekį sulaikyti Rusijos ekspansionizmą. Taip darydama Lenkija tikėjosi, kad jai pavyks įtikinti savo partnerius EU ir NATO, kad jos politikos pasiūlymai, ypač parama EU ir NATO rytinei plėtrai, motyvuoti noru padidinti regioninį stabilumą, kad taip siekta naudosis

Vakarams ir Rusijai. Verta atkreipti dėmesį į 2014-2019 m. laikotarpį, kuomet Lenkija vykdė išskirtinai balansavimo politiką Rusijos atžvilgiu. Čia svarbu pabrėžti, kad 2014-2019 m. pakito nepriklausomojo kintamojo – sisteminių spaudimų Lenkijos užsienio politikai – reikšmė, t.y. tie sisteminiai spaudimai tapo didesni.

Galima daryti išvadą, kad Lenkijos įtraukimo politika Rusijos atžvilgiu buvo iš tiesų balansavimo prieš Rusiją politika: ja siekta gauti Vakarų valstybių pritarimą ir paramą Lenkijos rytų politikai, ypač Europos Unijos ir NATO plėtrai į Ukrainą, Gruziją, Moldovą. Todėl tokį įtraukimą, kai vidutinės galios naudoja pozityvias sankcijas, plačių kontaktų užmezgimą ir plėtojimą, taip siekdamas pagerinti savo poziciją tarp sąjungininkų nei gerinti santykius su valstybe, kuri yra įtraukimo politikos adresatė, siūloma vadinti „instrumentiniu“ įtraukimu.

Verta pabrėžti, kad šis darbas parodė, kad neoklasikinio realizmo teorija gali būti vienas iš būdų spręsti realizmo vidutinės galios apibrėžimo trūkumus. Galiausiai, šiuo tyrimu analizuojant Lenkijos užsienio politiką per vidutinės galios perspektyvą prisidėta prie vidutinių galių tyrimų plėtotės. Šiame lauke Lenkija yra vis dar retai studijuojamas atvejis, nors žvelgiant iš realistinės perspektyvos ji visiškai atitinka vidutinės galios kriterijus.

PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS IR JŲ KOPIJOS

Antonovič, M. „Studies in Poland’s Foreign Policy: the case of Poland–Russia Relations.” *Warsaw East European Review*, 8, 2018, 123-133.

Antonovič, M. „A New Perspective on Poland’s Policy towards Russia in 2005–2007: a Middle Power Attempts to Engage a Rising Major Power.” *Politics In Central Europe*, 1/21, 2021 (*straipsnis priimtas spausdinti, žurnalo numerį planuojama išleisti 2021 m. pavasarį*).

UŽRAŠAMS

Vilniaus universiteto leidykla
Saulėtekio al. 9, III rūmai, LT-10222 Vilnius
El. p. info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt
Tiražas 15 egz.